

การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว
ของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
พ.ศ. 2562

การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว
ของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย

คุณภีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2562

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว
ของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย

วรากรณ์ ใจน้อย

คุณูปการนี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว

พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(อาจารย์ ดร.ปานแพร์ เขาวนประยูร อุดมรักษาทรัพย์)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(อาจารย์ ดร.สัญญาชัย เกียรติทรงชัย)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

ประธานอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร

(อาจารย์ ดร.กิริติ ตระการศิริวานิช)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ เม่งอำพัน)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

ชื่อเรื่อง	การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย
ชื่อผู้เขียน	นางสาววราภรณ์ ใจน้อย
ชื่อปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	อาจารย์ ดร.ปานแพรว เซาว์นัประยูร อุตรรักษาทรัพย์

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย 2) เพื่อศึกษาการสร้าง ความหมาย และสัญลักษณ์ที่เป็นความต้องการของชุมชนเพื่อการพัฒนาการสื่อความหมาย ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย 3) เพื่อพัฒนากระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย 4) เพื่อนำเสนอรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม (Focus group) ในพื้นที่ชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย จากกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม ได้แก่ เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ผู้นำชุมชนและแกนนำกลุ่ม/ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ภูป่าเปาะ และสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ภูป่าเปาะผลการวิจัย พบว่า

1. ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลยประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ คือ 1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ได้แก่ ภูป่าเปาะ วัดป่าสุขใจ วัดโพธิ์ชัย วัดถ้ำผากวาง งานจักสาน งานแปรรูปไม้ไผ่ ผลิตภัณฑ์ชาฤๅษี และอาหารพื้นบ้าน 2) ความสะดวกในการเดินทาง (Access) ได้แก่ ถนนลาดยาง ถนนคอนกรีต รถยนต์ส่วนตัว และรถ อีแต๊ก 3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) ได้แก่ สาธารณูปโภคพื้นฐาน พื้นที่จอดรถ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร และร้านขายของที่ระลึก 4) ที่พัก (Accommodation) ได้แก่ โฮมสเตย์บ้านผาห้วย - ภูป่าเปาะ และโรงแรม รีสอร์ทหรือที่พักใกล้เคียงชุมชน และ 5) กิจกรรมทางการท่องเที่ยว (Activities) ได้แก่ กิจกรรมนั่งรถอีแต๊กสัมผัสบรรยากาศ และกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

2. การสร้างสัญญาและให้ความหมายผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ได้ถูกสร้างขึ้นโดยใช้กระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมและการระดมความคิดเห็นจากความต้องการของผู้นำชุมชน แกนนำและสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ ตลอดจนคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในชุมชน ผาห้วย ซึ่งสัญญาและความหมายที่สร้างขึ้นมานั้นเป็นการแสดงตัวตน เอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย พบว่า สัญญาและความหมายที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่ตรงตามบริบทและความต้องการของชุมชน ประกอบด้วย สัญญาและความหมายทางด้านแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ภูป่าเปาะ สัญญาและความหมายทางด้านวิถีชีวิตของชุมชน ได้แก่ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

3. กระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมของชุมชนผาห้วยจะเป็นลักษณะให้ความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเมื่อมีการประสานงานมายังชุมชน และในปัจจุบันประชาชนในชุมชนมีการตื่นตัวด้านการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่ผู้นำชุมชนขอความร่วมมือเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนเกิดการรวมกลุ่มและการทำงานร่วมกัน เนื่องด้วยการดำเนินกิจกรรมของชุมชนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือในการทำงาน ทั้งการทำงานเป็นกลุ่มและการให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีของสมาชิกในชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ เนื่องจากการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยให้ตรงตามบริบทและความต้องการของชุมชนนั้น จากการศึกษาพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงมีความจำเป็นอย่างมากในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย โดยชุมชนต้องมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการในการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มต้นตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วม ร่วมวางแผนในการปฏิบัติงาน มีส่วนในการดำเนินการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ได้รับผลประโยชน์จากทุกกิจกรรม และมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อให้การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีทิศทาง พัฒนาอย่างเป็นระบบ เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

4. กระบวนการในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย มี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ขั้นตอนที่ 2 การสร้างความหมายและสัญญาที่เป็นความต้องการของชุมชนเพื่อการพัฒนาการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ขั้นตอนที่ 3 การคัดเลือกเครื่องมือในการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย และขั้นตอนที่ 4 นำเสนอรูปแบบการสื่อ

ความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

การพัฒนา รูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยปัจจัยภายในและภายนอก คือ ผู้นำชุมชน ชุมชนและสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะในชุมชนผาหวายต้องมีความต้องการ มีความตระหนักในคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนและให้ความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมภายในชุมชน ตลอดจนให้ความร่วมมือกับหน่วยงานจากภายนอกที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวายต่อไป ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการพัฒนาถือเป็นรูปแบบของการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

คำสำคัญ : คุณค่าของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว, ความต้องการของชุมชน, การมีส่วนร่วมของชุมชน

Title	DEVELOPMENT OF AN INTERPRETATION MODEL TO ENHANCE THE VALUE OF TOURISM PRODUCTS OF PHA WAI VILLAGE, PUANPU SUB- DISTRICT, NONGHIN DISTRICT, LOEI PROVINCE
Author	Miss Warakorn Jainoi
Degree	Doctor of Philosophy in Tourism Development
Advisory Committee Chairperson	Dr. Parnprae Chaoprayoon Udomraksasup

ABSTRACT

This research aimed at 1) exploring and resurrecting tourism products of Pha Wai community, Puan Pu sub-district, Nong Hin district, Loei province; 2) studying meaning and sign formation by community's demand to develop tourism product interpretation of Pha Wai community, Puan Pu sub-district, Nong Hin district, Loei province; 3) developing participation of community in creating an interpretation model to increase tourism product value of Pha Wai community, Puan Pu sub-district, Nong Hin district, Loei province; and 4) exhibiting interpretation model to increase tourism product value of Pha Wai community, Puan Pu sub-district, Nong Hin district, Loei province. This qualitative research was conducted in Pha Wai community, Puan Pu sub-district, Nong Hin district, Loei province. Data were collected through in-depth interview and focus group discussion with 3 groups of informants: tourism-related government officers, community leaders and tourism leaders from conservative tourism group, and members of the conservative tourism group. The results were as follows:

1. There were 5 components of tourism products of Pha Wai community, Puan Pu sub-district, Nong Hin district, Loei province which were 1) Attraction: Phu Pa Poh, Suk Jai forest monastery, Po Chai temple, Tham Pha Kwang temple, wickerwork, bamboo product, Rue Si herbal tea, and local dishes; 2) Access: asphalt road, concrete road, personal vehicle, E-tak vehicle; 3) Amenity: infrastructure, parking lot, tourist information center, restaurants, and souvenir shops; 4) Accommodation:

homestays, hotels, resorts, and nearby accommodation; and 5) Activities: E-tak sightseeing and homestay activities.

2. Tourism products' signs and meaning were created through community participation and brainstorming from village leaders and members of Phu Pa Poh conservative tourism group, including villagers and local government officers related to tourism. It was found that the tourism products' signs and meaning reflected the actual community identities which were the natural tourism signs and meaning – Phu Pa Poh – and the local-way-of-life signs and meaning – homestay tourism.

3. The model of community participation was found in the form of cooperation with external organizations when they were coordinated. Villagers were actively aware of tourism through increasing collaboration with village leaders through created working group because community activities required participation as well as cooperation among members of Phu Pa Poh conservative tourism group. The study showed that the community cooperation was vital to create tourism signs and meaning in accordance with community needs and context throughout the process: participation decision, operational planning, tourism products' signs and meaning development, benefit sharing, and monitoring and evaluation to develop tourism products' signs and meaning in the right direction, systematically and suitably to the community context.

4. There were 4 steps in the process of a development of interpretation to increase tourism product value of Pha Wai community, Puan Pu sub-district, Nong Hin district, Loei province: Step 1 exploring and resurrecting tourism product of Pha Wai community; Step 2 creating meaning and signs in accordance with community demands to develop tourism product of Pha Wai community; Step 3 interpretation tool selecting to increase value of tourism product of Pha Wai community; and Step 4 exhibiting a model of interpretation to increase tourism product value of Pha Wai community, Puan Pu sub-district, Nong Hin district, Loei province.

The development of tourism product interpretation of Pha Wai community required internal and external supporting factors. Community leaders and members of Phu Pa Poh conservative tourism group had to be aware of the value of tourism attractions in the community, need and prioritize tourism development in their community, including collaborate and participate with external organizations in every development process to create a model of tourism product interpretation to increase tourism product value of Pha Wai community continuously.

Keywords : value of tourism products, needs of the community, community participation

กิตติกรรมประกาศ

ดุชฎินิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างยิ่ง จากอาจารย์ ดร.ปานแพร เขาวนัประยูร ประธานกรรมการควบคุมดุชฎินิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี และอาจารย์ ดร.สัญญาชัย เกียรติทรงชัย กรรมการควบคุมดุชฎินิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ เสนอแนะ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องตลอดมาตั้งแต่ต้นจนเสร็จเรียบร้อย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ไทยโรจน์ พวงมณี รองผู้อำนวยการ รองประธานกรรมการ สำนักศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ดร.วิศิษฐ์ศิริ ชูสกุล อาจารย์ประจำสาขาวิชาการท่องเที่ยว และการโรงแรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาคุณภาพเครื่องมือ

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และประสบการณ์ที่มี คุณค่ายิ่งแก่ผู้วิจัย ตลอดจนเจ้าของผลงานตำราและเอกสารทุกฉบับ ที่ผู้วิจัยได้นำมาศึกษาจนก่อให้เกิด แนวคิด ปัญญา และองค์ความรู้ใหม่อันมีคุณค่าต่องานวิจัยฉบับนี้

ขอขอบคุณ นายบุญลือ พรหมหาลา ผู้นำชุมชนผาหวาย แกนนำกลุ่ม/สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ ผู้อำนวยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ผู้อำนวยการสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเลย สำนักงานพื้นที่ท่องเที่ยวพิเศษ 5 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลปวนพ อำเภอนงนอหิน จังหวัดเลย ทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลอันมีคุณค่ายิ่งต่อดุชฎินิพนธ์ นายเทวากรณ์ ใจน้อย อาจารย์รัศสสา ซาติกุล อาจารย์ปรียาพร อมรหิรัญวงศ์ อาจารย์ธงชัย สุภา อาจารย์อลิสสา ไหวหารกล้าและนักศึกษาสาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ที่ให้การสนับสนุนด้วยความจริงใจด้วยดีเสมอมา และขอขอบคุณผู้มีพระคุณทุกท่านที่ไม่ได้เอ่ยนามโดยมีส่วนช่วยให้ดุชฎินิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์

คุณค่าและประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบอุทิศแด่พระคุณบิดา ขอมอบเป็น เครื่องบูชาพระคุณมารดา บูรพาจารย์ที่ให้การอบรมสั่งสอน ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ผู้วิจัยเป็นคนดี มีคุณธรรม อย่างหาที่เปรียบมิได้ ผู้วิจัยจะนำไปพัฒนาการทำงานให้ดียิ่งขึ้นเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติต่อไป

วรากรณ์ ใจน้อย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฌ
สารบัญ.....	ญ
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญภาพ.....	ท
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ปัญหาการวิจัย.....	3
คำถามงานวิจัย.....	7
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
ขอบเขตการวิจัย.....	9
นิยามศัพท์ปฏิบัติการ.....	11
บทที่ 2 ทฤษฎีและการตรวจเอกสาร.....	13
ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม.....	14
บริบททั่วไปและพัฒนาการทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพุ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย.....	16
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว.....	22
แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมาย เพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการ ท่องเที่ยว.....	49
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	76
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	85

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	90
สถานที่ดำเนินการวิจัย.....	90
วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย.....	91
วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการสร้าง ความหมายและสัญลักษณ์ที่เป็นความต้องการ ของชุมชนเพื่อ การพัฒนาการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ชุมชนผาห้วยตำบลปวนพ อำเภอ หนองหิน จังหวัดเลย	93
วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อพัฒนากระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบ การสื่อ ความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอ หนองหิน จังหวัดเลย	96
วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อนำเสนอรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่า แก่ผลิตภัณฑ์ทางการ ท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย	98
บทที่ 4 “ผาห้วย” : ชุมชนที่ผลักดันตนเอง สู่การเป็นพื้นที่การท่องเที่ยว	102
บริบทชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย	103
พัฒนาการทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย	115
ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย	130
บทที่ 5 ความหมายและสัญลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย	162
ความหมายและสัญลักษณ์ภูเขาเปาะ	163
ความหมายและสัญลักษณ์วัดป่าสุขใจ	171
ความหมายและสัญลักษณ์วัดป่าโพธิ์ชัย.....	173
ความหมายและสัญลักษณ์วัดถ้ำผากวาง	176
ความหมายและสัญลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	178
ความหมายและสัญลักษณ์อาหารพื้นบ้าน	183
ความหมายและสัญลักษณ์กิจกรรมทางการท่องเที่ยว ของชุมชนผาห้วย	186
บทที่ 6 รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ของชุมชนผาห้วย	194

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา	195
ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนในการพัฒนา	196
ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา	197
ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนรับผลประโยชน์จากการพัฒนา	198
ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา	199
รูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ของชุมชนผาห้วยดำปลานพู่ อำเภอ หนองหิน จังหวัดเลย	206
บทที่ 7 สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ	218
สรุปผลการวิจัย	219
อภิปรายผล	230
ข้อเสนอแนะ	239
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	240
บรรณานุกรม	241
ภาคผนวก	248
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม	249
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์การพัฒนาสื่อความหมาย	252
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวชุมชน	265
ประวัติผู้วิจัย	272

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงประเด็นที่จะศึกษา การดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์	100
ตารางที่ 2 สถานที่พักแรมภายในอำเภอหนองหิน จังหวัดเลย.....	152
ตารางที่ 3 แสดงชื่อเจ้าของบ้านที่พร้อมให้บริการแก่นักท่องเที่ยวพร้อมรายละเอียดบ้าน	156
ตารางที่ 4 แสดงความหมายและสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย	191
ตารางที่ 5 ผลการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสื่อ ความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย	201

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 องค์ประกอบหลัก 5 ด้านของการพัฒนาชุมชน.....	31
ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	89
ภาพที่ 3 แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดเลย	105
ภาพที่ 4 แผนที่ท่องเที่ยวอำเภอหนองหิน	107
ภาพที่ 5 บรรยากาศโดยรอบของชุมชนผาห้วย	109
ภาพที่ 6 ความสวยงามของทะเลหมอกหลังฝนตก บนยอดภูป่าเปาะในจุดที่ 1 และจุดที่ 2	110
ภาพที่ 7 ประชาชนชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนบ้านผาห้วยที่มาให้สัมภาษณ์ และหลายท่านก็มีบทบาททางสังคมในหมู่บ้าน โดยการเป็นเจ้า และนางเทียมร่างทรงของผีปู่ตา.....	112
ภาพที่ 8 แผนที่ท่องเที่ยวและโฮมสเตย์ บ้านผาห้วย-ภูป่าเปาะ อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย ...	113
ภาพที่ 9 ภูป่าเปาะ	114
ภาพที่ 10 ถ้ำผากวาง.....	114
ภาพที่ 11 วัดโพธิ์ชัย.....	114
ภาพที่ 12 วัดถ้ำผากวาง	114
ภาพที่ 13 วัดป่าผาห้วย	115
ภาพที่ 14 Timeline พัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย.....	115
ภาพที่ 15 การบุกเบิกพื้นที่ภูป่าเปาะและเตรียมชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว	116
ภาพที่ 16 ผู้ใหญ่บุญลือเล่นดนตรีตามงานและดนตรีเปิดหมวก เพื่อหารายได้มาพัฒนาภูป่าเปาะ	117
ภาพที่ 17 ทหารจากพัน 1 ร.8 ค่ายศรีสองรัก จังหวัดเลย มาช่วยพัฒนาพื้นที่ภูป่าเปาะ.....	118
ภาพที่ 18 การสร้างจุดชมวิวนบนภูป่าเปาะโดยความร่วมมือของชาวบ้านชุมชนผาห้วย	119
ภาพที่ 19 การอบรมให้ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวแก่ชุมชนผาห้วย	120

ภาพที่ 20 แผนผังคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ (องค์กรสวัสดิการชุมชน)
..... 123

ภาพที่ 21 ข้อตกลงร่วมกันของชมรมฯ (ซ้าย) ข้อควรปฏิบัติของนักท่องเที่ยว (กลาง) และ
กฎระเบียบของหมู่บ้านผาหวาย (ขวา)..... 125

ภาพที่ 22 แสดงพัฒนาการการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวายโดยเปรียบเทียบกับ การเจริญเติบโต
ของเด็กตามช่วงเวลาได้ 6 ช่วง 129

ภาพที่ 23 องค์ประกอบ 5 องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ ท่องเที่ยวชุมชนผาหวาย 131

ภาพที่ 24 ภูมิทัศน์บนยอดภูป่าเปาะที่จะเห็นภาพของภูหอ ภูหลวง ในจุดชมวิวที่ 1..... 132

ภาพที่ 25 จุดชมวิวที่ 1 เป็นจุดที่นักท่องเที่ยวนิยมถ่ายภาพมากที่สุด เนื่องจากเห็นภูหอได้ชัดเจน
..... 133

ภาพที่ 26 จุดชมวิวบนภูป่าเปาะในจุดที่ 2 เห็นภาพความงดงามของภูหอ และภูหลวง..... 133

ภาพที่ 27 จุดชมวิว จุดที่ 2 เป็นจุดชมวิวที่สามารถมองเห็นภูหอหรือฟูจิเมืองไทยได้ในมุมกว้าง . 133

ภาพที่ 28 จุดที่ 3 เป็นจุดจอดรถอีแต๋นรับ-ส่งนักท่องเที่ยวเพื่อเดินเท้าต่อไปยังจุดที่ 4 ในจุดนี้ยัง
สามารถเห็นทิวทัศน์อีกฝั่งของภูป่าเปาะซึ่งมีลักษณะภูเขาที่สวยงาม แปลกตา อีกทั้งยังสามารถ
มองเห็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยวได้ 133

ภาพที่ 29 ภูเขาสาวนอน เป็นชื่อภูเขาที่ตั้งขึ้นจากลักษณะที่มองเห็น ซึ่งมีความคล้ายกับ หญิงสาว
นอนหงาย ผมสยายสวยงาม 134

ภาพที่ 30 ทางเดินขึ้นจุดที่ 4 และจุดที่นักท่องเที่ยวนิยมไปถ่ายภาพ “เราคือผู้พิชิตยอดภูป่าเปาะ”
..... 134

ภาพที่ 31 ศาลาปฏิบัติธรรม โครงสร้างของอาคารเปิดโล่ง ด้านในประดิษฐานพระพุทธรูป ปางมาร
วิชัยสีด้า พื้นลงแล็คเกอร์มัน..... 135

ภาพที่ 32 ประติมากรรมพระพุทธรูปสีขาวประทับนั่งปางมารวิชัย และศาลาที่สร้างขึ้น เพื่อ
ปรับแต่งภูมิทัศน์ให้เกิดความสวยงาม 136

ภาพที่ 33 กุฏิและ ห้องน้ำที่มีการออกแบบโครงสร้าง สีสนและวัสดุที่ให้ความกลมกลืน กับ
สภาพแวดล้อมและไม่ทำลายธรรมชาติ..... 136

ภาพที่ 34 บริเวณเส้นทางเข้าวัดมีการประดับตกแต่งงานหล่อรูปพระสงฆ์ เดินธุดงค์หลายสิบลูป 137

ภาพที่ 35 ประติมากรรมพระพุทธรูปขนาดใหญ่ปูนปั้น ด้านบนพระพุทธรูปสี่ขาปางนาคปรก ส่วนด้านล่างเป็นสีชมพูปางมารวิชัยประทับนั่งอยู่บนฐานดอกบัว	137
ภาพที่ 36 ประติมากรรมช้างขนาดใหญ่ ชื่อ เจ้าพ่อท่าโขลง โดยปั้นเป็นช้างพลาย ที่มีขนาดใหญ่เหมือนจิ้งหรีดสีส้มและผิวสัมผัส รวมถึง ช้างพังและลูกที่มีขนาดเล็กกว่า	138
ภาพที่ 37 มณฑป ประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัยสีทอง ทำเป็นพื้นยกสูง แนวรั้วทำเป็นรูปนาคสีเขียว และภาพขวากฎิพระสงฆ์	138
ภาพที่ 38 พระพุทธรูปขนาดใหญ่ปางมารวิชัยที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการสร้างขึ้นมา ประดิษฐานอยู่บริเวณหน้าผา สามารถมองเห็นมุมมองของหมู่บ้านในจุดสูงได้.....	139
ภาพที่ 39 งานหัตถกรรมการจักสานไม้ไผ่เป็นกระบี่ข้าว เส้นตอกมีการย้อมสี เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีความสวยงาม.....	140
ภาพที่ 40 หัตถกรรมการทอผ้า ศิลปะพื้นบ้านของชุมชนผาห้วย เป็นลวดลายทางแนวตั้ง จุดเด่นอยู่ที่การนำฝ้าย 2 เส้น 2 สี มาควั่นเข้าหากันแล้วนำมาทอ ทำให้เกิดเป็นสีเหลี่ยมพรางและมีผิวสัมผัสที่แปลกใหม่.....	141
ภาพที่ 41 ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ซางของที่ระลึกชุมชนผาห้วย ก่อนการลงแล้เกอริ้ให้เกิดความเงางาม	141
ภาพที่ 42 ลักษณะผลิตภัณฑ์กระปุกอมสินที่ทำจากไม้ไผ่ของชุมชนผาห้วย	142
ภาพที่ 43 ซาถุขีที่ขึ้นอยู่ตามแนวหินปูนรวมถึงตามหน้าผา และซาถุขีแห้งที่ถูกนำมาบรรจุ เป็นผลิตภัณฑ์จำหน่ายเพื่อเป็นของที่ระลึกการท่องเที่ยว	143
ภาพที่ 44 วิธีการทำหลามให้สุก โดยการนำกระบอกไม้ไผ่ที่บรรจุวัตถุดิบไปเผาไฟให้สุก.....	144
ภาพที่ 45 ลักษณะของหลามปลาที่ปรุงสุกแล้ว เสิร์ฟพร้อมกระบอกไม้ไผ่	145
ภาพที่ 46 ลักษณะหมกหน่อไม้อาหารพื้นบ้านของชุมชนผาห้วย.....	145
ภาพที่ 47 แกงอ่อมไก่.....	146
ภาพที่ 48 สภาพถนนที่เดินทางเข้าสู่บ้านผาห้วย (ภูป่าเปาะ).....	147
ภาพที่ 49 พื้นที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและลานจอดรถเพื่อติดต่อ และต่อรถไปยังภูป่าเปาะ	148
ภาพที่ 50 ลักษณะร้านอาหารภายในชุมชน	149
ภาพที่ 51 ร้านค้า ร้านขายของที่ระลึกภายในชุมชนผาห้วย	149

ภาพที่ 52	ลักษณะบ้านพักโฮมสเตย์บ้านผาหวาย – ภูเขาเปาะ ที่ให้บริการนักท่องเที่ยว.....	150
ภาพที่ 53	ห้องพักและที่นอนภายในโฮมสเตย์บ้านผาหวาย – ภูเขาเปาะ.....	151
ภาพที่ 54	ลักษณะรถอีแต๋นให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ในช่วงแรกจะไม่มีหลังคา มีเพียงการต่อเติมที่นั่ง ในปัจจุบันได้เพิ่มเติมส่วนหลังคา เพื่อให้เกิดความสะดวกสบายมากขึ้นแก่นักท่องเที่ยว	153
ภาพที่ 55	เส้นทางที่รถอีแต๋นผ่านขึ้นไปยังจุดชมวิว มีลักษณะเป็นทางลูกรัง สร้างความตื่นเต้นให้แก่ นักท่องเที่ยวขณะเดินทางขึ้นไปยังภูเขาเปาะ.....	154
ภาพที่ 56	ลักษณะห้องนอนที่กลุ่มโฮมสเตย์บ้านผาหวาย – ภูเขาเปาะ ได้จัดไว้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว.....	157
ภาพที่ 57	ลักษณะภายในบ้านพักที่ส่วนใหญ่จัดตกแต่งแบบดั้งเดิม เพิ่มเติมในส่วนของความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อย	157
ภาพที่ 58	ลักษณะของเม็ดกระบกผ่าซีกเพื่อรอแคะเนื้อในสีขาว.....	158
ภาพที่ 59	ลักษณะของเมล็ดกระบกและวิธีการผ่าเมล็ดกระบก	158
ภาพที่ 60	กิจกรรมกินพาล้างและบายศรีสู่ขวัญ	159
ภาพที่ 61	กิจกรรมนั่งรถอีแต๋นชมวิถีชีวิตชุมชนโดยรอบหมู่บ้านผาหวาย.....	159
ภาพที่ 62	องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย	161
ภาพที่ 63	ผู้ใหญ่บุญลือ พรหมลา ผู้ใหญ่บ้านบ้านผาหวาย.....	164
ภาพที่ 64	คุณลุงโกศลย์ นามมะลิ เลขานุการกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูเขาเปาะ	164
ภาพที่ 65	ทัศนียภาพของภูเขาเปาะที่มองเห็นยอดภูหอหรือฟูจิมือเมืองเลยในจุดที่ 1.....	165
ภาพที่ 66	ซุ้มศาลาที่สร้างให้นักท่องเที่ยวพักผ่อน ชมทิวทัศน์ที่สวยงาม (ซ้าย) และลักษณะระเบียบ ที่ยื่นออกไปเพื่อให้นักท่องเที่ยว สามารถถ่ายภาพกับภูหอได้อย่างชัดเจน	166
ภาพที่ 67	จุดชมวิว จุดที่ 2 มีการจัดภูมิทัศน์ที่สวยงามให้นักท่องเที่ยว.....	166
ภาพที่ 68	ลักษณะของระเบียบชมวิวและทัศนียภาพที่สวยงามของจุดที่ 2	167
ภาพที่ 69	จุดที่ 3 จุดชมวิวและจุดจอดรถอีแต๋นรับส่งนักท่องเที่ยวบนภูเขาเปาะ	167
ภาพที่ 70	จุดที่ 4 จุดชมวิว 360 องศา สามารถมองวิวทิวทัศน์ได้รอบทิศทาง แบบพาโนรามา... ..	168

ภาพที่ 71	ภูหอ ภูเขาสูงปลายยอดตัดราบบนภู ซึ่งจะมีลักษณะคล้ายกับภูเขาไฟฟูจิ ที่ประเทศญี่ปุ่น จึงเรียกกันว่า“ฟูจิเมืองเลย”	170
ภาพที่ 72	ภาพเปรียบเทียบลักษณะรูปร่างของภูเขาที่มีความคล้ายคลึงกัน ระหว่างภาพภูเขาไฟฟูจิ ที่ประเทศญี่ปุ่น.....	171
ภาพที่ 73	ทัศนียภาพโดยรอบของวัดป่าสุขใจ (ห้วยหอม) ที่สามารถมองเห็นภูหอ (ซ้าย) และภาพ พื้นที่ภายในวัดป่าสุขใจที่มีความร่มรื่น เงียบสงบและสะอาด	171
ภาพที่ 74	ศาลารวมใจ เป็นศาลาที่ใช้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ และใช้สำหรับปฏิบัติธรรม ของ พุทธศาสนิกชนที่เดินทางมาอ้างว่าป่าสุขใจ.....	172
ภาพที่ 75	ลักษณะถ้ำห้วยหอม ที่พระสงฆ์ใช้สำหรับจำวัด นั่งสมาธิ วิปัสสนากรรมฐาน	173
ภาพที่ 76	ซุ้มประตูของวัดป่าโพธิ์ชัย	174
ภาพที่ 77	ประติมากรรมช้างหรือพระเจ้าใหญ่ที่ชาวบ้านในชุมชนมีความเชื่อว่า แสดงถึงความ ยิ่งใหญ่และเจริญรุ่งเรือง	175
ภาพที่ 78	ลักษณะประติมากรรมพระพุทธรูปปางมารวิชัยกลางแจ้ง (ซ้าย) และทางเข้าวัดป่าโพธิ์ ชัยที่มีประติมากรรมพระสิวลี เรียงรายอยู่ตลอดทางเดินเข้าสู่ภายในวัด	175
ภาพที่ 79	พระพุทธรูปประดิษฐานจุดที่สูงที่สุดของถ้ำผากวาง มีลักษณะเป็นลานกว้าง ส่วนของผนัง เป็นหินที่ลัดหล่น ตั้งอยู่ริมหน้าผา.....	176
ภาพที่ 80	ลักษณะทางขึ้นไปยังวัดถ้ำผากวาง มีลักษณะเป็นทางลูกรัง ต้องใช้รถขับเคลื่อน 4 ล้อ หรือรถอีแต๋นในการเดินทาง	177
ภาพที่ 81	บริเวณทางเข้าถ้ำและภายในถ้ำผากวาง.....	177
ภาพที่ 82	ลักษณะต้นไม้ที่นำมาใช้จักสานเป็นของใช้.....	179
ภาพที่ 83	การสานไม้ไผ่เป็นกล่อ่งข้าวเหนียว (กระต๊ับข้าวเหนียว).....	179
ภาพที่ 84	หวดหนึ่งข้าวจากการสานไม้ไผ่	179
ภาพที่ 85	ดอกฝ้ายที่เก็บมาใช้เป็นวัสดุในการทอผ้า	180
ภาพที่ 86	ลักษณะหูกหรือที่ทอผ้าและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า (กระสวย)	180
ภาพที่ 87	การทอผ้าของผู้หญิงในชุมชน โดยสถานที่จะใช้ภายในบริเวณบ้าน อาจจะเป็นใต้ถุนบ้าน หรือบริเวณพื้นที่ว่างของบ้าน.....	181

ภาพที่ 88	ลักษณะผ้าทอของชุมชนผาห้วยส่วนใหญ่ ชาวบ้านจะทอเป็นลายตารางสีต่างๆ.....	181
ภาพที่ 89	ผลิตภัณฑ์แก้วน้ำที่ได้จากการแปรรูปไม้ไผ่ของชุมชนผาห้วย	182
ภาพที่ 90	บรรจุภัณฑ์ซาญีของชุมชนผาห้วย ราคาจำหน่ายถุงละ 20 บาท.....	183
ภาพที่ 91	ลักษณะการจัดสำหรับอาหารที่ให้บริการสำหรับนักท่องเที่ยว ที่เดินทางมาท่องเที่ยวส่วน ใหญ่สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว ที่ส่งจองล่วงหน้าเพราะอาหารต้องใช้เวลาในการปรุง.....	184
ภาพที่ 92	สำหรับอาหารที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย.....	186
ภาพที่ 93	รถอีแต๊กที่ดัดแปลงจากรถไถนั่งขับของเกษตรกรเพื่อใช้ในการบริการ ทางการท่องเที่ยว ของชุมชนผาห้วย.....	187
ภาพที่ 94	รถอีแต๊กที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวภายในชุมชนผาห้วย	187
ภาพที่ 95	พิธีบายศรีสู่ขวัญ ที่จัดขึ้นเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยมีพรหมณ์เป็นผู้ทำพิธีกรรม ..	189
ภาพที่ 96	การรับประทานอาหารแบบพาแลง พาแลงเป็นการจัดสำหรับอาหารเย็นของชาวอีสาน	189
ภาพที่ 97	วิธีการสานหวดสำหรับนั่งข้าว หนึ่งในภูมิปัญญาของท้องถิ่น ที่นำมาเป็นกิจกรรมทางการ ท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย.....	189
ภาพที่ 98	ลักษณะโฮมสเตย์ที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าพักอาศัยภายในบ้าน	190
ภาพที่ 99	PHAWAI Model รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ ทางการท่องเที่ยว ชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย	207
ภาพที่ 100	Loei Model รูปแบบการพัฒนานักสื่อความหมายท้องถิ่น	211
ภาพที่ 101	ขั้นตอนการพัฒนา รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ ทาง การท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย	216

บทที่ 1

บทนำ

การท่องเที่ยวไทยในปัจจุบันได้รับการยอมรับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับการพัฒนาประเทศและท้องถิ่นต่างๆ ให้พลิกฟื้นจากปัญหาความยากจนสู่ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ รัฐบาลหลายยุคหลายสมัยจึงทุ่มเทความสนใจและตั้งเป้าหมายการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นแนวทางหลักในการฟื้นฟูสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นโดยการกระจายงบประมาณเพื่อพัฒนาให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดการตอบรับกระแสการพัฒนานี้อย่างรวดเร็ว แต่ละจังหวัด อำเภอ ตำบล และท้องถิ่นต่างๆ เสนองบประมาณเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ที่ตนเองคิดว่าน่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดี และสร้างรายได้อย่างที่เข้าใจ แต่กว่าร้อยละแปดสิบของโครงการที่เสนอเข้ามาของงบประมาณทางการท่องเที่ยว ต่างมุ่งเน้นที่จะพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก พัฒนาการวัด โดยเข้าใจว่า จะเป็นการพัฒนาที่ถูกต้อง มุ่งเน้นการเปิดพื้นที่เพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากขึ้น แต่ขาดกำลังคนที่จะดำเนินการและขาดความเข้าใจถึงแก่นแท้ของการรองรับการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความยั่งยืน อีกทั้งยังไม่ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน เรียกได้ว่าไม่ว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวแบบไหน พฤติกรรมอย่างไรก็ต้องรองรับได้หมด (สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว, 2550: 7)

จากการคาดการณ์ของกรมการท่องเที่ยว จำนวนนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นและนักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเปลี่ยนรูปแบบจากการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม (Alternative tourism) มากขึ้น และมีแนวโน้มเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554: 4) เนื่องจากการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ รัฐบาลได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศอย่างจริงจังในช่วงหลายปีที่ผ่านมา โดยรัฐบาลได้แถลงนโยบายด้านการท่องเที่ยว ในแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พุทธศักราช 2555 – 2559 มีเป้าหมายคือ การมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีขีดความสามารถในการรองรับด้านการแข่งขันการท่องเที่ยวในระดับโลก สามารถสร้างรายได้และกระจายรายได้ โดยคำนึงถึงความเป็นธรรม สมดุล และยั่งยืน ทั้งนี้ รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาระดับคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554: 3) นอกจากนี้ รัฐบาลยังเปิดโอกาสให้ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวมากขึ้น โดยให้ชุมชนมีสิทธิ์ในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชุมชนและมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนของตน (ราชกิจจานุเบกษา, 2550: 156) เพื่อให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยเกิดการเติบโตอย่างมีคุณภาพ

และยั่งยืน การดำเนินการทางการท่องเที่ยวมีกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเป็นผู้รับผิดชอบในการวางแผนนโยบาย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีส่วนในการพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยว ซึ่งทำงานร่วมกันในการพัฒนาประเทศไทยได้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ซึ่งมุ่งพัฒนาภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน เพื่อให้สามารถรองรับกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นต้องพัฒนาส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ และสามารถปรับตัวให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงนั้น ซึ่งการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต้องอาศัยการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน การจัดเวทีเพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหา ไปจนถึงการเรียนรู้เพื่อค้นหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา จะส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน

การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยในปัจจุบันชุมชนท้องถิ่นถูกคาดหวังให้เข้ามามีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งในด้านการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติ ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว การให้ความรู้และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว แต่ชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทำให้เกิดการคิดแบบแยกส่วน แยกกันคิด แยกกันวางแผน แยกกันจัดการ จะเห็นได้จากแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกทำลายลงไปอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ โดยผ่านการกระตุ้นเศรษฐกิจจากภาครัฐ ทำให้เกิดการพัฒนแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2551: 8) การกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ และการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว รวมทั้งปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพแก่สมาชิกของสังคมอย่างเสมอภาคกันทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องอย่างชาญฉลาด ซึ่งจะต้องตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นภายใต้ขีดความสามารถของทรัพยากรที่จะรองรับได้ และตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ให้สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นนั้นไว้ให้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

ปัจจุบันนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวที่ทำให้ตนเองได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่ จากข้อมูลขององค์กรผู้นำเทคโนโลยีสารสนเทศและระบบให้บริการข้อมูลเพื่อการเดินทางหรืออะมาดิอุส โกลบอล แทรเวล ดิสทริบิวชัน (AMADEUs Global Distribution) และการท่องเที่ยวระดับโลก (Global Distribution System หรือ GDS) ได้ทำการสำรวจพฤติกรรมของนักเดินทางให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก โดยใช้ปัจจัยทางด้านประชากรศาสตร์ เศรษฐกิจ ข้อมูลผู้บริโภค และการพัฒนาเทคโนโลยี พบว่านักท่องเที่ยวในปัจจุบันมีพฤติกรรมและความสนใจ เดินทาง

ด้วยตนเองมากขึ้น ต้องการความเป็นอิสระ และมีส่วนร่วมในการวางแผนเดินทาง นิยมเลือกแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยว ต้องการสัมผัสประสบการณ์จริง พุดคุย แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับคนในพื้นที่ เน้นให้ความสำคัญกับสังคมออนไลน์ สัญญาณอินเทอร์เน็ตไวไฟ (Wifi) นิยมถ่ายรูปสถานที่เดินทาง กิจกรรม แอร์รูปผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ มีประสบการณ์เดินทางมากขึ้นและมีแนวโน้มเดินทางบ่อยมากขึ้น แต่ใช้เวลาน้อยลงในแหล่งท่องเที่ยว มีความคาดหวังในเรื่องสินค้าและบริการมากขึ้น มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่แสวงหาสถานที่และประสบการณ์แปลกใหม่ การเลือกที่พักได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์เดินทางที่มากกว่าเพียงสถานที่พักแรมเท่านั้น มีจิตสำนึกและให้ความสำคัญ ใส่ใจต่อกระแสอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมมากขึ้น (กรมการท่องเที่ยว, 2558) ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เลือกเดินทาง เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยวของท้องถิ่นจะมีอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศของพื้นที่นั้นๆ คำว่าอัตลักษณ์ อกิญา เพ็องฟูสกุล กล่าวว่า อัตลักษณ์เป็นเครื่องแสดงลักษณะเฉพาะทางสังคมและวัฒนธรรม ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นกลไกในการสร้างความหมายสำหรับการรับรู้ร่วมกันของคนในชุมชนนั้นๆ (อกิญา เพ็องฟูสกุล, 2543: 4) สำหรับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงลักษณะเฉพาะที่พิเศษทั้งในเชิงรูปแบบและเนื้อหาของสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นบนฐานของภูมิปัญญาและการแก้ปัญหาอันเกิดจากกระบวนการทางสังคม (เครือจิต ศรีบุญนาถ, 2550: 3) อย่างไรก็ตามกระแสการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีรูปแบบการเดินทางที่หลากหลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต จึงส่งผลต่อการสร้างกระบวนการคิดใหม่ให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชนท้องถิ่นด้วย

ปัญหาการวิจัย

จังหวัดเลยเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางการท่องเที่ยว เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร แหล่งท่องเที่ยวเชิงนันทนาการ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรม ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี โดยในแต่ละปีมีจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ซึ่งในปี พ.ศ. 2559 มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดเลย จำนวน 1,980,946 คน มีรายได้ทั้งสิ้น 3,559.23 ล้านบาท (กรมการท่องเที่ยว, 2559: ระบบออนไลน์) เนื่องจากมีโครงสร้างพื้นฐานทางการท่องเที่ยวที่เอื้ออำนวยต่อการเดินทางท่องเที่ยว การรักษาความปลอดภัยและการบริการที่ดี นับเป็นโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่จะสามารถเพิ่มรายได้และกระตุ้นเศรษฐกิจของจังหวัด การเตรียมความพร้อมทางการท่องเที่ยวจึงควรสนับสนุนส่งเสริมและทำความเข้าใจกับคนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความรัก ความหวงแหน เห็นคุณค่า

ความสำคัญและร่วมกันรักษาศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น โดยให้คนในชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวชุมชนด้วยตนเองอย่างยั่งยืน โดยการบูรณาการร่วมกับภาคส่วนต่างๆ เนื่องจากคนในชุมชนนั้นจะเป็นผู้รักษาวิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามและทรัพยากรให้คงอยู่ต่อไปได้

บ้านผาห้วยเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีความโดดเด่นทางด้านภูมิประเทศและวัฒนธรรม บ้านผาห้วยก่อตั้งหมู่บ้านขึ้นมาราว 70 ปี โดยชาวบ้านที่มีการอพยพเคลื่อนย้ายของผู้คนอันเนื่องมาจากการเกิดสงคราม จึงมีการโยกย้ายพื้นที่อยู่อาศัยและหาแหล่งพื้นที่ใหม่ที่มีความปลอดภัยและมีความอุดมสมบูรณ์เพื่อที่จะทำให้การดำรงชีวิตของกลุ่มชาวบ้านที่อยู่อย่างมีความสุข หมู่บ้านผาห้วยนั้นเดิมมีชื่อว่า “บ้านผาหลาย” จากการสัมภาษณ์ (บุญลือ พรหมทาลา, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2560) พบว่าการตั้งชื่อหมู่บ้านเป็นการตั้งชื่อตามลักษณะของภูมิประเทศในพื้นที่ที่ตั้งที่มีผาอยู่เป็นจำนวนมากและกระจายอยู่โดยทั่วไป ส่งผลทำให้ผู้นำมีการเลือกเอาจุดเด่นของพื้นที่มาเป็นจุดสร้างการจดจำและจุดเด่นที่เป็นอัตลักษณ์ของหมู่บ้าน ต่อมาได้มีการเรียกชื่อเพี้ยนและเคลื่อนออกไปตามชื่อเรียกถึงพืชที่มีอยู่มากในท้องถิ่นอย่างต้นห้วยหรือดาว ก็ทำให้มีการปรับเปลี่ยนมาเป็นชื่อของ “บ้านผาห้วย” และมีการใช้เรียกชื่อนี้มาจนถึงปัจจุบัน

ชุมชนผาห้วยเป็นหมู่บ้านที่พยายามผลักดันตนเองสู่การเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวในชุมชน มีการพัฒนาและบริหารจัดการพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม ส่งผลทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจและเกิดความเข้มแข็งขึ้นภายในชุมชน สำหรับจุดดึงดูดใจเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวมี ภูเขาเปาะ เป็นจุดท่องเที่ยวและจุดชมวิว โดยมีลักษณะเป็นภูเขาหินทรายระดับความสูง 900 เมตร โดยบนยอดภูเขาเปาะเป็นลานกว้าง สามารถมองเห็นทัศนียภาพได้โดยรอบ 360 องศา ได้แก่ ทิศเหนือ มองเห็นผาน้ำลง ทิศใต้มองเห็นอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ทิศตะวันออก มองเห็นผาฝ้าย ผากระแต สวนหินผางาม ทิศตะวันออกเฉียงใต้มองเห็นภูกระดึง ทิศตะวันตกมองเห็นภูหอ อำเภอภูหลวง ทิศตะวันตกเฉียงเหนือมองเห็นภูค้อ จึงทำให้นำมาสู่การเป็นจุดขายเพื่อการท่องเที่ยวให้กับชุมชน อีกทั้งภายในหมู่บ้านยังมีวัดที่เป็นศูนย์กลางศาสนา อย่างวัดถ้ำโพธิ์ชัย วัดถ้ำผากวาง รวมถึงวัดป่าผาห้วย (วัดป่าห้วยหอม) ที่มีความสงบ สวยงามและเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมและผ่อนคลายทางจิตใจ รวมถึงการพักผ่อนด้วย เป็นหมู่บ้านที่ยังมีความเป็นธรรมชาติของวิถีชีวิต ธรรมชาติและวัฒนธรรม สามารถเรียนรู้และชื่นชมได้ภายในเวลาสั้นๆ หรือตลอดทั้งวัน มีผู้นำชุมชนที่เป็นผู้จุดประกายในการสร้างและพัฒนาภูเขาเปาะให้เป็นพื้นที่การท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยการปลูกและเพิ่มเติมพันธุ์ไม้ที่หายไปเพื่อสร้างความร่มรื่นของความเป็นป่า ความสวยงามของทัศนียภาพ รวมถึงเป็นผู้นำที่สามารถทำงานพัฒนาหมู่บ้านผ่านหลักการมีส่วนร่วม ซึ่งจะส่งผลทำให้เกิดความยั่งยืนของความเป็นชุมชนที่พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้วยตนเอง มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติอยู่มากมาย

จากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอำเภอหนองหิน ซึ่งให้ความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน หมู่บ้านผาห้วยและหมู่บ้านหนองหมากแก้ว ตำบลปวนพุก เป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ ผู้นำชาวบ้าน ตำนาน ความเชื่อ แต่ยังคงขาดการสืบสานและคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและความเชื่อเหล่านี้ จึงควรส่งเสริมให้ชุมชนอนุรักษ์และรักษาไว้ รวมทั้งพัฒนาเป็นสถานที่เรียนรู้และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนผู้สนใจเข้าไปศึกษาหาความรู้ได้ อีกทั้งในตำบลหนองหิน ยังมีประเพณีของท้องถิ่นเป็นประจำทุกปี เช่น บุญแจกข้าว บุญข้าวประดับดิน ทำบุญพระเวส บุญออกพรรษา บุญบั้งไฟ เป็นต้น ซึ่งควรมีการรักษาและอนุรักษ์ให้คงอยู่ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่น รวมทั้งส่งเสริมให้มีการศึกษาศิลปะพื้นบ้าน การละเล่น ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น และประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาเรียนรู้วัฒนธรรมและประเพณี ก่อให้เกิดการพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวของท้องถิ่นอีกทางเลือกหนึ่งได้ (สำนักงานจังหวัดเลย, 2559: ระบบออนไลน์)

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน อาจกล่าวได้ว่า เป็นการตระหนักถึงคุณค่าของทุนทางสังคมที่เอื้อต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพราะกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างประโยชน์แก่ระบบเศรษฐกิจและสังคมไทยเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการสร้างรายได้จากเงินตราต่างประเทศ สร้างงานและรายได้สู่สังคม และกระตุ้นให้เกิดการผลิตสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวมากขึ้น โดยการนำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสม พิสมัย ประชานันทนาและคณะ ได้แสดงทัศนะต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีส่วนช่วยในการส่งเสริมความสัมพันธ์ภายในชุมชน ความเป็นมิตรระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือน เกิดการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ความภาคภูมิใจและสำนึกในคุณค่าของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ และการท่องเที่ยวมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น (พิสมัย ประชานันทนา และคณะ, 2550: 132)

การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความประทับใจและประสบการณ์การเดินทางแก่นักท่องเที่ยวโดยตรง ช่วยเพิ่มโอกาสให้นักท่องเที่ยวกลับมาเยี่ยมชมอีก ตลอดจนมีบทบาทสำคัญในการปลูกจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น สนับสนุนการเรียนรู้และสร้างความประทับใจ ซึ่งส่งผลให้มีทัศนคติเป็นบวกต่อการให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน (กรมการท่องเที่ยว, 2558: 8-11) การสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวในชุมชนนั้น มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนาคนในชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวและการให้ความหมายแก่

ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชน และเร่งให้เกิดจิตสำนึกรักในทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยผ่านกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม การเรียนรู้และหวงแหนในทรัพยากรของชุมชน ก่อให้เกิดรายได้เสริมแก่คนในชุมชนขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชนเอง ส่งผลให้เป็นชุมชนจัดการท่องเที่ยวที่มีความเข้มแข็งทั้งคนในชุมชนและทรัพยากรของชุมชน การสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวสามารถช่วยพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ หวงแหน แหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมล้ำค่า ร่วมรักษาประเพณี และวิถีดั้งเดิม การสื่อความหมายสามารถสร้างความเข้าใจ ความประทับใจ การเคารพต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น ย่อมมีผลต่อการสร้างทัศนคติที่ดี ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ลดความรู้สึกเป็นลอบอันเนื่องจากกิจกรรมท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดการสนับสนุนให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความประทับใจและประสบการณ์การเดินทางแก่นักท่องเที่ยวโดยตรง ช่วยเพิ่มโอกาสให้นักท่องเที่ยวกลับมาเยี่ยมชมอีก ตลอดจนมีบทบาทสำคัญในการปลูกจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น สนับสนุนการเรียนรู้และสร้างความประทับใจ ซึ่งส่งผลให้มีทัศนคติเป็นบวกต่อการให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน (กรมการท่องเที่ยว, 2558 : 8-11)

จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยและลงพื้นที่สัมภาษณ์พูดคุยกับผู้นำชุมชน ประชาชนในท้องถิ่น พบว่า สภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของชุมชนผาห้วยมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ วิถีชีวิตชุมชนที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน และยังเป็นพื้นที่ที่สามารถเชื่อมต่อไปแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่สำคัญของอำเภอหนองหินและอำเภอใกล้เคียง ชุมชนผาห้วยยังคงสภาพภูมิประเทศที่สวยงาม อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์ รวมทั้งมีประวัติศาสตร์หมู่บ้าน ตำนาน ความเชื่อที่สำคัญ แต่ขาดการสืบสานและอนุรักษ์ รวมทั้งเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนผู้สนใจเข้าไปศึกษาหาความรู้ได้ และส่งเสริมพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวหรือแหล่งเรียนรู้ ดังนั้นการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนผาห้วย เพื่อก่อให้เกิดการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม เพื่อกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณี วิถีชีวิต และวัฒนธรรม (พจนา สวนศรี, 2546: 8) สิ่งที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ ความเข้มแข็งและความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยต้องอาศัยองค์ความรู้จากภาควิชาการ เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งในด้านของการพัฒนา สร้างรายได้ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรม นอกเหนือจากนี้ ปัญหาที่พบใน

แหล่งท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย คือ การที่นักท่องเที่ยวใช้เวลาในการท่องเที่ยววันน้อย ขาดการเล่าเรื่องที่ น่าสนใจ นักท่องเที่ยวไม่เห็นคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเท่าที่ควร ดังนั้น การพัฒนารูปแบบการสื่อ ความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพุก อำเภอหนอง หิน จังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์ในการใช้กระบวนการของการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวช่วย พัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึภาคภูมิใจ ห่วงแหน แหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมล้ำค่า ร่วมรักษาประเพณีและวิถีดั้งเดิม การสื่อความหมายสามารถสร้างความเข้าใจ ความ ประทับใจ การเคารพต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น ย่อมมีผลต่อการสร้างทัศนคติที่ดี ช่วยเสริมสร้าง ความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ลดความรู้สึกลบอันเนื่องจากกิจกรรม ท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดการสนับสนุนให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว ให้ยั่งยืนเพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวใน ชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพุก อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย

ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสืบค้นผลิตภัณฑ์ ทางการท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนผาห้วย เพื่อการจัดระบบผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่สำคัญ ของชุมชน การสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน เพื่อนำไปสู่รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบท ชุมชนชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพุก อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย เพื่อเป็นเครื่องมือในการบอกกล่าว ให้กับประชาชนในท้องถิ่น ผู้สนใจ และนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชนได้ทราบถึง ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวและเกิดความประทับใจในการเดินทางมาท่องเที่ยว ภายในชุมชน ทั้งนี้ชุมชนผาห้วยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้นำผลการศึกษามาเป็นข้อมูลพื้นฐาน และเป็นรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน อีกทั้งยังเป็น แนวทางในการดำเนินงานส่งเสริมการท่องเที่ยวควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพของพื้นที่ชุมชนผาห้วย ต่อไป

คำถามงานวิจัย

1. ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่สำคัญชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพุก อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย เป็นอย่างไร
2. ความต้องการของชุมชนในการสร้างสัญลักษณ์และความหมายของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพุก อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย เป็นอย่างไร

3. กระบวนการโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย เป็นอย่างไร
4. รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเพื่อการพัฒนา รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้

1. เพื่อสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย
2. เพื่อศึกษาการสร้าง ความหมายและสัญลักษณ์ที่เป็นความต้องการของชุมชนเพื่อการพัฒนาการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย
3. เพื่อพัฒนากระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย
4. เพื่อนำเสนอรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาถึง “การพัฒนา รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย” ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ในแต่ละด้าน ดังนี้

1. ประโยชน์เชิงนโยบาย

1.1 องค์การบริหารส่วนตำบลปวนพ องค์กรปกครองท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวสามารถนำผลการวิจัยไปวางแผนพัฒนาการมีส่วนร่วมในการประยุกต์ใช้รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว หรือวางแผนงบประมาณในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างมีทิศทาง

1.2 ชุมชนท่องเที่ยวใกล้เคียงและภายในจังหวัดเลยได้รูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มคุณค่าในการท่องเที่ยวชุมชน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

2. ประโยชน์เชิงปฏิบัติการ

2.1 ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นมีความรักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรและผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน ก่อให้เกิดการหวงแหน รักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

2.2 มีข้อมูลความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวในท้องถิ่นที่ชัดเจน เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับผู้บริหารภาครัฐ ผู้ประกอบการภาคเอกชนด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องนำข้อมูลไปเผยแพร่ในรูปของเอกสาร การถ่ายทอดผ่านการประชุมของคนในชุมชน และการเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ

2.3 เพื่อเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ผู้บริหารภาครัฐ ผู้ประกอบการภาคเอกชนด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว นำข้อมูลที่ได้เป็นแนวทางในการเพิ่มคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนอื่นๆ

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพุ่ม อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย” มีดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ทำการศึกษา คือ ชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพุ่ม อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ได้แก่ ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทั้งทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์ ตลอดจนมีการรวมกลุ่มเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเพื่อรองรับการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ของนักท่องเที่ยวที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบไปด้วยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

2.1 เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพุก อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย ได้แก่ ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเลย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานเลย (ททท.) องค์กรบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย (องค์การมหาชน) อำเภอหนองหิน องค์กรปกครองท้องถิ่นตำบลปวนพุก

2.2 ผู้นำชุมชนและแกนนำกลุ่ม/ชมรมต่าง ๆ ภายในชุมชนผาหวายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพุก อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน (ทอผ้า, ซาถาชี, จักสาน, อาหารพื้นบ้าน จำ และนางเทียมผู้ประกอบการเลี้ยงผีปู่ตา) และหัวหน้าชมรมการท่องเที่ยวชุมชน

2.3 สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะในชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพุก อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย โดยแบ่งเป็นกลุ่มย่อยดังนี้

- 1) กลุ่มรถรับจ้างสาธารณะในพื้นที่ (รถอีแต๊ก)
- 2) กลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหารและร้านจำหน่ายของที่ระลึก
- 3) กลุ่มมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
- 4) กลุ่มโฮมสเตย์ (Homestay)
- 5) กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัย

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพุก อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย” ครั้งนี้ ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีจากเอกสาร ผลงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ ครอบคลุมเนื้อหาโดยรวมตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) บริบททั่วไปของชุมชนผาหวาย 2) แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และ แนวคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว 3) แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความจริงทางสังคม แนวคิดเกี่ยวกับสัญญาวิทยาและการสร้างความหมาย แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเรื่องราวในผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว และแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 4) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4. ขอบเขตด้านระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย

ใช้เวลาในการศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 ถึง พ.ศ. 2562

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

การท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวภายในชุมชนผาห้วย โดยที่ชุมชนผาห้วยเป็นผู้กำหนดกระบวนการ ทิศทาง และรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ตลอดจนกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว หมายถึง ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ กิจกรรมทางการท่องเที่ยว ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนผาห้วยตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

การสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว หมายถึง การค้นหา สืบค้นและจัดระบบให้แก่ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา พัฒนาการทางการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งจะทำให้ทราบถึงสภาพทั่วไปของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย

การสร้าง ความหมายและสัญญาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชน หมายถึง การสื่อความหมายและการบอกเล่าเรื่องราวให้กับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวโดยผ่านการให้ความหมายของชุมชนผาห้วย เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว อันได้แก่ แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ตลอดจนบริการต่างๆ ทางการท่องเที่ยวที่มีภายในชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมาย หมายถึง ความต้องการของประชาชนในชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย โดยประชาชนมีความต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน ปฏิบัติงาน ได้รับผลประโยชน์และประเมินผลในการสืบค้น รื้อฟื้น การสร้าง ความหมาย สร้างสัญญาให้กับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชน ตลอดจนเลือกเครื่องมือที่เหมาะสมในการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน

รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชน หมายถึง การสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยที่ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ P : Participation การมีส่วนร่วม H : Harmony ความกลมกลืน/ความสอดคล้อง A : Acquisition ความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน W : Wisdom ภูมิปัญญา A : Appreciation การเพิ่มคุณค่า และ I : Interpretation การสื่อความหมาย

การเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว หมายถึง การนำเสนอเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวนยที่กระตุ้นความสนใจ ช่วยให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมการท่องเที่ยวและบริการทางการท่องเที่ยวของชุมชน สามารถสร้างความสนุกสนาน ความเพลิดเพลิน และความประทับใจต่อผู้มาเยือน ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความซาบซึ้งใจในเรื่องราวที่นำเสนอ ตลอดจนการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน

บทที่ 2

ทฤษฎีและการตรวจเอกสาร

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย” ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา โดยแบ่งออกเป็นประเด็น ดังนี้

1. ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม
2. บริบททั่วไปของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย
3. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
  - 3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวโดยชุมชน
  - 3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
  - 3.3 แนวคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว
4. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนา รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว
  - 4.1 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความจริงทางสังคม
  - 4.2 แนวคิดเกี่ยวกับสัญญาวิทยาและการสร้างความหมาย
  - 4.3 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเรื่องราวในผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว
  - 4.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว
  - 4.5 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม

ปรากฏการณ์นิยมทางปรัชญา (Phenomenology) มีต้นความคิดมาจากนักปรัชญาชื่อ Edmund Husserl โดยมีนักปรัชญาอีกคนหนึ่ง คือ Alfred Schütz เป็นผู้ถ่ายทอดมาอีกต่อหนึ่ง หากใครคุ้นเคยกับความคิดของ Max Weber และทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์แล้ว จะเห็นว่าปรากฏการณ์นิยมมีความคล้ายคลึงกับแนวความคิดทั้งสอง

ตามแนวความคิดของพวกปรากฏการณ์นิยมนั้น มนุษย์จะเป็นผู้สร้างบริบทหรือสภาวะการณ์ขึ้น โดยที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของสภาวะการณ์หรือระเบียบสังคม เมื่อเป็นดังนั้น มนุษย์จึงเป็นผู้สร้างสังคมขึ้น แล้วกำหนดความหมายสิ่งต่างๆ ในสังคมนั้นตามที่ตนเห็นสมควร (Social Order) ขึ้นได้อย่างไร นักปรากฏการณ์นิยมเน้นการศึกษากระบวนการเหล่านี้ ภายหลังจากสังคมนั้นหรือจากความรู้สึกนึกคิดของสมาชิกสังคมที่เขาศึกษานั้น ส่วนใหญ่มักจะอาศัยเทคนิคการให้สมาชิกได้หยุดดำเนินชีวิตตามปกติชั่วคราว แล้วให้คิดว่าความจริงนี้ควรเป็นอย่างไร เช่น กำลังรับประทานอาหารอยู่ มีคนแปลกหน้ามาหยิบแก้วน้ำของท่านไปดื่มหน้าตาเฉย กรณีเช่นนี้จะทำให้ผู้ที่กำลังรับประทานอาหารอยู่ ถูกคิดขึ้นมาว่าความเป็นจริงระเบียบการกินอาหารนี้เป็นอย่างไร ควรหรือถูกต้องหรือไม่ ที่คนไม่รู้จักกันจะมาหยิบแก้วน้ำดื่มเฉยๆ ดังนี้ก็จะทำให้ได้ความจริงเกี่ยวกับระเบียบนั้นขึ้น

สาระสำคัญของปรากฏการณ์นิยม ที่เน้นเฉพาะการที่มนุษย์แต่ละคนและกลุ่มสร้างหรือแสดงพฤติกรรมประจำวัน โดยวิธีให้การหยุดชะงักการดำเนินชีวิตสังคมไปชั่วคราว เรียกว่า Ethnomethodology (มานุษยวิธี)

เพื่อให้ทราบเนื้อหาสาระของทฤษฎีนี้ พิจารณาหัวข้อต่อไปนี้เป็นปรากฏการณ์นิยม ได้กล่าวไว้ อย่างไร คือ ธรรมชาติของมนุษย์ ธรรมชาติของสังคม หน้าที่ของสังคมวิทยา และระเบียบวิธีวิจัยที่สังคมวิทยาควรใช้ธรรมชาติของมนุษย์

ต่อปัญหาที่ว่า มนุษย์มีลักษณะสำคัญอย่างไร นักปรากฏการณ์นิยมตอบว่า มนุษย์เป็นนักสร้างสรรค์หรือเป็นผู้สร้าง คือ เป็นผู้มีความคิดความอ่าน เป็นผู้กระทำการสร้างสรรค์งานต่างๆ ขึ้นมา แล้วจึงใช้สิ่งต่างๆ เหล่านี้ร่วมกัน ในหนังสือ The Social Construction ผู้เขียน คือ Berger และ Luckmann ได้ยืนยันว่า มนุษย์เป็นผู้สร้างความจริง (Reality) ขึ้นขณะที่เขาดำเนินชีวิตประจำวันอยู่นั่นเอง เช่น บางบ้านจะมีกฎไว้ว่า ถ้ามีถ้วยแก้วและหม้อไต้ไฟแล้วอยู่ด้วยกัน จะต้องล้างถ้วยแก้วก่อน แล้วจึงถึงเป็นหม้อไต้ไฟ ที่เกิดกฎนั้นขึ้นมา อาจจะเป็นเพราะว่าถ้าล้างหม้อก่อนแล้วน้ำจะสกปรก ล้างแก้วไม่สะอาดก็เป็นได้ จากความจริงเช่นนี้กฎเกณฑ์ต่างๆ ก็จะเกิดขึ้นจากเรื่องเล็กๆ ไปถึงเรื่องใหญ่ รวมกันเข้าเป็นความแท้จริงทางสังคม คนรุ่นหลังก็ทำตามกฎของตนรุ่นก่อน โดยไม่ได้สงสัยว่าทำไมต้องเป็นเช่นนี้

ธรรมชาติของสังคม

สังคมมนุษย์เกิดขึ้นอย่างไร และทำไมจึงดำรงอยู่ได้ ปัญหานี้ นักปรากฏการณ์นิยมตอบว่า มนุษย์เป็นผู้สร้างสังคมขึ้น โดยการที่มนุษย์มีการกระทำระหว่างกันในชีวิตประจำวัน สังคมเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์คิดหรือจินตนาการว่า มีสังคมให้คำจำกัดความหรือความหมายต่างๆ แก่สิ่งที่ประกอบกันเป็นสังคมมนุษย์ ทุกคนยอมรับและเข้าใจความหมายเหล่านั้นร่วมกันแล้วใช้ความหมายร่วมกัน สังคมก็เกิดขึ้น กล่าวอีกนัยคือ การกระทำปกติประจำวันจะค่อยๆ กลายเป็นความเคยชินแล้วกลายเป็นสถาบันในที่สุด เมื่อมาถึงคนชั่วอายุต่อไป ดังนั้น ในแง่หนึ่ง (ปรากฏการณ์นิยม) สังคมมนุษย์ก็คือกลุ่มสถาบันที่มนุษย์ที่มีการกระทำระหว่างกันให้ความหมายและสร้างสรรค์ขึ้น

หน้าที่ของสังคมวิทยา

ปัญหาว่าในแง่ของปรากฏการณ์นิยม สังคมวิทยาคือวิชาที่ศึกษาอะไร หรือมีเนื้อหาเกี่ยวกับอะไร ในเรื่องนี้นักปรากฏการณ์นิยมแจ้งว่า วัตถุประสงค์ของสังคมวิทยา คือ การศึกษาว่ามนุษย์เขาสร้างสังคมอันเป็นระเบียบและบำรุงสังคมนั้นไว้ได้อย่างไร เป้าหมายของการวิจัย คือ การตรวจสอบสถานการณ์การกระทำระหว่างกันของมนุษย์เพื่อที่จะทราบว่า มนุษย์เขาสร้างระเบียบสังคมหรือระเบียบชีวิตของเขาอย่างไร แนวการศึกษาเช่นนี้เป็นแนวการศึกษาทำนองเดียวกับของ Max Weber คือ ต้องการทราบความหมายภายใน คือ ความรู้สึกนึกคิดของผู้กระทำนั้นเองว่าเขารู้สึกอย่างไร จึงได้ทำลงไป พุดไป เช่นนั้น

ระเบียบวิธีวิจัย

ตามความคิดของนักปรากฏการณ์นิยม สังคมวิทยาควรใช้วิธีการค้นคว้าที่ เรียกว่า มานุษยวิธี (Ethnomethodology) ซึ่งเป็นวิธีใหม่ทางสังคมวิทยา เทคนิคพื้นฐานที่ใช้ในวิธีนี้คือ การก่อให้เกิดการหยุดชะงักขึ้นในการดำเนินชีวิตปกติของกลุ่มหรือชุมชนที่ศึกษา แล้วเปรียบเทียบเรื่องราวของชีวิตก่อนหน้านั้นกับหลังเหตุการณ์ สิ่งที่คาดหวังจะได้จากการกระทำเช่นนี้คือ เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดการชะงักงันในการดำเนินชีวิตจะเป็นเหตุให้ผู้อยู่ในเหตุการณ์ ต้องหยุดแล้วคิดพิจารณาทบทวนเหตุการณ์ต่างๆ ของสังคมที่ควบคุมชีวิตอยู่ ผลของการศึกษาจะทำให้ได้ทราบความเป็นจริงของชีวิตที่ว่าที่แท้จริงเป็นอย่างไร ทำไมเขาจึงดำเนินชีวิตไปเช่นนั้น

การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยมเป็นฐานหลักของการวิจัย เนื่องจากทฤษฎีปรากฏการณ์นิยมนี้มีรูปแบบมาจากวิชาทางมนุษยศาสตร์ ซึ่งเน้นภาพรวมและบริบทรอบด้านโดยอาศัยข้อมูลเชิงคุณภาพและการตีความเพื่อให้เกิดความเข้าใจในปรากฏการณ์อย่างแท้จริง

บริบททั่วไปและพัฒนาการทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

อำเภอนองหินตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดเลย ห่างจากตัวจังหวัดเลย 45 กิโลเมตร มีอาณาเขต ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอวังสะพุง ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอดงหลวง ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอภูกระดึง ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอภูหลวง จังหวัดเลย นองหินเดิมเป็นหมู่บ้านหนึ่งในเขตการปกครองของตำบลปวนพูน อำเภอกุกระดิง ต่อมาได้แยกการปกครองจากตำบลปวนพูนมาตั้งเป็น ตำบลนองหิน เมื่อปี พ.ศ. 2523 และเมื่อเกิดการขยายตัวของพื้นที่ในเขตตำบลนองหิน ซึ่งมีความเจริญ ทั้งทางด้านวัตถุ สภาพเศรษฐกิจ สังคม และชุมชนเมือง โดยเฉพาะชุมชนที่ตั้งบ้านนองหิน (ปัจจุบัน อยู่ในเขตเทศบาลตำบลนองหิน) จังหวัดเลยจึงได้เสนอกระทรวงมหาดไทยขอยกฐานะเป็นกิ่งอำเภ โดยรวมตำบลนองหิน ตำบลปวนพูน และตำบลตาดเช่า ตั้งเป็น กิ่งอำเภอนองหิน ตามประกาศกระทรวงลงวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2540 โดยมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 ต่อมาจึง ได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะขึ้นเป็น อำเภอนองหิน ในวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2550 โดยมีผล บังคับตั้งแต่วันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2550 อำเภอนองหินมีพื้นที่ทั้งหมด 435 ตารางกิโลเมตร โดยมี สภาพภูมิอากาศจากพื้นที่ซึ่งประกอบด้วยที่ราบสลับกับเนินเขา ทำให้อุณหภูมิเปลี่ยนแปลงง่าย ฤดู ร้อน ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม อากาศแห้งแล้ง ลมพัดแรง อุณหภูมิเฉลี่ย 32-35 องศา เซลเซียส ฤดูฝน ระหว่างเดือนมิถุนายน-กันยายน ฝนตกไม่ตามฤดูกาล ลักษณะเป็นฝนทิ้งช่วง อุณหภูมิเฉลี่ย 32-38 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ย 134.25 มิลลิเมตร ฤดูหนาว ระหว่าง เดือนตุลาคม-มกราคม อากาศหนาวจัด มีลมแรง อุณหภูมิเฉลี่ย 6-12 องศาเซลเซียส (สำนักงาน จังหวัดเลย, 2559: ระบบออนไลน์)

บ้านผาห้วย มีประวัติและพัฒนาการของชุมชนดังนี้คือ เดิมพื้นที่ตั้งชุมชนได้มี 3 ครอบครัว ที่หนีศึกฮ้อมาจากเมืองบ่อแต่น ปัจจุบันคือแขวงชัยบูลี ประเทศลาว ชาวบ้านเดินทางมาอาศัยเจ้า เมืองเพชรบูรณ์ เมื่อเดินทางมาถึงถ้ำผากวาง ก็พักอาศัยที่ถ้ำแห่งนี้ เห็นว่าสงบเงียบดีเลยตั้งหมู่บ้าน แล้วให้ชื่อว่าบ้านเกล้ากโพธิ์ อยู่ทางทิศใต้ของบ้านผาห้วยในปัจจุบัน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2454 อ้างอิงจาก บัตรประจำตัวประชาชนของนางใบ พรหมดี ซึ่งเกิดที่บ้านผาห้วยแห่งนี้ ขณะที่หมู่บ้านผาห้วยมีการ โยกย้าย 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 ย้ายมาตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ชื่อว่าบ้านเก่า ครั้งที่ 2 ย้ายข้าม คลองมาตั้งอยู่ที่หมู่บ้านผาห้วย ในตอนนั้นมีอยู่ 12 ครัวเรือน คือ นายแสงหรือพรานแสงหรือเสือ แสง นายนุชหรือพรานนุช ซอบล่าสัตว์ นางขาว ธรรมรัง นายลอง เขียนบัว นายเกิด แก้วโวหาร นางใบ พรหมดี นายบุตรดา เต็มลา นายเฮ้า สีลาศิลป์ นายสม ธรรมรัง นายจ้อย นายกำ และนายตา หารบุตร ประชาชนได้อยู่อาศัยทำมาหากินคือ การปลูกข้าวไร่และปลูกพืชไร่ เก็บหาของป่าดำเนิน ชีวิตตามแบบวิถีของชุมชนชนบททั่วไป (อัครวิทย์ หมื่นกุล, 2558: 5)

บ้านผาห้วยเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีความโดดเด่นทางด้านพื้นที่และวัฒนธรรม บ้านผาห้วยก่อตั้งหมู่บ้านขึ้นมาราว 70 ปี โดยชาวบ้านมีการอพยพเคลื่อนย้ายผู้คนอันเนื่องมาจากการเกิดสงคราม จึงมีการโยกย้ายพื้นที่อยู่อาศัยและหาแหล่งพื้นที่ใหม่ที่มีความปลอดภัยและมีความอุดมสมบูรณ์เพื่อที่จะทำให้การดำรงชีวิตของกลุ่มชาวบ้านที่อยู่อย่างมีความสุข หมู่บ้านผาห้วยนั้นเดิมมีชื่อว่า “บ้านผาหลาย” จากการสัมภาษณ์ (บุญลือ พรหมहाลา, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2560) พบว่าการตั้งชื่อหมู่บ้านเป็นการตั้งชื่อตามลักษณะของภูมิประเทศในพื้นที่ที่ตั้งมีอาอยู่เป็นจำนวนมาก และกระจายอยู่โดยทั่วไป ส่งผลทำให้ผู้นำมีการเลือกเอาจุดเด่นของพื้นที่มาเป็นจุดสร้างการจดจำและจุดเด่นที่เป็นอัตลักษณ์ของหมู่บ้าน ต่อมาได้มีการเรียกชื่อเพี้ยนและเคลื่อนออกไปตามชื่อเรียกถึงพื้นที่มีอยู่มากในท้องถิ่นอย่างต้นหวายหรือดาว ก็ทำให้มีการปรับเปลี่ยนมาเป็นชื่อของ “บ้านผาห้วย” และมีการใช้เรียกชื่อนี้มาจนถึงปัจจุบัน

สำหรับสภาพพื้นที่และภูมิประเทศนั้นเป็นพื้นที่หลุมกว้าง ล้อมรอบด้วยภูเขาทุกด้าน ส่งผลทำให้ในพื้นที่นี้มีอากาศที่เย็นสบาย หน้าร้อนไม่ร้อนจัด หน้าหนาวค่อนข้างจะหนาวและเย็นจัด ส่วนหน้าฝนก็ตกชุกซึ่งเป็นผลดีต่อการทำเกษตรกรรม ซึ่งมีการเล่าต่อกันมาว่าสมัยก่อนพื้นที่ของบ้านผาห้วยมีความอุดมสมบูรณ์ มีน้ำผุดน้ำซับที่คนในหมู่บ้านสามารถใช้ดื่มกินและประกอบอาหารได้ มีฝานมีแกวและสัตว์อื่นๆอยู่มากมาย มีพื้นดิน ต้นไม้และแหล่งน้ำที่จะใช้ในการทำการเกษตรกรรมอย่างพอเพียง หมู่บ้านผาห้วย มีสภาพพื้นที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยแหล่งน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ต้นน้ำลำธารและภูเขาพื้นดินสามารถทำการเกษตร ได้ดีตลอดทั้งปี เช่น ปลูกข้าว ถั่วเหลือง หรือพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ การตั้งบ้านเรือนอาศัยพื้นที่ใกล้แหล่งน้ำ การคมนาคม สะดวก ยังมีหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ตามแนวเชิงเขาทำการเลี้ยงสัตว์ การปลูกไม้ผลและพืชสวนในส่วนพื้นที่ป่าเขาหินปูนจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากมีลักษณะทางธรรมชาติสวยงาม ป่าเบญจพรรณ เหมาะสำหรับการศึกษาหาความรู้หรือการศึกษา ธรรมชาติ อากาศในเขตบ้านผาห้วยโดยรวมสบายในทุกฤดู ฤดูร้อน ร้อนแต่ไม่ร้อนจัด ฤดูหนาว หนาวจัด ส่วนฤดูฝน ฝนตกชุก ซึ่งอาชีพหลักของคนในชุมชนผาห้วยมีอาชีพหลักคือการทำเกษตรกรรม ปลูกยางพารา อ้อย ข้าวโพด มันสำปะหลัง รวมถึงการปลูกข้าวไร่ที่เป็นพันธุ์ข้าวเหนียวขาวและข้าวเหนียวดำสำหรับเก็บไว้ใช้ในการบริโภคในครัวเรือน (บุญลือ พรหมहाลา, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2560)

ประเพณีท้องถิ่นและความเชื่อท้องถิ่น บ้านผาห้วยมีประเพณีและวัฒนธรรมเช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียง ส่วนใหญ่เป็นประเพณี ตามปฏิทิน 12 เดือน และตามแนวคติของภาคอีสาน “ฮีดลีสอง” ชาวบ้านในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีเป็นอย่างดี ชาวบ้านเขตหมู่บ้านผาห้วยนั้นนอกจากจะมีความเชื่อในการปฏิบัติตามประเพณีและวัฒนธรรมตามความเชื่อในพุทธศาสนาแล้ว ยังมีประเพณีและความเชื่อท้องถิ่นที่มีการปฏิบัติตนตามแนวทางปู่ย่าตายาย นั่นคือพิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ตา ในเดือน 6 ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีที่มีความสำคัญของทุกหมู่บ้าน ในเขตภาค

อีสาน สำหรับการประกอบพิธีกรรมจะมีจำ และ มีนางเทียม ส่วนจำนวนนางเทียมนั้นขึ้นอยู่กับว่าจะมีผีปู่ตามาลงกึ่งค์ ในพิธีกรรมจำและนางเทียมจะมีการพอนรำด้วย สำหรับผู้ที่ประกอบพิธีกรรมนั้น จะมีการสืบเชื้อสายกันมารุ่นต่อรุ่น โดยในหมู่บ้านนี้จะมี 3 รุ่นแล้ว ส่วนผู้ที่เป็นจำคนปัจจุบันคือ “ตาเสาะ ทำมะวัง” อย่างไรก็ตามจากการสอบถามชาวบ้านบอกว่า “ในพิธีกรรมนี้จะมีชาวบ้านหลายคนมาเฝ้ารอผีปู่ตามาบอกเล่าผ่านท่าทางการพอนของนางเทียม” (บุญลือ พรหมทลา, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2560)

นอกจากจะมีประเพณีและความเชื่อท้องถิ่นที่ชาวบ้านในชุมชนยึดถือต่อเนื่องกันมาเป็นระยะเวลาชานาน ชุมชนผาหายยังมีวัดที่อยู่ในชุมชนเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านจำนวน 3 วัด โดยแต่ละวัดจะมีลักษณะที่แตกต่างกันไป ส่วนใหญ่แล้วจะมีลักษณะเป็นวัดป่า บริเวณวัดของแต่ละวัดจึงมีความร่มรื่นและมีสภาพของพื้นที่ที่หลากหลายทั้งแนวราบและอยู่บนภูเขาสูงเดินทางเข้าถึงลำบาก ได้แก่ 1) วัดป่าสุขใจหรือวัดห้วยหอม เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยหลวงพ่อบุญมี ระยะเวลาห่างจากหมู่บ้านไปตามแนวถนนทางการเกษตรที่ชาวบ้านจัดทำขึ้นมา 5 กิโลเมตร โดยตั้งอยู่บนพื้นที่สูง การเดินทางขึ้นไปต้องไ้รรถยนต์ขับเคลื่อนแรงม้าสูง รวมถึงรถอีแต๊กที่ใช้ในการทำเกษตรกรรมของชาวบ้าน ตลอดเส้นทางของการเดินทางจะเห็นทิวทัศน์ของภูหอ ภูกระดึง และพื้นที่ตั้งหมู่บ้านที่อยู่ด้านล่าง รวมถึงแปลงเกษตรกรรม และสวนยางพาราที่มีความร่มรื่น ภายในบริเวณวัดสวนป่าสุขใจจะแบ่งเป็นพื้นที่อย่างชัดเจน เช่นพื้นที่ส่วนรวมและพื้นที่เฉพาะห้ามเข้า บรรยากาศโดยภาพรวมเป็นวัดที่สร้างขึ้นท่ามกลางธรรมชาติ โดยการสร้างพื้นที่จะมีการตัดไม้ดั้งเดิมออกไปน้อยที่สุด และมีการนำต้นไม้จากพื้นราบเข้ามาปลูกเพื่อสร้างความร่มเย็นและสวยงามเพิ่มขึ้นด้วย สำหรับศาสนาคารที่สร้างขึ้นมานั้น จะตั้งอยู่บนฐานความคิดของความกลมกลืนและการไม่เบียดเบียนธรรมชาติ วัสดุที่ใช้จึงเป็นวัสดุสมัยใหม่อย่างเหล็กและกระเบื้องสมัยใหม่ที่ใช้สีกกลมกลืนกับธรรมชาติ เช่น เหล็กมีการทาสีน้ำตาล พื้นเป็นสีซีเมนต์เคลือบวานิชนา พื้นที่ของศาลาปฏิบัติธรรมเปิดโล่ง 2) วัดป่าโพธิ์ชัย เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้าน ถือว่าเป็นพื้นที่ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน บางส่วนของพื้นที่วัดติดภูเขาที่เป็นพื้นที่การปลูกยางพาราวัดป่าโพธิ์ชัยเป็นวัดเก่าแก่ มีอายุกว่า 70 ปี เริ่มก่อตั้งโดย หลวงปู่บุญมี และในปัจจุบัน หลวงตาหนูเป็นเจ้าอาวาสที่วัดโพธิ์ชัย ภายในวัดมีถ้ำโพธิ์ชัย เดิมเรียก ถ้ำโง่น เนื่องจากผู้ค้นพบถ้ำแห่งนี้มีชื่อว่า โง่น จึงตั้งชื่อถ้ำตามผู้ค้นพบ แต่ในปัจจุบันเปลี่ยนเป็น ถ้ำโพธิ์ชัย ภายในถ้ำประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย เป็นที่เคารพนับถือของคนในหมู่บ้านเป็นอย่างมาก บริเวณวัดมีถาวรวัตถุสร้างขึ้นมากเพื่อเป็นพื้นที่ในการประกอบพิธีกรรมและทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ ประกอบด้วย (1) ศาลาการเปรียญ เป็นอาคาร 2 ชั้น ครึ่งตึกครึ่งไม้ ใช้ในการประกอบพิธีกรรมของสงฆ์ (2) กุฏิ มีลักษณะเป็นบ้านที่ทำเป็นหลังคา ครึ่งตึกครึ่งไม้ (3) ประติมากรรมพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ ปางนาคปรก พระพุทธรูปประทับนั่งในลักษณะปางมารวิชัย (4) ประติมากรรมช้าง หรือเจ้าพ่อโหล่ง เป็นประติมากรรมช้างขนาดใหญ่ที่สร้างขึ้นจากการขึ้นโครงสร้างด้วยเหล็กแล้วฉาบด้วยปูน

จากนั้นจึงมีการตกแต่งรูปทรง โครงสร้าง ผิวสัมผัสของผิวหนังให้มีลักษณะคล้ายจริง นอกจากนี้ยังมีการปั้นรูปช้างอีก 2 ตัวในลักษณะเหมือนจริงทั้งสีสันทาทางกาย (5) มณฑป สร้างเป็นเป็นโครงสร้างมีหลังคา หลังคามุงกระเบื้อง เสาเหล็กและโครงสร้างของมณฑปเป็นเหล็ก ผนังเปิดทั้ง 4 ด้าน ด้านในประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดใหญ่ปางมารวิชัย (6) ประติมากรรมพระพุทธรูปใหญ่ ประดิษฐานบริเวณปากถ้ำขนาดเล็กที่อยู่บริเวณแนวชายผา ประทับนั่งในลักษณะปางมารวิชัย และ 3) วัดถ้ำผากวางเป็นวัดป่าที่ใช้ถ้ำในการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ วัดตั้งอยู่บนเนินสูงชายหน้าผา มีพระจำพรรษา 2 รูป ศาสนวัตถุที่อยู่บริเวณวัดประกอบด้วย (1) อาคารที่ใช้เก็บข้าวของเครื่องใช้ เป็นอาคารรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่อสร้างในแบบง่าย ๆ ผาเป็นสังกะสี (2) โรงครัว (3) ประติมากรรมพระพุทธรูปขนาดใหญ่ปางมารวิชัย ประดิษฐานอยู่ในส่วนของบริเวณหน้าผามีการตัดแต่งหน้าผาให้เป็นลาน มีความสูงจากระดับพื้นของอาคารเก็บของและโรงครัวประมาณ 100 เมตร โดยมีการสร้างบันไดปูนซีเมนต์ลาดเดินขึ้น สำหรับลักษณะของพระพุทธรูปใหญ่คือ การแสดงรูปแบบและลักษณะของความสงบนิ่ง แต่ก็มีลักษณะอย่างพระพุทธรูปสมัยใหม่อย่างภาคกลาง พระพุทธรูปขนาดใหญ่ที่ติดตั้งถือว่าเป็นความร่วมมือรวมใจของชาวบ้านในการจัดทำขึ้น ชาวบ้านเห็นว่าการสร้างพระพุทธรูปนั้นเป็นบุญ เป็นการถวายเป็นพุทธบูชาและสร้างความสุขใจให้กับผู้มีจิตศรัทธาในการร่วมสร้างนั้น

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ชุมชนผาห้วย ในวันที่ 17 พฤษภาคม 2560 ผู้วิจัยสามารถสรุปบริบททั่วไปของชุมชนผาห้วย ได้ว่า บ้านผาห้วยเป็นหมู่บ้านที่พยายามผลักดันตนเองมาสู่การเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวในเชิงธรรมชาติ มีการพัฒนาพื้นที่แบบมีส่วนร่วม ส่งผลทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจและเกิดความเข้มแข็งขึ้นที่สำคัญการบริหารจัดการพื้นที่ที่มีความง่ายขึ้น สำหรับจุดดึงดูดเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวมี 1) ภูเขาป่าเป็นภูเขาที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 900 เมตร สามารถมองเห็นได้รอบทิศทาง ซึ่งเป็นลักษณะภูเขาที่มีความสวยงามและเป็นรูปร่างต่างๆ โดยได้มีการตั้งชื่อตามจินตนาการของผู้พบเห็น ทำให้นำมาสู่การเป็นจุดขายเพื่อการท่องเที่ยวให้กับชุมชน 2) ภายในหมู่บ้านมีวัดที่เป็นศูนย์กลางศาสนา อย่างวัดป่าโพธิ์ชัย วัดถ้ำผากวาง รวมถึงวัดป่าสุขใจที่มีความสงบ สวยงามและเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมและผ่อนคลายทางจิต รวมถึงการพักผ่อนด้วย 3) มีชุมชนที่ทำการเกษตรกรรม ศาสนสถาน โรงเรียน ธรรมชาติ ป่าไม้ และภูเขาที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน สามารถที่จะจัดสร้างรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ 4) เป็นหมู่บ้านที่ยังมีความเป็นธรรมชาติของวิถีชีวิต ธรรมชาติและวัฒนธรรม สามารถเรียนรู้และชื่นชมได้ภายในเวลาสั้นๆ หรือตลอดทั้งวันตามแนวทางการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว 5) มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้อยู่ โดยพื้นที่จะมีทั้งส่วนที่เป็น โคก คือ ที่ดินมีลักษณะเป็นดินทราย เป็นป่าหินกรวด มีความแห้งแล้ง ต้นไม้ที่มีอยู่มากคือ ป่าจิก ป่าร้าง ส่วนที่เป็น ดง เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจขึ้นหลายชนิด เช่น ไม้ประดู่ ไม้มะค่า ไม้ยาง ไม้ตะเคียน

สำหรับพื้นที่ที่เป็นโคกนั้น จะมีเห็ดชื่อ “เห็ดโคกร” ขึ้นบริเวณดินที่ขึ้นอยู่มาก ชาวบ้านมักไปเก็บมาปรุงอาหาร ถ้ามีเหลือก็นำไปจำหน่าย กิโลกรัมละ 200 บาท หรือถ้าช่วงหายากก็จะราคา 400-500 บาท ซึ่งรสชาติของเห็ดชนิดนี้มีความอร่อยและสามารถประกอบอาหารได้ทุกอย่าง นอกจากนี้ยังมีเห็ดชื่อ “เห็ดละโงก” ขึ้นอยู่มากในบริเวณดง ซึ่งชาวบ้านก็จะไปเก็บมาปรุงอาหารด้วย โดยเห็นมีลักษณะรูปทรงคล้ายไข่ ซึ่งชาวบ้านเรียกเป็นภาษาพื้นบ้านว่า “ลักษณะกลมกลม อุมลุม อุมลุม” อย่างไรก็ตามเห็ดดังกล่าวก็สามารถสร้างประโยชน์และสามารถนำมาเป็นจุดขายให้กับชุมชนได้ ซึ่งชาวบ้านมีการสร้างการจดจำเกี่ยวกับเห็ดทั้งสองชนิดเป็นภาษาพื้นบ้านว่า “เห็ดโคกรอยู่โคก เห็ดละโงกอยู่ดง” และสิ่งสำคัญที่ช่วยผลักดันให้ชุมชนผาห้วยเกิดการเดินทางท่องเที่ยวภายในชุมชน คือ 6) มีผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บุญลือ พรหมทาลา ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้นำชุมชนที่มีความเข้มแข็งและเป็นผู้จุดประกายในการสร้างและพัฒนาภูป่าเปาะให้เป็นพื้นที่ธรรมชาติโดยการปลูกและเพิ่มเติมพันธุ์ไม้ที่หายากไปเพื่อสร้างความร่มรื่นของความเป็นป่า รวมถึงเป็นผู้นำที่สามารถทำงานพัฒนาหมู่บ้านผ่านทฤษฎีและหลักการมีส่วนร่วม ซึ่งจะส่งผลทำให้เกิดความยั่งยืนของความเป็นชุมชนที่พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้วยตนเอง

การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยนั้นยังอยู่ในยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดเลย ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยนั้นยังเป็นส่วนหนึ่งของบริบทการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของอำเภอหนองหิน จากข้อมูลแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของอำเภอหนองหิน จัดทำโดยสำนักงานจังหวัดเลย (สำนักงานจังหวัดเลย, 2559: ระบบออนไลน์) โดยมีรายละเอียดในการพัฒนาการท่องเที่ยวของอำเภอหนองหินเพื่อให้เกิดความยั่งยืนดังนี้

1. อำเภอหนองหินมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่งแต่มีปัญหาด้านการเข้าถึง (Accessibility) แหล่งท่องเที่ยวเนื่องจากการคมนาคมไม่สะดวก ถนนขรุขระ ซึ่งส่วนมากเป็นถนนสมัย รพช. และยังไม่ได้รับการซ่อมแซม ทำให้นักท่องเที่ยวไม่มีความสะดวกในการเดินทาง โครงการบูรณะโครงสร้างพื้นฐานจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการรองรับนักท่องเที่ยวให้สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวภายในอำเภอหนองหินได้

2. อำเภอหนองหินมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่งที่ยังไม่เป็นที่รู้จัก เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนมากรู้จักเพียงสวนหินผางาม (คุนหมิงเมืองไทย) แต่ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ใกล้เคียงที่น่าสนใจแต่ขาดการประชาสัมพันธ์ และการให้ข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ เหล่านี้ทำให้ขาดความเชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่

3. มีชุมชนที่ยังคงสภาพภูมิประเทศที่สวยงาม อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม รวมทั้งมีชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ผู้นำชาวบ้าน ตำนาน ความเชื่อ แต่ขาดการสืบสานและอนุรักษ์ รวมทั้งเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนผู้สนใจเข้าไปศึกษาหาความรู้ได้ และส่งเสริมพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวหรือแหล่งเรียนรู้

4. การท่องเที่ยวของอำเภอหนองหินยังขาดการกระจายรายได้ให้ท้องถิ่นและสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นไม่มากนัก เนื่องจากการมีบทบาทเฉพาะกลุ่มหรือบางพื้นที่เท่านั้น ซึ่งส่วนมากจะเป็นลักษณะกระจุกตัวเฉพาะในสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จัก และโดยส่วนมากชาวบ้านจะมีรายได้จากการทำของที่ระลึกและขายของที่ระลึก และยังขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว

5. ด้วยสภาพภูมิประเทศในบางพื้นที่ของอำเภอที่มีป่าเขาหินปูน ทำให้ภูมิประเทศมีความแปลกตามียอดเขาหินแหลมตะปุ่มตะป่ำเต็มไปด้วยหุบเขาหินปูน และพืชส่วนใหญ่จัดเป็นพืชทนแล้ง และยังมีแหล่งรวมพืชเฉพาะถิ่น ซึ่งเป็นลักษณะธรณีวิทยาและนิเวศวิทยาที่น่าสนใจควรค่าแก่การศึกษา อีกทั้งสถานที่ท่องเที่ยวบางแห่งภายในมีความซับซ้อน เช่น สวนสวรรค์ วัดถ้ำพระโพธิสัตว์ วัดถ้ำมโหฬาร ซึ่งยังขาดการส่งเสริมและพัฒนาภาคีที่ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งด้วยสภาพภูมิประเทศที่มีเอกลักษณ์สามารถพัฒนาและส่งเสริมเป็นเส้นทางศึกษารวมชาติได้

6. อำเภอหนองหินควรมีการส่งเสริมและพัฒนาด้านการให้บริการเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานและตระหนักถึงคุณภาพการให้บริการ ไม่ว่าจะเป็นด้านที่พักที่ต้องสะอาด ปลอดภัย และถูกสุขลักษณะ และด้านอาหารที่ต้องสะอาด ถูกสุขอนามัย เป็นต้น

จากบริบทการพัฒนาท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของอำเภอหนองหิน จะเห็นได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านผาห้วย ควรมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน กลุ่ม/ชมรมต่างๆ ของชุมชน ให้เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว อีกทั้งการส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพในชุมชน เช่น การจัดทำและจำหน่ายของที่ระลึก สินค้าพื้นเมือง การรวมกลุ่มอาชีพรถอีแต๊ก สิ่งเหล่านี้จะเป็นการสร้างรายได้และสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไปพร้อมกัน โดยเป็นพื้นฐานการพัฒนาไปสู่หมู่บ้านท่องเที่ยว และเมื่อชุมชนมีความเข้มแข็งและเข้าใจถึงแนวทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้วอาจขยายเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์ ซึ่งมีการบริการที่พักและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นไปในตัว โดยที่คนในชุมชนเป็นหลักในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของตนเอง ดังที่กล่าวมาข้างต้น เนื่องจากชุมชนบ้านผาห้วยเป็นชุมชนที่พยายามผลักดันตนเองสู่การเป็นพื้นที่ทางการท่องเที่ยว โดยภายในชุมชนมีจุดดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวทั้งทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตชุมชนแบบดั้งเดิม จึงต้องมีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชนบ้านผาห้วย เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวเกิดขึ้นภายในชุมชนและนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นอกจากนี้จะเน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาปรับปรุงระบบโครงสร้างพื้นฐาน พัฒนาและส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการท่องเที่ยวแล้วนั้น ยังต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการด้านการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการบริการและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชนและเสริมสร้างให้ชุมชนมีความ

เข้มแข็งด้านการจัดการท่องเที่ยว ตลอดจนการอนุรักษ์และดูแลรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตเพื่อทำให้เกิดจัดการด้านท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

1. แนวคิดด้านการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.1 ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยว

การศึกษาความหมายของการท่องเที่ยวให้ชัดเจนเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะ ความหมายของการท่องเที่ยวจะกำหนดขอบเขตของงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น การพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวต่างๆ ซึ่งต้องใช้งบประมาณด้วย งบประมาณจำนวนมาก การตัดสินใจสร้างหรือไม่สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านั้น ขึ้นอยู่กับ จำนวนของผู้บริโภคที่มีจำนวนเพียงพอในการรองรับโครงการนั้นๆ หรือไม่ (ศรัญญา วรากุลวิทย์, 2558: 1) นักวิชาการหลายท่านและองค์การที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism) ไว้ดังนี้

องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization หรือ WTO) แห่งองค์การ สหประชาชาติ ได้กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวว่า การเดินทางใดๆ ก็ตามที่เป็นการเดินทาง ตามเงื่อนไขสากล 3 ประการดังต่อไปนี้ (1) การเดินทางจากสถานที่อยู่อาศัยเป็นประจำไปยังสถานที่ อื่นๆ เป็นการชั่วคราว (2) การเดินทางนั้นผู้เดินทาง เดินทางด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่เป็นการถูกบังคับ (3) การเดินทางเพื่อวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่เดินทางเพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ (ศรัญญา วรากุลวิทย์, 2558: 2)

แม็ค อินทอชและโกลด์เนอร์ สรุปว่า การท่องเที่ยว หมายถึง ผลรวมของปรากฏการณ์ต่างๆ และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจและบริการต่างๆ รวมทั้ง รัฐบาลประเทศเจ้าภาพและประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องอยู่ในกิจกรรมหรือ กระบวนการในการดึงดูดใจด้วยการให้การต้อนรับที่อบอุ่นเปี่ยมไมตรีจิต แก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มา เยือน (McIntosh and Goeldner, 1995 อ้างใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2557: 2-7)

สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง ผลรวมของปรากฏการณ์ต่างๆ และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างธุรกิจท่องเที่ยว และธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ภาครัฐ องค์กรเอกชน ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่นซึ่งเป็น เจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว อันถูกผนวกอยู่ในกิจกรรมหรือกระบวนการในการดึงดูดใจ นักท่องเที่ยวผู้มาเยือน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2556: 16)

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ได้สรุปว่า การท่องเที่ยวเป็นเรื่องของการเดินทาง ถ้าไม่มีการเดินทางก็ไม่มีการท่องเที่ยว แต่ต้องเป็นการเดินทางที่เป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ มิใช่ถูกบังคับหรือเพื่อสินจ้าง แต่เพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน การศึกษา ศาสนา กีฬา เยี่ยมญาติมิตร ติดต่อธุรกิจ การประชุมสัมมนา เป็นต้น มิฉะนั้นก็จะเป็นการเดินทางที่ไม่ใช่การท่องเที่ยว (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2556: 16)

การให้ความหมายจากนักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางออกจากที่พักเป็นการชั่วคราวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เยี่ยมญาติหรือวัตถุประสงค์อื่นใดที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้ เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลินและผ่อนคลายความเครียดในยามว่าง หรือเมื่อเวลาที่ต้องการจะพักผ่อน ซึ่งอาจเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้และประสบการณ์จากการเดินทางท่องเที่ยวอีกด้วย

ปัจจุบันถือได้ว่าการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมากโดยเฉพาะกับประเทศที่ไม่มีอุตสาหกรรมหนักเป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวที่ประกอบไปด้วยธุรกิจโดยตรงและธุรกิจทางอ้อม หรือการสนับสนุนการบริการนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะแก่ชาวต่างชาติถือได้ว่าเป็นสินค้าออกที่ไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่าได้ (Invisible Export) เป็นการซื้อขายเงินตราต่างประเทศ โดยการขายสินค้า คือ บริการต่างๆ ซึ่งผลประโยชน์จะตกอยู่ในประเทศ เพราะก่อให้เกิดอาชีพหลายแขนง นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังเป็นการพักผ่อนคลายความตึงเครียด และได้รับความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรมและยังเป็นการนำทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวาง โดยความสำคัญของการท่องเที่ยว มีดังนี้ (ศรัญญา วรากุลวิทย์, 2546: 1-15)

1. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้ โดยนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศชาติ เช่นเดียวกับการส่งสินค้าออกไปขายต่างประเทศ คือ ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว (Tourism Expenditure) ที่ใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวในประเทศไทย ซึ่งสามารถคำนวณรายได้จากนักท่องเที่ยว คือ จำนวนนักท่องเที่ยว x วันพักเฉลี่ย x ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย/วัน/คน

2. การท่องเที่ยวแก้ปัญหาการขาดดุลการค้าและดุลชำระเงินของประเทศ กล่าวคือประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนาและประสบปัญหาสภาวะการขาดดุลการค้า และดุลชำระเงิน เนื่องจากประเทศกำลังพัฒนาจะต้องพึ่งพิงประเทศที่พัฒนาแล้วในการนำเข้าสินค้าที่ตนเองไม่สามารถผลิตได้ เช่น เครื่องมือ เครื่องจักรและเทคโนโลยีต่างๆ อันเป็นปัจจัยที่จำเป็นต่อการผลิตและพัฒนาประเทศ ซึ่งสินค้าเหล่านี้มีมูลค่าสูงมากเมื่อเทียบกับมูลค่าส่งออกสินค้าทางการเกษตร นอกจากนี้ประเทศกำลังพัฒนายังต้องพึ่งสถาบันการเงินระหว่างประเทศ เพื่อกู้ยืมเงินมาใช้ในการพัฒนาประเทศ ดังนั้น รายได้จากการท่องเที่ยวมูลค่านับแสนล้านบาทต่อปี จึงช่วยลดดุลการค้าได้อย่างมาก

3. การท่องเที่ยวช่วยเพิ่มรายได้จากการจัดเก็บภาษีรัฐบาล คือ นักท่องเที่ยวต้องจ่ายภาษีต่างๆ เช่นเดียวกับคนอื่นๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ นักท่องเที่ยวต้องจ่ายภาษีเมื่อซื้อสินค้า

และบริการ และภาษีทางอ้อมที่จะจ่ายอีก เช่น ค่าธรรมเนียมการใช้สนามบิน ค่าภาษีศุลกากร ค่าธรรมเนียมการประทับตราหนังสือเดินทาง และธุรกิจอื่นที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น ภาษีกรรมสรรพากร ภาษีหน่วยราชการส่วนท้องถิ่นจัดเก็บ ค่ารถบริการต่างๆ เช่น ค่าธรรมเนียมโรงแรม ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตจำหน่ายอาหาร สุรา และเครื่องดื่ม เป็นต้น

4. การท่องเที่ยวเป็นการกระจายรายได้ออกไปตามส่วนภูมิภาคของประเทศ เนื่องจากการท่องเที่ยวประกอบด้วยธุรกิจขนาดเล็กจำนวนมาก ดังนั้นรายได้จากการท่องเที่ยวจึงกระจายออกไปสู่ประชาชนอย่างรวดเร็วทั้งระบบเศรษฐกิจ

5. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการจ้างงาน สร้างอาชีพให้แก่ประชาชนทั้งแรงงานทั่วไป (Unskilled) และแรงงานที่มีความชำนาญ (Skill) เพราะการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีสัดส่วนของแรงงานสูงกว่าเครื่องจักร (Labor Intensive Industry)

6. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการหมุนเวียนเงินตราอย่างกว้างขวาง ช่วยกระตุ้นการผลิตและการลงทุนในอัตราสูง ด้วยค่าทวีทางเศรษฐกิจ (Economic Multiplier) เป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจอย่างยิ่ง เพราะนอกจากค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวจะมีผลโดยตรงต่อผู้จัดการที่พักและธุรกิจต่างๆ รวมทั้งสร้างงานอาชีพอีกมากมายแล้ว ผลทางอ้อม จากค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว ยังทำให้รายได้ของแรงงานในธุรกิจท่องเที่ยวต่างๆ หมุนเวียนรับ - จ่าย ต่อกันไปอีกหลายรอบ จนกระทั่งถึงจุดสิ้นสุดของตัวเอง ยิ่งหมุนเวียนได้มากรอบเพียงใดก็ยิ่งทำให้มูลค่าของมันเพิ่มมากขึ้นเพียงนั้น

7. การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัด (Limitless Boundary Industry) ไม่มีปัญหาเรื่องการผลิตและไม่มีการกำหนดโควตาการจำหน่าย กล่าวคือ การผลิตไม่ขึ้นกับสภาพดินฟ้าอากาศ หรือเครื่องมือเครื่องมือโดยเฉพาะเจาะจงเหมือนเช่นการผลิตในสาขาอื่นๆ การท่องเที่ยวสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา แล้วแต่ความเหมาะสมของแต่ละประเทศแต่ละภูมิภาคของประเทศ และขึ้นอยู่กับความสามารถของรัฐบาลแต่ละประเทศที่จะใช้กลยุทธ์ในการพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของตน

1.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะเข้าเยี่ยมชมนั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้งกัน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนาได้กล่าวว่าการท่องเที่ยวจะบรรลุวัตถุประสงค์ขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ หรือ 3 A's ดังนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548: 60-63)

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) เช่น ความสวยงามตามธรรมชาติศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน ฯลฯ อันเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญที่สุดของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ต้องมีสิ่งดึงดูดใจอย่างใดอย่างหนึ่งในการที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางไปเยี่ยมชมเยือน ถ้าไม่มีสิ่งดึงดูดใจแล้วนักท่องเที่ยวก็ไม่มีแรงจูงใจมายังสถานที่นั้น

2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) หมายถึงสิ่งที่จะบริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวให้เกิดความประทับใจ สะดวกและอยากมาท่องเที่ยวอีก หรือพักอยู่นานขึ้น เช่น ที่พัก ร้านอาหาร การขนส่ง การสื่อสาร ไฟฟ้า น้ำประปา ร้านจำหน่ายของที่ระลึกและบริการนำเที่ยว เป็นต้น

3. การเข้าถึงพื้นที่ (Accessibility) หมายถึง การคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องมีเส้นทางหรือโครงข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงพื้นที่นั้นๆ ตลอดจนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับบริเวณใกล้เคียง จะเห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเข้าถึงได้โดยมีปัจจัยคมนาคมที่สะดวกก็จะมีนักท่องเที่ยวนิยมเข้าไปท่องเที่ยวมาก แต่ถ้าแหล่งท่องเที่ยวอยู่ไกลและไม่มีคมนาคมเข้าถึงได้สะดวกเพียงพอก็จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นลดความสำคัญลง

การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวเป็นทรัพยากรที่สำคัญ จัดเป็นอุปทานการท่องเที่ยว ซึ่งปีเตอร์ ได้จัดหมวดหมู่ของแหล่งท่องเที่ยวเป็น 4 ประเภท ดังนี้คือ (Peter, 1969 อ้างใน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544: 4)

1.1 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Culture Attractions) เป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งแสดงออกถึงประเพณีต่างๆ (Traditional Attractions)

1.2 แหล่งท่องเที่ยวตามสภาพธรรมชาติ (Scenic Attractions) ซึ่งแสดงถึงความงดงามในรูปแบบต่างๆ ของภูมิประเทศ

1.3 แหล่งท่องเที่ยวประเภทที่ให้ความบันเทิง (Entertainment Attractions)

1.4 แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่มีลักษณะเฉพาะตัว (Specific Attractions)

2. บริการการท่องเที่ยว บริการที่รับรองการท่องเที่ยวเป็นอุปทานประเภทหนึ่ง ซึ่งไม่ได้เป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยว แต่เป็นบริการที่รองรับความสะดวกสบายและความบันเทิงแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งในบางโอกาสอาจเป็นตัวดึงดูดใจได้เช่นกัน การบริการการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ ที่พัก อาหาร แหล่งจำหน่ายสินค้า แหล่งบันเทิง แหล่งกิจกรรมและบริการอื่นๆ ทั้งนี้ รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นอื่นๆ ด้วย

3. ตลาดการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยว เป็นการแสดงออกของอุปสงค์ (Tourism Demand) ซึ่งมีความปรารถนาในการท่องเที่ยวจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เพื่อเข้าร่วมในกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อกิจกรรมอื่นๆ ซึ่งในกระบวนการจัดการได้รวมถึงการส่งเสริมและพัฒนาการขายและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวด้วย

การท่องเที่ยวจะเกิดเป็นระบบ (Tourism System) หรือมีความสามารถในการดึงดูดมากแค่ไหนขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการ (อาธิป เหมือนสุดใจ, 2541: 15-16) คือ

1. ทรัพยากรท่องเที่ยว (Tourism Resources) ซึ่งถือเป็นพื้นฐานของระบบท่องเที่ยว ประกอบด้วยทรัพยากรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1.1 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Nature Attractions) ประกอบด้วยสภาพภูมิอากาศ (Climate) ทิวทัศน์ที่สวยงาม (Scenery) และสัตว์ป่า (Wildlife) มีความสามารถในการดึงดูด นักท่องเที่ยวมากที่สุด ในขณะที่เดียวกันก็ต้องการดูแลและบำรุงรักษาเป็นอย่างดีเพื่อให้ความสมบูรณ์ยังคงอยู่

1.2 แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Manufactured Attractions) ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างและสถาปัตยกรรมทางประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน สถานที่ที่รัฐบาลก่อสร้างขึ้น พระราชวัง อาคารเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมาที่สำคัญ

1.3 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Culture Attractions) เป็นทรัพยากรที่แสดงถึงความรุ่งเรืองทางอารยธรรม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชนกลุ่มต่างๆ

2. บริการท่องเที่ยว (Tourism Service) ได้แก่ การบริการเพื่อการท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีในพื้นที่

3. ตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market) เป็นส่วนของอุปสงค์ (Demand) หรือความต้องการในการท่องเที่ยวซึ่งสามารถพิจารณาจากตัวนักท่องเที่ยว กิจกรรม หรือรูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่

การท่องเที่ยวจะประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ หรือที่เรียกกันว่า 5As ได้แก่ (กุลวดี ละม้ายเงิน, 2551: 27)

1. ความดึงดูดใจ (Attraction) หมายถึง ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ หรือมีลักษณะชวนตา ชวนใจ มีเสน่ห์เฉพาะตัว อันมีสาเหตุมาจากมีความงามตามธรรมชาติ เช่น ชายหาดขาว แนวปะการังที่มีสีสันทสวยงาม รวมทั้งปลาชนิดต่างๆ ป่าที่มีพันธุ์ไม้นานาชนิด หรือความงามดงามที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ทะเลสาบ รีสอร์ทในหุบเขา

2. ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) หมายถึงการที่จะดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว หากนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและใกล้ชิด ถึงแม้แหล่งท่องเที่ยวมีความสวยงามแต่ขาดความสะดวกในการเข้าถึง นักท่องเที่ยวจะไม่เดินทางไปเที่ยวชม หน่วยงานที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องดำเนินการจัดสร้างการคมนาคมที่สะดวกสบาย

3. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง สิ่งที่น่าท่องเที่ยวต้องการได้รับ คือ ความสะดวกสบายในการท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว มีการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ไฟฟ้า ประปา ถนน ระบบการสื่อสารต่างๆ

4. ที่พัก (Accommodation) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมีความต้องการคือ ที่พักแรม เนื่องจากในการเดินทางไปท่องเที่ยวที่นั่นบางครั้งอาจมีการนอนพักค้างภายในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวควรมีการจัดบริการ ที่พักแรมภายในแหล่งท่องเที่ยวด้วย

5. กิจกรรม (Activity) หมายถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยว เช่น การเดินป่า การล่องแก่ง การพายเรือ หรือกิจกรรมการร่ำรำ การจัดงานรื่นเริง การบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น

โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม (2541: 2-5) กล่าวว่านอกเหนือจากปัจจัยดังกล่าวข้างต้นแล้ว องค์ประกอบด้านการตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Marketing) เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่จะชักนำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว เพราะการตลาดท่องเที่ยวหมายถึงความพร้อมที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตนแล้วใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งด้านสิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการ ซึ่งการตลาดการท่องเที่ยวอาจทำได้ 2 วิธีคือ การให้บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว และการโฆษณาประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวผ่านสื่อต่างๆ เป็นต้น

องค์ประกอบดังกล่าวข้างต้นเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวซึ่งผู้เกี่ยวข้องต้องพิจารณาในปัจจัยต่างๆ ให้เหมาะสมกับรูปแบบ ลักษณะการท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวแต่ละประเภทมีความแตกต่างกันไป เช่น การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว หรือการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ หรือวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงต้องมีการบริหารจัดการให้เหมาะสม หากมองโดยภาพรวม องค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวจะประกอบด้วย ทรัพยากรท่องเที่ยว บริการท่องเที่ยวและตลาดการท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลในการดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว อำนวยความสะดวกสบายให้แก่นักท่องเที่ยวและมีผลต่อการตัดสินใจเข้ามาท่องเที่ยว

1.3 ความหมายของการท่องเที่ยวชุมชนและการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวชุมชน (Community Tourism) คือ การท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดกระบวนการ ทิศทาง และรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยวที่นั่นๆ และมีส่วนได้ส่วนเสียที่เกิดจากการท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวที่จัดโดยชุมชนนั้นมี

จุดขายที่หลากหลาย ทั้งธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต การอนุรักษ์ รวมทั้งมี การพัฒนารูปแบบเพื่อสร้างความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอย่างแท้จริง (พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจด์, 2553: 16)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism - CBT) คือ การท่องเที่ยวที่ คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นของมีสิทธิ์ในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน (พจนานา สวานศรี, 2540 อ้างใน สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (2550: 22)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism - CBT) เป็นเครื่องมือสร้างความ เข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วม ร่วมของคนในชุมชน ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จาก การท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันในภาพรวมของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ เข้าไปมีบทบาทในการสร้างคุณภาพใหม่ของการท่องเที่ยวให้มีความหมายมากกว่าการพักผ่อน ความ สนุกสนาน และความบันเทิง หากได้เปิดมิติของการท่องเที่ยวเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเคารพคน ในท้องถิ่น

1.4 หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนมีหลักการ ดังนี้ (สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว, 2550: 21)

- 1) ชุมชนเป็นเจ้าของ
- 2) ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
- 3) ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
- 4) ยกระดับคุณภาพชีวิต
- 5) มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
- 6) คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 7) ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
- 8) เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- 9) เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
- 10) มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

การที่จะให้ชุมชนดำเนินการท่องเที่ยวตามหลักการดังกล่าวข้างต้น มีความจำเป็นที่จะต้อง เตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็ ต้องรณรงค์กับคนในสังคมให้เห็นความแตกต่างของการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวทั่วไป

กระตุ้นให้คนในสังคมเห็นความสำคัญและเป็นนักท่งเที่ยวที่สนใจการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มการรับรู้และความเข้าใจในบทบาทของชุมชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเป็นการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้เกิดความต่อเนื่องในการทำงานอนุรักษ์ทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ได้เกิดจากการตอบคำถามว่า “ชุมชนจะได้ประโยชน์อะไรจากการท่องเที่ยว” แต่เป็นการสร้างโจทย์ใหม่ว่า “การท่องเที่ยวจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนได้อย่างไร” (สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว, 2550: 21-22)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม เพื่อกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณี วิถีชีวิต และวัฒนธรรม จากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและชุมชน ไม่ใช่จะทำให้ทุกที่ทุกแห่ง แต่ต้องผ่านการวิเคราะห์และประเมินผลสถานการณ์และความพร้อม จากนั้นจึงมีกระบวนการทำงานเตรียมความพร้อม สร้างการมีส่วนร่วม และการทำงานในลักษณะความร่วมมือกับภาคีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจจะใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นหรือกระบวนการทำงานพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม ส่วนความสำเร็จสามารถประเมินได้จากทั้งภายนอกและภายใน หากคนในมีความสุขให้การยอมรับก็ถือว่าเป็นงานที่สำเร็จ ในส่วนภายนอกเห็นคุณค่า มาชื่นชม ดูกาน ได้รับความประทับใจ ให้รางวัลยกย่องก็เป็นสิ่งที่ช่วยในการรับรองความสำเร็จนั้นอย่างมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น

1.5 องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มี 4 ด้าน คือ (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2554: 17-18)

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

1) ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

2) ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

ด้านองค์กรชุมชน

1) ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน

2) มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ และมีทักษะในเรื่องต่างๆ หลากหลาย

3) ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของ และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

ด้านการจัดการ

1) มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว

2) มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้

3) มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม

4) มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน
ด้านการเรียนรู้

- 1) ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างการรับรู้และสร้างความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างได้
- 2) มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน
- 3) สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งชาวบ้านเองและผู้มาเยือน

องค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบต่างยึดโยงและสัมพันธ์กันที่จะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีเสน่ห์และเกิดความยั่งยืน กล่าวคือ หากฐานทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านสามารถทำการผลิตได้ และมีอาหารหรือรายได้โดยไม่ต้องพึ่งพาการท่องเที่ยว ดังนั้น มีการท่องเที่ยวหรือไม่มีการท่องเที่ยวชาวบ้านก็สามารถดำเนินชีวิตไปได้อย่างปกติ องค์การชุมชนเป็นเป้าหมายในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ขับเคลื่อนไปได้ด้วยการมีส่วนร่วมและสมาชิกในชุมชนเห็นประโยชน์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) ต่อชุมชน ส่วนการจัดการเป็นกลไกที่จะทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น แสดงให้เห็นถึงการจัดการผลประโยชน์ที่เป็นธรรม สำหรับการเรียนรู้คือเสน่ห์ที่ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนแตกต่างจากการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น เพราะเป็นการเรียนรู้ที่มาจากเจ้าของถิ่นภูมิใจนำเสนอ สร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ให้ผู้มาเยือนได้รับประสบการณ์ตรงโดยการลงมือทำและด้วยอัธยาศัยไมตรีของคนในชุมชน (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2554: 19)

1.6 การท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาชุมชน

เจตนาารมณ์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ เพื่อที่จะเชื่อมโยงเรื่องการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชน และมองการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง

ภาพที่ 1 องค์กรประกอบหลัก 5 ด้านของการพัฒนาชุมชน

ที่มา: ปรับปรุงจาก โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (2546: 20)

การท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยวเกี่ยวกับทรัพยากรที่ชุมชนใช้เป็นฐานการผลิตเป็นทรัพยากรเดียวกัน วัฒนธรรมและสังคมเป็นตัวขับเคลื่อนเรื่องจิตวิญญาณของชุมชนในการสร้างความสัมพันธ์กันภายในชุมชนอย่างเป็นองค์รวม ดังนั้น ในแต่ละมิติของการท่องเที่ยวจะเข้าไปส่งเสริมและสร้างความเข้มแข็งชุมชนให้กับการพัฒนาชุมชน การเปรียบเทียบการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชน จึงเป็นเสมือนการสร้างการเปรียบเทียบและสร้างตัวชี้วัดของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยที่มีกรอบของการพัฒนาชุมชนเป็นแนวทาง (โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, 2546: 20-21)

กระบวนการทำงานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในการทำงานเพื่อเตรียมความพร้อมชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว หากมองว่าองค์กรที่เข้าไปทำงานร่วมกับชาวบ้านและองค์กรชาวบ้าน ควรมีพันธะสัญญาในการทำงานร่วมกัน สร้าง

จุดมุ่งหมายในการทำงานร่วมกัน และร่วมกันทำงานทั้งกระบวนการ 6 ขั้นตอน ซึ่งกระบวนการทำงานในการเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีดังนี้ (ดัดแปลงจากโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, 2546: 23)

1. วิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชน

วัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชน คือ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคนกับทรัพยากรการท่องเที่ยว และการเปลี่ยนแปลงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้สามารถวางแผนงานในการจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างรอบคอบ การดำเนินการเรื่องนี้นักพัฒนาหรือผู้ที่จะไปส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องช่วยในการศึกษาหาข้อมูล ซึ่งข้อมูลบางอย่างอาจได้จากขั้นตอนการเรียนรู้เรื่องผลกระทบการท่องเที่ยวและการไปศึกษาดูงาน อย่างไรก็ตามอาจจะไม่เพียงพอ ควรจะมีการจัดเวทีนำเสนอข้อมูลโดยเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรปกครองท้องถิ่น บริษัทนำเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มัคคุเทศก์ สำนักงานจังหวัด เข้าร่วมในเวที หรือการนำเอาข้อมูลที่มีการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประมวลสรุปและนำเสนอต่อชาวบ้านอีกครั้งหนึ่ง โดยการวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนจำเป็นต้องวิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยภายในที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการตัดสินใจในการดำเนินการท่องเที่ยวต่อไปหรือไม่ ตลอดจนการวิเคราะห์โอกาสและความเสี่ยง เป็นวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการประกอบการตัดสินใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ในครั้งนี้

2. การวางแผน

การวางแผน คือ กระบวนการที่ชุมชนดำเนินการเพื่อให้ได้ผลที่ต้องการในอนาคต โดยการตัดสินใจล่วงหน้าในการเลือกวิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน และเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนสามารถปรับปรุงแก้ไขได้อยู่เสมอ

3. การบริหารจัดการองค์กร

การท่องเที่ยวโดยชุมชนจำเป็นต้องมีองค์กรที่เข้ามารับผิดชอบในการทำงาน เนื่องจากลักษณะงานต้องติดต่อสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นบุคคลภายนอก หรือหน่วยงานภายนอกที่ต้องประสานความร่วมมือด้วย หากชุมชนไม่จัดตั้งองค์กรที่ชัดเจนหรือบอกได้อย่างชัดเจนว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวอยู่ภายใต้โครงสร้างขององค์กรใดในชุมชนก็จะทำให้เกิดความสับสนได้ง่าย นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน ยิ่งจำเป็นที่จะต้องสร้างรูปแบบการบริหารงานองค์กรให้ชัดเจน เพื่อบริหารงานและรับผิดชอบต่อสิ่งต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น ให้ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมและตรวจสอบการทำงานได้

หัวใจสำคัญของการทำงานชุมชน คือการที่ชาวบ้านมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของโครงการ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อกระบวนการทำงานได้ให้ชาวบ้านได้ร่วมคิด ร่วมทำ ตั้งแต่เริ่มต้น และมีส่วนร่วมใน

การตัดสินใจในการกำหนดทิศทาง และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในชุมชน บางครั้งเป็นไปได้ยากที่จะทำให้ชาวบ้านทุกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทางตรง แต่การท่องเที่ยวโดยชุมชนควรให้สมาชิกในชุมชนได้รับประโยชน์ไม่ทางตรงก็ทางอ้อมในการจัดการท่องเที่ยว

4. การสื่อความหมาย

การสื่อความหมายเป็นหัวใจสำคัญของการสื่อสารเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น อย่างมีศิลปะและน่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมีระบบสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ผสานกลมกลืนกับวิถีชีวิตชุมชนอยู่แล้ว ยิ่งเป็นเสน่ห์และมีความน่าสนใจมากขึ้น ธรรมชาติจะไม่ใช่เพียงแค่สิ่งที่เห็นและก่อให้เกิดความชื่นชมในความยิ่งใหญ่ แต่ธรรมชาติก็ก่อให้เกิดหล่อเลี้ยงผู้คนและคนในท้องถิ่นได้ดูแลรักษาผลประโยชน์ เป็นคุณค่าที่สัมผัสได้โดยการท่องเที่ยวกับชุมชน ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อความหมายได้มีการอธิบายถึงความหมายและรายละเอียดต่างๆ ในหัวข้อแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวต่อไป

5. การตลาด

การท่องเที่ยวโดยชุมชนควรจะต้องมีการเตรียมความพร้อมทั้งในเรื่องของชุมชนและนักท่องเที่ยว โดยทั่วไปผู้ทำการตลาดมักจะมียุทธศาสตร์ว่าขายให้ได้มากที่สุด แต่การตลาดสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นไม่ใช่ การตลาดแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การขายที่เจาะจงกลุ่มลูกค้าหรือต้องให้ลูกค้ามีข้อมูลก่อนการตัดสินใจให้มากที่สุด เพื่อจะไม่เป็นการไปทำให้เกิดผลกระทบกับชุมชน

สินค้าของการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่างจากสินค้าอื่น คือ ขอบเขตของมันกว้างใหญ่ มีชุมชนเป็นเดิมพัน ถ้าล้มเหลวจะมีผลกระทบมหาศาล ธุรกิจอื่นสร้างจากความต้องการของลูกค้า แต่การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความพร้อมของชุมชนด้วย ซึ่งถ้ามีผลกระทบแล้วยากที่จะฟื้นได้ดั้งเดิม เป้าหมายทางการตลาดแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือการสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมากกว่าคำว่า กำไรสูงสุด

6. การติดตามและการประเมินผล

การติดตามคือการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และศึกษาความก้าวหน้าของโครงการและกิจกรรมว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร เป็นตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่

การประเมินผล คือ การวัดผลการทำงานว่าบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างไร และก่อให้เกิดความยั่งยืนหรือไม่

หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นแนวทางที่ผู้วิจัยนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย โดยหลักในการพัฒนา มีความจำเป็นที่ชุมชนต้องตระหนักถึงความเป็นเจ้าของ มีความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ตนเอง คงความ

เป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่น มีความยั่งยืนด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม โดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดผลตอบแทนที่เหมาะสมแก่คนในท้องถิ่น การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยปัจจัยภายในและภายนอก คือ ผู้นำชุมชน ชุมชนและสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูเขาป่าเขาในชุมชนผาห้วยต้องมีความต้องการ มีความตระหนักในคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนและให้ความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมภายในชุมชน ตลอดจนให้ความร่วมมือกับหน่วยงานจากภายนอกที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวผ่านการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย

2. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

หลักการเพื่อความยั่งยืนนั้นสามารถนำไปใช้กับทุกรูปแบบของกิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินกิจการสถานประกอบการ ตลอดจนโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว รวมถึงรูปแบบที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาและรูปแบบที่เสนอให้เป็นตัวเลือกด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ความหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนหรือที่แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า Sustainable Tourism เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) ซึ่งนักวิชาการด้านการท่องเที่ยวได้ให้ความสนใจเรื่องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนกันมากขึ้น เนื่องจากความตื่นตัวด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยวที่หันมานิยมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีผู้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้หลายทฤษฎีดังนี้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้ราชบัณฑิตยสถานช่วยบัญญัติคำจำกัดความของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยราชบัณฑิตยสถานได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า หมายถึง การพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพ โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด สามารถรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้ได้นานที่สุดเกิดผลกระทบน้อยที่สุดและใช้เป็นประโยชน์ได้ยาวนานที่สุด (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540 : 18)

ในทฤษฎีของ Butler ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องได้รับการพัฒนาและการทำนุบำรุงรักษา ทั้งด้านกิจกรรมและกระบวนการภายใต้บริบทของชุมชนและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความสถาพรของระดับคุณค่า และไม่ทำให้เกิดความเสื่อมเสียต่อสภาพทางกายภาพ และการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต (Butler, 1996)

World Tourism Organization หรือ WTO ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องสอดคล้องกับความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมาย ในการคงความมีเสน่ห์ดึงดูดในการแข่งขันกับแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น ให้เป็นที่ประทับใจต่อผู้มาเยือนครั้งแรกและความพึงพอใจต่อผู้ที่กลับมาเยือนในเวลาต่อไป ด้วยเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มั่นคงและสภาพแวดล้อมที่สมดุล (World Tourism Organization, 1997 อ้างใน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540: 4)

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่คนกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กมีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมอเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืนยาว (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542: 7)

Robert Cleverdon and WTO ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสให้ถึงอนุชนรุ่นหลัง โดยการจัดการการท่องเที่ยวมีความหมายต่อการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนอง ความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศได้ด้วย อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมต้องปรับสภาพการจัดการเพื่อให้สอดคล้องกับยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไป จึงมีขอบเขตการพัฒนาที่ครอบคลุมทุกส่วนของการท่องเที่ยว (Robert Cleverdon and WTO อ้างใน กฤติยาจักรสาร, 2545: 89) คือ

- 1) กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องดำรงอยู่ได้
- 2) มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนอย่างสม่ำเสมอ
- 3) ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจได้ไม่เสื่อมคลาย
- 4) กิจกรรมการบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ
- 5) ต้องไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม

ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่นักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยขอสรุปความหมายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยว รวมถึงการจัดการบริการอื่นๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยจะต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติชุมชนชนบทธรรมนิยม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว นอกจากนี้ต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชากร ต้องให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันของชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

2.2 การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

อรรถวรรณ พันธุ์เนตร (2541) ได้กล่าวถึงการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นับเป็นธุรกิจการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้เป็นเงินตราให้กับผู้ประกอบการและกระจายเข้าไปในท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.และอบจ.) หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและรัฐบาลมีนโยบายและแผนงานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างประเทศ เพื่อเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มเศรษฐกิจของท้องถิ่นโดยรวมก็เป็นของประเทศด้วย รายได้จากการท่องเที่ยว ย่อมกระจายเข้าไปสู่ท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวได้เช่น มีนักท่องเที่ยวกินอาหาร หรือซื้อสินค้าของที่ระลึก เงินจากนักท่องเที่ยวผ่านมือจากเจ้าของร้านไปซื้ออาหารสด ผลไม้สด หรือซื้อผ้าทอเงินย้อมกระจายไปสู่เกษตรกรผู้ผลิตอาหารและผลไม้ หรือไปสู่ช่างทอผ้า ซึ่งอยู่ในท้องถิ่นได้ เป็นต้น ดังนั้นการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้นย่อมเป็นภาระหน้าที่ของคนในท้องถิ่นที่จะต้องร่วมกันคิด ร่วมกันทำเพื่อให้มีนักท่องเที่ยวต่างถิ่นเดินทางมาเที่ยวเพิ่มขึ้นตลอดปีและตลอดกาล อันเป็นการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั่นเอง (อรรถวรรณ พันธุ์เนตร, 2541: 13-16)

นักวิชาการด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวได้กำหนดหลักการในการจัดการการท่องเที่ยวทุกรูปแบบที่ยั่งยืนตามหลักการของการพัฒนาการท่องเที่ยวของโลกไว้ดังนี้ (จำไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2544: 83-85)

1. อนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using resource sustainable) หมายถึง ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมีวิธีการจัดการใช้ทรัพยากรทั้งมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างดั้งเดิมอย่างเพียงพอ หรือใช้อย่างมีประสิทธิภาพและอย่างประหยัด โดยต้องคำนึงถึงต้นทุนอันเป็นคุณค่าและคุณภาพของธรรมชาติ ต้นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประกอบอยู่ การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึงการสงวนรักษาคุณภาพของทรัพยากรให้มีคุณค่าต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีมีความสุข รู้วิธีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ปรับปรุง บำรุงให้เกิดประโยชน์ได้นาน รวมทั้งเพิ่มพูนและเสริมสร้างให้มีมากเพียงพอต่อการใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม การปรับปรุงและฟื้นฟูทรัพยากรนั้น ต้องคงความเป็นเอกลักษณ์อย่างดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุดเกิดผลกระทบอันเป็นผลเสียน้อยที่สุด โดยการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านประยุกต์กับเทคโนโลยีแบบใหม่ การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดอย่างเหมาะสม และสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยาวนาน

2. ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นและลดของเสีย (Reducing overconsumption and waste) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องร่วมกันวางแผนกับผู้เกี่ยวข้องจัดการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ หรือจัดหาทรัพยากรอื่น ๆ ที่มีคุณสมบัติ มีคุณภาพเหมือนกัน หรือใช้ทดแทนกันได้ เพื่อลดการใช้ทรัพยากรที่หายาก เช่น

สิ่งก่อสร้างที่ใช้ไม้จากธรรมชาติหากคิดให้ลดการใช้ไม้ลงโดยใช้วัสดุที่มีคุณสมบัติคล้ายไม้สร้างเสริม ประกอบก็เป็นการลดการใช้ไม้ หรือลดการตัดต้นไม้ลงได้ เป็นต้น หรือกรณีที่สร้างอาคารเพื่อบริการนักท่องเที่ยวผู้ประกอบการจะต้องวางแผนก่อสร้างอาคารให้ได้รับแสงสว่างธรรมชาติมากที่สุด อาจใช้วัสดุโปร่งแสงประกอบ เพื่อลดการใช้แสงสว่างจากไฟฟ้า โรงแรมบางแห่งออกแบบห้องคอฟฟี่ช็อปให้มีพื้นที่ใช้สอย 2 บริเวณ คือพื้นที่เป็นระเบียบมีแสงสว่างและลมพัดผ่านได้ตลอดเวลา อีกส่วนหนึ่งในอาคารใช้เครื่องปรับอากาศ ซึ่งนับเป็นการจัดการที่ลดการใช้พลังงานไฟฟ้าได้

2.1 การใช้เชื้อเพลิงและไฟฟ้าอย่างประหยัดนั้น อาจหาพลังงานจากธรรมชาติมาใช้ทดแทนได้ เช่น การใช้กังหันลม การใช้เซลล์พลังงานแสงอาทิตย์ และการใช้กระเบื้องใส เป็นต้น

2.2 การลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและลดการใช้พลังงานไฟฟ้านั้น มีส่วนช่วยในการลดค่าใช้จ่าย หรือลดต้นทุนการผลิต ทำให้ธุรกิจมีผลกำไรมากขึ้น

2.3 ส่วนการลดการก่อของเสีย อาทิ ขยะปฏิกูล ต้องหาวิธีการจัดการโดยการแยกประเภทขยะ ซึ่งขยะแห้งอาจนำเข้าระบบการหมุนเวียนการใช้ (Reuse) การใช้ซ้ำ (Renew) และการแปรรูปกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (Recycle) ส่วนขยะเปียก นำไปทำปุ๋ยอินทรีย์และน้ำหมักปุ๋ยจุลินทรีย์ได้

3. รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติสังคม และวัฒนธรรม (Maintain diversity) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องวางแผนขยายฐานการท่องเที่ยวโดยการรักษาและส่งเสริมให้มีความหลากหลาย เพิ่มขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมโดยการเพิ่มคุณค่า และมาตรฐานการบริการเพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวในสถานที่นั้นนานขึ้น หรือกลับไปเที่ยวซ้ำอีก เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นน้ำตก อาจเพิ่มกิจกรรมการดูนก การปีนหน้าผา เป็นต้น หรือหมู่บ้านวัฒนธรรม และแหล่งโบราณคดี อาจเพิ่มกิจกรรมการนั่งเกวียนเทียมวัวหรือควาย การทำเส้นทางจักรยานให้นักท่องเที่ยวขี่ชมรอบหมู่บ้าน การเป็นอาสาสมัครนักโบราณคดีขุดค้น ขุดแต่งแหล่งโบราณคดีโดยมีนักโบราณคดีสอนหลักการเบื้องต้นให้ เป็นต้น

4. ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating tourism into planning) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่เพียงแต่ทำงานตามแผนที่วางไว้ แต่ต้องประสานแผนการพัฒนา กับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาล) แผนพัฒนาของสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาของกระทรวงทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อให้การพัฒนาการทำงานในสถานที่ท่องเที่ยวเดียวกันมีศักยภาพเพิ่มขึ้น

5. ต้องนำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น (Supporting local economy) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องประสานงานกับองค์กรปกครองท้องถิ่นหรือหน่วยงาน

ราชการที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยสรรหาความโดดเด่นของทรัพยากรในท้องถิ่น นำไปประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเที่ยวให้มากขึ้น เป็นการสร้างรายได้กระจายสู่ประชากรที่ประกอบการในท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น การหาผลิตภัณฑ์และ กิจกรรมใหม่ๆ ในแต่ละตำบล อันเป็นนโยบายของรัฐบาลปัจจุบัน ก็เพื่อการขยายฐาน สร้างรายได้เสริมให้กับท้องถิ่น

6. การสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่น (Involving local communities) ให้เป็นผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวควรร่วมทำงานกับท้องถิ่นแบบองค์รวม (Participation approach) โดยเข้าร่วมทำในลักษณะหน่วยงานร่วมจัด เช่น เป็นหน่วยงานร่วมทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เป็นหน่วยงานร่วมวิเคราะห์ หรือร่วมแก้ปัญหาด้วยกัน เป็นหน่วยงานร่วมส่งเสริมการขายการท่องเที่ยวด้วยกัน ร่วมประเมินผลการท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องประสานเครือข่ายระหว่างองค์กรและท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพของการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นด้วย

7. ทำการประชุมและปรึกษาหารือกับผู้ที่เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (Consulting stakeholders and the public) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องประสานกับพหุภาคี ได้แก่ ชุมชนหรือประชาคมในพื้นที่ หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว สถาบันการศึกษา สถาบันการศาสนา หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบในพื้นที่ เพื่อร่วมประชุมปรึกษาหารือ ทั้งการเพิ่มศักยภาพให้กับแหล่งท่องเที่ยวการประเมินผลกระทบการท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและด้านการตลาด โดยจัดการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อร่วมปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน เป็นการลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่ต่างกัน เช่น การกำหนดราคาค่าบริการรถโดยสาร หรือรถรับจ้างในท้องถิ่น ควรเป็นราคามาตรฐานเดียวกัน หรือการใช้ที่สาธารณะประโยชน์ การใช้น้ำดิบเพื่อบริโภคจากแหล่งเดียวกัน การจัดการขยะการบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

8. การพัฒนาบุคลากร (Training staff) การให้ความรู้ การฝึกอบรม การส่งพนักงานดูงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้พนักงานมีความรู้ มีแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาบุคลากรในองค์กร เป็นการช่วยยกระดับมาตรฐานการบริการการท่องเที่ยว เช่น การฝึกอบรมพนักงานเสิร์ฟในร้านอาหารให้รู้วิธีการเสิร์ฟอาหารที่เป็นมาตรฐานสากล การฝึกแม่บ้านให้การต้อนรับแบบโฮมสเตย์ การอบรมนักสื่อความหมายธรรมชาติ อบรมนักสื่อ ความหมายด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

9. การจัดเตรียมข้อมูลคู่มือบริการข่าวสารการท่องเที่ยวให้พร้อม (Preparing tourist information) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องร่วมกับผู้เกี่ยวข้องจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวข่าวสารการบริการการขาย ให้พร้อมมีเพียงพอต่อการเผยแพร่ ซึ่งอาจจัดทำในรูปแบบสื่อ

ทัศนูปกรณ์รูปแบบต่างๆ เช่น คู่มือการท่องเที่ยว คู่มือการตลาดการท่องเที่ยวที่เป็นเอกสารแผ่นพับ หนังสือคู่มือ วิดีโอ แผ่นซีดีรอม เป็นต้น

10. ประเมินผล ตรวจสอบ และวิจัย (Undertaking research) ความจำเป็นต่อการแก้ปัญหาและเพิ่มคุณค่า รวมถึงการจัดการคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการจะต้องมีการประเมินผล การตรวจสอบผลกระทบ และการศึกษาวิจัยอย่างสม่ำเสมอ โดยการสอบถามผู้ใช้บริการโดยตรง การสอบถามเห็นจากใบประเมินผล หรือการวิจัยตลาดการท่องเที่ยวเพื่อทราบผลของการบริการนำมาปรับปรุงและแก้ไขการจัดการ การบริการอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อความประทับใจและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวได้

หลักการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จากการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแบบยั่งยืน (Globe'90 conference) ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2533 Shirley Eber ได้กำหนดหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ 10 ประการ คือ (กานต์พิชชา สุริคุณพงษ์, 2545: 45)

1. การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Using resource sustainably) คือ การใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างพอเพียงต่อความจำเป็นเท่านั้น และมีการอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป
2. การลดการบริโภคที่มากเกินไปจนเกินความจำเป็น และการลดของเสีย (Reducing over consumption and waste) คือ การบริโภคแต่เพื่อความพอเพียง เพื่อจำกัดปริมาณของเสีย และปริมาณการใช้จ่าย
3. การรักษาความหลากหลาย (Maintaining diversity) คือ การรักษาความหลากหลายทางชีวภาพของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เพื่อรักษาระบบนิเวศและความงดงามของวัฒนธรรมให้คงอยู่
4. การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไว้ในแผนการพัฒนา (Integrating tourism into planning) คือการนำเอาการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไว้ในแผนการพัฒนาของชาติ และแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยให้มีการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Environmental impact assessment-EIA) เพื่อให้เกิดการขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาวต่อไป
5. การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น (Supporting local economies) คือ การส่งเสริมและรองรับทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนให้เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงราคา และการพัฒนาคุณค่าของสิ่งแวดล้อม
6. การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น (Involving local communities) คือ การที่ประชาชนและองค์กรต่างๆ ในชุมชนต่างมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวอย่างพร้อมเพรียงและเต็มกำลัง ซึ่ง

นอกจากจะทำให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันแล้ว ยังเป็นการสร้างมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวได้อีกด้วย

7. การปรึกษากันระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และรัฐ หรือมหาชน (Consulting stakeholders and the public) คือ การพูดคุย ปรึกษาหารือ ประชุม และระดมพลังความคิด ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น องค์กรส่วนท้องถิ่น ประชาชน ผู้ประกอบการ และองค์กรอื่นๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันกำหนดทิศทางในการดำเนินงาน และป้องกันความผิดพลาดที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และศักยภาพในการประสานงาน เพื่อป้องกันความขัดแย้งด้านผลประโยชน์

8. การฝึกอบรมบุคลากร (Training staff) คือ การฝึกอบรมบุคลากรในท้องถิ่นทุกระดับให้มีความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาและการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดมาตรฐานในการบริการการท่องเที่ยว

9. การตอบสนองการตลาดท่องเที่ยว (Marketing tourism responsibly) คือ การเตรียมข่าวสารข้อมูลที่ถูกต้อง พร้อมเพรียง และเป็นประโยชน์ เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องและนักท่องเที่ยว และช่วยทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพอใจ

10. การวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ (Undertaking research) คือ การวิจัยติดตามผลตรวจสอบด้านการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยแก้ไขปัญห และเพิ่มผลประโยชน์ให้กับแหล่งท่องเที่ยวกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

2.3 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากหลักการการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนดังกล่าว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544: 7) คือ

1. ต้องดำเนินการในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติชุมชนชนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการการท่องเที่ยว

2. ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ชนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว

3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

4. ต้องชี้้นำความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นๆ ในการที่จะดำเนินการตามองค์ประกอบหลักดังกล่าวข้างต้นนั้น ให้เกิดความสัมฤทธิ์ผลได้จำเป็นต้องดำเนินการด้วยการผสมผสานคุณสมบัติหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 3 ปัจจัย ดังนี้

4.1 คุณภาพ (Quality) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องให้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว ต้องเพิ่มคุณภาพชีวิตของชุมชนและต้องยืนหยัดคุณภาพของสิ่งแวดล้อม

4.2 ความต่อเนื่อง (Continuity) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องสามารถทำให้แหล่งทรัพยากรธรรมชาติคงอยู่ไม่เสื่อมค่า ทำให้วิถีวัฒนธรรมของชุมชนคงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง โดยสามารถนำความพึงพอใจมาสู่นักท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง

4.3 ความสมดุล (Balance) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทำให้เกิดความพอดีหรือดุลยภาพต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การรักษาสิ่งแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่นโดยความร่วมมือของทุกฝ่ายเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้ง จากองค์ประกอบและคุณสมบัติใน การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่กล่าวมาแล้วนั้น บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ได้นำเสนอรูปแบบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่าเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มีลักษณะสำคัญ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548: 156) ดังนี้

- 1) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมประเพณี
- 2) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง
- 3) เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว
- 4) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม
- 5) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 6) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นและคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนผาห้วย เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมดำเนินการทางการท่องเที่ยวภายใต้ขีดความสามารถของชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียมกัน

3. แนวคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

3.1 ความหมายของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว หมายถึง ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้รับในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผลรวมที่เกิดจากการได้รับบริการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางท่องเที่ยวจากธุรกิจการท่องเที่ยวทั้งหลาย เช่น การบริการทางด้านยานพาหนะ การบริการด้านที่พัก

การบริการอาหารและเครื่องดื่ม และการบริการนำเที่ยว เป็นต้น ตลอดจนการที่นักท่องเที่ยวได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ณ จุดหมายปลายทางทางการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยือน (รวีวรรณ โปรรุ่งโรจน์, 2558: 76)

ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่ผสมผสานและประกอบด้วย 3 ส่วน คือ แหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในเมืองท่องเที่ยว และความสามารถในการเข้าถึงเมืองท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวจึงไม่ใช่เพียงที่นั้งบนเครื่องบิน เติงในห้องพักของโรงแรม หรือการพักผ่อนหย่อนใจบนชายหาด แต่เป็นผลิตภัณฑ์ที่ประกอบขึ้นจากหลายส่วน (Middleton, 2009 อ้างใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2554: 5-7)

ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว หมายถึง ผลิตภัณฑ์ควมรวมที่เกิดจากความร่วมมือของซัพพลายเออร์ผู้ให้บริการที่เกี่ยวข้องตามความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น การจัดโปรแกรมนำเที่ยวต้องเกิดจากความร่วมมือของบริษัทนำเที่ยว โรงแรม บริษัทขนส่ง และสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งแต่ละธุรกิจที่เกี่ยวข้องอาจมีความสามารถ ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ทำให้การควบคุมคุณภาพของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวกระจัดกระจายและทำได้ยาก นอกจากนี้จุดอ่อนของธุรกิจหนึ่งอาจส่งผลด้านลบต่อชื่อเสียงของอีกธุรกิจ เช่น โรงแรมให้บริการไม่ดี หรือเที่ยวบินที่ล่าช้ายอมทำให้บริษัทนำเที่ยวที่เลือกใช้บริการเสียชื่อเสียงไปด้วย (Seaton and Bennett, 1996 อ้างใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2554: 5-7)

ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งที่น่าเสนอแก่ตลาดท่องเที่ยวเพื่อเรียกร้องความสนใจ เกิดความต้องการครอบครอง ใช้ประโยชน์หรือบริโภคที่สามารถตอบสนองความต้องการหรือความจำเป็นของนักท่องเที่ยวและทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ และหมายรวมถึงสิ่งที่เป็นรูปร่างจับต้องได้ บริการ บุคคล สถานที่ องค์กรและแนวความคิด (Philip Kotler, 2010: 230)

ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว หมายถึง บริการของทรัพยากรท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยวและบริการของธุรกิจท่องเที่ยวที่รองรับความต้องการและสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยว โดยพยายามดำเนินงานต่างๆ ให้ทรัพยากรท่องเที่ยวของประเทศมีศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเกิดความต้องการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้น ขณะเดียวกันก็มีการสร้างบริการทางการท่องเที่ยวที่จะอำนวยความสะดวกและสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นด้วย (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2556: 62)

ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว หมายถึง สินค้าและบริการที่น่าเสนอแก่ตลาด เพื่อการเดินทางและท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการและทำให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจ สินค้าและบริการที่สามารถทำการตลาดท่องเที่ยว หมายรวมถึงส่วนต่างๆ ต่อไปนี้ (ทศพล เดชะ, 2553: 42)

1. สินค้าที่มีรูปร่างจับต้องได้ เช่น ห้องพักในโรงแรม ที่นั้งบนเครื่องบิน อาหารและเครื่องดื่มในร้านอาหาร เป็นต้น

2. บริการ เช่น บริการทำความสะอาดห้องพัก บริการต้อนรับบนเครื่องบิน บริการประกอบอาหาร บริการนำเที่ยว เป็นต้น
3. สถานที่ เช่น แหล่งท่องเที่ยวหรือจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวต้องการไปเที่ยวชม อาจเป็นเมืองหรือบริเวณใดบริเวณหนึ่งที่มีความงดงาม
4. บุคลากร เช่น พนักงานต้อนรับ พนักงานทำความสะอาด พนักงานขับรถ ผู้จัดการฝ่ายอาหารและเครื่องดื่ม เป็นต้น
5. องค์กร เช่น สมาคมมัคคุเทศก์อาชีพ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด
6. แนวความคิด เช่น เที่ยวทั่วไทย ซื้อสินค้า หัตถกรรมไทย เที่ยวเมืองไทยไม่ไปไม่รู้ และ Amazing Thailand เป็นต้น

จึงอาจกล่าวได้ว่า การบริโภคผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เป็นการบริโภคสินค้าและบริการ ประกอบกันหลายประเภท ซึ่งนักท่องเที่ยวจะบริโภคควบคู่กันไปในเวลาเดียวกัน

ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว คือ ประสพการณ์ทั้งหมดที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการท่องเที่ยว ในแต่ละครั้ง แนวคิดนี้จัดว่าเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับมากที่สุด (Middleton, 1994 อ้างใน กุลดา เพ็ชรวรรณ, 2556: 28) กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวประกอบด้วย ทั้งองค์ประกอบที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ซึ่งมีอยู่ 3 องค์ประกอบด้วยกัน คือ

1. สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attractions) ประกอบด้วย (1) สิ่งดึงดูดใจที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น หาดทราย ภูเขา แม่น้ำ และ (2) สิ่งก่อสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น สิ่งก่อสร้างสวนสาธารณะ สนามกอล์ฟ เป็นต้น องค์ประกอบที่มนุษย์สร้างขึ้น ยังรวมถึงวัฒนธรรมความเป็นอยู่ และวิถีชีวิตของผู้คนในแหล่งท่องเที่ยวนั้น สิ่งดึงดูดใจมีผลต่อกระบวนการตัดสินใจเลือกซื้อของนักท่องเที่ยวและมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเกิดแรงจูงใจของนักท่องเที่ยว การที่นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางไปท่องเที่ยวในสถานที่ใดนั้น อาจจะเป็นผลสืบเนื่องจาก สิ่งดึงดูดใจเชิงธรรมชาติ (Natural Attraction) ของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ อาทิ ทัศนียภาพที่สวยงาม ลักษณะทางกายภาพของสถานที่นั้น และทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ อาทิ ทะเล หาดทราย ภูเขา เป็นต้น หรือนักท่องเที่ยวอาจที่ความสนใจในแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Built Attraction) ซึ่งรวมถึงสถาปัตยกรรม สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ สวนสาธารณะ ศูนย์การจัดการประชุม ท่าเทียบเรือ โบราณสถานและสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ที่จัดจัดขึ้นเพื่อต้อนรับแขก นักท่องเที่ยว เช่น สวนสนุก สนามกอล์ฟและสปา รวมถึงสิ่งดึงดูดใจเชิงศิลปวัฒนธรรม (Culture Attraction) ซึ่งรวมถึงประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ศาสนา ศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ การจัดงานเทศกาลต่างๆ รวมถึงสิ่งดึงดูดใจที่เกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน

2. สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ (Facilities) สามารถจำแนกสิ่งอำนวยความสะดวกและการให้บริการต่างๆ เป็น 7 ประการ ซึ่งประกอบด้วย (1) ที่พัก (2) ร้านอาหาร (3) ระบบคมนาคมขนส่ง (4) กีฬาและกิจกรรมสันทนาการ (5) สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ (6) ร้านค้ารวมถึงร้านขายของที่ระลึก และ (7) การบริการอื่นๆ อาทิ การบริการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว

3. ความสามารถในการไปถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility of the destination) เช่น ระบบคมนาคมขนส่ง รวมถึงสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานในส่วนของ ถนน สนามบิน ท่าเทียบเรือ รถไฟ และยังรวมถึงความยากง่ายในการออกวีซ่าและการตรวจคนเข้าเมือง

องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวจะประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลักหรือองค์ประกอบ 5A คือ สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ความสะดวกในการเดินทาง (Access) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ที่พัก (Accommodation) และกิจกรรม (Activities) ปัจจัยสิ่งดึงดูดใจ อาทิ สถานที่ที่มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่นนั้นๆ เทศกาลงานประเพณี ภูเขา ชายทะเล หาดทราย สถาปัตยกรรมและสถานบันเทิง ปัจจัยการคมนาคมขนส่งและความสะดวกในการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงขั้นตอนการออกวีซ่า หนังสือเดินทางและเอกสารเดินทางที่เกี่ยวข้อง ความสะดวกในการเดินทางเข้า-ออกประเทศ สภาพของถนนหนทาง จำนวนเที่ยวบิน เป็นต้น ปัจจัยสิ่งอำนวยความสะดวก คือ สิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน อาทิ สาธารณูปโภคน้ำ ไฟ โทรศัพท์ ห้องน้ำ ร้านอาหาร โรงพยาบาล ธนาคาร สำนักงานไปรษณีย์ เป็นต้น ปัจจัยที่พัก รวมถึงจำนวนที่พักที่เพียงพอ มีความหลากหลายด้านราคาและการบริการ มีความเหมาะสมต่อสถานที่รวมถึงทำเลที่ตั้งของที่พัก(ความใกล้ไกลของที่พักจากแหล่งท่องเที่ยว) นอกจากนี้ แหล่งท่องเที่ยวควรมีกิจกรรมต่างๆ ที่มีความหลากหลายและตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว (กุลดา เพ็ชรวรรณ, 2556: 29)

จากคำนิยามของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวข้างต้น สำหรับงานวิจัยนี้ พอสรุปเป็นความหมายว่า ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว (Tourism product) หมายถึง ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ กิจกรรมทางการท่องเที่ยว ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนผาห้วยตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

3.2 องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ สินค้าทางการท่องเที่ยว กิจกรรมทางการท่องเที่ยว และบริการทางการท่องเที่ยว แต่ละองค์ประกอบมีความหมายและองค์ประกอบย่อย ดังนี้ (จิตานันท์ ตีกุล และคณะ, 2550: 11-14)

1. สินค้าทางการท่องเที่ยว สินค้าทางการท่องเที่ยวถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ในที่นี้ หมายถึง ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวต่างๆ ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวแบ่งได้ 3 ประเภท ดังนี้

1.1 ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา น้ำตก ถ้ำ ลำธาร เกาะ แก่ง น้ำพุร้อน บ่อน้ำร้อน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ สวนสัตว์เปิด อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนรุกขชาติ เขื่อน อ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำจืด (ห้วย หนอง คลอง บึง) ปะการังและธรรมชาติใต้ทะเล เป็นต้น

1.2 ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุและศาสนา หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี หรือศาสนา ได้แก่ วัด โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑสถาน ศาสนสถาน กำแพงเมือง คูเมือง อนุสาวรีย์และอนุสรณ์สถาน เป็นต้น

1.3 ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม หมายถึง ทรัพยากรท่องเที่ยวในลักษณะพิธี งานประเพณี ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต (หมู่บ้านชาวเขา สภาพชีวิตในชนบท) ศูนย์วัฒนธรรม สวนสนุก สวนน้ำ aquarium สินค้าพื้นเมืองและแหล่งหัตถกรรมพื้นบ้าน ไร่ นา สวน พืช ผัก ผลไม้ เหมือง กีฬาประเภทต่างๆ ทั้งทางบกและทางน้ำ แหล่งซื้อของ/ศูนย์การค้า แหล่งบันเทิง โรงละคร โรงภาพยนตร์ สถานที่จัดแสดงทางวัฒนธรรมและการละเล่นอื่นๆ ในท้องถิ่น โรงงานอุตสาหกรรม บริเวณเมืองที่สวยงามและทันสมัย เป็นต้น

2. กิจกรรมทางการท่องเที่ยว เหตุการณ์และกิจกรรม ถือเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่สำคัญประการหนึ่ง โดยเหตุการณ์และกิจกรรมมีความแตกต่างกัน ครอบคลุมตั้งแต่เทศกาล ประเพณี การแข่งขันประเภทต่างๆ

2.1 กิจกรรมท่องเที่ยวด้านเทศกาลและงานประเพณี แบ่งได้ 5 กลุ่ม คือ (1) งานรื่นเริง เป็นงานเทศกาลและประเพณีที่หน่วยงานจัดขึ้น (2) งานแสดงผลผลิตทางการเกษตรและศิลปหัตถกรรม (3) งานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ความเชื่อ และศาสนา เป็นงานเทศกาลและประเพณีที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมและคุณธรรมอันเนื่องมาจากวิถีชีวิต (4) งานรำลึกวีรชนและเหตุการณ์ที่สำคัญ เป็นงานที่มีภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แสดงความเชื่อมโยงของคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เพื่อช่วยส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ ความภาคภูมิใจในความเป็นชาติและความสามัคคีของคนในชาติ และ (5) งานอื่นๆ เป็นงานพิเศษที่จัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะที่ช่วยเสริมสร้างคุณค่าสาระทางจิตใจและสังคมให้เกิดความดีงามและมีคุณค่า เช่น งานวันอนุรักษ์มรดกไทย เป็นต้น

2.2 การจัดแสดงแสง - เสียง เป็นกิจกรรมที่ดึงดูดใจและได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมาก

2.3 กิจกรรมกีฬาเพื่อการท่องเที่ยว กิจกรรมกีฬา รวมถึงการแข่งขันและการประกวด มีทั้งระดับนานาชาติ ระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น มีกีฬาหลายชนิดที่ดึงดูด เช่น การแข่งขันกีฬานานาชาติ การแข่งเรือยาวประเพณี การแข่งวิ่งควาย เป็นต้น

2.4 กิจกรรมพิเศษ เป็นกิจกรรมที่สามารถจัดในวาระสำคัญหรือโอกาสพิเศษ เช่น กิจกรรมในวันเฉลิมพระชนมพรรษา งานฉลองต่างๆ เป็นต้น

3. บริการทางการท่องเที่ยว บริการทางการท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว บริการเป็นสิ่งที่เสนอขายเพื่อสนองความต้องการจำเป็นหรือความต้องการของลูกค้าให้เกิดความพึงพอใจเช่นเดียวกับสินค้า แต่มีความแตกต่างจากสินค้า กล่าวคือ บริการเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นและส่งมอบแก่ผู้รับบริการหรือลูกค้าในเวลานั้นทันที โดยที่ผู้รับบริการต้องสัมผัสและใช้บริการนั้นๆ บริการไม่สามารถเก็บสะสมไว้ได้และเสื่อมสลายเสียหายไปเมื่อไม่มีผู้ให้บริการ บริการทางการท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 8 กลุ่ม คือ บริการขนส่งและอำนวยความสะดวกในการเข้าเมือง บริการสารสนเทศ บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ บริการที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก บริการภัตตาคารและร้านอาหาร บริการด้านบันเทิงเริงรมย์ บริการด้านสินค้าของที่ระลึกและบริการด้านความปลอดภัย

Middleton พิจารณาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวในรูปของประสบการณ์การท่องเที่ยวทั้งหมดที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการท่องเที่ยวเช่นกัน โดยอ้างว่า ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวประกอบด้วยทั้งองค์ประกอบที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ซึ่งมีอยู่ 3 องค์ประกอบด้วยกันคือ (1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attractions) ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น หาดทราย ภูเขา แม่น้ำ และสิ่งก่อสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น สวนสาธารณะ สนามกอล์ฟ เป็นต้น และในองค์ประกอบนี้ยังรวมถึงวัฒนธรรมความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของผู้คนในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ (2) สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ (Facilities) เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ยานการค้ำ (3) ความสามารถในการไปถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น การบริการขนส่ง ถนนหนทาง รวมถึงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับคนต่างด้าวของรัฐบาล (Accessibility of the Destination) (Middleton, 1994 อ้างใน กรรกฎ คุ่มควายทอง (2550: 20)

3.3 ลักษณะผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2554: 9 - 11)

1. ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวส่วนใหญ่จับต้องไม่ได้ ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวบางอย่างจับต้องได้ เช่น อาหารที่รับประทานในห้องอาหาร เตียงนอนในห้องพัก ถ้า หาดทราย ภูเขา เป็นต้น แต่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวส่วนใหญ่จับต้องไม่ได้เปรียบเสมือนประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้รับ เช่น การบริการต้อนรับด้วยความอบอุ่น มีอัยาศย์ไมตรี การเดินทางโดยเครื่องบิน การท่องเที่ยวในเรือสำราญ การพักผ่อนในห้องพัก การนำชมทัศนียภาพ เป็นต้น นักท่องเที่ยวที่ซื้อ

ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวมีความต้องการซื้อผลิตภัณฑ์ที่จับต้องไม่ได้เหล่านี้ เพราะในการเดินทางท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวต้องการได้รับประสบการณ์ของการท่องเที่ยวที่มีความเพลิดเพลิน การพักผ่อน การผ่อนคลาย หรือความตื่นเต้นสนุกสนาน ผลิตภัณฑ์ที่จับต้องได้จึงเป็นเพียงตัวกลางที่นำไปสู่การได้รับประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวปรารถนาหรือนักท่องเที่ยวใช้สิ่งๆ ที่จับต้องได้เพื่อบริโภคผลิตภัณฑ์ที่จับต้องไม่ได้ ดังนั้น เมื่อจบการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะได้รับประสบการณ์หรือความทรงจำกลับบ้านและอาจมีสิ่งๆ ที่จับต้องได้บางชนิดติดตัวกลับไปบ้าน เช่น ภาพถ่าย ของที่ระลึก เป็นต้น การที่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวจับต้องไม่ได้จึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อและการซื้อครั้งต่อไปของนักท่องเที่ยว และจากสาเหตุนี้ นักท่องเที่ยวจึงไม่สามารถตรวจสอบผลิตภัณฑ์หรือทดลองผลิตภัณฑ์ก่อนซื้อได้

2. ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวมีความแตกต่างกัน ผลิตภัณฑ์ทั่วไปจะมีความคล้ายคลึงกัน เนื่องจากมาตรฐานในกระบวนการผลิตของโรงงานผู้ผลิตสินค้าและการควบคุมคุณภาพสินค้า แต่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวโดยเฉพาะการบริการมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้ให้บริการ ลักษณะการให้บริการและแหล่งที่ให้บริการ ดังนั้น มาตรฐานหรือระดับของคุณภาพการบริการจะมีความหลากหลาย และความแตกต่างของผลิตภัณฑ์เนื่องจากปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้ เช่น สภาพภูมิอากาศที่ไม่เหมือนกันในแต่ละวัน เป็นต้น

3. ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเป็นผลิตภัณฑ์รวม ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเป็นผลิตภัณฑ์รวมที่ประกอบด้วยผลิตภัณฑ์ของธุรกิจต่างๆ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวรวมกันเอ นักท่องเที่ยวซื้อผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะได้รับผลิตภัณฑ์ที่ประกอบด้วยสินค้าและบริการหลายประเภท เช่น รายการนำเที่ยว ห้องพัก อาหาร เครื่องดื่ม การนำชมแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น การซื้อผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเป็นกระบวนการที่เป็นเครือข่ายต่อเนื่องกัน ปัญหาคุณภาพของการบริการหรือความไม่ประทับใจจุดใดจุดหนึ่งในการเดินทางจะส่งผลกระทบต่อบริการทางการท่องเที่ยวอื่นๆ เช่นกัน

4. ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวแยกออกจากกันได้ยาก ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวประกอบด้วย สินค้า บริการ สถานที่และบุคลากร ซึ่งแต่ละส่วนล้วนมีความสำคัญและแยกออกจากกันได้ยาก เมื่อนักท่องเที่ยวบริโภคผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะบริโภคทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งหากส่วนใดไม่มีคุณภาพจะมีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

5. ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวไม่สามารถเก็บรักษาไว้ได้ จากการที่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวจะผลิตและบริโภคในเวลาเดียวกัน ทำให้นักท่องเที่ยวจะบริโภคสินค้าและบริการต่างๆ ได้ในเวลาสั้นมาก หากผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวไม่สามารถขายได้ในเวลาที่กำหนด ผลิตภัณฑ์นั้นไม่สามารถเก็บรักษาเพื่อนำขายในวันต่อไปเหมือนสินค้าทั่วไปได้

6. ผลกระทบทางการท่องเที่ยวที่มีการซื้อขายเป็นฤดูกาล เนื่องจากนักท่องเที่ยวจะบริโภคผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเมื่อต้องการเดินทางหรือเมื่อมีเวลาว่างหรือวันหยุดพักผ่อน ประกอบกับภูมิอากาศที่เป็นอุปสรรคสำหรับแหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง ผลกระทบทางการท่องเที่ยวบางประเภทจึงไม่สามารถขายได้ตลอดปี แต่ขึ้นอยู่กับฤดูกาล เช่น นักท่องเที่ยวไม่เดินทางในฤดูฝน ช่วงวันหยุดนักขัตฤกษ์หรือปิดภาคการศึกษาจะขายได้มาก เป็นต้น

7. ผลกระทบทางการท่องเที่ยวถูกลอกเลียนแบบได้ง่าย ผลกระทบทางการท่องเที่ยวหลายประเภทมีความคล้ายคลึงกันและมักถูกลอกเลียนแบบได้ง่าย เนื่องจากผลกระทบทางการท่องเที่ยวไม่จำเป็นต้องใช้วัตถุดิบหรือเทคโนโลยีสูงในการผลิต การลอกเลียนแบบผลกระทบทางการท่องเที่ยวก่อนให้เกิดปัญหาด้านจรรยาบรรณและจะอยู่รอดได้ต้องพยายามสร้างความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ และระดับของคุณภาพของการให้บริการเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจและกลับมาใช้บริการซ้ำ

8. ผลกระทบทางการท่องเที่ยวมีความเสี่ยงสูงและมีส่วนร่วมสูง ผลกระทบทางการท่องเที่ยวมีความเสี่ยงสูงสำหรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวต้องจ่ายเงินค่าบริการล่วงหน้าก่อนการใช้บริการ ไม่มีโอกาสประเมินคุณภาพล่วงหน้า และนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมสูงในการท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวต้องตัดสินใจในการใช้จ่ายเพื่อการท่องเที่ยว

องค์ประกอบของผลกระทบทางการท่องเที่ยวได้มีการกล่าวถึงในงานวิจัยมากมาย ซึ่งมีรายละเอียดคล้ายกันจะต่างกันบ้างในองค์ประกอบย่อย ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลผลกระทบทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยจากเอกสาร การลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย และการสนทนากลุ่ม พบว่า ผลกระทบทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยจะประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก คือ

- 1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งดึงดูดใจของชุมชนผาห้วย อาทิ สถานที่ที่มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่นนั้นๆ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและวิถีชีวิต
- 2) ความสะดวกในการเดินทาง (Access) การเข้าถึง การคมนาคมขนส่งและความสะดวกในการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน สภาพของถนนหนทาง รถโดยสารประจำทาง เป็นต้น
- 3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) สิ่งอำนวยความสะดวกภายในชุมชนผาห้วย คือ สิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน อาทิ น้ำ ไฟ โทรศัพท์ ห้องน้ำ ร้านอาหาร โรงพยาบาล ธนาคาร สำนักงานไปรษณีย์ เป็นต้น
- 4) ที่พัก (Accommodation) สถานที่พักแรมภายในชุมชนหรือใกล้เคียง รวมถึงจำนวนที่พักที่เพียงพอ มีความหลากหลายด้านราคาและบริการ มีความเหมาะสมต่อสถานที่รวมถึงทำเลที่ตั้งของที่พัก(ความใกล้ไกลของที่พักจากแหล่งท่องเที่ยว) และ
- 5) กิจกรรม (Activities) กิจกรรมทางการท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีความหลากหลายและตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนผาห้วย

ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในใจของนักท่องเที่ยวนั้นมักเกิดขึ้นมาจากการพัฒนาระบบความคิดและกระบวนการที่ก่อให้เกิดสิ่งก๊อป (Conceptual) กับประสบการณ์ที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่และเวลาของการรับรู้ (ไพเวซ วังบอน, 2551: 72-113) การเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว นั้น มีแรงจูงใจและวัตถุประสงค์ทางการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน เช่น ต้องการพักผ่อน หลีกหนีจากสภาพแวดล้อมที่จำเจ ความสนใจพิเศษในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การโยกหาอดีต ความสวยงามของทัศนียภาพ ความต้องการที่จะพบปะสิ่งแปลกใหม่ในท้องถิ่น ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นการเข้ามาในชุมชนผาห้วยจึงมีความหมายและความต้องการเข้ามาสัมผัสกับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่มีเรื่องราว มีจุดดึงดูดใจ การสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนก็มีความสำคัญในการโน้มน้าวใจและจูงใจนักท่องเที่ยวให้เลือกเดินทางมาท่องเที่ยว ดังจะกล่าวถึงลักษณะและความสำคัญของการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมาย เพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

1. แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเป็นจริงทางสังคม

การสร้างความเป็นจริงทางสังคม เริ่มจากหลักแนวคิดพื้นฐานทฤษฎีทางสังคมที่กล่าวว่ามนุษย์เป็นผู้สร้างบริบทหรือสภาวะการณ์ขึ้น โดยมีตนเป็นส่วนหนึ่งของสภาวะหรือระเบียบสังคมนั้น เมื่อเป็นดังนี้ มนุษย์จึงเป็นผู้สร้างสังคมขึ้น แล้วกำหนดความหมายสิ่งต่างๆ ในสังคมนั้นตามที่ตนเห็นสมควร หน้าที่ของนักสังคมวิทยา คือ ศึกษาให้รู้ว่า มนุษย์สร้างสังคมและระเบียบสังคมขึ้นได้อย่างไร นั่นหมายความว่า ความหมายของสิ่งต่างๆ สังคม วัฒนธรรม หรือแม้กระทั่งความจริง (reality) ล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งสิ้น (สันธิฐิตา นุชพิทักษ์, 2552: 18) ในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ได้อาศัยแนวคิดการสร้างความเป็นจริงทางสังคมมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์รูปแบบการนำเสนอเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย

การสร้างความเป็นจริงทางสังคมเป็นแนวคิดของสำนักปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) สนใจศึกษาวิธีการที่คนมีประสบการณ์กับโลก มีการรับรู้โลกและมีสำนึกกับโลก โดยมีแนวคิดพื้นฐานว่า “ความเป็นจริง” (Reality) ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติแต่ความเป็นจริงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น (Construct) เป็นความจริงทางสังคม (Social reality) Peter Berger และ Thomas Luckmann มีความเห็นว่า มนุษย์ไม่สามารถรับรู้ความจริงของโลกภายนอกตัวเขาได้โดยตรงแต่ต้องกระทำผ่านตัวกลางคือ ประสาทสัมผัสและกระบวนการรับรู้ทางจิตของมนุษย์ซึ่งถูกหล่อหลอมโดยกระบวนการทางสังคมมาก่อน โดยแบ่งโลกของเราออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ คือ โลกแห่งความเป็นจริง (World of

reality) คือโลกที่เราสามารถสัมผัสได้ด้วยตนเอง ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ ไม่ว่าจะเป็ นสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งความฝัน ส่วนโลกแห่งความหมาย (World of meaning) คือ ความรู้ (Knowledge) ที่เราได้รับมาเพียงบางส่วนของโลกแห่งความเป็นจริง เนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถหาความแน่นอนจากความเป็นจริงที่อยู่รอบๆ ตัวเราได้ (Peter Berger และ Thomas Luckmann, 1996 อ้างใน พิมพ์ชญา พิกเปี่ยม (2552: 20) โลกแห่งความหมายหรือความรู้ส่วนที่เรารู้นั้น ได้มาจากการรับรู้เพียงบางส่วนของโลกแห่งความเป็นจริง แล้วนำมาสร้างคลังแห่งความรู้ (Stock of knowledge) ของเราขึ้น แล้วที่มีมนุษย์สร้างความเป็นจริงขึ้นนั้น แท้จริงแล้วก็คือ ความเป็นจริงทางสังคม (Social reality) นั่นเอง (บงกช เศวตามร์, 2533: 15)

ความจริงสามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะสามารถสรุปได้ดังนี้ 1) Objective social reality ความจริงที่เราสัมผัสได้ด้วยประสบการณ์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในโลกภายนอกซึ่งเราได้เผชิญในฐานะที่เป็นจริง 2) Symbol social reality ความจริงที่ถูกแสดงออกมาในรูปแบบของสัญลักษณ์ เช่น ศิลปะ เอกสารหรือเนื้อหาในสื่อ ซึ่งความจริงชนิดนี้มีมากมาย สิ่งที่สำคัญก็คือความสามารถของบุคคลในการรับรู้และแยกแยะสิ่งต่างๆ ด้วยตัวเอง 3) Subjective social reality ความจริงที่เกิดขึ้นในทัศนะของตัวผู้มอง นั่นก็คือ ความเป็นจริงที่ได้รับแบบ Objective และ Symbolic มารวมกันเข้ากลายเป็นแบบ Subjective อาจกล่าวได้ว่า ความจริงจะถูกนำเสนอได้ในรูปแบบของสัญลักษณ์และนำไปสู่จิตสำนึกของแต่ละบุคคล (จิรวรา อุชยากุล, 2536 อ้างใน พิมพ์ชญา พิงเปี่ยม, 2552: 21)

การสร้างความจริงทางสังคมสามารถแบ่งโลก (World) ของเราก่อเป็น 2 ส่วน ได้แก่ โลกแห่งกายภาพ (Physical world/Reality) และโลกแห่งสัญลักษณ์ (Symbolic world) เพราะความเป็นจริงเหล่านั้นมีอยู่มากมายโดยที่เราไม่อาจหาความแน่นอนชัดเจนได้ ตัวอย่างเช่น หากเราต้องการทราบความเป็นจริงเกี่ยวกับผู้หญิง เราจะต้องทำการศึกษานักหญิงทุกคนในโลกนี้อย่างละเอียด ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นไปได้และข้อมูลที่ได้อาจจะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เราจึงต้องสร้างโลกแห่งสัญลักษณ์ โลกส่วนนี้เราสามารถอธิบายได้ ให้ความหมายได้ กำหนดแบบแผนได้ เช่น เรากล่าวว่าผู้หญิงคือมนุษย์ที่มีลักษณะทางกายภาพบางอย่างแตกต่างจากผู้ชาย ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่คำตอบที่ถูกต้อง แต่ก็เป็ นคำตอบต่อคำถามที่เราต้องการได้ ซึ่งทำให้เรามีความมั่นคงในความรู้สึกมากขึ้น (Stability) ทั้งนี้ทั้งนั้น ความจริงในโลกแห่งสัญลักษณ์เหล่านั้นไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หากแต่เกิดจากการถูกประกอบสร้าง (Constructed) ขึ้นมา หรือถูกนิยามว่า อะไรเป็นอะไร (Definition) จากการทำงานของสถาบันต่างๆ ในสังคมซึ่งการนิยามดังกล่าวจะกลายเป็น แผนที่ทางจิตใจ (Mental maps) ที่ทำหน้าที่เหมือนแผนที่ทั่วไป คือ ชี้ทิศทางว่าอะไรเกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง ความคาดหวังต่างๆ เป็นอย่างไร แผนที่นี้จะลากเส้นกันบอกว่า อะไรบ้างที่เป็นไปได้ เช่น ถ้ามีหน้าสวย รูปร่างดีก็มีโอกาสแจ้งเกิดเป็นดาราในสังคมไทย ภาพดังกล่าวจะเป็นความจริงทางสัญลักษณ์ที่เราสามารถสัมผัสได้ จนเกิดการรับรู้เข้าใจ และสามารถแยกแยะได้ว่า ผู้หญิงที่ดีจะต้องมีลักษณะอย่างไร (สัณฐิตา นุชพิทักษ์, 2552: 19)

การสร้างความจริงในสังคมทำให้มองเห็นว่าความจริงนั้นไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติแต่มนุษย์ถูกสร้างขึ้นมา โดยที่ความจริงดังกล่าวอาจจะไม่ใช่ความจริงที่เป็นความจริงแท้ และความจริงดังกล่าวอาจจะไม่ใช่ความจริงในทุกพื้นที่และทุกเวลา เนื่องจากในกระบวนการสร้างความจริงดังกล่าวมีทั้งผู้สร้างและผู้ให้ความหมายที่ต่างมีความรู้ ประสบการณ์ในการใช้ชีวิตที่แตกต่างกัน การมองความจริงที่ถูกสร้างขึ้นมานั้นจึงมีความแตกต่างกันไปด้วย การให้ความหมายของสิ่งหนึ่งๆ จึงเป็นข้อตกลงร่วมกันของกลุ่มคนที่มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในการรับรู้และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจในความหมายนั้นๆ (ปานแพร เซาว์นประยูร, 2555: 59)

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่าง การสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว กับ การสร้างความเป็นจริงทางสังคมนั้น โดยการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวจะมีบทบาทในการเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนในท้องถิ่น ผู้สนใจและนักท่องเที่ยว (ผู้รับสาร) กับโลกแห่งความเป็นจริง โดยการเชื่อมโยงให้คนเราเกิดประสบการณ์ทางอ้อมกับสรรพสิ่งและปรากฏการณ์ต่างๆ ในโลกแห่งความเป็นจริง กล่าวคือ ได้เรียนรู้สภาพความเป็นจริงทางสังคมตามการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว (Constructed) หรือให้คำนิยามไว้ สมาชิกในสังคมสามารถรับรู้และเข้าใจสถานการณ์ความเป็นจริงของสถาบันทางสังคมอื่นๆ ได้ ทั้งๆ ที่ไม่ได้มีส่วนร่วมโดยตรง จึงอาจกล่าวได้ว่าการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวเปรียบเสมือนหน้าต่างที่เปิดไปสู่โลกกว้าง ทำให้นักท่องเที่ยวได้รู้ได้เห็น และเข้าใจความเป็นจริงทางสังคมมากขึ้น

การสร้างความจริงทางสังคม (Social construction of reality) ยังได้เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องการใส่ความหมายและการให้ความหมายของ Stuart Hall หากมองในเรื่องของการสื่อสาร การใส่รหัส (Encoding) การถอดรหัส (Decoding) เป็นเรื่องของการสร้าง การถ่ายทอด การรับวัฒนธรรม จำเป็นที่จะต้องมีการสร้างคำศัพท์ต่างๆ ที่ใช้ในการวิเคราะห์ขึ้นมาใหม่ ในระบบรหัส (Code System) มีเงื่อนไขของผู้รับสาร ผู้ส่งสาร ว่าไม่จำเป็นต้องเข้ารหัสเดียว ชุดเดียวกันเสมอไป ดังนั้น การตีความหมายที่เป็นเรื่องส่วนบุคคลเชื่อในการเลือกการรับรู้และตีความ จึงอาจกล่าวได้ว่าการตีความอาจจะไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้องเสมอไปจากผู้ส่งสาร นอกจากนี้ Hall ยังได้กล่าวว่าผู้ส่งสารยังได้เป็นผู้เข้ารหัสข่าวสารที่ส่งไปด้วย ดังนั้นผู้รับจึงได้ทั้งข่าวสารและการใส่รหัสการถอดความหมายจากสารนั้นๆ มาด้วย การสร้างความจริงในสังคมทำให้มองเห็นว่าความจริงนั้นไม่ได้เกิดขึ้นมาเองตามธรรมชาติแต่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้นมา โดยที่ความจริงดังกล่าวอาจจะไม่ใช่ความจริงที่เป็นความจริงแท้ และความจริงดังกล่าวอาจจะไม่ใช่ความจริงในทุกพื้นที่และทุกเวลา เนื่องจากในกระบวนการสร้างความจริงดังกล่าวมีทั้งผู้สร้างและผู้ให้ความหมายที่ต่างมีความรู้ ประสบการณ์ในการใช้ชีวิตที่แตกต่างกัน การมองความจริงที่ถูกสร้างขึ้นมานั้นจึงมีความแตกต่างกันไปด้วย การให้ความหมายของสิ่งหนึ่งๆ จึงเป็นข้อตกลงร่วมกันของกลุ่มคนที่มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในการรับรู้และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจในความหมายนั้นๆ (ปานแพร เซาว์นประยูร, 2555: 57)

การสร้างความจริงในพื้นที่ชุมชนผาห้วย ผู้วิจัยพบว่า ชุมชนผาห้วยมีการสร้างความหมายทางการท่องเที่ยวในพื้นที่การท่องเที่ยว ภูเขาเปาะ เป็นภูเขาที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 900 เมตร สามารถมองเห็นได้รอบทิศทาง ซึ่งเป็นลักษณะภูเขาที่มีความสวยงามและเป็นรูปร่างต่างๆ โดยได้มีการตั้งชื่อตามจินตนาการของผู้พบเห็น และจุดเด่นที่สำคัญคือ มองเห็นภูหอ ซึ่งเป็นภูเขาที่มีลักษณะคล้ายกับ ภูเขาไฟฟูจิ ของประเทศญี่ปุ่น หากเป็นช่วงฤดูหนาวจะมีหมอกปกคลุมบนยอดเขาภูหอ คล้ายๆกับหิมะปกคลุมยอดภูเขาไฟฟูจิ ทำให้นำมาสู่การเป็นจุดขายเพื่อการท่องเที่ยวให้กับชุมชน โดยมีการเรียกกันติดปากว่า ฟูจิ เมืองไทย โดยมีนัยยะแฝงในเรื่องของการส่งเสริมการตลาด เพื่อต้องการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน สำหรับนักท่องเที่ยวที่เคยไปที่ญี่ปุ่นมาแล้วอาจต้องการมาพิสูจน์ว่ามีลักษณะคล้ายกันจริงหรือไม่ แต่สำหรับนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่อาจจะไม่มีโอกาสเดินทางไปญี่ปุ่นก็สามารถเลือกเดินทางมายังชุมชนเพื่อดูภูเขาที่มีลักษณะคล้ายกับภูเขาไฟฟูจิ ซึ่งก็คือ ภูหอ ที่สามารถมองเห็นได้จาก ภูเขาเปาะซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวภายในชุมชนผาห้วยนั่นเอง จะเห็นได้ว่าการสร้างความจริงนั้นขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นผู้สร้างและใครจะเป็นผู้รับความหมายนั้นๆ ซึ่งอาจจะไม่เหมือนกันและไม่จำเป็นต้องถูกต้องเสมอไป

2. แนวคิดเกี่ยวกับสัญญาวิทยาและการสร้างความหมาย

สัญญาวิทยา เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับระบบของสัญลักษณ์ ที่ปรากฏอยู่ในความคิดของมนุษย์ อันถือเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวของเรา สัญลักษณ์อาจจะได้แก่ ภาษา รหัส สัญญาณ เครื่องหมาย ฯลฯ หรือหมายถึงสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้ความหมายแทนของจริง ตัวจริง ในตัวบทและในบริบทหนึ่งๆ (วิลัยพร สาคริก, 2545: 13) การนำสัญญาวิทยามาใช้ในการศึกษาการสื่อสารของมนุษย์ ถือเป็นการศึกษาในแนวใหม่ และเป็นจุดเน้นที่ต่างไปจากการศึกษาดั้งเดิมที่มุ่งศึกษาการสื่อสารแบบเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องอยู่กับสาร ช่องทาง เครื่องส่ง ผู้รับ เสียงรบกวน และการย้อนกลับ ซึ่งถือเป็นพื้นฐานของการสื่อสาร

สัญญาวิทยาเป็นทฤษฎีที่นำมาอธิบายการสื่อสารของมนุษย์ว่า การสื่อสารคือจุดกำเนิดของความหมาย ซึ่งการศึกษาแนวนี้จะไม่สนใจความล้มเหลวของการสื่อสาร และไม่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลและความถูกต้อง แต่เป็นแนวทางการศึกษาเชิงสังคมหรือความแตกต่างของวัฒนธรรมระหว่างผู้ให้และผู้รับสาร ตลอดจนความหลากหลายของความหมายภายในระบบภาษา วัฒนธรรม และความความเป็นจริงที่ไม่สามารถแสดงผลเป็นลูกศรหรือเป็นเส้นตรงของกระแสการไหลของข่าวสาร แต่เป็นการศึกษาเชิงโครงสร้าง โดยมุ่งความสนใจไปที่การวิเคราะห์โครงสร้างที่กลุ่มความสัมพันธ์ที่ทำให้สาร หมายถึง บางสิ่งที่มันสร้างเครื่องหมายบนกระดาษ หรือเสียง ไปยังสารที่จะถูกส่งออกไปในการสื่อสารแต่ละครั้ง ดังนั้นการศึกษาแนวสัญญาวิทยานี้ถือว่าตัวกำหนดของการสื่อสารขึ้นอยู่กับสังคมและสิ่งรอบตัวบนโลกของมนุษย์ ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับกระบวนการของการสื่อสาร แต่

ระบบสัญลักษณ์ทำการควบคุมการสร้างความหมายของตัวบทให้เป็นไปอย่างมีความสลับซับซ้อนอย่าง
แฝงเร้น และต้องขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละวัฒนธรรม (วรรณพิมล อังคศิริสรรพ, 2551 อ้างใน
ปรววรรณ ดวงรัตน์, 2557: 7)

โรล็องด์ บาร์ต (Roland Barthes) นักสัญวิทยาชาวฝรั่งเศส เป็นนักสัญวิทยาที่เน้นให้เห็นถึง
ความสำคัญของการตีความหมายของสัญลักษณ์มากยิ่งขึ้น โดยบาร์ตได้จำแนกความหมายของสัญลักษณ์ไว้
ใน 2 ความหมาย คือ 1) ความหมายโดยอรรถ (Denotation) เป็นความหมายที่เข้าใจกันตาม
ตัวอักษร เข้าใจตรงกันเป็นส่วนใหญ่และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ความหมายโดยอรรถนี้เป็น
ความหมายชั้นแรก ที่อาจถือได้ว่าเป็นสามัญโดยทั่วไปที่มองเห็นได้อย่างชัดเจน และ 2) ความหมาย
โดยนัย (Connotation) เป็นความหมายทางอ้อมที่เกิดจากข้อตกลงของกลุ่มหรือเกิดจากประสบการณ์
ของเฉพาะของบุคคล กล่าวคือ ถูกประกอบสร้างขึ้นมา ไม่ว่าจะประสบการณ์ส่วนตัว อารมณ์
ความรู้สึกของบุคคลแต่ละคน หรือในระดับสังคม จะเรียกว่า ค่านิยมของแต่ละสังคม (วรรณพิมล
อังคศิริสรรพ, 2551 อ้างใน ปรววรรณ ดวงรัตน์, 2557: 6) สอดคล้องกับ Saussure ซึ่งแบ่งสัญลักษณ์
ออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือ รูปสัญลักษณ์ (Signifier) เป็นรูปแบบทางกายภาพของสัญลักษณ์ เช่น คำที่
ถูกเขียน เส้นต่างๆ ในหน้ากระดาษที่ก่อให้เกิดภาพวาด รูปภาพ หรือเสียง ส่วนที่สองคือ ความหมาย
ของสัญลักษณ์ (Signified) คือบริบทภายในใจที่ถูกหมายถึงโดยรูปสัญลักษณ์ ดังนั้น คำว่า ต้นไม้ ไม่
จำเป็นต้องเป็นต้นไม้ที่เฉพาะเจาะจง แต่หมายถึงบริบทที่ถูกสร้างขึ้นทางวัฒนธรรมว่าเป็น
ต้นไม้ กระบวนการทั้งหมดนี้เราเรียกว่า การสร้างความหมาย การศึกษาในเชิงสัญลักษณ์ให้ความสำคัญ
กับการหาความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญลักษณ์และความหมายของสัญลักษณ์ เพื่อดูว่าความหมายถูกสร้างขึ้น
และถูกถ่ายทอดออกมาอย่างไร โดยนำเอาตัวบทมาวิเคราะห์เพื่อดูว่าตัวบทนั้นสร้างความหมาย
อย่างไร ขั้นตอนในการแสดงความหมาย 2 ระดับ คือ 1) เป็นการตีความตามความหมายตรง
(Denotation) การตีความตามความหมายตรง เป็นระดับที่เกี่ยวข้องกับความจริงตามธรรมชาติ เป็น
การอ้างถึงสามัญสำนึกหรือความหมายที่ปรากฏแจ่มแจ้งอยู่แล้วของสัญลักษณ์ (Sign) และความสัมพันธ์
ของสัญลักษณ์กับสิ่งที่กล่าวถึงในความหมายที่ชัดเจนของสัญลักษณ์ เช่น ภาพของอาคารใดอาคารหนึ่ง ก็
แสดงว่าเป็นอาคารนั้น และ 2) เป็นการตีความหมายโดยนัยแฝง (Connotation) การตีความหมายใน
ขั้นนี้จะเป็นการตีความหมายในระดับที่มีปัจจัยทางวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยซึ่ง ไม่ได้เกิดจากตัว
ของสัญลักษณ์เอง เป็นการอธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสัญลักษณ์กระทบกับความรู้สึกหรืออารมณ์ของ
ผู้ใช้และคุณค่าทางวัฒนธรรมของเขา ซึ่งสัญลักษณ์ในขั้นนี้จะทำหน้าที่ 2 ประการ คือ ถ่ายทอด
ความหมายโดยนัยแฝง และถ่ายทอดความหมายในลักษณะมายาคติ (วราภรณ์ จันทะสร, 2559:
ระบบออนไลน์)

จากความหมายในสองลำดับขั้นดังกล่าว บาร์ตจะให้ความสนใจไปที่ความหมายขั้นที่สองเป็น
สำคัญ เพราะเขาเชื่อว่า เฉพาะในความหมายโดยนัยเท่านั้น ที่มายาคติต่างๆ จะทำงานอยู่ ซึ่งตาม

ทักษะของบาร์ตั้น มายาคติ ถือได้ว่าเป็นกระบวนการสรุปรวบยอดความคิด (Conceptualization) ของคนในแต่ละสังคมต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง มายาคติ คือ ตัวกำหนดหรือกำกับการรับรู้ของคนในสังคม ดังนั้นความจริงรวมทั้งความหมายจึงไม่ใช่ธรรมชาติแต่เป็นผลผลิตทางสังคม เป็นเพียงสิ่งที่ดำรงอยู่ในระดับการรับรู้ของเราเท่านั้น หากเรารับรู้ไม่ได้ก็จะมีสิ่งนั้นไม่ว่าจะ เป็น “ความเป็นจริง” หรือ “ความหมาย” ก็ตาม บาร์ตกล่าวไว้ว่า “ไม่มีความจริงยกเว้นเมื่อเรารับรู้ได้” ทันทที่ที่สัญญาณถูกสร้างขึ้น สังคมก็เข้าไปกำหนดบทบาทใหม่ให้กับสัญญาณ ด้วยการพูดถึงสัญญาณดังกล่าวราวกับว่าเป็นเพียงวัตถุที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อการใช้สอยของมนุษย์อย่างเดียว ในเรื่องความหมาย บาร์ตกล่าวไว้ว่า “ไม่มีสิ่งที่เรียกว่า ประสบการณ์ตรงจะมีก็แต่ประสบการณ์การรับรู้ผ่านรหัส ไม่มีโลกแห่งความเป็นจริงที่ปราศจากการฉาบการเคลือบของรหัสอย่าง ที่นักประจักษ์นิยมเชื่อและมีสิ่งที่เรียกว่า ธรรมชาติด้วย สิ่งเหล่านี้สำหรับ บาร์ตแล้วเป็นเพียงมายาคติที่สังคมทุนนิยมสมัยใหม่บรรจงสร้างขึ้นมานั่น (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545 อังโน พิมพ์ชญา พักเปียม, 2552: 15)

แนวคิดสัญวิทยาและการสร้างความหมาย ได้ถูกนำไปใช้ในการวิเคราะห์และศึกษากันในแวดวงวรรณกรรมตะวันตก ต่อมาได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องไปสู่วงการอื่นๆ โดยเฉพาะด้านสังคม ด้านการสื่อสาร ด้านวัฒนธรรมศึกษา ด้านการท่องเที่ยว ดังที่ วิลัยพร สาคริก (2545: 14); สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2547: 45-56); กาญจนา แก้วเทพ (2539: 41-245) ต่างกล่าวถึงความสำคัญของสัญญาณ โดยสรุปว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้จักใช้สัญลักษณ์ในการสร้าง บำรุงรักษาและพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรม รวมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมให้มนุษย์รุ่นหลัง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า มนุษย์เกิดจากสัญลักษณ์ที่มนุษย์รุ่นก่อนเป็นผู้สร้างและสะสมพัฒนา มาสำหรับในด้านการท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่สามารถสะท้อนการสื่อความหมายของสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวได้ เช่น การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ที่มีการนำเอกลักษณ์ของไทยโดยใช้ภาพต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น วัด พระพุทธรูป แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ประเพณีไทย ในการนำเสนอ ซึ่งถือเป็นการใช้สัญญาณเพื่อสื่อความหมายของความเป็นไทยและเมืองไทย ไปยังผู้รับสารหรือนักท่องเที่ยวได้ ตระหนักและเข้าใจความหมายอย่างเป็นกระบวนการ สรุปได้ว่าใดๆ ก็ตามย่อมมีองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งเป็นไปตามกระบวนการสื่อสาร คือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร (กรรณิกา พิมพ์ศรี, 2553: 15-16)

โบดริยาร์ด วิเคราะห์ว่า ภายใต้สังคมบริโภคนิยมและสังคมแห่งสัญญาณ ก่อนที่ตัวสินค้าจะถูกบริโภค ตัวสินค้านั้นจะต้องเปลี่ยนเป็นสัญญาณเสียก่อน ก่อนเปลี่ยนตัวสินค้า ซึ่งเป็นวัตถุชิ้นหนึ่งให้ กลายเป็นสัญญาณแบบต่างๆ นั้น มีรหัสต่างๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นการหีบห่อ (Packaging) การ กำหนดราคา การกำหนดคีย์ห่อ การวางบนชั้นที่จำหน่าย การวางในร้านประเภทต่างๆ การโฆษณา ซึ่ง โบดริยาร์ดกล่าวว่า รหัสในการแปลงสินค้าให้กลายเป็นสัญญาณนั้นเป็นรหัสที่มีลำดับชั้นอย่างมาก ทั้งนี้ เพื่อให้สินค้าต่างๆ ทำหน้าที่เป็นสื่อทางวัฒนธรรมเพื่อแสดงสถานภาพและเกียรติยศของผู้ใช้ รหัสของ

การจัดระเบียบลำดับชั้นของสินค้าจึงสอดคล้องกับโครงสร้างลำดับชั้นของสังคม คนในสังคมจึงรับรู้ตำแหน่งแห่งที่ของตัวเองในโครงสร้างสังคมได้จากลำดับชั้นของสินค้าที่เขากินใช้อยู่นั่นเอง เพราะฉะนั้นการบริโภคบุคคลจึงมิได้บริโภคแต่ ตัววัตถุหากแต่ได้บริโภคสัญญะไปพร้อมๆ กันเสมอ ด้วยการที่สินค้าแปรสภาพไปเป็นสัญญะนี้ได้ก่อให้เกิดผลกระทบตามมาหลายประการ ประการแรกคือ สัญญะจะทำให้มนุษย์สามารถจะบริโภคได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุดทั้งนี้เพราะมนุษย์จะไม่บริโภคเพียงเพราะความต้องการทางวัตถุอีกต่อไปแล้ว หากแต่จะบริโภคเพราะความต้องการทางสัญญะ ซึ่งเป็นความต้องการที่ไร้ขอบเขตไร้จินตนาการ ความต้องการเชิงสัญญะนั้นถูกปรุงแต่งขึ้นมาอีกมากมาย เช่น ความปรารถนาเพื่อจะมีความหมายทางสังคม โดยการสวมใส่กางเกงยีนส์ราคาตัวละหมื่นบาท เพื่อให้สามารถเข้ากลุ่มเพื่อนได้ รวมทั้งความต้องการที่จะมีเอกลักษณ์แตกต่างไปจากคนอื่นๆ ทำให้มีคนบางคนอยากใส่เสื้อตัวที่มีอยู่ตัวเดียวในประเทศเป็นต้น (กาญจนา แก้วเทพ, 2541: 136-139)

กระบวนการสร้างความหมาย Roland Barthes ได้เสนอแนวคิดเรื่องกระบวนการสร้างความหมาย 3 ขั้นตอน (Roland Barthes อ้างใน วิสัยพร สาคริก, 2545: 14-15)

1. ความหมายนัยตรง (Denotive Meaning) เป็นกระบวนการสร้างความหมายขั้นตอนแรก เป็นความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานระหว่างสัญลักษณ์กับตัวอ้างอิง กล่าวคือ เป็นการให้ความหมายกับสิ่งที่กล่าวถึงโดยตรง เป็นความหมายที่มีลักษณะสากล เป็นความหมายเดียวสำหรับทุกคน อ้างอิงขึ้นมาโดยไม่มีการประเมินคุณค่าจากตัวผู้ใช้ความหมายและปราศจากความโน้มเอียงในค่านิยมใดค่านิยมหนึ่ง

2. ความหมายนัยประหวัด (Connotative Meaning) เป็นความหมายทางสังคม โดยจะแปรเปลี่ยนไปตามวัฒนธรรมการรับสารในแต่ละบริบทของสังคม ความหมายทางสังคมจะเกิดขึ้นได้จากการกำหนดรูปแบบของตัวให้ความหมาย

3. มายาคติ (Myth) มายาคติเป็นเรื่องเล่า ซึ่งวัฒนธรรมหนึ่งๆ ให้อธิบายข้อเท็จจริง หรือความเป็นไปในเรื่องหนึ่งเรื่องใด ก่อให้เกิดการตีความที่มีบริบททางสังคมหรือวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง

กระบวนการสร้างความหมายได้นำมาใช้ในการอภิปรายถึงการสร้างความหมายให้กับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ว่าในการจะเป็นเอกลักษณ์ได้นั้นจะเกิดขึ้นจากองค์ประกอบหลายอย่างและต้องผ่านกระบวนการจนกลายเป็นเอกลักษณ์

แนวคิดเรื่องสัญญะวิทยาและการสร้างความหมาย เป็นแนวคิดที่อธิบายการเกิดขึ้น การพัฒนา การแปรเปลี่ยน รวมทั้งการเชื่อมโยงมโนทัศน์ตลอดจนการสูญสลายของสัญญะหนึ่งๆ ที่ปรากฏออกมาอย่างมีระบบระเบียบ ซึ่งสัญญะเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้มีความหมายแทนตัวจริงหรือของจริง ซึ่งความหมายของสัญญะนั้นขึ้นอยู่กับตัวบทและบริบทที่แวดล้อม หน้าที่ของสัญญะ คือ การสื่อความคิด เนื้อหาสาระที่ปรากฏในสื่อ นั้น ผู้รับสารเป็นผู้ตีความหรือถอดความ ซึ่งการรับรู้ในสัญลักษณ์

ที่ปรากฏมามากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์รับรู้ของผู้ตีความ (วรสารณ์ จันทะศร, 2559: ระบบออนไลน์) นอกจากนี้แนวคิดสัญญาวิทยาและการสร้างความหมายนั้นสามารถช่วยให้เกิดความเข้าใจในเรื่องของการสร้างเรื่องราวแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เนื่องจากสามารถสื่อสัญญาและความหมายแก่ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในบริบทการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย และเพื่อให้เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการใช้เวลาในแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น เกิดกระบวนการแห่งการเรียนรู้ทางการท่องเที่ยว ตลอดจนเสริมสร้างประสบการณ์และทัศนคติต่อแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นการให้ความหมายแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวนั้นผู้วิจัยจะใช้การวิเคราะห์ความหมายในเชิงสัญญาและสร้างความหมายเพื่อเป็นประโยชน์ในการสร้างรูปแบบการสื่อความหมายให้แก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

3. แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเรื่องราวในผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

การเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวนั้น บางครั้งก็มาจากแรงจูงใจเข้ามากระทบและกระตุ้น เช่น ความต้องการที่จะพักผ่อนเพื่อลดความเครียดจากการทำงานและจากสภาพแวดล้อมที่จำเจ ความต้องการที่จะพบปะสิ่งแปลกใหม่ในท้องถิ่นอื่นๆ ความต้องการพบปะผู้คนอื่นๆ เพื่อทำความรู้จักคุ้นเคย (ไพฑูริย์ พงศะบุตร และวิลาสวงศ์ พงศะบุตร, 2547: 21) หรือการมีประสบการณ์ทางการเห็นภาพถ่ายที่มีการโพสต์ลงในอินเทอร์เน็ตหรือข้อเขียนจากนิตยสาร ดังนั้นการเข้ามาในพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวในชุมชนผาห้วยจึงมีความหมายและความต้องการในการเข้ามาสัมผัสกับทรัพยากรหรือผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามความมีจุดเด่น จุดดึงดูดใจ ความน่าสนใจในเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วยก็มีความสำคัญในการโน้มน้าวและจูงใจแก่นักท่องเที่ยว

ภาพลักษณ์ถือว่ามีสำคัญและจำเป็นต่อหน่วยงาน องค์กร รวมถึงสถานที่หรือแหล่งท่องเที่ยว การที่จะทำให้คนในชุมชนเองและคนนอกชุมชนมีการจดจำ ช่วยกันดูแล รักษาและหวงแหนภาพลักษณ์ให้อยู่อย่างยาวนานในใจผู้บริโภคนั้นนับว่าเป็นการยาก ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงต้องเข้ามาสร้างภาพลักษณ์หรือเรื่องราวเชิงบวกขึ้นมาเพื่อให้เกิดการเข้าไปอยู่ในจิตใจและจิตสำนึกของนักท่องเที่ยว รวมถึงคนในพื้นที่เองเพื่อให้เกิดการตระหนักและหวงแหนในขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอย่างยาวนานและยั่งยืน สำหรับหลักการสร้างเรื่องราวทางการท่องเที่ยวให้สามารถอยู่ในจิตใจคนได้นั้น ก็ต้องตั้งอยู่บนฐานของความ เป็นจริงของสิ่งนั้นๆ และต้องสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต พฤติกรรมของคนและพื้นที่ตั้งของชุมชน อย่างไรก็ตามการสร้างเรื่องราวหรือภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวขึ้นมาโดยบุคคลนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงความรู้สึกที่จะเกิดขึ้นกับสาธารณะชนด้วย (ไทยโรจน์ พวงมณี, 2552: 203-204)

การสร้างเรื่องราวหรือภาพลักษณ์ เกิดจากการสร้างขึ้นจากความเป็นสิ่งนั้นๆ หรือจากการที่มีคนกลุ่มหนึ่งพยายามกระทำด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การประกาศตัว การแนะนำและการให้ข้อมูลที่ตีเพื่อให้ผู้รับเกิดการรับรู้และยอมรับในสิ่งนั้น สำหรับจิตใจของมนุษย์ก็ยังคงมีความพยายามที่จะคัดเลือกรหรือขจัดข้อมูลที่ไหลผ่านเข้ามา และท้ายสุดก็จะเกิดการยอมรับเฉพาะข้อมูลที่ตรงกับความรู้และประสบการณ์ในอดีต อาจกล่าวได้ว่าคนส่วนใหญ่นั้นมักจะยอมรับสิ่งที่เขาไม่ทราบหรือรู้มาก่อน อย่างไรก็ตามการรับรู้ภาพลักษณ์ของนักท่องเที่ยวอาจเกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวและปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ ซึ่งการรับรู้ภาพลักษณ์อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามเหตุการณ์ การกระทำที่เกิดขึ้นและภาพลักษณ์ที่เสียไปแล้วมักแก้ไขได้ยากและจะสืบทอดไปยังผู้ดำเนินการต่อไปทั้งในทางที่ดีและไม่ดี อย่างไรก็ตามภาพลักษณ์ที่ดีอยู่ในความทรงจำของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวมักจะถูกนำมาสะท้อนผ่านสื่อต่างๆ อยู่เสมอ (ไทยโรจน์ พวงมณี, 2552: 206) สำหรับการสื่อสารเรื่องราวของทรัพยากรการท่องเที่ยวด้วยถ้อยคำหรือคำพูดนั้น เพื่อให้ง่ายแก่การจดจำของผู้รับ และผู้รับสามารถรับรู้ได้มากขึ้นและรวดเร็วขึ้นนั้น ผู้สื่อสารจำเป็นต้องขัดเกลาข้อความ เรื่องราวเพื่อให้มันเป็นคำที่มีอำนาจ พร้อมทั้งจะสอดแทรกสาระเข้าไปอยู่ในจิตใจของผู้รับสารได้อย่างแน่นอน ผู้สื่อสารจึงต้องพยายามลดความคลุมเครือของข้อความ เรื่องราว และพยายามทำให้เรื่องราวนั้นง่ายขึ้นไป ถ้าต้องการให้ผู้รับสารสามารถรับรู้ได้นานๆ (Ries, 2546: 24-25) การสร้างเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยววันนี้จะต้องการแสดงตัวตนภายนอกของบางสิ่งบางอย่างออกมาให้ชัดเจน โดยที่ผู้สื่อสารเรื่องราวต้องสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบางสิ่งบางอย่างที่เห็นภายนอกเข้าสู่การรับรู้ตัวตนภายในของสิ่งนั้นๆ ได้อย่างชัดเจน จะส่งผลทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจ ชื่นชมซาบซึ้งและตระหนักในคุณค่าขึ้นในใจตน สำหรับการสื่อสารภาพลักษณ์เรื่องราวของการท่องเที่ยววันนี้ อาจเกิดจากจุดเด่น จุดดึงดูดใจ หรือจากลักษณะเชิงบวกอื่นที่ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวอื่นๆ ไม่มี (คาปูตา, 2550: 96-111)

การสื่อสารภาพลักษณ์หรือการสร้างเรื่องราวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เป็นการบอกเล่าสิ่งที่เป็นตัวตนของทรัพยากรการท่องเที่ยวผ่านลักษณะที่ปรากฏให้เห็นได้ โดยเรื่องราวที่สื่อสารออกมานั้นสามารถเป็นจุดหรือศูนย์ให้คนอื่นๆ ทั้งในชุมชนและนอกชุมชนเข้าใจว่าสิ่งนั้นคืออะไร โดยมักจะมองเห็นเป็นภาพเดียวกัน แต่ความรู้สึกของการรับรู้อาจจะแปรผันไปตามเงื่อนไขของปัจจัยแวดล้อมสถานการณ์และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ดังคำกล่าวของ เดนพงษ์ วงศาโรจน์ ที่กล่าวว่า โดยธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนที่ต่างก็มีปฏิริยาตอบสนองทั้งทางร่างกายและจิตใจต่อสิ่งเร้าที่เข้ามากระทบกับประสาทสัมผัสที่มีอยู่ในร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นการรับรู้ที่เกิดจากการสัมผัส การดมกลิ่น การได้ยิน การลิ้มรสชาติและการมองเห็น โดยเฉพาะการมองเห็นที่มีผลโดยตรงต่อความคิดและการส่งผลต่อความเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ ที่อยู่รอบตัว อย่างไรก็ตามการรับรู้ทางการมองเห็นของนักท่องเที่ยวแต่ละคนจะแตกต่างกัน เช่นเดียวกับการตีความหมายของสิ่งที่เห็นก็จะแตกต่างกันไป

ด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น แสงสว่าง ตำแหน่งของผู้ดู ระยะทาง รวมถึงปัจจัยภายใน เช่น ความเชื่อ ประสบการณ์ ความต้องการ ความลำเอียงหรือการสังเกต เป็นต้น (เด่นพงษ์ วงศาโรจน์, 2545: 55-83)

การเสริมสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยว การสร้าง story หรือการสร้างเรื่องราวให้กับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว สามารถสร้างความสนใจและความประทับใจด้วยการปรับเปลี่ยนโปรแกรมการนำเสนอหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ๆ การใช้สื่อหลากหลายที่กระตุ้นความสนใจ เนื้อหาของเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวมีความน่าสนใจ น่าติดตาม มีการนำเสนอด้วยประเด็นที่แปลกใหม่ สร้างความประหลาดใจ มีการเชื่อมโยงเนื้อหาเรื่องราวให้กับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวภายในชุมชนอย่างถูกต้อง

การสร้าง story หรือการสร้างเรื่องราวให้กับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว จะทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกว่าเขาไม่ได้ถูกยัดเยียดให้ซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวจนเกินไป ในทางกลับกัน นักท่องเที่ยวอาจได้เรียนรู้เรื่องราวจากผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวบางอย่างในสิ่งที่อาจคาดไม่ถึงได้ กรณีศึกษาที่เห็นได้ค่อนข้างชัดเจน เช่น “กาแพ้ชี้ชะมด” ซึ่งเป็นประเด็นที่ถูกพูดถึงในเรื่องของราคาที่ย่อมเยา คือตกเฉลี่ยแล้วจะขายกันอยู่ที่แก้วละ 500 -1,000 บาท หรืออาจสูงกว่านี้ในบางประเทศ ทั้งนี้ เนื่องมาจากการสร้างเรื่องราวให้กับเมล็ดกาแฟนั่นเอง ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในแวดวงของคอกาแฟทั้งหลายว่า เมล็ดกาแฟที่ได้จากก้อนอิฐหรือซีที่เจ้าตัวชะมดปล่อยปล่อยออกมา นั้น เกิดจากการที่ตัวชะมดกินเมล็ดกาแฟเข้าไป โดยที่ชะมดจะเลือกกินเฉพาะเมล็ดกาแฟที่สด ไม่เน่า ผลสุกพอดี เมื่อชะมดแทะเนื้อและกลืนเมล็ดลงไป กระบวนการย่อยจึงเปรียบเสมือนการหมักบ่มเมล็ดกาแฟได้เป็นอย่างดี เมื่อชะมดถ่ายออกมาจึงทำให้ได้เมล็ดกาแฟมีคุณภาพ ถึงตอนนี้เขาก็จะนำก้อนอิฐของชะมดที่มีแต่เมล็ดกาแฟผ่านกรรมวิธี คัดแยก ล้าง ตาก คั่ว จนได้เป็นกาแฟพร้อมดื่ม จะได้รับรสชาติที่หอมกลมกล่อมและลงตัวพอดีพอดี ทำให้กาแฟชี้ชะมดกลายเป็นแบรนด์ที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับตัวมันเองได้อย่างน่าอัศจรรย์ (ปวีณอร พรหมณี, 2554: ระบบออนไลน์)

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ “น้ำแร่” ซึ่งถามว่า คุณค่าระหว่าง “น้ำแร่” กับ “น้ำเปล่าธรรมดา” ต่างกันตรงไหน มีผลวิเคราะห์ออกมาแล้วว่า ระหว่างน้ำแร่และน้ำเปล่า ล้วนเป็นสิ่งที่ร่างกายต้องการเพื่อนำไปใช้ในกระบวนการต่างๆ ของร่างกาย เช่น ขับของเสียออกจากร่างกาย จะต่างกัน ก็ตรงที่น้ำแร่มีแร่ธาตุที่ร่างกายต้องการมากกว่าน้ำเปล่าเท่านั้นเอง แต่แร่ธาตุเหล่านี้ เราจะได้รับอยู่แล้วในทุกๆ วัน ซึ่งได้จากการรับประทานอาหาร ถ้าร่างกายได้รับแร่ธาตุมากเกินไป ก็จะถูกขับออกมาในรูปของของเสีย ทำให้ดื่มไปก็ไม่ได้มีประโยชน์อะไรขึ้นมา แถมราคาก็แพงกว่าน้ำเปล่าเสียอีก แต่สิ่งที่ทำให้ผู้บริโภคยอมจ่ายแพงกว่า นั้นเป็นเพราะนัก creative หรือนักการตลาดทั้งหลาย ได้ให้ความสำคัญของการนำเสนอไปที่เรื่องราวของแหล่งน้ำแร่ทั้งหลายว่า น้ำแร่จากแหล่งนั้น แหล่งนี้ มีที่มาที่ไปและ

ประโยชน์อย่างไร เช่น มาจากแหล่งภูเขาไฟ แหล่งน้ำพุร้อน น้ำพุเย็น โดยผ่านขั้นตอนการผลิตและบรรจุขวดอย่างไร เหล่านี้ล้วนเป็นกลไกที่นักการตลาดนำมาเล่นกับความรู้สึกของผู้บริโภค เป็นการยกระดับคุณภาพสินค้าให้มีภาพลักษณ์ที่ดี ทำให้คนอยากซื้อ ซึ่งจะไปแล้ววิธีการสร้าง story นี้ นับเป็นการสร้างความแข็งแกร่งให้กับแบรนด์สินค้าหรือบริการได้อีกทางหนึ่ง แต่หากไม่มีการแข่งขันเกิดขึ้น ความน่าสนใจก็จะน้อยลงเช่นกัน (ปวีณอร พรหมณี, 2554: ระบบออนไลน์)

สามารถสรุปได้ว่า การสร้างเรื่องราวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน หมายถึง การสืบค้น การสื่อความหมายและการบอกเล่าเรื่องราวให้กับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว อันได้แก่ แหล่งท่องเที่ยว ลักษณะกิจกรรมการท่องเที่ยว วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ตลอดจนบริการต่างๆ ทางการท่องเที่ยวที่มีภายในชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

การสร้าง story หรือการสร้างเรื่องราวให้กับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวนั้น สิ่งสำคัญ คือ การสร้างความแตกต่าง สร้างเอกลักษณ์ การสร้างการรับรู้ให้ผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยวได้จดจำ และที่สำคัญไม่แพ้กัน คือ การเชื่อมโยงเรื่องราวของการท่องเที่ยวภายในชุมชน ชี้ให้เห็นว่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวนั้นมีจุดดึงดูดใจ ความสำคัญ ตลอดจนกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะและก่อให้เกิดการเรียนรู้ ประสบการณ์จากการท่องเที่ยวอย่างไร

3.1 หลักในการพัฒนาเรื่องราวผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

การสร้างเรื่องราวผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวมีหลักในการพัฒนาดังมีรายละเอียดดังนี้ (ปรับปรุงจาก กรมการท่องเที่ยว, 2558: 11)

1. ศึกษารายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวที่นำเสนอ (บุคคล สถานที่ และสิ่งของ) ข้อมูลควรมาจากทีมงานที่ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญที่มีความเข้าใจต่อคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่มีมุมมองแตกต่างกันไป
2. การตั้งประโยคคำถามว่า แหล่งท่องเที่ยวที่กำลังศึกษามีเรื่องราวอะไรที่โดดเด่น น่าสนใจ แตกต่างจากที่อื่นอย่างไร
3. การแสวงหาคำตอบที่เป็นเหตุเป็นผลจากการศึกษา ค้นคว้าวิจัยจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่น่าเชื่อถือ
4. การระบุเนื้อเรื่องใจความสำคัญ ซึ่งอาจนำเสนอด้วยเรื่องราวที่มีแนวคิดสากลที่น่าสนใจ ได้แก่ ความคิด ความสัมพันธ์ ความต้องการ กระบวนการ ระบบ คุณค่า ความท้าทาย และการค้นพบ เป็นต้น
5. การเลือกแนวคิด ประเด็น เรื่องราวที่สำคัญที่สุดที่ผู้แนะนำเสนอต้องการสื่อสารไปยังนักท่องเที่ยว

6. การเขียนเนื้อเรื่องใจความสำคัญโดยเชื่อมกับคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว

3.2 การลำดับความสำคัญของการนำเสนอเสนอเรื่องราวผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

การลำดับความสำคัญของการนำเสนอจำเป็นต้องเริ่มจากการค้นหาเรื่องราวสำคัญที่นักท่องเที่ยวควรรู้และจดจำได้หลังจากออกจากแหล่งท่องเที่ยวไปแล้ว โดยการวางแผนด้านการสื่อความหมายมีความจำเป็นต้องเข้าใจเรื่อง หัวข้อ (Topic) และสาระสำคัญ (Theme) ว่าแท้ที่จริงแล้วคืออะไร ซึ่งหัวข้อนั้นหมายถึงการกำหนดคำสั้นๆ เพื่อเป็นการจำเพาะประเด็นที่ต้องการนำเสนอ ส่วนสาระสำคัญหมายถึงความคิดรวบยอด เป็นแก่นของความรู้ ทักษะและความตั้งใจที่ต้องการให้ผู้รับสารได้รับหลังจากได้รับเนื้อหาในหัวข้อนั้นๆ เมื่อเข้าใจคำสำคัญทั้งสองแล้ว ผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดหัวข้อและสาระสำคัญในการสื่อความหมายของแต่ละปี เพราะเนื่องจากข้อมูลในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวมีอยู่ค่อนข้างมาก เมื่อนักท่องเที่ยวหรือแม้แต่ผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเองก็ตาม ยังไม่สามารถจำได้หมดทุกอย่าง ดังนั้น เราจำเป็นต้องวางแผนเพื่อให้แน่ใจว่า เมื่อออกจากแหล่งท่องเที่ยวไป นักท่องเที่ยวจะสามารถจดจำได้ เหตุผลว่าทำไมการจดจำเรื่องราวในแหล่งท่องเที่ยว ถึงมีความสำคัญ เพราะหากนักท่องเที่ยวสามารถจำเรื่องราวได้ จะเกิดความรู้สึกผูกพัน รักและหวงแหนในแหล่งเที่ยวนั้นๆ นั่นเอง (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558: 31)

3.3 การสร้างหัวข้อและสาระสำคัญ

การพิจารณาหัวข้อและสาระสำคัญนั้น มีความจำเป็นต้องให้ผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวช่วยกันกำหนด เพื่อเป็นการช่วยกันคิดและดึงประเด็นที่น่าสนใจมาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การสร้างสาระสำคัญ (Theme) จะต้องทำให้เข้าใจง่าย ชัดเจน เพราะเป็นการสรุปความคิดของเรื่องราวทั้งหมด ผู้รับสารมักจะอ่านสาระสำคัญและต้องการติดตามหากสาระสำคัญนั้นน่าดึงดูดใจมากเพียงพอ และสามารถทำให้ผู้รับสารรู้สึกว่าเป็นเรื่องใกล้ตัว สาระสำคัญ หรือ Theme จะช่วยให้เราเลือกสื่อ และสร้างประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยว ในการอธิบายถึงเรื่องราวที่เป็นเนื้อหาที่น่าสนใจ ในบางกรณี หากเนื้อหาเข้าใจยากมาก การเรียงลำดับข้อความในการนำเสนอจะช่วยให้การสื่อความหมายมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558: 34)

3.4 องค์ประกอบของเนื้อหาด้านการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

เนื้อหาด้านการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว สามารถกำหนดจุดสำคัญโดยมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ (กรมการท่องเที่ยว, 2558: 32)

1. หัวข้อ ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจขอบเขตของเนื้อหาสาระ
2. สาระสำคัญ (Theme) เป็นความคิดรวบยอดของความรู้ในการนำเสนอ
3. การสรุปสาระสำคัญ (Summary theme statement) ที่เป็นใจความหลัก
4. หัวข้อย่อยของสาระสำคัญ (Sub-themes)
5. เนื้อหา (Stories) เป็นเรื่องราวที่อธิบายรายละเอียด

การพิจารณาถึงองค์ประกอบในการลำดับความสำคัญของการนำเสนอ นั้นเป็นเรื่องสำคัญมาก หากแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบปัญหาในการถ่ายทอดเรื่องราวให้เข้าใจง่าย เพราะบางเนื้อหาไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะเข้าใจ ยกตัวอย่างเช่น ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่มีอายุยาวนานมีคำพิเศษจำนวนมาก หรือจะเป็นข้อมูลเชิงนิเวศที่หากไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญอาจไม่เข้าใจที่มาที่ไปของเรื่องราว ดังนั้น การสื่อความหมาย นอกจากเรียงลำดับความสำคัญในการนำเสนอแล้ว ยังจำเป็นต้องพิจารณาถึงชนิดของเทคนิคการสื่อความหมายว่า เนื้อหาหรือเรื่องราวที่มีอยู่ควรใช้สื่อแบบใด และที่สำคัญใครคือผู้รับสารอีกเช่นกัน (กรมการท่องเที่ยว, 2558:35)

ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย สามารถนำมาเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาสัมผัสกับประสบการณ์ใหม่ๆ ชุมชนผาห้วยจึงสมควรจะมีการสร้างเรื่องราว ตำนาน ความงาม ความแตกต่าง ความเป็นหนึ่ง ความพิเศษและความมีเอกลักษณ์เฉพาะขึ้นมา โดยการสร้างความหมาย สร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรม วิถีชีวิตชีวิตของชุมชน ตลอดจนการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวภายในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง ทั้งนี้การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการประยุกต์ใช้เรื่องราวผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว สามารถช่วยส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและพร้อมจะเดินทางมาท่องเที่ยวในอนาคต อย่างไรก็ตามหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว ต้องเข้าไปช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับชุมชน ทั้งนี้โดยหวังว่าชุมชนผาห้วยจะสามารถคงความเป็นอยู่ในวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและรักษาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนต่อไป นอกจากนี้ ในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนผาห้วยในการประยุกต์ใช้เรื่องราวเพื่อเพิ่มคุณค่า ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชน การสร้างความตระหนักและเห็นคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว การใช้เวลาในแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น เกิดกระบวนการเรียนรู้ทางการท่องเที่ยว ตลอดจนเสริมสร้างประสบการณ์และทัศนคติที่ดีต่อแหล่งท่องเที่ยว จำเป็นต้องมีการสื่อความหมายของเรื่องราวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ดังแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว ได้อธิบายไว้ในหัวข้อต่อไป

4. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว

4.1 ความหมายของการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว

การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว คือ การสื่อความหมายในบริบทของการท่องเที่ยว เป็นศิลปะการสื่อสารนำเสนอเรื่องราวที่กระตุ้นความสนใจ ช่วยให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม มีส่วนสำคัญในการเพิ่มมูลค่าในสินค้าและบริการ สามารถสร้างความสนุกสนานความเพลิดเพลิน และความประทับใจต่อผู้มาเยือน ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความซาบซึ้งใจในเรื่องราวที่นำเสนอ ตลอดจนการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน (แก้วตา ม่วงเกษม และคณะ, 2558: 3)

Freeman Tilden มีความเห็นว่า การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปิดเผยความหมายและความสัมพันธ์ โดยการใช้สิ่งของสิ่งของวัสดุดั้งเดิม สิ่งทีประสพด้วยตนเอง โดยกิจกรรมดังกล่าวไม่ใช่การสั่งสอนแต่เป็นการกระตุ้นให้เกิดความสนใจและความรู้ ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจถึงความจริงและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว (Freeman Tilden, 1987 อ้างใน กรรณิกา พิมลศรี, 2553: 43)

การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย คือ การสื่อความหมายเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยในบริบทของการท่องเที่ยว เป็นศิลปะการสื่อสารนำเสนอเรื่องราวที่กระตุ้นความสนใจ ช่วยให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม มีส่วนสำคัญในการเพิ่มมูลค่าในสินค้าและบริการ สามารถสร้างความสนุกสนานความเพลิดเพลิน และความประทับใจต่อผู้มาเยือน ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความซาบซึ้งใจในเรื่องราวที่นำเสนอ ตลอดจนการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน

4.2 บทบาทของการสื่อความหมาย

กรมการท่องเที่ยว ได้จำแนกบทบาทของการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวไว้ 3 ประการ (กรมการท่องเที่ยว, 2558: 8-11)

1. ให้ความรู้ การสื่อความหมายช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งอาจอยู่ในลักษณะรูปธรรมหรือนามธรรมของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สืบทอดมาเป็นเวลาช้านาน ช่วยให้นักท่องเที่ยวมีความประทับใจในคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งช่วยให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกคล้อยตามทีผู้ส่งสารนำเสนอ เช่น เกิดความรู้สึกซาบซึ้งใจในเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่นำเสนอหรือความรู้สึกตื่นตาตื่นใจในความงามของธรรมชาติ

2. สร้างความเพลิดเพลิน การสื่อความหมายมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความประทับใจและประสบการณ์การเดินทางแก่นักท่องเที่ยวโดยตรง ช่วยเพิ่มโอกาสให้นักท่องเที่ยวกลับมาเยี่ยมชมอีก กิจกรรมการสื่อความหมายควรสนุกสนาน และสามารถสร้างความบันเทิงใจมากกว่าให้สาระความรู้เพียงอย่างเดียว การสื่อความหมายไม่ควรนำเสนอเหตุการณ์ หรือบุคคลในประวัติศาสตร์เพียงอย่างเดียว แต่ควรกระตุ้นความสนใจให้นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกเสมือนว่าตนเองอยู่ในเหตุการณ์จริง ทำให้เกิดความรู้สึกซาบซึ้ง หรือสนุกสนานเพลิดเพลินในเหตุการณ์ที่กำลังนำเสนอ ซึ่งเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่น่าสนใจและชวนติดตามเรื่องราว

3. การอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน การสื่อความหมายมีบทบาทสำคัญในการปลูกจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น สนับสนุนการเรียนรู้และสร้างความประทับใจ ซึ่งส่งผลให้มีทัศนคติเป็นบวกต่อการให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน ซึ่งสามารถจำแนกบทบาทได้ 4 ประการ ดังนี้

3.1 การจัดระเบียบนักท่องเที่ยว

การสื่อความหมายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการลดผลกระทบอันเกิดจากกิจกรรมต่างๆ ของนักท่องเที่ยว สามารถลดความแออัด เนื่องจากมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินไปจนเกินความสามารถในการรับรองพื้นที่ ป้ายแนะนำสถานที่ที่เป็นวิธีหนึ่งที่แนะนำนักท่องเที่ยวให้ออกไปจากพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวไปยังพื้นที่อื่นๆ ที่สามารถรับรองได้ดีกว่า ทั้งนี้เพื่อลดความแออัดซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้การสื่อความหมายยังส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสำรวจ เดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวใหม่มากขึ้น การสื่อความหมายให้ความรู้ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักท่องเที่ยวที่เป็นภัยต่อสัตว์ป่า เช่น ลดการใช้เสียงรบกวน สัตว์ป่า จำกัดความเร็วของรถเพื่อป้องกันอุบัติเหตุ ห้ามสูบบุหรี่ ตั้งแคมป์กองไฟ หรือให้อาหาร สัตว์ป่า

3.2 การพัฒนาเศรษฐกิจ

การสื่อความหมายสามารถเสริมสร้างประสบการณ์ที่น่ารื่นรมย์ต่อนักท่องเที่ยว มีผลให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มโอกาสในการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชุมชน ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยวสามารถจัดกิจกรรมพิเศษ มีการอธิบายขั้นตอนการผลิต และให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมทำกิจกรรมกับชุมชนในพื้นที่ มีส่วนช่วยให้นักท่องเที่ยวได้ใช้เวลาในแหล่งท่องเที่ยวยาวนานมากขึ้น เป็นการช่วยสนับสนุนระบบเศรษฐกิจในพื้นที่ให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3.3 การพัฒนาสิ่งแวดล้อมและมรดกวัฒนธรรม

การสื่อความหมายมีบทบาทในการอนุรักษ์และพัฒนาาระบบนิเวศ เพราะช่วยลดผลกระทบเนื่องมาจากกิจกรรมของนักท่องเที่ยวที่เป็นภัยคุกคามสภาพแวดล้อม ซึ่งมีผลต่อการ

อนุรักษ์ทรัพยากรในระยะยาว การสื่อความหมายมีบทบาทสำคัญทำให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักถึงคุณค่าของสภาพแวดล้อมในพื้นที่และความสัมพันธ์ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันระหว่างสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในชุมชน ช่วยเพิ่มความรู้ ความเข้าใจ และความประทับใจในสถานที่ที่มาเยือน นอกจากนี้การสื่อความหมายสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของชุมชน นักท่องเที่ยว และบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องให้มีความเคารพต่อสถานที่ รวมทั้งเปลี่ยนทัศนคติในการร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่

3.4 การพัฒนาชุมชน

การสื่อความหมายช่วยพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ ห่วงแหน วัฒนธรรมล้ำค่า ร่วมรักษาประเพณีและวิถีดั้งเดิม การสื่อความหมายสามารถสร้างความเข้าใจ ความประทับใจ การเคารพต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น ย่อมมีผลต่อการสร้างทัศนคติที่ดี ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ลดความรู้สึกเป็นลอบอันเนื่องจากกิจกรรมท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดการสนับสนุนให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน

4.3 ประเภทเครื่องมือการสื่อความหมาย

เครื่องมือที่ใช้ในการสื่อความหมายนิยมแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ สื่อบุคคลและสื่อสิ่งของโดยไม่ใช้บุคคล (กรมการท่องเที่ยว, 2558: 50-55)

1. สื่อบุคคล เป็นการสื่อความหมายโดยใช้บุคคลจริงในการส่งสารข้อมูลไปยังนักท่องเที่ยวหรือผู้ชม เช่น มัคคุเทศก์ วิทยากรบรรยาย เป็นการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ สามารถตอบคำถามของนักท่องเที่ยวได้ทันทั่วทั้งที่ ใ้รายละเอียดได้มากกว่าสื่อประเภทอื่นๆ ผู้พูดจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาที่ถ่ายทอด และมีทักษะการสื่อสารที่ดี สามารถกระตุ้นความสนใจให้นักท่องเที่ยวได้คิดและร่วมค้นหาคำตอบ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ที่สำคัญ ถ้าผู้บรรยายมีอารมณ์ขัน ก็สามารถสร้างบรรยากาศให้สนุกสนาน สร้างความสนิทสนมเป็นกันเอง ซึ่งจะช่วยสร้างความประทับใจในที่สุด การสื่อความหมายโดยใช้บุคคล ประกอบไปด้วย การบริการข้อมูล การนำเที่ยว การบรรยาย การสาธิตและการแสดงละคร

การสื่อความหมายโดยบุคคล มีข้อดีคือ เป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพมากในการสื่อความหมาย เป็นการสื่อสารสองทาง โดยที่ผู้พูดและผู้ฟังสามารถเห็นหน้าตา บุคลิก ลีลา ท่าทาง น้ำเสียง มีอิทธิพลสูงในการโน้มน้าวชักจูง สร้างความเข้าใจได้เป็นอย่างดี มีความยืดหยุ่น โดยที่ผู้พูดสามารถปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับผู้ฟังได้ทันทั่วทั้งที่ สามารถนำเสนอเรื่องราวที่สลับซับซ้อน และสร้างความเข้าใจได้ดี สำหรับข้อเสีย นั้น สื่อบุคคลไม่สามารถเข้าถึงผู้ฟังจำนวนมากได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากผู้พูดขาดทักษะการพูดจูงใจ ก็ทำให้การสื่อความหมายไม่ประสบผลสำเร็จได้ เป็น

สื่อที่ไม่มีหลักฐานอ้างอิงที่ชัดเจน มีจำนวนเจ้าหน้าที่จำกัดในการให้คำบรรยาย ประสิทธิภาพการบรรยายของเจ้าหน้าที่ไม่สม่ำเสมอ

2. การสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคล ประกอบด้วย

2.1 สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ แผ่นพับ โปสเตอร์การ์ด คู่มือ และหนังสือแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว

2.2 ป้ายแนะนำทาง เป็นการอธิบายลักษณะของภูมิประเทศในพื้นที่นั้น ควรพิจารณาขนาดของป้าย รูปภาพกราฟิก สี สัน และวัสดุเนื้อผิว ความคงทนต่อสภาพแวดล้อม ในขณะเดียวกันควรใช้สัญลักษณ์และสีที่เป็นสากล ซึ่งจะช่วยให้อ่านได้ง่ายขึ้น

2.3 การจัดนิทรรศการ เป็นเครื่องมือแสดงรูปภาพและวัตถุสิ่งของ พร้อมทั้งมีคำอธิบายประกอบ แต่เนื่องจากนักท่องเที่ยวเป็นผู้ชมอิสระ นิทรรศการจึงควรนำเสนอเรื่องย่อๆ และใช้เวลาเพียงเล็กน้อยเพื่อสร้างความเข้าใจ นิทรรศการที่ดีควรสวยงามสะดุดตา และมีเสียงประกอบเพื่อสร้างความน่าสนใจ

2.4 สื่อโสตทัศนอุปกรณ์ ประกอบด้วยสื่อภาพและเสียง สามารถใช้เทคนิคสร้างเหตุการณ์ประกอบฉากได้อย่างสมจริง ช่วยเร่งเร้าความสนใจและสร้างอารมณ์ของผู้ชมได้อย่างตื่นตาตื่นใจ ครอบคลุมผู้ฟังจำนวนมากได้ในแต่ละครั้ง สื่อเสียงสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายหลักได้มาก และให้ข้อมูลเชิงลึกได้ดี โดยผ่านลำโพงเสียง ให้ความรู้สึกเป็นส่วนตัว โดยที่ผู้ฟังมีอิสระในการเลือกฟัง บางช่วง บางตอน ตามความสนใจ

2.5 สื่อผสมหรือมัลติมีเดีย (Multimedia) หมายถึง การนำเอาสื่อหลายๆ ประเภทมาใช้ร่วมกันทั้งวัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดในการสื่อความหมาย ในปัจจุบันมีการนำคอมพิวเตอร์มาร่วมใช้เพื่อการควบคุมการทำงานของอุปกรณ์ต่างๆ ในการเสนอข้อมูลทั้งตัวอักษร ภาพกราฟิก ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหวแบบวีดิทัศน์และเสียง

2.6 สื่อ QR Code เป็นบาร์โค้ด 2 มิติ ทำหน้าที่เก็บข้อมูลต่างๆ ได้สะดวก และรวดเร็ว เพียงเรยกมือถือมาสแกน QR Code ที่เราพบเห็นบนป้ายประชาสัมพันธ์ตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ โปรแกรมก็จะนำเสนอข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวบนมือถือโดยอัตโนมัติ โดยจะแสดงภาพเคลื่อนไหวพร้อมคำบรรยายแบบ วีดิทัศน์ ปัจจุบัน QR Code ได้รับความนิยมอย่างสูงในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ

2.7 สื่อสังคมออนไลน์ เครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือสื่อสารที่ได้รับความนิยมแพร่หลายบนอินเทอร์เน็ตในปัจจุบัน มีคุณสมบัติพิเศษคือ สามารถให้ข้อมูลได้ทันทีและทันสมัยต่อเหตุการณ์ตลอดเวลา มีต้นทุนต่ำในการทำการโฆษณา กระจายได้ในวงกว้างรวดเร็ว สามารถสื่อสารข้อมูลได้มากมายหลากหลายรูปแบบ น่าดึงดูด สร้างความมั่นใจในข้อมูลที่แลกเปลี่ยน และสามารถครอบคลุมได้ในเกือบทุกกลุ่มลูกค้าโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ แม้ว่าการผลิตสื่อเครือข่ายสังคม

ออนไลน์นั้นทำง่าย และใช้ต้นทุนน้อย แต่สิ่งที่ท้าทายคือ จะทำอย่างไรให้เกิดผลกระทบเชิงบวกต่อแหล่งท่องเที่ยวของเรา ซึ่งเราควรเรียนรู้สร้าง “เรื่องราว” หรือข้อความที่ต้องการสื่อสารเพื่อให้สังคมออนไลน์มีการพูดถึงเรา ซึ่งต้องใช้เวลาศึกษาและเอาใจใส่อย่างต่อเนื่อง

2.8 เส้นทางศึกษาด้วยตนเอง เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่ใช้ในการสื่อความหมาย เราสามารถสร้างเส้นทางดังกล่าวในพื้นที่ป่าไม้ ศูนย์ศึกษาธรรมชาติ หรืออุทยานประวัติศาสตร์ ข้อดีคือ สามารถรับนักท่องเที่ยวไม่จำกัดจำนวน ไม่จำกัดเวลา และยังเป็นทางเลือกของเจ้าหน้าที่สื่อความหมาย และนักท่องเที่ยวมีอิสระในการเลือกเดินสำรวจเส้นทางเอง สามารถชื่นชมกับธรรมชาติในขณะที่กำลังฟังบรรยาย

2.9 ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว มีหน้าที่ให้ความรู้ และสร้างความเข้าใจในภาพรวมเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว นิยามตั้งอยู่ภายในบริเวณที่ใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยว และมีการใช้สื่อหลากหลายช่วยในการนำเสนอ เช่น การจัดแสดงแบบจำลอง การจัดนิทรรศการ และการใช้สื่อมัลติมีเดีย เป็นต้น

2.10 การจัดกิจกรรมพิเศษ เป็นโปรแกรมการนำเสนอที่จัดขึ้นตามวาระหรือโอกาสสำคัญต่างๆ โดยมากจัดในรูปของนิทรรศการ การออกร้าน งานฉลอง การประกวด การแข่งขัน งานสถาปนาครบรอบวันสำคัญ หรือการเปิดให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชมกิจการในวันสำคัญ

4.4 ปัจจัยพิจารณาในการเลือกเครื่องมือการสื่อความหมาย

ปัจจุบันการพิจารณาเลือกสื่อที่ใช้ในการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวยังไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว อย่างไรก็ตาม เราควรพิจารณาหลากหลายปัจจัยที่ช่วยในการกำหนดสื่อให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ปัจจัยที่เกี่ยวกับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะพื้นฐานทางวัฒนธรรม แรงจูงใจในการเดินทาง ความสนใจ ความคาดหวังของนักท่องเที่ยว และจำนวนนักท่องเที่ยว ลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ขนาดพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว พื้นที่ที่มีความเปราะบาง วัตถุประสงค์ในการจัดโครงการ การสื่อความหมาย เนื้อหาและเรื่องราวที่นำเสนอข้อเด่นข้อด้อยของสื่อแต่ละประเภท งบประมาณในการผลิตสื่อ และควรพิจารณาเป็นลำดับต้นๆ นอกจากนี้ การบำรุงรักษา ความทนทานต่อสภาพดินฟ้าอากาศ ค่าไฟฟ้า กำลังคนในการปฏิบัติงาน ความเชี่ยวชาญในการผลิตสื่อ และเวลาในการผลิตสื่อ ก็ควรได้รับการพิจารณาด้วย

การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนผาห้วยมีความจำเป็นที่ต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับรู้และเรียนรู้ปัญหาภายในชุมชน ร่วมวางแผนและดำเนินการในการสืบค้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่สำคัญและสร้างเรื่องราวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เพื่อการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่มีประสิทธิภาพ สามารถสร้างความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผา

หวนย ตลอดจนพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการประยุกต์ใช้เรื่องราวของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ ดังรายละเอียดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดที่จะกล่าวถึงในแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อไป

5. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

ปัจจุบัน แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา (People Participation for Development) ได้รับความนิยมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนาทุกภาคส่วนหรือในลักษณะเบญจภาคี ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และประชาชน รวมถึงกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น (สุธีร์ วรประดิษฐ์, 2548: ระบบออนไลน์)

5.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548: 65) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง ร่วมมือ ร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ โดยมีกลุ่มหรือองค์กรรองรับ บุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมการพัฒนาภูมิปัญญา การรับรู้ สามารถวิเคราะห์ และตัดสินใจ เพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง

ประพันธ์พงษ์ ชินพงษ์ (2551: 38) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางการเปลี่ยนแปลง ความเห็นพ้องต้องกันนั้นจะมีมากพอจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติการ กล่าวคือ ต้องเป็นการเห็นพ้องต้องกันของคนส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการนั้น และเหตุผลที่คนมาร่วมปฏิบัติการได้จะต้องตระหนักว่าการปฏิบัติการทั้งหมดโดยกลุ่ม หรือในนามของกลุ่มหรือกระทำการผ่านองค์กร ดังนั้นองค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวที่ทำให้การปฏิบัติการบรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ

สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ์ (2551: 80) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของบุคลากรเป็นการเปิดโอกาสให้บุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มตัดสินใจในการปฏิบัติงาน และการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบต่อตัวของบุคลากรเอง การที่จะสามารถทำให้บุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา และนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของบุคลากรให้ดีขึ้นนั้น ผู้นำจะต้องยอมรับในปรัชญาการพัฒนาว่า มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของผู้อื่นและพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของส่วนรวมในองค์กร

White (1982: 18) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็น พฤติกรรมที่แบ่งออกเป็น 4 มิติ ได้แก่

มิติที่ 1 มีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าอะไรควรทำและทำอย่างไร

มิติที่ 2 มีส่วนร่วมเสียสละและลงมือปฏิบัติการตามที่ตัดสินใจ

มติที่ 3 มีส่วนร่วมในผลประโยชน์จากการดำเนินการ

มติที่ 4 มีส่วนร่วมในการประเมินผล

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542: 189-190) กล่าวว่า ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากกิจกรรมทางการท่องเที่ยวทั้งทางบวกและทางลบ จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้รู้ปัญหาและความต้องการของชุมชนท้องถิ่นของตนเองได้ดีกว่าผู้อื่น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนท้องถิ่นสามารถจำแนกไว้เป็น 4 ด้าน คือ

1. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ อาจพิจารณาได้เป็นทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งผลกระทบในทางบวก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชน การสร้างงาน การเพิ่มรายได้ การกระตุ้นการผลิต และการแก้ปัญหาดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ ส่วนผลกระทบ ได้แก่ ปัญหารายได้ไม่ต่อเนื่อง เพราะฤดูกาลของการท่องเที่ยว คุณภาพแรงงานไม่เหมาะสมกับระบบการผลิตผลิตภัณฑ์ ราคา และการบริการ อาจมีการแย่งชิงผลประโยชน์ในชุมชน ทำให้เกิดปัญหาด้านทุนอื่น ๆ เช่น แรงงาน ที่ดิน เงิน การใช้วัตถุดิบจากต่างประเทศ เป็นต้น

2. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านสังคม อาจพิจารณาได้เป็นทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งผลกระทบในทางบวก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงแผนการประกอบอาชีพช่วยยกมาตรฐานการครองชีพ สร้างความสามัคคี ป้องกันการอพยพย้ายถิ่น เสริมสร้างการศึกษา สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น ส่วนผลกระทบในแง่ลบ ได้แก่ เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมท้องถิ่น ปัญหาการหลอกหลวงนักท่องเที่ยว มีการอพยพย้ายถิ่นของชุมชนอื่นเข้ามา ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการขัดแย้งระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น

3. ผลกระทบของนักท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านวัฒนธรรม อาจพิจารณาได้เป็นทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งผลกระทบในทางบวก ได้แก่ การใช้วัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจที่ดีต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดความรัก ความหวงแหน ภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง เกิดความร่วมมือร่วมใจในการช่วยเหลือฟื้นฟูสืบทอด และอนุรักษ์วัฒนธรรม ส่วนผลกระทบในแง่ลบ ได้แก่ การเกิดปัญหาการขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงค่านิยม รูปแบบของวัฒนธรรมท้องถิ่น การลดคุณค่าของวัฒนธรรมและศิลปวัตถุ การทำลายศิลปวัตถุของชุมชนท้องถิ่น การทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว เป็นต้น

4. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อม อาจพิจารณาได้เป็นทั้งบวกและทางลบ ซึ่งผลกระทบในทางบวก ได้แก่ สร้างความตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่น ช่วยรักษา พัฒนา ปรับปรุงและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมของชุมชน และค้นคว้าหาแนวทาง

รักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น ส่วนผลกระทบในทางลบ ได้แก่ เกิดปัญหาการทาลายทรัพยากร ในด้านต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่น เช่น ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรทางชีวภาพ เกิดปัญหา มลภาวะ ปัญหาการทรุดตัวของดิน การทาลายภูมิทัศน์ของชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น

อนูรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2542: 23) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อกิจกรรมที่ เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนนั้น อาจพิจารณาจาก ประเภท และระดับของการมีส่วนร่วม ประเภทการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดาเนินการแบ่งปันผล ประโยชน์ที่ เป็นธรรมระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) และการติดตามประเมินผล ส่วนระดับการมีส่วนร่วม นั้น อาจจะวัดได้จากระดับของความถี่ของบุคคล องค์กรที่ร่วมกิจกรรม ความพึงพอใจ ระดับของ เป้าหมายที่พึงได้ และระดับของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ตามประเภทที่กล่าวมาแล้ว

เจริญ ภัสระ (2540: 1-3) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือการมีส่วนร่วมของ ชุมชนว่าหมายถึง ความพร้อมและโอกาสที่ทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายประชาชน ยอมรับผัดชอบและ กระทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันและยังได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในทรรณะที่ แตกต่างกันอีก 4 ความหมาย คือ

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่กลุ่มประชาชนหรือขบวนการของประชาชน ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นผู้ที่อยู่ในวงนอกระบบราชการ ได้เพิ่มความสามารถในการควบคุม ทรัพยากรและสถาบันต่างๆ ตามสถานะสังคมที่เป็นอยู่
2. การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชน พัฒนาขีดความสามารถของ ตนเอง ในการจัดการและควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อ ประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิก สังคมและในบทบาทการมีส่วนร่วม ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูป การตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นทางการ
3. การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการ ดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ความรู้และ ความชำนาญร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กร และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง
4. การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้รับโอกาส และได้ใช้โอกาสที่ได้รับแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด แสดงออกซึ่งสิ่งที่เขามีแสดงออกซึ่งสิ่งที่เขา ต้องการ แสดงออกซึ่งปัญหาที่กำลังเผชิญและแสดงถึงวิธีแก้ปัญหาและลงมือปฏิบัติโดยการช่วยเหลือ ของหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด

ปารีชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล (2542: 138-139) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

2. การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผน จากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาคเพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อรองในการจัดสรรทรัพยากรอยู่ในมาตรฐานเดียวกัน โดยประชาชนสามารถตรวจสอบได้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชน คือ การที่เจ้าของโครงการกับประชาชน องค์กรและบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้ทำงานร่วมกัน ได้มีโอกาสรับฟังความคิดเห็นอย่างกว้างขวางก่อนการนำไปสู่การตัดสินใจที่ดีที่สุดซึ่งจะมีผลประโยชน์โดยรวมต่อชุมชน คณะวิจัยได้ทำการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งคณะวิจัย ชุมชนและแกนนำชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอน ตั้งแต่ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบและร่วมรับประโยชน์ ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

5.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมนั้นมีส่วนช่วยปรับปรุงการดำเนินงานในส่วนต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพ โดย (กลิ่น ศรีมงคล, 2542: 55-56) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

1. งานพัฒนาเป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนเป็นจำนวนมาก จำเป็นต้องให้คนหมู่มากเหล่านี้มีสิทธิ์มีเสียงในการแสดงออก

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องของการปฏิบัติการเป็นกลุ่มหรือของกลุ่ม อันเป็นผลมาจากความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกแต่ละคนที่เข้ามาร่วม เพื่อพิทักษ์ประโยชน์ของเขา และในขณะเดียวกันก็ได้ประโยชน์แก่ส่วนรวมด้วย
3. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นตัวชี้วัดของการพัฒนาชุมชน ยิ่งประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใด ยิ่งแสดงว่าประชาชนจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนามากยิ่งขึ้น
4. ประชาชนย่อมรู้ว่าตนเองต้องการอะไร มีปัญหาอะไร และอยากจะทำอย่างไร ถ้าให้โอกาสแก่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา ย่อมช่วยให้โครงการต่างๆ สนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชนได้ดีกว่า
5. การมีส่วนร่วมของประชาชนให้การปฏิบัติการทางสังคมเป็นไปอย่างสงบสันติ ก่อให้เกิดรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่มีระเบียบเป็นระบบและเป็นที่ยอมรับทุกฝ่าย

5.3 ลักษณะการมีส่วนร่วม

จากความหมายของการมีส่วนร่วมข้างต้น สามารถจำแนกลักษณะของการมีส่วนร่วมได้หลายประเด็น โดย พัชรี สีโรส และคณะ (2546: 2-3) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้ 2 ประการ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง มีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายรัฐ องค์กรเอกชน และประชาชนทั่วไป โดยเน้นการสื่อสารสองทาง ทั้งช่องทางที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ไม่ใช่การทำครั้งเดียวแล้วจบและควรเกิดขึ้นตลอดโครงการ
2. เป้าหมายของการมีส่วนร่วมไม่ใช่เพียงการจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นตามกฎหมายหรือการทำให้ไม่มีความขัดแย้ง หากแต่กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนควรมุ่งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง และเป็นวิธีการเพื่อทำให้การตัดสินใจของรัฐดีขึ้นและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

วันชัย วัฒนศัพท์ (2544: 27-33) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของการมีส่วนร่วมของสาธารณชนที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดการยอมรับในกระบวนการที่ชอบธรรมทั้งในส่วนขององค์กรที่เป็นผู้จัดทำกระบวนการการมีส่วนร่วม และประชาชนผู้เข้าร่วมในกระบวนการนั้นๆ โดยอธิบายถึงคุณลักษณะดังกล่าวว่าประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วมนั้นเป็นวิธีการที่ผู้มีอำนาจตัดสินใจเป็นผู้รับพันธกิจที่พวกเขาเหล่านั้นจะต้องดำเนินการให้กับประชาชน
2. กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมีการบูรณาการสู่กระบวนการตัดสินใจได้อย่างดี
3. มีสาธารณชนที่สนใจเข้ามาเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ

4. ในการจัดทำโครงการต่างๆ เพื่อขอความร่วมมือจากประชาชนจะต้องให้ประชาชนเห็นว่าตนเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและได้รับผลกระทบจากโครงการดังกล่าว

5. ใช้เทคนิคที่หลากหลายเพื่อนำไปใช้กับกลุ่มที่แตกต่างกันไป

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การพัฒนาความสามารถหรือศักยภาพของประชาชนต่อการดูแลและจัดการกับทรัพยากรที่มีให้ชุมชน ตลอดถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ของตนด้วย ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เพราะเมื่อประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จะทำให้เกิดความรู้สึกการเป็นเจ้าของตลอดจนจัดกิจกรรมและวางแผนดำเนินงานและการมีส่วนร่วมของชุมชนถือเป็นมาตรการที่สำคัญที่จะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองและเกิดการจัดการอย่างยั่งยืนต่อไป

5.4 ประเภทการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมมีรูปแบบที่หลากหลายแตกต่างกันไปตามลักษณะของการปฏิบัติการ โดยการจำแนกรูปแบบและประเภทของการมีส่วนร่วมนั้นจะสามารถทำให้ผู้ที่นำแนวคิดด้านการมีส่วนร่วมใช้ประโยชน์มีแนวทางในการเลือกประเภทการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมได้อย่างชัดเจน โดยมีการจำแนกประเภทของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้ (ธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์, 2546: 155-156)

1. การมีส่วนร่วมแบบถูกกระทำ ซึ่งขั้นนี้เป็นขั้นเริ่มแรก ซึ่งถือว่าการมีส่วนร่วมนั้นเป็นการยอมรับหรือการเพิ่มการเข้าถึงผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม หรือการช่วยเหลือปัจจัยการดำรงชีวิตเฉพาะหน้าบางประการ สำหรับผู้ที่เข้าไปเกี่ยวพันกับโครงการพัฒนาซึ่งอาจจะหมายถึงการบริการหรือสิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะ ซึ่งไม่เคยมีมาก่อนหรือหมายถึงการปรับปรุงหรือการแนะนำรูปแบบการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจใหม่

2. การมีส่วนร่วมแบบสะท้อนการถูกกระทำ การมีส่วนร่วมประเภทนี้เป็นส่วนต่อเนื่องจากประเภทที่หนึ่ง โดยถือว่าการมีส่วนร่วมเป็นกิจกรรมทางการศึกษาบางประการที่สามารถช่วยให้ประชาชนเข้าใจสาเหตุของสภาพการณ์ต่างๆ เช่น การด้อยพัฒนาและเข้าใจปัญหา ซึ่งจะต้องแก้ไขโดยการจัดทำโครงการพัฒนา เป็นต้น

3. การมีส่วนร่วมแบบกระตือรือร้น ซึ่งการมีส่วนร่วมประเภทนี้มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับองค์กรหรือบุคคลระดับพื้นฐาน ซึ่งเป็นผู้รับผลประโยชน์จากโครงการ การมีส่วนร่วมในระดับนี้คือการส่งเสริมหรือการร่วมผลักดันให้องค์กรที่เกี่ยวข้องของชุมชนเข้าดำเนินการควบคุมหรือติดตามผลของโครงการ หรือทำการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับกว้างๆ จากกลุ่มอื่นๆ ทั่วไปที่มีอยู่ในส่วนต่างๆ ของสังคมนอกเหนือไปจากกลุ่มผลประโยชน์เอง โดยปกติแล้วการมีส่วนร่วมในมิตินี้รวมไปถึงองค์กรในท้องถิ่นที่มีอยู่แล้ว และมีขอบข่ายที่ขยายความครอบคลุมไปถึงกลุ่มอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบด้วย

4. การมีส่วนร่วมแบบสะท้อนความกระตือรือร้น โดยการมีส่วนร่วมประเภทนี้เป็นการเสริมต่อจากประเภทการมีส่วนร่วมแบบกระตือรือร้นเป็นการสะท้อนหรือการประเมินเกี่ยวกับข้อจำกัดและทางเลือกต่างๆ ของโครงการภายใต้บริบทระดับชาติ ภายใต้เงื่อนไขเดิมของโครงการที่มีอยู่ โดยปกติจะรวมถึงการออกแบบการก่อรูปหรือการประเมินเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ทางเลือกของโครงการพัฒนา ซึ่งเกี่ยวข้องกับลักษณะความจำเพาะของโครงการ และลักษณะทั่วไปของสังคมที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วม โดยเน้นการเข้าร่วมตั้งแต่การศึกษา ตัดสินใจ ไปจนถึงการประเมินผลและควบคุม

5.5 กระบวนการการมีส่วนร่วม

กระบวนการการมีส่วนร่วมถือเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การมีส่วนร่วมสามารถดำเนินการตามที่ตั้งใจไว้ โดยกระบวนการที่ดีจะทำให้ประชาชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ กระบวนการของการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพควรเริ่มตั้งแต่การวางแผนจนนำไปสู่การปฏิบัติและการตรวจสอบที่มีความเหมาะสม สอดคล้องตามสถานการณ์ โดยมีขั้นตอนหลักที่สำคัญ 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย (พัชรี สีโรรส และคณะ, 2546: 7-16)

1. การเตรียมการ ซึ่งเป็นการเตรียมการตั้งแต่ทีมงาน การเตรียมการเกี่ยวกับการตรวจสอบสถานการณ์ภายในหน่วยงาน และการเตรียมการสำหรับการประเมินสถานการณ์ทั้งสถานการณ์ภายในและภายนอกขององค์กร เพื่อช่วยให้สามารถกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับชุมชน

2. การวางแผน เป็นการนำข้อมูลจากการเตรียมการมาวิเคราะห์เพื่อทำแผนการมีส่วนร่วม โดยในการวางแผนนั้นจะต้องมีรายละเอียดที่สำคัญ ได้แก่

การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยจะต้องลำดับความสำคัญและอิทธิพลของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เนื่องจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละประเภทก็จะมีทัศนคติที่แตกต่างกัน

การคาดการณ์ระดับการโต้เถียง เพื่อให้มีการวางแผนการมีส่วนร่วมอย่างระมัดระวังและรอบคอบ

การระบุเป้าหมายของการมีส่วนร่วม เพื่อให้ทราบถึงปัญหาหรือสิ่งที่องค์กรต้องการจากการมีส่วนร่วมของประชาชน

การระบุเงื่อนไขพิเศษของชุมชน โดยเป็นการพิจารณาถึงพื้นที่หรือกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ว่ามีลักษณะพิเศษที่อาจจะกระทบต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมหรือไม่

การเลือกเทคนิคและกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับประชาชนในชุมชนนั้นๆ

การเขียนแผนการมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วย วัตถุประสงค์ ภูมิหลังและข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน ประเด็นสำคัญที่ต้องมีการปรึกษาหารือ ระดับความสนใจ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กระบวนการตัดสินใจและกิจกรรมการมีส่วนร่วม

3. การปฏิบัติ ซึ่งเป็นขั้นตอนหลังจากมีแผนการมีส่วนร่วม จึงสามารถดำเนินการตามแผนที่ได้วางไว้ โดยสิ่งสำคัญที่จะต้องยึดถือคือ ในการดำเนินงานนั้นจะต้องมีความยืดหยุ่นและมีการตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแผนการมีส่วนร่วมให้เหมาะสมตามสถานการณ์ต่างๆ โดยหากมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ ต้องแจ้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและประชาชนทราบทั่วกัน เพื่อลดความขัดแย้งหรือความวุ่นวายที่อาจจะเกิดขึ้นได้

Cohen and Uphoff (1980 อ้างใน ชนัญธรวีร์ รัฐวัฒนานนท์, 2552: 25) ได้จำแนกขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในกระบวนการของการตัดสินใจประการแรกที่มีความสำคัญที่จะต้องกระทำคือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ จากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เข้าร่วมในกระบวนการนี้จะต้องดำเนินการไปเรื่อยๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงวางแผน การตัดสินใจช่วงปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามโครงการนั้น จะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้ด้วยวิธีการใด

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้วต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตคือ ความเห็น ความคาดหวัง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มได้

อคิน รพีพัฒน์ (2547: 49) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาไว้ 5 ขั้นตอนนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

ขั้นที่ 2 ขั้นมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยประชาชนมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

ขั้นที่ 3 ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรง หรือเข้าร่วมบริหารงานประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ 4 ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนาหรือยอมรับประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นที่ 5 ขั้นการมีส่วนร่วมในขั้นการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

นอกจากนี้ ชีระพงษ์ แก้วหาญ (2544: 152-152) ได้สรุปการพัฒนาขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ โดยเป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชนและมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้นๆ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผนโครงการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการกำหนดวิธีการ และแนวทางการดำเนินงาน กำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ ซึ่งเป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการโดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือโดยการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลที่เกิดจากโครงการพัฒนา โดยเป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากโครงการ หรือมีส่วนร่วมในการรับผลเสียที่อาจเกิดจากโครงการ ซึ่งผลประโยชน์หรือผลเสียนี้อาจเป็นด้านกายภาพหรือด้านจิตใจที่มีผลต่อสังคมหรือบุคคลก็ได้

ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่า โครงการพัฒนาที่พวกเขาดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่กระทำกันเป็นระยะๆ หรือการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอดของโครงการทั้งหมด

ในการพัฒนากระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนงหิน จังหวัดเลย โดยใน

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมที่ ทศพล กฤตยพิสิฐ (2538: 17) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งเป็นการวัดเชิงคุณภาพออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา/สาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนในการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนของการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของโครงการ วิธีการตลอดจนแนวทางการดำเนินงานและทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา เป็นส่วนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ เทคโนโลยี ฯลฯ จากองค์กรภาคีพัฒนา

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนรับผลประโยชน์จากการพัฒนา ซึ่งเป็นทั้งการได้รับผลประโยชน์ทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นการประเมินว่าการที่ประชาชนเข้าร่วมพัฒนา ได้ดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด การประเมินอาจประเมินแบบย่อย (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลความก้าวหน้าเป็นระยะๆ หรืออาจประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมยอดการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นเป็นสิ่งสำคัญ

นอกจากการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้ว การที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ ด้วยจะทำให้การจัดการการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนนั้นมีประสิทธิภาพเหมาะสมกับบริบทและความต้องการของชุมชน เนื่องจากเกิดเครือข่ายและร่วมกันคิดไม่ว่าจะเกิดผลกระทบในลักษณะใดในระหว่างการดำเนินงาน ซึ่งแต่ละชุมชนจะพบปัญหาแตกต่างกันออกไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัย มีผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาการมีส่วนร่วมชุมชนท่องเที่ยวผ่านการสร้างเรื่องราวเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังนี้

- 1) เพื่อสืบค้นแหล่งท่องเที่ยวและการสร้างเรื่องราวให้กับแหล่งท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย
- 2) เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการประยุกต์ใช้เรื่องราวเพื่อเพิ่ม

มูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย 3) เพื่อประเมินและถอดประสบการณ์การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการประยุกต์ใช้เรื่องราวเพื่อเพิ่มมูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย และ 4) เสนอรูปแบบการสร้างเรื่องราวผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่าในการท่องเที่ยวชุมชน ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย โดยผู้วิจัยได้แบ่งการวิจัยออกเป็น 3 กลุ่ม เพื่อนำมาประกอบในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ 1) กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเรื่องราวให้กับแหล่งท่องเที่ยว และการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว และ 2) กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน การประเมินการมีส่วนร่วมของชุมชน และถอดประสบการณ์การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเรื่องราวให้กับแหล่งท่องเที่ยว และการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว

กรรณิกา พิมลศรี (2553: 333-334) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาแบบการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น” มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นโดยการประยุกต์ใช้แบบจำลอง L4T PINE ในบ้านสันติสุข ตำบลขุนควร อำเภอนองหิน การประยุกต์ใช้แบบจำลอง L4T PINE มี 9 องค์ประกอบ ได้แก่ L หมายถึง ผู้นำชุมชน (leader) 4T หมายถึง การจัดตั้งคณะทำงานหรือทีมงาน (team) การวิเคราะห์พื้นที่ หรือ ทรัพยากรการท่องเที่ยว (tourism area) การวิเคราะห์นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน (tourists) การกำหนดเค้าโครงการสื่อความหมาย (theme) P : การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (participation) การออกแบบและจัดทำระบบสื่อความหมาย (I; interpretation design) N : เครือข่าย (network) การประเมินผล (E; evaluation) กระบวนการของแบบจำลองทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดทำระบบสื่อความหมายโดยพบว่า อัตลักษณ์ของชุมชนคือ “บ้านสันติสุข ดอยผาจิ: หุบเขาแห่งมิตรสหาย” ซึ่งได้มีการออกแบบและจัดทำแผ่นพับ ป้ายสื่อความหมายประเภทต่างๆ และพัฒนาสื่อบุคคล คือ นักสื่อความหมาย และจากการประเมินประสิทธิภาพของระบบสื่อความหมาย ชุมชนท้องถิ่นพึงพอใจต่อสื่อกลางที่ได้จัดทำในระดับมาก

กิตดา ปรัดถจริยา (2552: 135-137) ได้ศึกษาเรื่อง “การออกแบบเนื้อหาภาษาอังกฤษในการสื่อความหมายเอกลักษณ์ของสถานตากอากาศบางปูเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” มีวัตถุประสงค์หลักของงานวิจัยนี้คือการศึกษาเพื่อออกแบบเนื้อหาภาษาอังกฤษในการสื่อความหมายเอกลักษณ์ของสถานตากอากาศชายทะเลบางปูเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบผลที่สำคัญ 2 ประการดังนี้ 1) เอกลักษณ์สำคัญของสถานตากอากาศบางปูเป็นพื้นที่ในความควบคุมของกองทัพบก หน่วยงานที่ปฏิบัติงานและดูแลเป็น การบริหารสถานที่พักตากอากาศใกล้ทะเลของกรมพลาธิการทหารบก สถานที่นี้ถูกสร้างเป็นสถานที่พักตากอากาศสำหรับบุคคลทั่วไป ประกอบด้วย

สถานที่พัก ภัตตาคารอาหารและเครื่องดื่ม สถานีสื่อเพื่อสุขภาพ ป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์และแหล่งเรียนรู้คือ ศูนย์ศึกษาระบบนิเวศวิทยาของกรมประมงและกรมประมง 72 พรรษาของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ สถานีสื่อเพื่อสุขภาพ เป็นสถานที่แห่งเดียวในประเทศไทยที่สามารถเห็นนกนางนวลทะเลซึ่งอพยพ จากเขตไซบีเรียจำนวนมากที่สุดในช่วงเดือนพฤศจิกายน-พฤษภาคมของแต่ละปี 2) การสื่อความหมายเอกลักษณ์ของสถานีสื่อเพื่อสุขภาพบางปู สามารถออกแบบเพื่อนำเสนอเป็นเนื้อหาภาษาอังกฤษมีอยู่ 6 ประเด็นคือ 1) ประวัติความเป็นมาของสถานีสื่อเพื่อสุขภาพบางปู 2) สะพานสุทธาและศาลาสุโขทัยที่เด่น 3) การชมนกนางนวล 4) ป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ 5) แหล่งเรียนรู้: ศูนย์ศึกษาระบบนิเวศวิทยาของกรมประมงที่สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติและระลึกถึงวันเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 72 พรรษาของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ 6) การดูแลรักษาสถานีสื่อเพื่อสุขภาพบางปูเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ฉลอง นุ้ยฉิม (2542: 103-108) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาคู่มือสื่อความหมายธรรมชาติและประวัติศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า” ผลการศึกษาพบว่า คู่มือสื่อความหมายธรรมชาติและประวัติศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า มีประสิทธิภาพสามารถเพิ่มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพธรรมชาติและประวัติศาสตร์ในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าของนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาและผลิตคู่มือเพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อุทยานแห่งชาตินั้น เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะสื่อประเภทนี้สามารถเพิ่มความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวได้ อันเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยทำให้เกิดจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อไปได้

ชลลดา สิทธิชูชัย (2543) ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการสื่อความหมายธรรมชาติ ในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน” มีวัตถุประสงค์มุ่งที่จะศึกษาแนวทางการสื่อความหมายธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน โดยการศึกษาสภาพของสื่อ วิธีการสื่อความหมาย ความต้องการของนักท่องเที่ยว และความคิดเห็นจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการศึกษาวิจัย ครั้งนี้ ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร จากการสังเกตโดยใช้แบบสำรวจ การสัมภาษณ์ และการใช้แบบสอบถาม โดยทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ป่าไม้เฉพาะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสื่อ ความหมายธรรมชาติจำนวน 7 ราย กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน 3 ราย และกลุ่มตัวอย่าง นักท่องเที่ยวจำนวน 184 ราย วิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้โดยใช้คอมพิวเตอร์ สำหรับสถิติที่ใช้ วิเคราะห์ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และการวิเคราะห์ไค-สแควร์ (Chi-Square test) การศึกษาครั้งนี้พบว่าสภาพของสื่อความหมายธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ประกอบไปด้วย สื่อบุคคล คือ เจ้าหน้าที่ เครื่องหมาย แผ่นป้าย สัญลักษณ์ สิ่งพิมพ์ โสตทัศนูปกรณ์ ห้องแสดงนิทรรศการ เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ และผู้ทำหน้าที่สื่อความหมาย แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ พนักงานพิทักษ์ป่า ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกให้ความรู้ ความ เข้าใจแก่นักท่องเที่ยวในส่วนของหน่วยงานอื่นๆ ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

บริษัท นำเที่ยวเอกชน ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสื่อความหมายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ แก่งกระจาน ในส่วนของนักท่องเที่ยว สื่อที่ได้พบและใช้ส่วนใหญ่ ได้แก่ เครื่องหมาย แผ่นป้าย และสัญลักษณ์ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อสื่อในระดับปานกลาง และเห็นว่าควรมี การเพิ่มปริมาณ และเนื้อหาในเรื่องความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ สำหรับแนวทางการสื่อความหมายธรรมชาติ พบว่าควรเป็นการดำเนินงานร่วมกัน ของ เจ้าหน้าที่ผู้ทำหน้าที่สื่อความหมายในพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ และเอกชน โดยควรปรับปรุงคุณภาพของสื่อที่มีอยู่เดิม และเพิ่มในส่วนของปริมาณ รูปแบบ และเนื้อหา โดยเฉพาะในเรื่องของความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติสภาพแวดล้อม โดยมีเนื้อหาที่เหมาะสมกับ สื่อแต่ละชนิด นอกจากนี้ สื่อความหมายควรมีความสากล

ประกอบศิริ ภักดีพิณีจ (2553: 89-90) ศึกษาเรื่อง ศักยภาพการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวชุมชน : ชุมชนบ้านร่องไฮ จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านร่องไฮและความคิดเห็นของชุมชนในการพัฒนาการสื่อความหมายในชุมชนบ้านร่องไฮ ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านร่องไฮมีศักยภาพในการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว ทั้งหมด 4 ด้าน คือ 1) ภูมิปัญญาการตีพิมพ์ โดยมีประเด็นที่มีศักยภาพในการสื่อความหมาย คือ ความเชื่อในการตีเหล็ก อุปกรณ์ที่ใช้ในการตีเหล็ก ขั้นตอนในการตีเหล็กและประเภทของมัดกับการใช้งาน 2) ภูมิปัญญาการประมง โดยมีประเด็นที่มีศักยภาพในการสื่อความหมาย คือ เคล็ดลับในการทำเครื่องมือจับปลาแต่ละชนิดของชาวประมง การทำประมงพื้นบ้านกับการทำงานเป็นทีมและปฏิทินการจับปลาในรอบปี 3) ทรัพยากรในกว๊านพะเยา โดยมีประเด็นที่มีศักยภาพในการสื่อความหมาย คือ พฤติกรรมของปลาและสัตว์น้ำในการเป็นดัชนีชี้วัดคุณภาพน้ำแห่งกว๊านพะเยา พฤติกรรมของปลาแต่ละ ชนิดที่ชาวประมงรู้จัก พืชน้ำประโยชน์และโทษที่ชาวประมงรู้จัก อาหารจากกว๊านพะเยา และ 4) โบราณสถานในชุมชน ความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อการสื่อความหมายของชุมชน คือ การสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวควรให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และประโยชน์จากการสื่อความหมาย ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมระหว่างคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวโดยรูปแบบของเครื่องมือสื่อความหมายควรใช้วัสดุที่มีความคงทน แข็งแรง มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อมชุมชนและใช้เอกลักษณ์หรือสถาปัตยกรรมชุมชนท้องถิ่นเป็นต้นแบบ ส่วนคุณลักษณะด้านเนื้อหาของเครื่องมือในการสื่อความหมาย ควรให้ความเพลิดเพลินไม่น่าเบื่อหน่าย มีการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย โดยแสดงให้เห็นเอกลักษณ์หรือคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรให้กับนักท่องเที่ยว

รักธิดา ศิริ และคณะ (2557) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนากระบวนสื่อความหมายบนพื้นฐานข้อมูลกรีนแมปของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วม” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้มีส่วนร่วมของชุมชนด้านการพัฒนาระบบสื่อความหมายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ 2) เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลพืชพรรณในเส้นทางศึกษา

ธรรมชาติแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาาระบบสื่อความหมายในเส้นทางศึกษาระบบชาติกับชุมชน ท้องถิ่นอย่างเหมาะสม ผลการศึกษาพบว่า หลังจากชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาระบบ สื่อความหมายอย่างมีส่วนร่วมทั้ง 4 ขั้นตอน คือ ร่วมคิดวิเคราะห์ปัญหา, ร่วมสำรวจ วางแผนและ พิจารณาลงมือ, ร่วมลงมือปฏิบัติ, และร่วมประเมินผล ชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาระบบสื่อ ความหมายอย่างมีส่วนร่วม มีความรู้หรือมีพัฒนาการเกี่ยวกับระบบสื่อความหมายเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ชุมชนยังได้ระบบสื่อความหมายที่เกิดจากความต้องการของชุมชนอีกด้วย

วิไลพร สาคริก (2545) ได้ศึกษาเรื่อง "การสื่อความหมายและการรับรู้เอกลักษณ์เพื่อส่งเสริม การท่องเที่ยวของชุมชนหัวหิน" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างเอกลักษณ์ของชุมชนหัวหิน การสื่อ ความหมายเอกลักษณ์ของชุมชนหัวหิน และการรับรู้และถอดรหัสเอกลักษณ์ของชุมชนหัวหินในกลุ่ม นักท่องเที่ยว เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การเก็บข้อมูลจากการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของ ชุมชน และนักท่องเที่ยวจากกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า 1. การสร้างเอกลักษณ์เกิดจาก วัฒนธรรมพื้นฐานของชุมชน คือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและประวัติศาสตร์ชุมชน, สื่อจินตคติ และสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน โดยเอกลักษณ์ชุมชน ได้แก่ ภาพลักษณ์ของชุมชน, สถานที่ท่องเที่ยว, สินค้าและบริการ และประเพณีการละเล่น 2. การสื่อความหมายเอกลักษณ์ของชุมชนมีวิธีการ คือ การใช้คำขวัญและสโลแกน, การใช้นโยบาย, การสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์และอนุสรณ์สถาน, การอนุรักษ์สถาปัตยกรรม, การจัดงานประเพณี งานเทศกาลและกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ส่วน การสื่อสารนั้น มีการสื่อสารระหว่างหน่วยงาน การสื่อสารระหว่างหน่วยงานกับชาวบ้านในชุมชน และการสื่อสารไปยังนักท่องเที่ยว 3. การรับรู้เอกลักษณ์ในกลุ่มนักท่องเที่ยวพบว่าเอกลักษณ์ที่เกิด การรับรู้ได้แก่ ภาพลักษณ์ในด้านการเป็นเมืองที่เจียบสงบ, การเป็นเมืองเจ้าชาย, สถานที่ท่องเที่ยว และอาหาร ส่วนเอกลักษณ์ที่รับรู้ได้น้อยคือ โผน กิ่งเพชร, สินค้าและบริการ, ประเพณีการละเล่น ส่วน เอกลักษณ์ที่ประทับใจคือบรรยากาศของเมือง ความสะอาดสวยงามและความปลอดภัย และความ หลากหลายของเมือง

สฤกษ์ แสงอรัญ (2550) ได้จัดทำคู่มือสื่อความหมายธรรมชาติสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่สวนสะออน จังหวัดกาฬสินธุ์ จากการศึกษา พบว่าบริเวณพื้นที่สวนสะออน เป็นแหล่ง ธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์ ความสวยงาม ความโดดเด่น และความหลากหลายของธรรมชาติ ระบบนิเวศ สังคม พืช หาดหญ้าหรือทุ่งหญ้า สัตว์ป่า ลักษณะทางธรณีวิทยาและอ่างเก็บน้ำ โดยมีหัวข้อที่ควรมี การสื่อความหมายธรรมชาติสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญ คือ ประวัติความเป็นมาของพื้นที่, กำหนดแผ่นดินอีสาน..กำหนดแองโคราช..และมหาธารลำปาว, ป่าเต็งรัง..สังคมชีวิตแห่งการต่อสู้เพื่อ การอยู่รอด, ดิน..แหล่งน้ำ..ป่าไม้...อ่างเก็บน้ำตลอดชีวิต, หาดหญ้า..สะพานเชื่อมแผ่นดินและผืนน้ำ, ต่อ..ราชาแห่งแมลง, ปลวก..ผู้คืนความสมบูรณ์สู่ผืนป่า, มด..แมลงนักสู้ตัวจิ๋ว, วัวแดง..เครื่องตัดหญ้าที่

มีชีวิต, นกอพยพ..นักเดินทางไกลผู้มาเยือนฤดูหนาว, ข้อคิดในการอนุรักษ์ธรรมชาติ เป็นต้น การออกแบบคู่มือสื่อความหมายธรรมชาติ ใช้แนวคิด หลักการสื่อความหมายธรรมชาติ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน อีกทั้งให้ความรู้ ความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยว ช่วยลดผลกระทบต่อธรรมชาติ และสนับสนุนให้การดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น ในโอกาสต่อไปควรมีการออกแบบจัดทำคู่มือสื่อความหมายสำหรับเด็กๆในรูปแบบหนังสือการ์ตูน ควรมีการศึกษาในเชิงลึกเกี่ยวกับธรรมชาติโดยมีการเก็บข้อมูลต่อเนื่องทุกฤดูกาลตลอดปี และสนับสนุนให้นักวิจัยเข้าไปศึกษาวิจัยในหัวข้อเกี่ยวกับธรรมชาติที่น่าสนใจ เพื่อนำไปใช้ในการสื่อความหมายธรรมชาติต่อไป

Staiff (2007: 1-4) ศึกษาเรื่อง The Present/Future Directions of Heritage Interpretation : Where is interpretation for the visitor going? กล่าวถึง การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ อุทยานแห่งชาติ และแหล่งมรดกโลกต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงโดยการใช้สื่อทางเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้ในการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวมากขึ้น ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของแหล่งท่องเที่ยวทั้งในด้านบวกและด้านลบ ผลกระทบด้านบวก คือ เทคโนโลยีจะช่วยสื่อความหมายได้สะดวกรวดเร็วและเข้าถึงนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น ส่วนผลกระทบด้านลบ คือ ปัญหาเกี่ยวกับผู้สื่อความหมายที่อาจไม่ใช่เจ้าของแหล่งเป็นผู้สื่อความหมายไปยังนักท่องเที่ยวโดยตรง เนื่องจากเทคโนโลยีจะทำให้ใครก็ได้สามารถเข้าถึงข้อมูลได้โดยง่าย หากไม่ได้รับการสื่อความหมายจากเจ้าของพื้นที่จะทำให้การสื่อความหมายเข้าใจผิดพลาดได้

2. กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน การประเมินการมีส่วนร่วมของชุมชน และการเพิ่มคุณค่าทางการท่องเที่ยว

คมลักษณ์ สงทิพย์ (2557) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของประชาชน กรณีศึกษา ตลาดน้ำวัดตะเคียน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำวัดตะเคียน เจ้าหน้าที่ภาครัฐจะเป็นตัวกลางระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ โดยปฏิบัติงานมุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งถ้าทางภาครัฐมีงบก็ช่วยเหลือทางวัดและทางชุมชน ผู้ประกอบการตลาดน้ำวัดตะเคียนจะช่วยกันดูแลด้านความสะอาด ความปลอดภัยบริเวณร้านค้าของตนเองและบริเวณตลาดน้ำวัดตะเคียนตลอด ผู้นำชุมชนจากทางพระวัดตะเคียนเป็นผู้บริหารดูแลรับผิดชอบตลาดน้ำวัดตะเคียน การก่อสร้างตลาดน้ำวัดตะเคียน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวบ้านคูเวียงใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งซื้อขายอาหารและสินค้าต่างๆ ของชาวบ้าน โดยเป็นการเปิดโอกาสและสร้างอาชีพให้กับชาวบ้าน ในด้านความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวตลาดน้ำวัดตะเคียนทั้ง 3 กลุ่ม ให้ความคิดเห็นเหมือนกันว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ การอนุรักษ์ประเพณีและวิถีชีวิตในชุมชนไว้ดังเดิม

วณิชยา ศิลบุตร (2558: 63-64) ได้ศึกษาเรื่อง “การสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวให้กับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพของกลุ่มแอ็คทีฟปีช” พบว่า นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ ควรให้รัฐเข้าไปช่วยเหลือเรื่องการฝึกอบรมการนวด รักษามาตรฐานของสถานบริการสปา จัดหาแหล่งเงินทุนที่เหมาะสมและร่วมมือกับสถาบันการศึกษา ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้กับผู้ประกอบการสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และได้เสนอแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์สปา คือ 1) สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผู้บริโภคเพื่อทำให้เกิดอุปสงค์สืบเนื่อง ทำให้เกิดความต้องการในผลิตภัณฑ์สปาและสมุนไพรที่ใช้ในธุรกิจสปา และสมุนไพรที่ใช้ในธุรกิจสปา อันจะทำให้เกิดการเชื่อมโยงอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจสปา 2) ลงทุนในการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อใช้ในธุรกิจ 3) การสร้างเอกลักษณ์/สร้างภาพลักษณ์ของตราสินค้าให้นักท่องเที่ยวจดจำ 4) การรักษามาตรฐานในการบริการ การรักษาความสะอาด 5) การเปิดตลาดใหม่ในต่างประเทศ 6) ให้การอบรมพนักงานที่ให้บริการที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจให้มีความเชี่ยวชาญในการให้บริการมากขึ้น 7) จัดหาแหล่งเงินทุนที่เหมาะสมและร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้กับผู้ประกอบการสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และ 8) ค้นหาแหล่งวัตถุดิบภายในประเทศเพื่อนำมาผลิตทดแทนการนำเข้า

วาสนา ดิษฐพรม (2557: 406-407) ได้ศึกษาเรื่อง “การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในสายตาของนักท่องเที่ยว ในอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย” มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทดสอบผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในสายตาของนักท่องเที่ยว ในอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมรับผลประโยชน์ตั้งแต่นั้นเตรียมการ เริ่มจากศึกษาเอกสารและแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบผลิตภัณฑ์ ประชุมสร้างความเข้าใจ ลงพื้นที่หาผู้ร่วมวิจัยในชุมชน สรรวจวัสดุอุปกรณ์และเรื่องราวที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์วัดศรีภูมิ และงานประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขน 4 วัด (วัดโพธิ์ชัย วัดศรีสะอาด วัดโพธิ์ศรีและวัดศรีภูมิ) ขึ้นดำเนินการโดยประชุมหารือกับผู้เชี่ยวชาญ สร้างเครื่องมือ กำหนดหากกลุ่มประชากร เก็บและวิเคราะห์ข้อมูล ขึ้นพัฒนาและสรุปการวิจัย โดยสังเคราะห์ข้อมูล ประชุมระดมความคิด จัดทำภาพสเก็ต ศึกษาดูงาน อบรม พัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ พัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ทดสอบผลิตภัณฑ์ ทดสอบการตลาดกับนักท่องเที่ยวและสรุปผลงานวิจัย กับองค์กรท้องถิ่น วัด สำนักพัฒนาชุมชน อำเภอด่านซ้าย เทศบาลตำบลด่านซ้าย อำนาจความสะดวกด้านสถานที่เพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์กับกลุ่มผลิตภัณฑ์วัดศรีภูมิ วัดศรีสะอาดและวัดโพธิ์ศรี โดยกระบวนการพัฒนาเริ่มจากปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ งบประมาณสนับสนุน และ 2 ปัจจัย ได้แก่ องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ (ผลิตภัณฑ์หลัก ผลิตภัณฑ์สนับสนุน ผลิตภัณฑ์ส่วนควบและศักยภาพผลิตภัณฑ์) และคุณค่าผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในสายตานักท่องเที่ยว (ลักษณะทางกายภาพ คุณภาพผลิตภัณฑ์ คุณค่า

ผลิตภัณฑ์และการให้บริการ) ซึ่งทำให้ได้ผลผลิตเกี่ยวกับรูปแบบผลิตภัณฑ์ต้นแบบโดยภาพสเก็ตที่สะท้อนถึงคุณค่าที่แสดงถึงที่ตั้ง บุคคลสำคัญในอดีต สะท้อนเรื่องราวในอดีต แหล่งศึกษาและเรียนรู้ และความเกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี (Output 1) จากนั้นจัดทำกรอบเชิงปฏิบัติการร่วมกับชุมชนในพื้นที่ 4 วัด เกี่ยวกับกลุ่มงานปั้น /งานหล่อ งานสกรีน งานไม้ งานคอมพิวเตอร์ กราฟฟิก (Process 1) และทำการประเมินผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ชุมชนผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มผู้ผลิต กลุ่มผู้ประกอบการ ผู้รับผิดชอบภาครัฐ นักวิชาการและตัวแทนชุมชน (Process 1) ทำให้ได้ต้นแบบผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Output 2) ในสายตานิเทศน์ท่องเที่ยวในด้านหน้าที่ใช้สอย ความสะดวกสบายในการใช้ วัสดุและการผลิต ความปลอดภัย ความสวยงามและราคาพอสมควร ซึ่งจำแนกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) วัตถุมงคล เจดีย์จำลอง ครอบแก้ว พระเจ้าใหญ่ เกรียงบุญชาวดศรีภูมิและตะกรุดสิ่งทอประจำวันเกิด และ 2) สินค้าที่ระลึก ได้แก่ ที่ทับกระดาษจำลอง ที่ทับกระดาษโปงโบราณ กระเป๋าผ้าปักลาย โบสถ์ (สิม) วัดศรีภูมิ ตะกรุดสิ่งทอประจำวันเกิด ปฏิทินชุดพิธีกรรม เสื้อสกรีนลายดาบพระแก้วอาสา โมเดลผีตาโขน กรอบรูปผีตาโขนนูนต่ำ แสตมป์สตีกเกอร์ชุดโบราณสถานในวัดศรีภูมิ สมุดโน้ตเล่า เรื่องเมืองด่านซ้าย กล่องดนตรีผีตาโขนน้อย นาฬิกาผีตาโขนนูนต่ำและเสื้อสกรีนลายผีตาโขนไผ่บงหวาน บ้านนามแห่ง จากนั้นทำการทดสอบผลิตภัณฑ์ต้นแบบ (Output 3) โดยผู้เชี่ยวชาญ ชุมชน นอกจากนั้นชุมชนจัดพิธีปลูกเสกผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวประเภทวัตถุมงคล และการทดสอบตลาดกับนักท่องเที่ยวและการออกจำหน่ายของผลิตภัณฑ์ (Process 2) เกิดผลิตภัณฑ์ต้นแบบทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 2 ประเภท ได้แก่ 1) วัตถุมงคล ต้องผลิตให้มีขนาดย่อส่วน มีปริมาณไม่มากเป็นรุ่น Limited พัฒนาด้านเทคนิคต้องมีรูปทรงและอัตลักษณ์ด้านซ้าย และ 2) สินค้าที่ระลึก ต้องมีความหลากหลายบุคลิกภาพ ใช้วัสดุเพิ่มความมีเสน่ห์ให้กับตัวสินค้า ทำเป็น Collection ให้เห็นความดั้งเดิม การจัด layout สำหรับงานศิลปะการพิมพ์ การเพิ่มฟังก์ชันการใช้งาน สามารถปรับเปลี่ยนท่าทางได้ตามใจผู้บริโภค และการประยุกต์ใช้วัสดุที่ชาวบ้านมีในท้องถิ่น ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคตามกระบวนการ ปัจจัยนำเข้า (Input) ผ่านกระบวนการจัดการ ด้วยงานวิจัย (Process) ส่งผลให้เกิดผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome) ได้แก่ ถ่ายทอดเรื่องราวความศรัทธาสู่รุ่นลูก รุ่นหลาน สร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ชุมชน ผลิตภัณฑ์มีกลิ่นอายที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์เป็นของชาวด่านซ้ายอย่างแท้จริง มีการอนุรักษ์และเผยแพร่ความเก่าแก่ของโบราณสถานและโบราณวัตถุ นักท่องเที่ยวได้รับสินค้าที่มีความแปลกแตกต่างและมีความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนสืบสานวิถีและแนวทางการดำเนินชีวิตของชาวด่านซ้ายให้คงอยู่

ไพโชค ปัญจะ (2556: 204) ได้ศึกษาเรื่อง “การสร้างชุมชนต้นแบบของการเรียนรู้” พบว่าการสร้างชุมชนต้นแบบของการเรียนรู้ เพื่อให้กลุ่มคนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดทักษะและกระบวนการคิด เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ โดยที่ชุมชนต้องมีส่วนร่วม

และเน้นความต้องการของชุมชนเอง ซึ่งจะต้องมีการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน จัดลำดับความต้องการ ทำความเข้าใจกับสมาชิก กำหนดแผนดำเนินงาน ดำเนินงานตามแผน และติดตามประเมินผลก่อนและหลังดำเนินการ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจชุมชน มีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยไม่หยุดนิ่ง รักษาและเพิ่มศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่น รักษาสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเชื่อมโยงความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

อรรถวรรณ พันธุ์เนตร (2541: 73) ได้ศึกษาเรื่อง “การประเมินความต้องการมีส่วนร่วมและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวของประชาชน:กรณีบ้านหาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย” พบว่า ประชาชนมีบทบาทน้อยมากในการพัฒนาการท่องเที่ยวในปัจจุบัน เมื่อมีโครงการพัฒนาเกิดขึ้นโดยส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านจะไม่ได้รับการประชาสัมพันธ์ให้ทราบเท่าที่ควร เมื่อทางการของความร่วมมือจึงทำให้ไม่มีความพร้อมทั้งในข้อมูลด้านการพัฒนาและเวลา ดังนั้นจึงก่อให้เกิดอุปสรรคในการทำงานขึ้น การพัฒนาที่เคยทำมาก็ไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง จึงไม่เกิดผลเท่าที่ควร ชาวบ้านก็มีเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่คอยให้ความร่วมมืออย่างสม่ำเสมอในการทำกิจกรรมต่างๆ และเมื่อกิจกรรมต่างๆ เหล่านั้นได้เสร็จสิ้นลงก็ไม่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจเท่าที่ควร เนื่องจากเกิดความไม่เท่าเทียมกันในการปฏิบัติ

อัปดุลคอเล็ด เจะแต (2557: 312-313) ได้ศึกษาเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนบ้านเกาะสวาด ตำบลไพรวัน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส” พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนากิจกรรมในชุมชน ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา เพราะชุมชนถือเป็นองค์กรอย่างหนึ่งที่มีบทบาท และการบริหารจัดการกลไกต่างๆ ในสังคม อีกทั้งยังเป็นองค์กรลำดับต้นๆ ที่เป็นแหล่งขัดเกลาทรัพยากรมนุษย์ให้เติบโตเป็นไปตามครรลอง ครอบธรรมของสังคมนั้นให้เป็นไปตามวิถีประชา ฉะนั้นการที่จะนำนวัตกรรมใหม่ๆ เข้ามาในชุมชนย่อมเป็นสิ่งที่ท้าทาย สิ่งที่ตามมาพร้อมกันคือ ความคาดหวังกับนวัตกรรมนั้น ในทางกลับกันความไม่ไว้วางใจต่อนวัตกรรมที่ถูกนำเข้ามา ก็มีไม่น้อยเช่นเดียวกัน สิ่งทีริเริ่มเป็นลำดับแรกๆ ของการทำงานของคณะทำงาน คือ การสร้างความรู้ ความเข้าใจต่อกระบวนการที่คณะทำงานจะนำมาใช้ในการดำเนินงานในชุมชนบ้านเกาะสวาด (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนการค้นหาจุดสนใจที่ดีและมีพลังต่อการอธิบายสิ่งต่างๆ ในการระบุประเด็นปัญหาหรือความน่าสนใจที่โดดเด่น และมีความเชื่อมโยงกับเรื่องราวอื่นๆ ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องถึงประโยชน์ และผลกระทบต่อชุมชน เพื่อเป็นหัวข้อหลักในการเปิดตัวประเด็นความสนใจในการมุ่งไปสู่การสื่อสารและนำเสนอถึงเรื่องราวต่างๆ ในการขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมการสร้างชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เป็นชุมชนมีความเข้มแข็งต่อไปในอนาคตได้ ดังนั้นการสร้างความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนไปสู่ขั้นของการปฏิบัติ (3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การระดมกลุ่มเพื่อจัดเวทีประชาคมในชุมชน เพื่อหารือถึงการดำเนินงานร่วมกันของสมาชิกในชุมชนให้เป็นไปตามที่

ต้องการ และสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในการคิดร่วมกันแสวงหาแนวทาง และปฏิบัติร่วมกันโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักสำคัญต่อแก้ไขปัญหาของชุมชน (4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์สำหรับการจัดสรรผลประโยชน์ของสมาชิกในชุมชนนั้น ผู้นำชุมชนบ้านเกาะสวาดมีการระดมทุนโดยมีกฎอยู่อย่างหนึ่งว่าสมาชิกในชุมชนจะต้องเข้าร่วมหุ้นกลุ่มอาชีพอย่างน้อยหนึ่งกลุ่ม และจะจัดสรรผลประโยชน์ตามผลการดำเนินงานเป็นหลัก (5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล สำหรับการประเมินผลจากคณะทำงานของชุมชนร่วมกับประชาชนในชุมชนประเมินผลการดำเนินงานโดยจะรายงานผลการดำเนินงานในที่ประชุมประจำเดือน พร้อมกับ การแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นร่วมกัน จากการนำกระบวนการดังกล่าวมาใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนเกิดขึ้นในช่วงที่ชุมชนกำลังประสบกับปัญหา ส่งผลให้การดำเนินงานของคณะทำงานที่เกิดจากการรวมตัวของแกนนำในชุมชนสามารถดำเนินงานได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตามการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในชุมชนต่อกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรมนั้น จะต้องอาศัยปัจจัยหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะการสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน โดยการใช้ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเป็นเครื่องมือไปสู่การขับเคลื่อนกิจกรรมอื่น ๆ ให้เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม ปัจจุบันชุมชนบ้านเกาะสวาดในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2555-2557 มีความโดดเด่นและเข้มแข็งหลากหลายๆ ด้าน ได้แก่ ความเข้มแข็งในการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกิจกรรมสาธารณะ ความเข้มแข็งในการทำกลุ่มส่งเสริมอาชีพ ความเข้มแข็งในด้านการเป็นพลเมืองที่ดีตามระบอบประชาธิปไตย ความเข้มแข็งด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และความเข้มแข็งในการส่งเสริมการศึกษาแก่สมาชิกในชุมชน เป็นต้น สมาชิกของชุมชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างมั่นคง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นมาอย่างต่อเนื่องจากเดิมมาก ซึ่งเป็นความสำเร็จในการนำกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานบริหารจัดการชุมชนของตนเอง จนสามารถบรรลุเป้าหมาย และสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชนได้อย่างสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นแนวทางการพัฒนาให้เกิดความสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนเท่านั้นแต่ยังเป็นการนำนวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้ในงานพัฒนาชุมชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) เพื่อสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย 2) เพื่อศึกษาการสร้างควมหมายและสัญลักษณ์ที่เป็นความต้องการของชุมชนเพื่อ

การพัฒนาการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย 3) เพื่อพัฒนากระบวนการสื่อความหมายโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย และ 4) เพื่อนำเสนอรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ซึ่งกรอบแนวคิดในการวิจัยเป็นผลสรุปที่ได้จากการศึกษา แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยจะนำเสนอเป็นแนวคิดของตนเองสำหรับการดำเนินงานวิจัย เป็นการกำหนดทิศทางในการวิจัย ดังนี้

จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยและลงพื้นที่สัมภาษณ์พูดคุยกับผู้นำชุมชน ประชาชนในท้องถิ่น พบว่า ปัจจุบันชุมชนผาหวายมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ วิถีชีวิตชุมชนที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน มีกลุ่ม/ชมรม ผู้นำชุมชนที่มีความตื่นตัวและมีความต้องการพัฒนาพื้นที่ภายในชุมชนสำหรับการท่องเที่ยวและยังเป็นพื้นที่ที่สามารถเชื่อมต่อไปแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่สำคัญของอำเภอนองหินและอำเภอใกล้เคียง นอกจากนี้ชุมชนผาหวายยังมีสภาพภูมิประเทศที่สวยงาม อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์ มีประวัติศาสตร์หมู่บ้าน ตำนาน ความเชื่อที่สำคัญ รวมทั้งภูมิปัญญาชาวบ้านและผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่ทำจากวัสดุในท้องถิ่น จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ทราบว่าทรัพยากรทางการท่องเที่ยวภายในชุมชนผาหวายมีความหลากหลายสามารถที่พัฒนาส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ตลอดจนสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่ได้รับการพัฒนาจากหน่วยงานภาครัฐทำให้การเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนมีความสะดวก ผลจากการลงพื้นที่เพื่อศึกษาความต้องการของชุมชนในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว พบว่าชุมชนมีความต้องการที่ค้นหาและสร้างความหมายให้กับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนผาหวายและมีความต้องการที่จะสร้างรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนและนำเสนอให้กับประชาชนในท้องถิ่น ผู้สนใจ นักท่องเที่ยวได้รู้จัก เพื่อจะทำให้ประชาชนในท้องถิ่น ผู้สนใจ นักท่องเที่ยวได้มีความรู้ ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย

การสืบค้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนและให้ความหมายกับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนมีส่วนช่วยให้ประชาชนในท้องถิ่น ผู้สนใจ ตลอดจนนักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ความเข้าใจในคุณค่า ความสำคัญของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว อันได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น สินค้าของที่ระลึกภายในชุมชน มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความประทับใจและประสบการณ์การเดินทางแก่นักท่องเที่ยวโดยตรง ช่วยเพิ่มโอกาสให้นักท่องเที่ยวกลับมาเยี่ยมชมอีก ตลอดจนมีบทบาทสำคัญในการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนในท้องถิ่น ผู้สนใจ ตลอดจนนักท่องเที่ยวได้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ

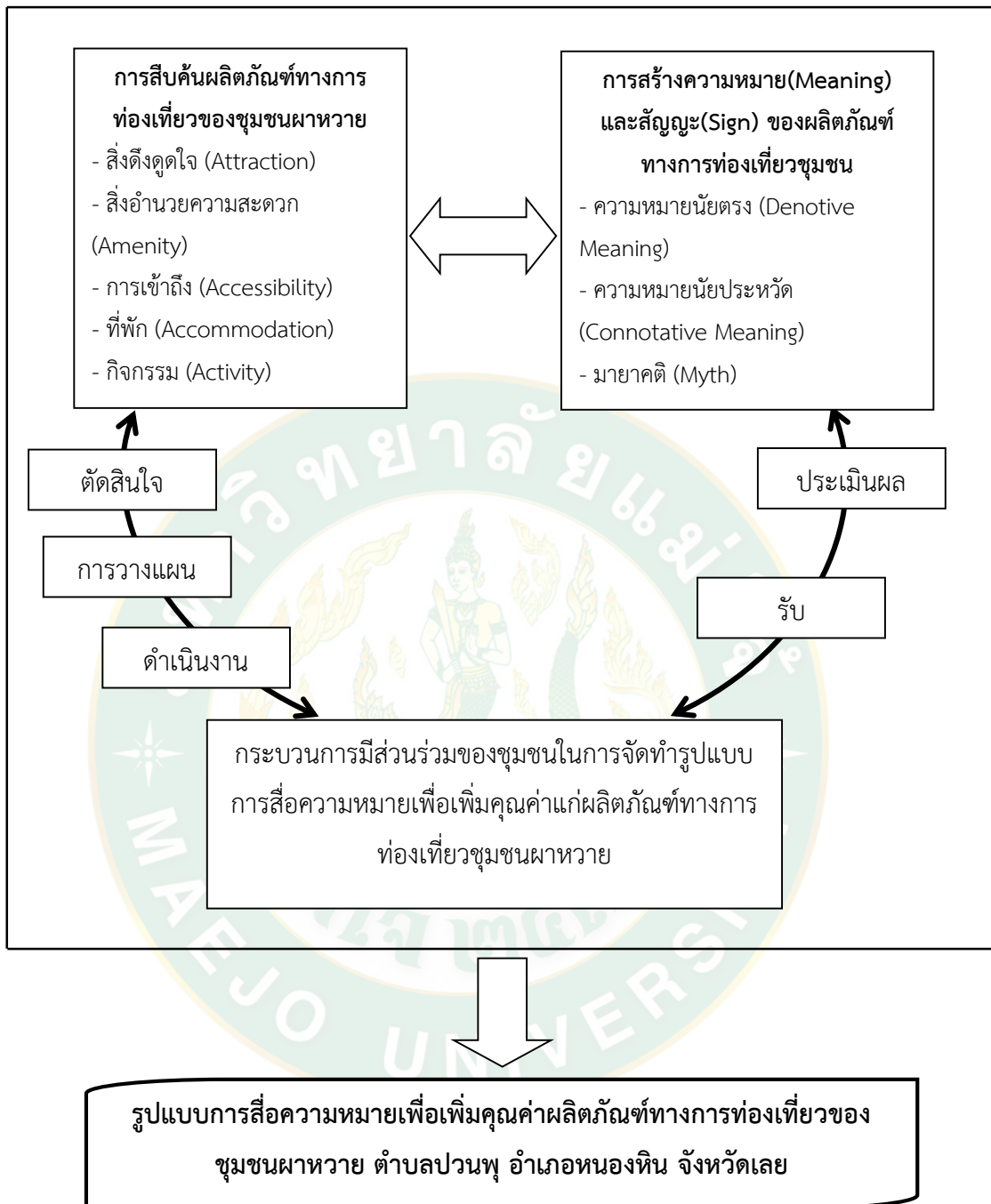
ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น สนับสนุนการเรียนรู้และสร้างความประทับใจ ซึ่งส่งผลให้มีทัศนคติเป็นบวกต่อการให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน (กรมการท่องเที่ยว, 2558: 8-11) อีกทั้งนโยบายภาครัฐที่มีการส่งเสริมสนับสนุนให้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพิ่มก็ส่งผลให้คนในท้องถิ่นต่างค้นหาและสร้างกระบวนการขึ้นมาเพื่อที่จะพัฒนาอัตลักษณ์ของชุมชนขึ้นมาทำให้น่าสนใจและสามารถสร้างประสบการณ์ใหม่ให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาสัมผัสได้เกิดการเรียนรู้และสร้างความประทับใจเพื่อการกลับมาท่องเที่ยวใหม่อีกครั้ง จากการศึกษาของไทยโรจน์ พวงมณี พบว่า กระบวนการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก็ส่งผลทำให้ศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นมีความโดดเด่นและแสดงพลังทางอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชนท้องถิ่นที่ชัดเจน (ไทยโรจน์ พวงมณี, 25 52: 25)

การศึกษาแนวคิดสัญวิทยาวิทยาและการสร้างความหมายนั้นสามารถช่วยให้เกิดความเข้าใจในเรื่องของการสร้างความหมาย (Meaning) และสัญญาณ (Sign) แก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เนื่องจากสามารถสื่อสัญญาณและความหมายแก่ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในบริบทการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย และเพื่อให้เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการใช้เวลาในแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น เกิดกระบวนการแห่งการเรียนรู้ทางการท่องเที่ยว ตลอดจนเสริมสร้างประสบการณ์และทัศนคติที่ต่อแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นการให้ความหมายและสัญญาณแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวจะเป็นประโยชน์ในการสร้างรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชน ส่วนความสัมพันธ์ระหว่าง การสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว กับ การสร้างความเป็นจริงทางสังคมนั้น โดยการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวจะมีบทบาทในการเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนในท้องถิ่น ผู้สนใจและนักท่องเที่ยว (ผู้รับสาร) กับโลกแห่งความเป็นจริง โดยการเชื่อมโยงให้คนเราเกิดประสบการณ์ทางอ้อมกับสรรพสิ่งและปรากฏการณ์ต่างๆ ในโลกแห่งความเป็นจริง กล่าวคือ ได้เรียนรู้สภาพความเป็นจริงทางสังคมตามการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว (Constructed) หรือให้คำนิยามไว้ สมาชิกในสังคมสามารถรับรู้และเข้าใจสถานการณ์ความเป็นจริงของสถาบันทางสังคมอื่นๆ ได้ ทั้งๆ ที่ไม่ได้มีส่วนร่วมโดยตรง จึงอาจกล่าวได้ว่าการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวเปรียบเสมือนหน้าต่างที่เปิดไปสู่โลกกว้าง ทำให้นักท่องเที่ยวได้รู้ได้เห็น และเข้าใจความเป็นจริงทางสังคมมากขึ้น

กระบวนการเพื่อพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วยนั้น ต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมตัดสินใจ วางแผนร่วมปฏิบัติการ ร่วมรับผลประโยชน์ ตลอดจนการร่วมประเมินผล โดยใช้การวิจัยแบบการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม PAR (participatory action research) ร่วมกับเทคนิค AIC (appreciation, influence and control) ในทั้งกระบวนการเพื่อให้เกิดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ก่อให้เกิดความ

เข้าใจ ตระหนักถึงคุณค่าของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว นำไปสู่การสร้างความหมาย (Meaning) และสัญลักษณ์ (Sign) แก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนผาหวน ซึ่งจะ เป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาหวน โดยสามารถสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย 2) เพื่อศึกษาการสร้างคความหมายและสัญลักษณ์ที่เป็นความต้องการของชุมชนเพื่อการพัฒนาการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย 3) เพื่อพัฒนากระบวนการสื่อความหมายโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย และ 4) เพื่อนำเสนอรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยจึงจะได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยโดยแยกประเด็นพิจารณาดังต่อไปนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการศึกษาในชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย เพราะชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตมีเอกลักษณ์ ตลอดจนมีการรวมกลุ่มเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเพื่อรองรับการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ของนักท่องเที่ยวที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้นของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย จึงมีความเหมาะสมสำหรับการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาการมีส่วนร่วมชุมชนท่องเที่ยวผ่านการสร้างเรื่องราวเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยในการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและมีความน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยขอแนะนำเสนอรายละเอียดโดยแยกตามวัตถุประสงค์ที่ทำการศึกษา ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพุก อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย

การศึกษาตามวัตถุประสงค์นี้ เพื่อสืบค้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพุก อำเภอหนองหิน จังหวัดเลยที่เป็นความต้องการของชุมชนเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย มีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ที่ใช้ในการวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนและการสร้างเรื่องราวให้กับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชน ในเขตพื้นที่ชุมชนผาหวาย และระดมความคิดแล้วรวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ประกอบไปด้วยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

1. เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพุก อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย ได้แก่ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเลย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานเลย (ททท.) องค์กรบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย (องค์กรมหาชน) อำเภอหนองหิน องค์กรปกครองท้องถิ่นตำบลปวนพุก

2. ผู้นำชุมชนและแกนนำกลุ่ม/ชมรมต่างๆ ภายในชุมชนผาหวายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพุก อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน (ทอผ้า,ชาฤๅษี,จักสาน,อาหารพื้นบ้าน จ้ำ และนางเทียมผู้ประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ตา) และหัวหน้าชมรมการท่องเที่ยวชุมชน

3. สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพุก อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย โดยแบ่งเป็นกลุ่มย่อยดังนี้

- 3.1 กลุ่มรถรับจ้างสาธารณะในพื้นที่ (รถอีแต๊ก)
- 3.2 กลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหารและร้านจำหน่ายของที่ระลึก
- 3.3 กลุ่มมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
- 3.4 กลุ่มโฮมสเตย์ (Homestay)
- 3.5 กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือ โดยเริ่มจากการศึกษาเอกสาร หนังสือ รายงานงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เกี่ยวกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ได้แก่ แบบสนทนากลุ่มและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก มีรายละเอียดดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Dept Interview) เป็นรายบุคคล โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) เป็นการรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้กำหนดเอาไว้ในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง เพื่อสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวสำคัญ โดยใช้เกณฑ์ในการแบ่งตามหลักองค์ประกอบของการท่องเที่ยว 5A ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว (Amenity) สถานที่พักแรม (Accommodation) และกิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities)

2. แบบสนทนากลุ่ม (focus group) เพื่อให้ได้มาซึ่งรายละเอียดของจุดเด่นและจุดดึงดูดใจของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของพื้นที่เพื่อนำมาจัดระบบข้อมูลผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชน ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากการข้อมูลผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเพื่อการสร้าง ความหมายและสัญลักษณ์ทางการท่องเที่ยว นำไปสู่การสร้างรูปแบบการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

เครื่องมืออื่นๆ ที่ใช้ประกอบการดำเนินการวิจัยได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง กล้องบันทึกภาพ/วิดีโอ คอมพิวเตอร์พกพา เป็นต้น

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ผู้วิจัยค้นหาจุดเด่น จุดดึงดูดใจของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อนำไปจัดระบบข้อมูลให้กับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่สำคัญภายในชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ประกอบด้วยวิธีการดังนี้

1. การค้นคว้าเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสืบค้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวสำคัญของชุมชนผาห้วย สถานการณ์ท่องเที่ยวในชุมชน การบริการทางการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ตลอดจนวิถีชีวิตของชุมชน

2. ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนผาห้วย

3. เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชนและแกนนำกลุ่ม/ชมรมต่างๆ และสมาชิกชมรมการ

ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนผาห้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งรายละเอียดของจุดเด่น จุดดึงดูดใจของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนที่จะนำมาให้ความหมาย สื่อความหมายและบอกเล่าเรื่องราวทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนผาห้วยต่อไป

4. รวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม ระดมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชนและแกนนำกลุ่ม/ชมรมต่างๆ และสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนผาห้วย โดยประชุมระดมสมองเพื่อให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูลโดยพิจารณาแหล่ง เวลา สถานที่และบุคคลที่แตกต่างกัน และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ในส่วนเนื้อหาที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์ ใช้การนำเสนอด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นการวิเคราะห์บริบท พัฒนาการทางการท่องเที่ยวปัจจุบันของชุมชนผาห้วย ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน โดยอธิบายข้อมูลในเชิงพรรณนา ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อยจะสรุปเป็นหมวดหมู่

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการสร้างความหมายและสัญลักษณ์ที่เป็นความต้องการของชุมชนเพื่อการพัฒนาการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วยตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

การศึกษาตามวัตถุประสงค์นี้ เพื่อการสร้างความหมายและสัญลักษณ์ทางการท่องเที่ยวที่เป็นความต้องการของชุมชนเพื่อการพัฒนาการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย มีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และงานวิจัย
2. สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและสัมภาษณ์จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อหา จุดแข็ง จุดดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว นำมาสร้างความหมายและสัญลักษณ์ที่เป็นความต้องการของชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

3. การให้ความหมายและสัญลักษณ์ทางการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และใช้ประโยชน์จากการให้ความหมายและสัญลักษณ์เพื่อการพัฒนาการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

1. ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ที่ใช้ในการวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ประกอบไปด้วยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

1. เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่ม คุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ได้แก่ ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเลย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานเลย(ททท.) องค์การบริหารการ พัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย (องค์การมหาชน) อำเภอนองหิน องค์การปกครอง ท้องถิ่นตำบลปวนพ

2. ผู้นำชุมชนและแกนนำกลุ่ม/ชมรมต่างๆ ภายในชุมชนผาหวายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการ พัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ ชาวบ้าน (ทอผ้า, ชาฤๅษี, จักสาน, อาหารพื้นบ้าน จำและนางเทียมผู้ประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ตา) และหัวหน้าชมรมการท่องเที่ยวชุมชน

3. สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย โดยแบ่งเป็นกลุ่มย่อยดังนี้

- 3.1 กลุ่มรถรับจ้างสาธารณะในพื้นที่ (รถอีแต๊ก)
- 3.2 กลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหารและร้านจำหน่ายของที่ระลึก
- 3.3 กลุ่มมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
- 3.4 กลุ่มโฮมสเตย์ (Homestay)
- 3.5 กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

สร้างเครื่องมือ โดยเริ่มจากการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยและเว็บไซต์ เกี่ยวกับวิธีการ และขั้นตอนการค้นหาและสร้างความหมายและสัญลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนผา หวาย แล้วนำมาวิเคราะห์ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย

1. แบบสนทนากลุ่ม (focus group) เพื่อให้ได้มาซึ่งรายละเอียดของจุดเด่นและจุดดึงดูดใจ ทางการท่องเที่ยวของพื้นที่เพื่อนำมาให้ความหมายและสัญลักษณ์เพื่อการท่องเที่ยว ตลอดจนการใช้ ประโยชน์จากการให้ความหมายและสัญลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการสื่อความหมายในแหล่ง ท่องเที่ยวชุมชน

2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Dept Interview) เป็นรายบุคคล โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) เป็นการรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลที่ได้กำหนดเอาไว้ในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง เพื่อให้ทราบถึง จุดเด่น จุดด้อยของชุมชนที่สามารถนำมาสร้างความหมายและสัญญาณทางการท่องเที่ยวภายในชุมชนผาห้วย

เครื่องมืออื่นๆ ที่ใช้ประกอบการดำเนินการวิจัยได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง กล้องบันทึกภาพ/วิดีโอ คอมพิวเตอร์พกพา เป็นต้น

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ผู้วิจัยค้นหาจุดเด่น จุดด้อยในการนำมาสร้างความหมายและสัญญาณทางการท่องเที่ยวตามความต้องการของชุมชนเพื่อการพัฒนาการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ประกอบด้วยวิธีการดังนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสนทนา จากกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชนและแกนนำกลุ่ม/ชมรมต่างๆ และสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนผาห้วย โดยประชุมระดมสมองเพื่อให้ได้มาซึ่งรายละเอียดของจุดเด่น จุดด้อยของชุมชนที่จะนำมาสร้างสัญญาณและให้ความหมายทางการท่องเที่ยว พร้อมทั้งศึกษาความเป็นไปได้ของการจัดทำรูปแบบการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนผาห้วยต่อไป

2. เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ จากกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชนและแกนนำกลุ่ม/ชมรมต่างๆ และสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนผาห้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งรายละเอียดของการสร้างความหมายและสัญญาณทางการท่องเที่ยวที่เป็นความต้องการของชุมชนเพื่อการพัฒนาการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การสังเคราะห์ข้อมูลสัญญาณและการสร้างความหมายที่เป็นความต้องการของชุมชนในการพัฒนาการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย จากแบบสนทนากลุ่มและแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ดังนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ในส่วนผลการวิจัยที่ได้จากแบบสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการค้นหาสัญญาณและการสร้างความหมายเพื่อพัฒนาการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ใช้การพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) แล้วนำเสนอด้วยการบรรยายตามประเด็นหัวข้อในวัตถุประสงค์ของการวิจัย

**วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อพัฒนากระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบ
การสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว
ชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพุ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย**

การศึกษาตามวัตถุประสงค์นี้ มีเป้าหมายในการศึกษา คือ เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน โดยผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (participatory action research) เน้นการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมหรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์และข้อมูลซึ่งเกี่ยวข้องของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจ ตระหนักถึงคุณค่าของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชน และการให้ความหมาย บอกเล่าเรื่องราวผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เป็นความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางให้ผู้เกี่ยวข้องทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน สามารถนำไปสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว มีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาตามวัตถุประสงค์นี้ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ประกอบไปด้วย ประชากรผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

1. เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพุ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ได้แก่ ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเลย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานเลย (ททท.) องค์กรบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย (องค์การมหาชน) อำเภอนองหิน องค์กรปกครองท้องถิ่นตำบลปวนพุ

2. ผู้นำชุมชนและแกนนำกลุ่ม/ชมรมต่าง ๆ ภายในชุมชนผาห้วยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพุ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน (ทอผ้า, ซาถาชี, จักสาน, อาหารพื้นบ้าน จ้ำและนางเทียมผู้ประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ตา) และหัวหน้าชมรมการท่องเที่ยวชุมชน

3. สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพุ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย โดยแบ่งเป็นกลุ่มย่อยดังนี้

3.1 กลุ่มรถรับจ้างสาธารณะในพื้นที่ (รถอีแต๊ก)

3.2 กลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหารและร้านจำหน่ายของที่ระลึก

3.3 กลุ่มมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

3.4 กลุ่มโฮมสเตย์ (Homestay)

3.5 กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัย

เพื่อพัฒนากระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย และประเมินรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย โดยรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่ม (Focus group) กระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วยตำบลปวนพูน อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

สร้างเครื่องมือ โดยเริ่มจากการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยและเว็บไซต์ เกี่ยวกับวิธีการและขั้นตอนกระบวนการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย

1. แบบสนทนากลุ่ม (focus group) เป็นการระดมความคิดเพื่อให้ได้มาซึ่งรายละเอียดของกระบวนการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย เพื่อนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากกระบวนการพัฒนาการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Dept Interview) เป็นรายบุคคล โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) เป็นการรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลที่ได้กำหนดเอาไว้ในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย

เครื่องมืออื่นๆ ที่ใช้ประกอบการดำเนินการวิจัยได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง กล้องบันทึกภาพ/วิดีโอ คอมพิวเตอร์พกพา เป็นต้น

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ผู้วิจัยศึกษากระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย ประกอบด้วยวิธีการดังนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสนทนา จากกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชนและแกนนำกลุ่ม/ชมรมต่างๆ และสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนผาห้วย โดยประชุมระดมสมองเพื่อให้ได้มาซึ่งกระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย

2. เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ จากกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชนและแกนนำกลุ่ม/ชมรมต่างๆ และสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนผาห้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งรายละเอียดของกระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การสังเคราะห์ข้อมูลกระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย จากแบบสนทนากลุ่มและแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ดังนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ในส่วนผลการวิจัยที่ได้จากแบบสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ใช้การพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) แล้วนำเสนอด้วยการบรรยายตามประเด็นหัวข้อในวัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อนำเสนอรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่า แก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

การศึกษาตามวัตถุประสงค์นี้ เป็นการเสนอรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย โดยผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 และวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ตลอดจนข้อเสนอแนะต่างๆ มาสังเคราะห์และใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อนำเสนอรูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนและระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

1. ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

การเสนอรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชน ผาหวาย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐ ผู้นำชุมชน และแกนนำกลุ่ม/ชมรมต่างๆ ภายในชุมชน และตัวแทนกลุ่มของสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน โดยใช้การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อนำเสนอรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชน ผาหวาย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ซึ่งจะใช้แบบบันทึกการประชุม การสังเกต แบบมีส่วนร่วม และเครื่องมืออื่นๆ ที่ใช้ประกอบการดำเนินการวิจัย ได้แก่ กล้องถ่ายรูป/วิดีโอ เครื่องบันทึกเสียง คอมพิวเตอร์พกพา เป็นต้น

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในวัตถุประสงค์ที่ 4 ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วยวิธีการดังนี้

1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย
2. นำข้อมูลที่ได้จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 2 และ 3 มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนำเสนอรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย
3. นำเสนอรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านการสร้างเรื่องราวแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย โดยวิธีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐ/เอกชน ผู้นำชุมชน นักวิชาการ และสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนผาหวาย
4. สรุปผลที่ได้จากการประชุม นำไปปรึกษากับประธานกรรมการที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญทางการท่องเที่ยวชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อบรรณาข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับต่อไป แล้วนำเสนอต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 และวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 มาจัดกระทำกับข้อมูลโดยการบรรยายเชิงเนื้อหา (Content analysis) เกี่ยวกับ บริบททั่วไปและ พัฒนาการทางท่องเที่ยวของชุมชน ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย การสร้างความหมายและสัญลักษณ์แก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย เพื่อการสื่อความหมายเรื่องราวที่เพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน และ กระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสรุปผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

ตารางที่ 1 แสดงประเด็นที่จะศึกษา การดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์	ประเด็นที่ศึกษา	วิธีรวบรวมข้อมูล	ผลที่ได้
1. เพื่อสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย	- ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนผาห้วย	- แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth interview) เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว - แบบสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชน	- ได้ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนของชุมชนผาห้วย - ได้จัดระบบข้อมูลผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย
2. เพื่อศึกษาการสร้าง ความหมาย และสัญลักษณ์ที่เป็นความต้องการของชุมชนเพื่อการ พัฒนาการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย	- การสร้างความหมายและสัญลักษณ์แก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย	- แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการสร้างความหมายและสัญลักษณ์แก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ - แบบสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เป็นการระดมความคิดเห็นเพื่อให้ได้มาซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับการสร้างความหมายและสัญลักษณ์แก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว	- ได้ความหมายและสัญลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

ตารางที่ 1 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	ประเด็นที่ศึกษา	วิธีรวบรวมข้อมูล	ผลที่ได้
3. เพื่อพัฒนากระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบการสื่อสารเพื่อเพิ่มความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพุ่ม อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย	- กระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบการสื่อสาร - ความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย	- แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบการสื่อสารความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย - แบบสนทนากลุ่ม เป็นการระดมความคิดเพื่อให้ได้มาซึ่งรายละเอียดของกระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบการสื่อสารความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย	- ได้กระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบการสื่อสารความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย
4. เพื่อนำเสนอรูปแบบการสื่อสารความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพุ่ม อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย	- รูปแบบการสื่อสารความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย	- การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อนำเสนอรูปแบบการสื่อสารความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย	- ได้รูปแบบการสื่อสารความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพุ่ม อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย

บทที่ 4

“ผาหวาย” : ชุมชนที่ผลักดันตนเอง

สู่การเป็นพื้นที่การท่องเที่ยว

การสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลยนั้น ทำให้เราทราบถึงบริบทและพัฒนาการทางการท่องเที่ยวของชุมชน การเดินทางเข้ามาและพฤติกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนของนักท่องเที่ยว ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของชุมชน ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ ศาสนา และแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยว ตลอดจนการบริการด้านการท่องเที่ยวของชุมชน ได้แก่ บริการขนส่ง สิ่งอำนวยความสะดวก บริการสารสนเทศ บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ บริการที่พัก บริการร้านอาหาร บริการด้านสินค้าของที่ระลึก และบริการด้านความปลอดภัย ชุมชนผาหวายเป็นหมู่บ้านที่พยายามผลักดันตนเองสู่การเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวในชุมชน มีการพัฒนาและบริหารจัดการพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม ส่งผลทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจและเกิดความเข้มแข็งขึ้นภายในชุมชน โดยบ้านผาหวายมีผู้ใหญ่บุญลือ พรหมทาลา ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นคนจุดประกายในการสร้างและพัฒนาชุมชนให้เป็นพื้นที่การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ รวมถึงเป็นผู้นำที่สามารถทำงานพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งจะส่งผลทำให้เกิดรายได้และความยั่งยืนของความเป็นชุมชนที่พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้วยตนเอง ทั้งนี้หมู่บ้านผาหวายยังมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ บ้านผาหวายเป็นหมู่บ้านที่ยังมีความเป็นธรรมชาติของวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ภายในหมู่บ้านมีวัดที่เป็นศูนย์กลางทางความเชื่อ ที่มีความสงบ สวยงามและเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมเพื่อผ่อนคลายทางจิตใจ นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้และชื่นชมได้ทั้งภายในระยะเวลาสั้นๆ หรือเรียนรู้และเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชนร่วมกับเจ้าของพื้นที่ได้ ซึ่งในสมัยก่อนพื้นที่ของบ้านผาหวายมีความอุดมสมบูรณ์ มีน้ำผุดน้ำซับที่คนในหมู่บ้านสามารถใช้ดื่มกินและประกอบอาหารได้ มีฝานมีกวางและสัตว์อื่นๆอยู่มากมาย มีพื้นดิน ต้นไม้และแหล่งน้ำที่จะใช้ในการทำการเกษตรกรรมอย่างพอเพียง

ปัจจุบันชุมชนผาหวายเป็นที่รู้จักอย่างมากจากสิ่งดึงดูดใจที่มีหลากหลายภายในชุมชน โดยมีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญคือ ภูเขาผาเปาะ เป็นภูเขาที่มีความสูง 900 เมตร สามารถมองเห็นทิวทัศน์ที่สวยงามได้รอบทิศทาง ทำให้นำมาสู่การเป็นจุดขายเพื่อการท่องเที่ยวให้กับชุมชน ในบทนี้ผู้วิจัยต้องการที่จะนำเสนอถึงบริบท พัฒนาการทางการท่องเที่ยวและผลิตภัณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการนำมาสร้างความหมาย (Meaning) และสัญลักษณ์ (Sign) แก่ผลิตภัณ์ทางการท่องเที่ยว ทำให้เกิดความน่าสนใจ

ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเลือกที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย และในการสร้างความหมายและสัญลักษณ์ทางการท่องเที่ยวขึ้นจะต้องมีความเหมาะสมกับบริบทและตรงตามความต้องการของชุมชน

บริบทชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย

เมืองแห่งทะเลภูเขา สุดหนาวในสยาม ดอกไม้งามสามฤดู เป็นคำขวัญประจำจังหวัดเลย จังหวัดเลยมีพื้นที่โดยรวมที่มีลักษณะเด่น และสภาพพื้นที่ค่อนข้างไปทางภาคเหนือ จึงได้รับอิทธิพลจากหย่อมความกดอากาศสูงที่แผ่ลงมาจากตอนกลางของทวีปเอเชียทำให้ฤดูหนาวอากาศหนาวเย็นกว่าจังหวัดอื่นๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และยังมีแม่น้ำเหือง กับแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นอาณาเขตกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) จึงทำให้มีการค้าขายของประชาชนทั้งสองฝั่ง วัฒนธรรม ประเพณีมีความคล้ายคลึงกันซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ จังหวัดเลยมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามหลากหลาย เป็นเมืองท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่โอบล้อมด้วยภูเขาสลับซับซ้อน ท่ามกลางสายหมอกปกคลุมเหนือยอดภู อุณหภูมิด้วยพืชพรรณป่าไม้บนนาชนิดที่รู้จักแพร่หลาย และมีนักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาสัมผัสบรรยากาศในฤดูหนาวบนยอดสูงของภูเขา ไม่ดอกเมืองหนาวบนนาชนิด มีอากาศสดชื่นเย็นสบาย ภูมิประเทศที่สวยงามตระการตา แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญทางธรรมชาติ ได้แก่ ภูกระดึง ภูหลวง ภูเรือ วนอุทยานภูบ่อปิด แก่งคุดคู้ สวนหินผางาม แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระธาตุศรีสองรัก พระธาตุสี่จระ มีเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมล้านช้างที่เชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน (สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) ตลอดจนมีประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งได้แก่ งานบุญพระเวสสันดร ประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขน และชุมชนเก่าแก่เชียงคาน ทั้งนี้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้คัดเลือกให้จังหวัดเลยเป็น 1 ใน 9 เมืองที่มีศักยภาพโดดเด่นด้านการท่องเที่ยวภายใต้โครงการ “เมืองต้องห้าม...พลาด” ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ส่งเสริมท่องเที่ยวเมืองรองในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยตั้งแต่ปี 2558 ในพื้นที่จังหวัดลำปาง เพชรบูรณ์ น่าน บุรีรัมย์ สมุทรสงคราม ราชบุรี ตรวดี จันทบุรี ตรัง ชุมพร นครศรีธรรมราชและจังหวัดเลย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551: 81) และการที่มีลักษณะเช่นนี้จึงเป็นเสน่ห์ของจังหวัด ช่วยกระตุ้นการท่องเที่ยวในจังหวัดเลย ประกอบกับ จังหวัดเลยได้รับการประกาศเป็นพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดเลย (สำนักงานจังหวัดเลย, 2560: 29-30) ทำให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

ข้อมูลจากสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเลย ปี พ.ศ. 2555 – 2559 พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวจังหวัดเลย มีอัตราเพิ่มสูงขึ้นในทุกๆ ปี โดยในปี พ.ศ. 2559 มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่

เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดเลยจำนวน 2,031,122 คน เพิ่มขึ้นจากปี 2558 ร้อยละ 5.07 โดยเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยร้อยละ 98.16 นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ร้อยละ 1.84 ในช่วงเวลาที่ผ่านมาจังหวัดเลยได้ใช้ศักยภาพและโอกาสที่มีในพื้นที่ เป็นเมืองท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่โอบล้อมด้วยภูเขา สลับซับซ้อน มีภูมิประเทศที่สวยงาม สภาพอากาศที่เย็นสบาย และหนาวเย็นมากในช่วงฤดูหนาว มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมากมาย มีอาณาเขตติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งมีแม่น้ำโขงเป็นแนวเขตคั่นกลาง ชุมชนที่อาศัยริมฝั่งโขงจึงมีวิถีชีวิตที่มีความเป็นอยู่ผูกพันกับแม่น้ำโขงมาตั้งแต่อดีต ส่งผลให้มีเอกลักษณ์ในด้านการปรับตัว วิถีความเป็นอยู่ให้เข้ากับทรัพยากรทางธรรมชาติ มีพิธีกรรมความเชื่ออันเป็นที่มาของขนบธรรมเนียมประเพณี และมีวิถีชีวิตริมโขง ซึ่งด้วยความหลากหลายและความโดดเด่นทางธรรมชาติ ความเรียบง่ายของชุมชนวิถีชีวิตของชาวจังหวัดเลยนั้น ทำให้นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวจังหวัดเลยสามารถชื่นชมและพักผ่อนกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรมอันงดงามในบรรยากาศสบายๆ พร้อมเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีชีวิตริมฝั่งโขงและสัมผัส ชิมซบวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากชุมชนและทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวต่างๆ ทำให้เห็นคุณค่า และก่อให้เกิดจิตสำนึกและความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมผ่านกลไกการท่องเที่ยว เพื่อสร้างกระแสให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวภายในจังหวัดเลยอย่างต่อเนื่อง

อำเภอหนองหินเดิมเป็นหมู่บ้านหนึ่งอยู่ในเขตการปกครองของตำบลปวนพ อำเภอกุกระดิง ต่อมาได้แยกการปกครองจากตำบลปวนพมาตั้งเป็น ตำบลหนองหิน เมื่อปี พ.ศ. 2523 และเมื่อเกิดการขยายตัวของพื้นที่ในเขตตำบลหนองหิน ซึ่งมีความเจริญทั้งทางด้านวัตถุ สภาพเศรษฐกิจ สังคม และชุมชนเมือง โดยเฉพาะชุมชนที่ตั้งบ้านหนองหิน (ปัจจุบันอยู่ในเขตเทศบาลตำบลหนองหิน) จังหวัดเลยจึงได้เสนอกกระทรวงมหาดไทยขอยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอ โดยรวมตำบลหนองหิน ตำบลปวนพ และตำบลตาต่า ตั้งเป็น กิ่งอำเภอหนองหิน ตามประกาศกระทรวงลงวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2540 โดยมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 ต่อมาจึงได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะขึ้นเป็น อำเภอหนองหิน ในวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2550 โดยมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2550 อำเภอหนองหินตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดเลย ห่างจากตัวจังหวัดเลย 45 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอผาขาว จังหวัดเลย

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอกุกระดิง จังหวัดเลย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอภูหลวง จังหวัดเลย

อำเภอหนองหินมีพื้นที่ทั้งหมด 435 ตารางกิโลเมตร โดยมีสภาพภูมิประเทศทั่วไปเป็นที่ราบสลับกับเนินเขา และบางบริเวณเป็นที่ราบสูง เนื่องจากพื้นที่ซึ่งประกอบด้วยที่ราบสลับกับเนินเขา ทำให้สภาพภูมิอากาศมีความเปลี่ยนแปลงได้ง่าย ซึ่งฤดูร้อน ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม อากาศแห้งแล้ง ลมพัดแรง อุณหภูมิเฉลี่ย 32-35 องศาเซลเซียส ฤดูฝน ระหว่างเดือนมิถุนายน-กันยายน ฝนตกไม่ตามฤดูกาล ลักษณะเป็นฝนทิ้งช่วง อุณหภูมิเฉลี่ย 32-38 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ย 134.25 มิลลิเมตร ฤดูหนาว ระหว่างเดือนตุลาคม-มกราคม อากาศหนาวจัด มีลมแรง อุณหภูมิเฉลี่ย 6-12 องศาเซลเซียส อำเภอหนองหินแบ่งเขตการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็น 4 แห่ง ได้แก่ เทศบาลตำบลหนองหิน ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลหนองหิน องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหิน ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองหิน (เฉพาะนอกเขตเทศบาลตำบลหนองหิน) องค์การบริหารส่วนตำบลตาต่า ครอบคลุมพื้นที่ตำบลตาต่าทั้งตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลปวนพ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลปวนพทั้งตำบล และแบ่งการปกครองส่วนภูมิภาคเป็น 3 ตำบล 34 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลหนองหินมี 14 หมู่บ้าน ตำบลตาต่ามี 5 หมู่บ้าน ตำบลปวนพมี 15 หมู่บ้าน ด้วยความที่อำเภอหนองหินเป็นพื้นที่ทางการเกษตรเป็นหลักเช่นเดียวกับพื้นที่อื่นๆ ที่รายรอบ ผู้คนชาวอำเภอหนองหินจึงมีวิถีชีวิตที่อิงกับการเกษตร ไม่เว้นแม้แต่ภูมิปัญญาที่สามารถนำผลผลิตเหลือใช้จากการเกษตร หรือผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรมาต่อยอดด้วยภูมิปัญญาจนกลายเป็นสินค้าของฝาก และของที่ระลึกที่สามารถเสริมกิจกรรมในการท่องเที่ยวได้

1. ประวัติชุมชนผาห้วย

บ้านผาห้วย เป็นหมู่บ้านหนึ่งของอำเภอหนองหิน จังหวัดเลย เป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์และความเป็นมา คือ บ้านผาห้วยก่อตั้งหมู่บ้านขึ้นมาราว 70 ปี ก่อตั้งโดยยายจ้อย และพวกชาวบ้านที่มีการอพยพเคลื่อนย้ายของผู้คนอันเนื่องมาจากการเกิดสงครามจีนฮ่อ จึงมีการโยกย้ายพื้นที่อยู่อาศัยและหาแหล่งพื้นที่ใหม่ที่มีความปลอดภัยและมีความอุดมสมบูรณ์เพื่อที่จะทำการดำรงชีวิตของกลุ่มชาวบ้านจะอยู่อย่างมีความสุข หมู่บ้านผาห้วยนั้นเดิมมีชื่อว่า “บ้านผาหลาย” จากการสัมภาษณ์พบว่า การตั้งชื่อหมู่บ้านเป็นการตั้งชื่อตามลักษณะของภูมิประเทศในพื้นที่ที่ตั้งที่มีผาอยู่เป็นจำนวนมากและกระจายอยู่โดยทั่วไป ส่งผลทำให้ผู้นำมีการเลือกเอาจุดเด่นของพื้นที่มาเป็นจุดสร้างการจดจำและจุดเด่นที่เป็นอัตลักษณ์ของหมู่บ้าน ต่อมาคำได้มีการเรียกชื่อเพี้ยนและเคลื่อนออกไปตามชื่อเรียกถึงพืชที่มีอยู่มากในท้องถิ่นอย่างต้นหวายหรือดาว ก็ทำให้มีการปรับเปลี่ยนมาเป็นชื่อของ “บ้านผาห้วย” และมีการใช้เรียกชื่อนี้มาจนถึงปัจจุบัน รวมถึงความเป็นมาของผู้คนที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ภายในชุมชน การเข้ามารวมตัวกันในชุมชนย่อมมีการนำเอาวัฒนธรรมดั้งเดิมและมีการสร้างวัฒนธรรมใหม่ที่ผสมผสานร่วมกับคนในพื้นที่เอง เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข จนเกิดเป็นวัฒนธรรมความเชื่อเฉพาะของชุมชน เช่น วิธีการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของความเชื่อ ความศรัทธาและวัดก็เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อทางพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน จากการศึกษาพบว่า บ้านผาห้วยมีวัดที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนในชุมชนจำนวน 3 วัด ได้แก่ วัดโพธิ์ชัย วัดถ้ำผากวาง และวัดป่าผาห้วย (ห้วยหอม) ภายในวัดมีการสร้างถาวรวัตถุและบรรยากาศเงียบสงบที่เอื้อต่อการเข้ามาปฏิบัติธรรม และยังมีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนทั้งที่เกี่ยวข้องกับฮีตสิบสอง หรือ ประเพณี 12 เดือน เช่น วันปีใหม่ วันสงกรานต์ วันออกพรรษา วันเข้าพรรษา เป็นต้น ตลอดจนวัฒนธรรมด้านอาหาร วัฒนธรรมเครื่องจักสาน เกษตรกรรม วัฒนธรรมเหล่านี้ถ้านำมาเรียงร้อยและจัดระเบียบให้เกิดขึ้นเป็นเรื่องราวผ่านเอกสารและการพัฒนาคนในท้องถิ่นให้สามารถเล่าเรื่องราวของตนเองได้อย่างชัดเจนให้กับนักท่องเที่ยวมีประสบการณ์ในการรับรู้นอกเหนือจากการรับรู้แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอย่างภูเขาป่าเขาที่มีอยู่แล้ว ก็จะสามารถสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนได้มากยิ่งขึ้น สำหรับคนในท้องถิ่นบ้านผาห้วยนั้นถือว่ามีศักยภาพในการพัฒนาตนเองมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่เริ่มต้นตั้งชุมชนไปจนถึงการพัฒนาพื้นที่ธรรมชาติให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีชื่อเสียง จากการเก็บข้อมูลเบื้องต้น พบว่า คนในชุมชนมีความต้องการที่จะพัฒนาตนเองในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะการพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำเสนอด้านวัฒนธรรมผ่านการพูดเพื่อการสื่อสาร หรือการนำวัฒนธรรมมาสู่การจัดการท่องเที่ยว ซึ่งคนในชุมชนเห็นว่าถ้ามีผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้มาเป็นผู้ให้ความรู้ ร่วมเก็บรวบรวมข้อมูล ร่วมพัฒนาศักยภาพในการพูดและการอธิบายและ

การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ก็จะส่งผลทำให้คนในชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองมากยิ่งขึ้น

2. ภูมิประเทศ

ภูมิประเทศหมู่บ้านผาหวาย มีสภาพพื้นที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยแหล่งน้ำ ป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติและภูเขาที่สามารถทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี เช่น ปลูกข้าว ถั่วเหลือง หรือพืชเศรษฐกิจอื่นๆ การสร้างบ้านเรือนของชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนพื้นที่ใกล้แหล่งน้ำและตามแนวเชิงเขา จึงทำให้สามารถทำการเลี้ยงสัตว์ การปลูกไม้ผลและพืชสวน ดังภาพที่ 5 ในส่วนพื้นที่ป่าเขาหินปูนจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากมีลักษณะทางธรรมชาติสวยงาม ป่าเบญจพรรณเหมาะสำหรับการศึกษาหาความรู้หรือการศึกษาธรรมชาติ

ภาพที่ 5 บรรยากาศโดยรอบของชุมชนผาหวาย

3. ภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศในเขตบ้านผาหวาย สภาพอากาศดีในทุกฤดู โดยฤดูร้อน อากาศไม่ร้อนจัด ฤดูหนาว หนาวจัด ส่วนฤดูฝน ฝนตกชุก สามารถแบ่งฤดูกาลทางการท่องเที่ยวได้ ดังนี้

หน้าร้อนหรือฤดูร้อน หากท่านมาเที่ยว ในช่วงเดือน มีนาคม – พฤษภาคม ท่านจะได้สัมผัสบรรยากาศทุ่งหญ้าและขุนเขาเปลี่ยนจากสีเขียวกลายเป็นสีทอง

หน้าฝนหรือฤดูฝน ท่านจะได้สัมผัสความเขียวขจี ฉ่ำชุ่มเย็น ทะเลหมอกสวยงามที่เกิดขึ้นหลังจากฝนตกและได้สัมผัสวิถีชีวิตเกษตรกรรม ในการทำงาน of ชาวบ้านชุมชนผาหวาย ซึ่งอยู่ระหว่างเดือนมิถุนายน – เดือนตุลาคม

หน้าหนาวหรือฤดูหนาว อยู่ระหว่างเดือน พฤศจิกายน – กุมภาพันธ์ เป็นช่วงที่บ้านผาหวาย จะมีความสวยงามที่สุด ขุนเขาสีเขียว ทุ่งนาสีมรกต ท้องฟ้าสีคราม ตัดกับเมฆหมอกสีขาว ที่สำคัญ

อากาศดี เย็นสบาย ตลอดจนทะเลหมอกยามเช้าที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 ความสวยงามของทะเลหมอกหลังฝนตก
บนยอดภูป่าเปาะในจุดที่ 1 และจุดที่ 2

4. จำนวนประชากร

บ้านผาห้วยมีประชากรตั้งบ้านเรือนจำนวนทั้งสิ้น 256 หลังคาเรือน มีประชากรราว 1,079 คน แยกเป็น ประชากรชายจำนวน 529 คนและหญิง จำนวน 550 คน

5. การปกครอง

หมู่บ้านผาห้วยขึ้นตรงกับองค์การบริหารส่วนตำบลปวนผุ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย มีผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายบุญลือ พรหมหาลา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 ซึ่งได้รับเลือกตั้ง 2 สมัย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2562)

6. ประเพณีท้องถิ่น

บ้านผาห้วยมีวัฒนธรรมภาษาเป็นของตัวเอง คือภาษาไทยเลยและภาษาอีสาน(ไทใต้) บ้านผาห้วยมีประเพณีที่น่าสนใจซึ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดความเชื่อของชุมชนซึ่งจะจัดขึ้นในเดือนในช่วงเดือนหก คือ ประเพณีเลี้ยงผีปู่ตา ซึ่งเป็นประเพณีที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านผาห้วยมาตลอด ตั้งแต่ตั้งหมู่บ้านมากกว่า 70 ปี อีกทั้งบ้านผาห้วยมีประเพณีและวัฒนธรรมเช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียง ชุมชนบ้านผาห้วยยังคงมีการสืบทอดประเพณี 12 เดือนแบบอีสานหรือฮีตสิบสอง ซึ่งหมายถึงประเพณีที่จะต้องปฏิบัติทั้ง 12 เดือน ในแต่ละปี ดังนี้

ประเพณีบุญเดือนสาม คือบุญข้าวจี่ ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำเดือนสาม (ช่วงเดือนกุมภาพันธ์)

ประเพณีบุญเดือนสี่ คือบุญมหาชาติ (บุญพระเวสสันดร) ซึ่งจัดให้มีขึ้นอยู่ในช่วงของเดือนสี่ (ช่วงเดือนมีนาคมของทุกปี)

ประเพณีงานวันสงกรานต์ (วันปีใหม่ของไทย) ซึ่งตรงกับวันที่ 13 - 15 เดือนเมษายนของทุกปี
ประเพณีบุญเดือนหก คือ บุญบังไฟ ซึ่งจัดให้มีขึ้นอยู่ในช่วงของเดือนหก (ช่วงเดือนพฤษภาคม - มิถุนายนของทุกปี)

ประเพณีบุญเดือนเจ็ด คือ บุญข้าสยะ ซึ่งจัดให้มีขึ้นอยู่ในช่วงเดือนเจ็ด (ช่วงเดือนมิถุนายนของทุกปี)

ประเพณีบุญเดือนแปด คือ บุญเข้าพรรษา ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนแปด (ช่วงเดือนกรกฎาคมของทุกปี)

ประเพณีบุญทอดเทียนพรรษา ซึ่งอยู่ในระหว่างช่วงเข้าพรรษา (ของทุกปี)

ประเพณีบุญเดือนเก้า คือ บุญข้าวประดับดิน ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนเก้าของทุกปี

ประเพณีบุญเดือนสิบ คือ บุญข้าวสาก (กระยาสาต) ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบ ของทุกปี

ประเพณีบุญเดือนสิบเอ็ด คือ บุญออกพรรษา ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบเอ็ด ของทุกปี

ประเพณีงานบุญกฐิน ซึ่งจัดให้มีขึ้นอยู่ในช่วงของ วันแรม 1 ค่ำ เดือนสิบเอ็ดถึงวันแรม 14 ค่ำ เดือนสิบสอง ของทุกปี

ประเพณีงานลอยกระทง ซึ่งจัดให้มีขึ้นอยู่ในช่วงของวันแรม 12 ค่ำ เดือนสิบสอง ของทุกปี

ประเพณีงานบุญผ้าป่า ซึ่งจัดให้มีขึ้นทุกช่วงของปี (ขึ้นอยู่กับความพร้อมของเจ้าภาพจะกำหนดวัน)

ประเพณีงานบุญแจกข้าว (หรือทำบุญร้อยวัน) ซึ่งจัดให้มีขึ้นทุกช่วงของปี (ขึ้นอยู่กับความพร้อมของเจ้าภาพจะกำหนดวัน)

ประเพณีเลี้ยงปู่เจ้าอรัญษประจําหมู่บ้าน ปีละ 1 ครั้ง ก่อนจะลงทำนาและเกี่ยวข้าว เป็นความเชื่อเพื่อให้พืชพันธุ์ ธัญญาหารสมบูรณ์ดี

ประเพณีงานขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งจัดให้มีขึ้นทุกช่วงของปี (ขึ้นอยู่กับความพร้อมของเจ้าภาพจะกำหนดวัน)

ประเพณีงานบายศรีสู่ขวัญ มีขึ้นทุกช่วงของปี (ขึ้นอยู่กับความพร้อมของเจ้าภาพจะกำหนดวัน)

7. ความเชื่อท้องถิ่น

ชาวบ้านหมู่บ้านผาห้วยนั้นนอกจากจะมีความเชื่อในการปฏิบัติตามประเพณีและวัฒนธรรมตามความเชื่อในพุทธศาสนาแล้ว ยังมีประเพณีและความเชื่อท้องถิ่นที่มีการปฏิบัติตนตามแนวทางปู่ย่าตายาย นั่นคือ พิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ตา ในเดือน 6 หรือเดือน กรกฎาคม ของทุกปี ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีที่มีความสำคัญของทุกหมู่บ้าน ในเขตภาคอีสาน สำหรับการประกอบพิธีกรรมจะมีเจ้าและมีนางเทียม (บุคคลที่ถูกสมมุติให้เป็นตัวแทนของหมู่บ้าน มีหน้าที่ปฏิบัติรักษา เป็นผู้บอกกล่าวเป็น

ผู้ติดต่อสื่อสารกับวิญญูณที่มีประจำในหมู่บ้านแทนชาวบ้าน ส่วนจำนวนนางเทียมนั้นขึ้นอยู่กับว่าจะมีผีปูดามาลงกี่องค์) ในพิธีกรรมจ้ำและนางเทียมจะมีการพ้อนรำด้วย สำหรับผู้ที่ประกอบพิธีกรรมนั้นจะมีการสืบเชื้อสายกันมารุ่นต่อรุ่น โดยในหมู่บ้านนี้มี 3 รุ่นแล้ว ส่วนผู้ที่เป็นจ้ำคนปัจจุบันคือ “ตาเสาะ ทำมะรัง” อย่างไรก็ตามจากการสอบถามชาวบ้านบอกว่าในพิธีกรรมนี้จะมีชาวบ้านหลายคนมาเฝ้ารอผีปูดามอบอกเล่าผ่านท่าทางการพ้อนของนางเทียม ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 ประชาชนชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนบ้านผาหวายที่มาให้สัมภาษณ์ และหลายท่านก็มีบทบาททางสังคมในหมู่บ้าน โดยการเป็นจ้ำ และนางเทียมร่างทรงของผีปูดาม

8. สถานศึกษา

บ้านผาหวาย มีสถานศึกษาระดับพื้นฐานการศึกษาอยู่ 1 โรง คือ โรงเรียนบ้านผาหวาย บ้านผาหวาย ตำบลบ้านผาหวาย อำเภอนองหิน จังหวัดเลย จัดการศึกษาในระดับปฐมวัยและระดับประถมศึกษา ให้กับเขตพื้นที่บริการ 2 เขตคือบ้านผาฝ้ายและบ้านผาหวาย มีนักเรียนจำนวนทั้งสิ้น 144 คน แยกเป็นชาย 62 คน หญิง 52 คน

9. การประกอบอาชีพของคนในชุมชน

ประชาชนในหมู่บ้านผาหวายมีอาชีพหลักคือการทำเกษตรกรรม ปลูกยางพารา อ้อย ข้าวโพด มันสำปะหลัง รวมถึงการปลูกข้าวไร่ที่เป็นพันธุ์ข้าวเหนียวขาวและข้าวเหนียวดำสำหรับเก็บไว้ใช้ในการบริโภคในครัวเรือน

1. การปลูกยางพารา ของชาวบ้านในหมู่บ้านนั้น เริ่มมีการปลูกในปี พ.ศ. 2549 โดยการสนับสนุน จากรัฐบาลที่ต้องการสร้างรายได้ให้กับคนภาคอีสานในโครงการยางล้านไร่ สำหรับการปลูกยางนั้นส่วนใหญ่ปลูกตามเขาและแนวเขา โดยที่ส่วนใหญ่เป็นที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ ปัจจุบันมีการปลูกยางพาราราว 1,600 ไร่

2. การปลูกข้าวโพด ถือว่าเป็นพืชเศรษฐกิจของคนในหมู่บ้าน มีพื้นที่ในการปลูก จำนวน 1,300 ไร่

3. มันสำปะหลัง ถือว่าเป็นพืชเศรษฐกิจที่ปลูกและดูแลง่าย ให้ผลผลิตดีและมีราคาสูง

4. ข้าวไร่ ส่วนใหญ่เป็นข้าวเหนียวมีพื้นที่ในการปลูก จำนวน 1,600 ไร่

5. อ้อย มีพื้นที่ในการปลูก จำนวน 20 ไร่

นอกจากนี้หากมีเวลารว่างจากอาชีพการเกษตรก็จะไปขายสลากกินแบ่งรัฐบาล และรับจ้างทั่วไป

ชุมชนผาห้วยมีจุดดึงดูดใจที่สามารถนำไปสู่การท่องเที่ยวที่หลากหลาย ดังแผนที่ท่องเที่ยวบ้านผาห้วยและโฮมสเตย์ ภูป่าเปาะ อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย ดังภาพที่ 8 ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนมีความหลากหลายทั้งการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ได้แก่ ภูป่าเปาะ ถ้ำผากวาง ดังภาพที่ 9 และ 10

ภาพที่ 8 แผนที่ท่องเที่ยวและโฮมสเตย์ บ้านผาห้วย-ภูป่าเปาะ
อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย

ภาพที่ 9 ภูป่าเปาะ

ภาพที่ 10 ถ้ำผากวาง

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ วัดโพธิ์ชัย วัดถ้ำผากวาง วัดป่าผาห้วย (ห้วยหอม) ดังภาพที่ 11, 12 และ 13 ตลอดจนความน่าสนใจของวิถีชีวิตของชุมชนที่วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน ได้แก่ ประเพณีตามคติของภาคอีสาน “ฮีตสิบสอง” และพิธีกรรมการ เลี้ยงผี ปู่ตา

ภาพที่ 11 วัดโพธิ์ชัย

ภาพที่ 12 วัดถ้ำผากวาง

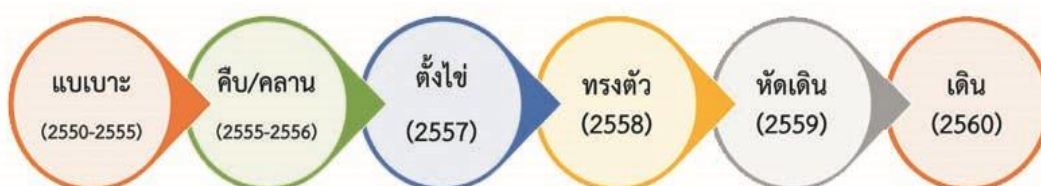

ภาพที่ 13 วัดป่าผาห้วย

พัฒนาการทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย

ชุมชนผาห้วยมีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ คือ ภูเขาแปเปาะ เป็นภูเขาสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 900 เมตร พื้นที่ของหมู่บ้านผาห้วยส่วนใหญ่จะใช้ในการทำการเกษตรกรรม มีการแบ่งพื้นที่ในการปลูกที่อยู่อาศัยและตั้งหมู่บ้านอยู่ร่วมกัน ผลจากการที่หมู่บ้านผาห้วยอยู่ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยวอย่างสวนผาหินงาม(คุนหมิงเมืองไทย) ทำให้ นายบุญลือ พรหมลา ผู้ใหญ่บ้านผาห้วย เกิดความคิดที่จะพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในเชิงธรรมชาติเพื่อการชื่นชมความงาม จึงมีการนัดประชุมลูกบ้านเพื่อหาแนวร่วมในการพัฒนาพร้อมทั้งการระดมทุนและแรงจากคนในหมู่บ้าน

จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวบ้านผาห้วยนั้นเป็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและมีชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้และมีการพัฒนาตนเองเพื่อพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งมีหน่วยงานต่างๆ เข้าไปส่งเสริมสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณและความรู้อันจะช่วยให้บ้านผาห้วยสามารถพึ่งพาตนเองผ่านการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน เช่นเดียวกับการนำเอาวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาเป็นเครื่องมือช่วยให้นักท่องเที่ยวได้เกิดประสบการณ์และการเรียนรู้ในรากเหง้าของท้องถิ่นที่ตนเองเข้ามาศึกษาและเรียนรู้ อันจะนำมาสู่ความประทับใจและกลับมาท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นในโอกาสต่อไป โดยผู้นำชุมชนมีแนวคิดต้องการพัฒนาชุมชนสู่การท่องเที่ยวตั้งแต่ปี พ.ศ.2550 ได้มีการพัฒนาศักยภาพของชุมชนตลอดจนคนภายในชุมชนเรื่องการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง จนเกิดมีการเดินทางท่องเที่ยวครั้งแรกในปี พ.ศ. 2556 และมีการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์และนำเสนอพัฒนาการทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย โดยได้แบ่ง Timeline พัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ดังภาพที่ 14

ภาพที่ 14 Timeline พัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย

ผู้วิจัยได้แบ่ง Timeline พัฒนาการทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยออกเป็น 6 ช่วงเวลา และได้ตั้งชื่อช่วงเวลาในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนตามลำดับการเติบโตของการท่องเที่ยวชุมชนในแต่ละช่วงเวลา ว่ามีการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างไร โดยเปรียบเทียบกับพัฒนาการและการเจริญเติบโตของเด็ก ประกอบด้วย

ช่วงที่ 1 แบนเบา	ปี พ.ศ. 2550 – พ.ศ. 2555	บุกเบิกและเตรียมชุมชน
ช่วงที่ 2 คืบ/คลาน	ปี พ.ศ. 2555 – พ.ศ. 2556	เริ่มต้นการท่องเที่ยว
ช่วงที่ 3 ตั้งไข่	ปี พ.ศ. 2557	ก่อตั้งชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
ช่วงที่ 4 ทรงตัว	ปี พ.ศ. 2558	จดทะเบียนชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ หน่วยงานต่างๆ เริ่มเข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ช่วงที่ 5 หัดเดิน	ปี พ.ศ. 2559	เริ่มต้นการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีระบบ
ช่วงที่ 6 เดิน	ปี พ.ศ. 2560	บริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. ช่วงที่ 1 แบนเบา ปี พ.ศ. 2550 – พ.ศ. 2556 บุกเบิกและเตรียมชุมชน

นายบุญลือ พรหมหาลา หรือ ผู้ใหญ่บุญลือ ผู้ใหญ่บ้านบ้านผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย เล่าความเป็นมาของการบุกเบิก “ภูป่าเปาะ” ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ว่า ก่อนหน้านี้อาจารย์บ้านผาห้วยมีอาชีพทำนาปลูกข้าว และทำไร่ข้าวโพด มาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย ช่วยกันแผ้วถางพื้นที่ป่าสงวนให้เป็นพื้นที่ทำมาหากิน ดังภาพที่ 15 ต่อมาในปี พ.ศ. 2550 กรมป่าไม้ได้ประกาศให้พื้นที่ภูคือ ภูกระแต ซึ่งอยู่ในบริเวณ ตำบลปวนพ เป็นพื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์ป่า ห้ามชาวบ้านขึ้นไปทำการเกษตร ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน ไม่มีที่ทำกิน ขาดรายได้

ภาพที่ 15 การบุกเบิกพื้นที่ภูป่าเปาะและเตรียมชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

ที่มา: ผู้ใหญ่บุญลือ พรหมหาลา (สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2560)

การท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยเริ่มต้นจากการที่ชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้มีความขัดแย้งกันเรื่องที่ทำกิน จนทำให้นายบุญลือ พรหมทาลา ผู้ใหญ่บ้านผาห้วยในฐานะคนกลางระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้เป็นคนเข้าไปไกลเกลี่ย ในที่สุดผู้ใหญ่บุญลือได้กล่าวว่า “ผมจะทำพื้นที่นี้ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพราะเรามีทรัพยากรธรรมชาติที่งดงาม มีภูหอ ที่ผมมองว่า คล้ายภูเขาไฟฟูจิของประเทศญี่ปุ่น ผมจะพยายามพัฒนาให้ภูหอ เป็นฟูจิเมืองเลยให้ได้ ตอนนั้นมีคนหัวเราะเยาะหาว่าผมบ้า เพื่อเจอ จะเป็นไปได้อย่างไร ผมบอกว่า ผมจะทำให้ดู จากนั้นก็ได้หารือกับชาวบ้านผาห้วยว่า เราต้องร่วมมือกัน เพื่อให้คนในชุมชนมีรายได้ เพื่อให้ทุกคนมีความเป็นอยู่ที่ดี เป็นชุมชนเข้มแข็งให้ได้” (ผู้ใหญ่บุญลือ พรหมทาลา, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2560)

จากนั้นผู้ใหญ่บุญลือได้จัดการประชุมชาวบ้าน โดยกล่าวว่าจะทำบ้านผาห้วยให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เพราะอยู่ไม่ไกลจาก สวนหินผางาม หรือ ศูนย์เมืองไทย ที่มีคนรู้จักกันอยู่แล้ว แต่จะทำอย่างไรให้เป็นที่สนใจแก่นักท่องเที่ยว ต้องหาจุดขายก่อน ผู้ใหญ่บุญลือมองเห็น ภูหอ ภูเขาทรงถั่วยคว่าปลายยอดตัด ซึ่งละห้ายคล้าย “ภูเขาไฟฟูจิ” ของประเทศญี่ปุ่น อีกทั้งบริเวณโดยรอบยังมีทัศนียภาพที่งดงาม มีต้นไผ่เปาะ ขึ้นเต็มภูเขา ช่วงฤดูหนาวมีหมอก มีทะเลหมอก อากาศเย็นสบาย ฤดูฝนต้นไม้อเขียวขจี ฤดูร้อนก็ยิ่งเที่ยวได้ เพราะอากาศไม่ร้อนอบอ้าวนัก เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบธรรมชาติแบบเดิมๆ และเที่ยวได้ทุกฤดูกาล การจะทำให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวไม่ใช่เรื่องง่าย ผู้ใหญ่บุญลือต้องใช้ความสามารถส่วนตัว คือ การเล่นดนตรี ไปเล่นตามงานต่างๆ และการเล่นดนตรีเปิดหมวกตามสถานที่สำคัญๆ และสถานที่ท่องเที่ยวในเมืองเลย เช่น สวนหินผางาม ถนนคนเดินอำเภอเชียงคาน เป็นต้น ดังภาพที่ 16 เป็นภาพบรรยากาศที่ผู้ใหญ่บุญลือเล่นดนตรีเพื่อหารายได้ ซึ่งเก็บเล็กผสมน้อยแล้วนำมาพัฒนาภูป่าเปาะให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว กว่าจะได้เงินมาต้องใช้เวลา ต้องใช้ความอดทน เพราะขณะนั้นไม่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เพราะถูกมองว่าเป็นเรื่องไร้สาระ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2555 เริ่มลงมือพัฒนาพื้นที่อย่างเป็นทางการเป็นรูปเป็นร่างเพื่อเตรียมพร้อมสู่การเป็นพื้นที่ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยต่อไป

ภาพที่ 16 ผู้ใหญ่บุญลือเล่นดนตรีตามงานและดนตรีเปิดหมวก เพื่อหารายได้มาพัฒนาภูป่าเปาะ

ที่มา: ผู้ใหญ่บุญลือ พรหมทาลา (สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2560)

2. ช่วงที่ 2 คีบ/คลาน ปี พ.ศ. 2555 – พ.ศ. 2556 พัฒนาพื้นที่และคนในชุมชน เริ่มต้นการท่องเที่ยว

ช่วงคีบ/คลาน หรือ ช่วงของการพัฒนาพื้นที่และคนในชุมชนเพื่อเตรียมพร้อมสู่การท่องเที่ยว และเป็นช่วงเริ่มต้นการท่องเที่ยวภายในชุมชนเกิดขึ้น โดยในปลายปี พ.ศ. 2555 ได้รับความอนุเคราะห์ ทั้งฝ่ายทหารจากพัน 1 ร.8 ค่ายศรีสองรัก และ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขึ้นมาปรับปรุงภูมิทัศน์ สร้างจุดชมวิว ห้องสุขา และปลูกต้นไม้ ดังภาพที่ 17 และภาพที่ 18 ส่วนการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวมีคณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกันดำเนินงาน โดยมีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูค้อ ภูกระแตและทางอำเภอให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี หลังจากมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการท่องเที่ยว ทำให้การบุกเบิกป่าเพื่อเพิ่มพื้นที่ทางการเกษตรลดลง ทุกคนหันมาช่วยกันอนุรักษ์ และปลูกต้นไม้เพิ่ม เพราะหากไม่มีป่าไม้แล้ว นักท่องเที่ยวจะไม่เข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน โดยในช่วงแรกมีการดำเนินการประชุม ทั้งแบบประชาคมเพื่อนเน้นการมีส่วนร่วมและแบบไม่เป็นทางการส่งผลทำให้มีคนในชุมชนมองเห็นผลที่จะเกิดขึ้นกับการสร้างรายได้และเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชน ดังนั้นในวันสำคัญทางศาสนาจึงมีการระดมคนเพื่อการสำรวจพื้นที่เพื่อสร้างการรับรู้ถึงความงดงามของธรรมชาติที่ท้องถิ่นมี อันถือว่าเป็นทุนทางธรรมชาติที่มีให้และให้คนชุมชนร่วมกันดำเนินการจัดการ

ภาพที่ 17 ทหารจากพัน 1 ร.8 ค่ายศรีสองรัก จังหวัดเลย มาช่วยพัฒนาพื้นที่ภูป่าเปาะ

ที่มา: ผู้ใหญ่บุญลือ พรหมทาลา (สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2560)

ผู้ใหญบุญลือ ได้เล่าให้ฟังว่า “กว่าจะเคลียร์ปัญหาระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ใช้เวลาอยู่หลายปี แต่ผมและชาวบ้านก็ได้ละความพยายาม พวกเราช่วยกันคนไม้คนละมือ ผมไปเล่นดนตรีเปิดหมวกหาเงิน ชาวบ้านก็เอารถอีแต๊กที่เคยใช้ทำการเกษตรมาแพ้วกลางเส้นทางที่เคยใช้มาก่อน ให้เป็นเส้นทางขึ้นไปสู่แหล่งชมพุดห่อ (ภูป่าเปาะในปัจจุบัน) ที่มีทั้งหมด 4 จุด 4 ระดับ สร้างศาลาที่พัก สร้างสถานที่ให้นักท่องเที่ยวไปถ่ายรูปในมุมต่างๆ ของพุดห่อ และทัศนียภาพโดยรอบ แม้กระทั่งรอดูพระอาทิตย์ตกดิน ซึ่งชาวบ้านกระตือรือร้นที่จะช่วยกันเต็มที่ ทุกคนต้องหากินเลี้ยง

ปากเลี้ยงท้อง ก็ท้อบ้าง เลิกช่วยไปบ้าง แต่ยังมีอีกหลายคนที่ต้องสู้เคียงบ่าเคียงไหล่มากับผม พวกเราพยายามให้กำลังใจซึ่งกันและกัน เราจะช่วยกันสู้ เพื่อชุมชนของเรา”

ภาพที่ 18 การสร้างจุดชมวิวนภูป่าเปาะโดยความร่วมมือของชาวบ้านชุมชนผาห้วย

ที่มา: ผู้ใหญ่บุญลือ พรหมหลา (สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2560)

ปี พ.ศ. 2556 ได้เริ่มเปิดทดลองการท่องเที่ยว มีผู้ว่าราชการจังหวัดเลยเป็นประธานในพิธีเปิด ช่วงแรกยังมีนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวไม่มากนัก หากหลังจากมีสื่อมวลชนเริ่มเข้ามาถ่ายทำรายการ อาทิ รายการอนุวัต จัดให้ คอสมันน์ข่าวช่อง 7 สี รายการเที่ยวละไมไทแลนด์เวิร์ลและรายการผู้หญิงถึงผู้หญิง ทางช่อง 3 จึงทำให้ภูป่าเปาะเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น อีกทั้งมีการประชาสัมพันธ์ผ่านทางท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานเลย และสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ เช่น เฟสบุ๊ก อินสตาแกรม จึงทำให้ภูป่าเปาะเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่นักท่องเที่ยวทั้งในจังหวัดเลยและจังหวัดใกล้เคียง นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้ความสนใจเดินทางมาท่องเที่ยว โดยในวันที่ 5 ธันวาคม 2556 มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวยังภูป่าเปาะอย่างมากและต่อเนื่องจนถึงปีใหม่ จากปรากฏการณ์ดังกล่าว จึงทำให้ชาวบ้านกระตือรือร้นที่จะบริการนักท่องเที่ยว การบริการทางการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้ให้บริการนักท่องเที่ยวในช่วงแรก ได้แก่ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก และชาวบ้านในชุมชนเริ่มสนใจเข้ามาเป็นสมาชิกกรับจ้างขึ้นภูป่าเปาะ (รถอีแต๊ก) เพิ่มมากขึ้น

3. ช่วงที่ 3 ตั้งไข่ ปี 2557 ก่อตั้งชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) โดยสำนักงานพื้นที่พิเศษเลย (สพพ.๕) ได้มาพัฒนาสาธารณูปโภคที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวในพื้นที่ภูป่าเปาะ อาทิ ถนนขึ้นภูป่าเปาะ จัดการอบรมบุคลากรทางการท่องเที่ยว จัดการอบรมเรื่องการจัดการขยะและ

สิ่งแวดล้อม มีการคัดแยกขยะที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว จัดการอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น จัดการอบรมผู้ประกอบการร้านอาหาร เป็นต้น หลังจากนั้นในปี พ.ศ.2557 ได้มีการก่อตั้งชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) เพื่ออนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี อันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) เพื่อเป็นศูนย์กลางการบริการการท่องเที่ยวและแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยชุมชนอย่างยั่งยืน และ 4) เพื่อสร้างรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับกลุ่มอาชีพและบุคคลในชุมชนอย่างทั่วถึง (อัครวิทย์ หมั่นกุล, 2559: 16)

นอกเหนือจากองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) โดยสำนักงานพื้นที่พิเศษเลย (สพพ.๕) จะเข้ามาพัฒนาสาธารณูปโภคที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวแล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยได้มีการจัดอบรมเพื่อให้ความรู้สร้างความเข้าใจแก่ชุมชนในการบริการและการจัดการทางการท่องเที่ยว ตลอดจนการพัฒนาสภาพภูมิทัศน์ให้เหมาะสมต่อการจัดการท่องเที่ยว อาทิ การถ่ายทอดความรู้ด้านการบริการและการจัดการอาหาร การอบรมการจัดการสภาพภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวภูป่าเปาะ การปรับสภาพภูมิทัศน์บริเวณบ้านเรือนที่พักอาศัยเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวให้กับกลุ่มชาวบ้านผาห้วย และการพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่นในพื้นที่ภูป่าเปาะ ดังภาพที่ 19 โดยโครงการต่างๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพทางการท่องเที่ยวให้กับชุมชน อีกทั้งเชื่อมการท่องเที่ยวจากสวนหินผางามมายังภูป่าเปาะซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ของจังหวัดเลย เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับบุคลากรในท้องถิ่นเพื่อจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและเพื่อรองรับการตอบสนองความต้องการทางด้านการท่องเที่ยวในอนาคตของชุมชนได้

ภาพที่ 19 การอบรมให้ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวแก่ชุมชนผาห้วย

ที่มา : ผู้ใหญ่บุญลือ พรหมहाลา

“ก่อนจะมาเป็นชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะในปัจจุบัน เมื่อก่อนเริ่มจากตั้งกลุ่มวิสาหกิจ กลุ่มแรกกลุ่มอนุรักษ์ภูป่าเปาะและกลุ่มท่องเที่ยวบ้านผาห้วย เป้าหมายของการรวมกลุ่มในตอนนั้น เพื่อขอสินเชื่อจากธนาคารออมสินให้สมาชิกกู้ซื้อรถอีแต็ก ไว้สำหรับนำมาประกอบกิจการ

รณาทิวเขื่อนภูป่าเปาะ หลังจากนั้นทั้งสองกลุ่มจึงได้รวมกัน แล้วก่อตั้งเป็นชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ ในการสมัครเป็นสมาชิกชมรม ต้องเสียค่าสมัครจำนวน 20 บาท เพื่อเป็นค่าเอกสารในการสมัคร และลงหุ้นคนละ 500 บาท ปัจจุบันมี 71 หุ้น และทุกวันพระจะนัดสมาชิกของชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ มาช่วยกันพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ตัดหญ้า ปลูกต้นไม้ ดูแลซ่อมบำรุงศูนย์บริการนักท่องเที่ยว สาเหตุที่จัดตั้งชมรมเพราะต้องการพึ่งพาตนเองของสมาชิกชมรม ขณะที่ในกลุ่มวิสาหกิจนั้น ไม่สามารถเขียนโครงการขอรับงบสนับสนุนเองได้โดยตรง การจะทำโครงการของบประมาณจากหน่วยงานอื่นๆ จำเป็นต้องเสนอผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลพานพุด ซึ่งมีข้อติดขัดบางประการ จึงทำให้มีแนวคิดที่อยากจดทะเบียนรับรองเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชนเพื่อที่จะดำเนินการต่างๆ ได้ง่ายขึ้น” (คุณลุงโกศลย์ นามมะลิ เลขาธิการ ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ, สัมภาษณ์ 17 พฤษภาคม 2559)

4. ช่วงที่ 4 ทรงตัว ปี พ.ศ. 2558 เป็นช่วงจดทะเบียนชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ มีหน่วยงานต่างๆ เป็นพี่เลี้ยง ช่วยเหลือและให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวบ้านผาห้วยนั้นเป็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและมีชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้และมีการพัฒนาตนเองเพื่อพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งในช่วงแรกของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะมีหน่วยงานต่างๆ เข้าไปส่งเสริมสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณและความรู้ อันจะช่วยให้ชุมชนบ้านผาห้วยสามารถพึ่งพาตนเองผ่านการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน เช่นเดียวกับการนำเอาวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาเป็นเครื่องมือช่วยให้นักท่องเที่ยวได้เกิดประสบการณ์และการเรียนรู้ในรากเหง้าของท้องถิ่นที่ตนเองเข้ามาศึกษาและเรียนรู้ อันจะนำมาสู่ความประทับใจและกลับมาท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นในโอกาสต่อไป

วันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2558 คณะกรรมการก่อตั้งชมรมได้ไปจดทะเบียนรับรองเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชน จากคณะกรรมการส่งเสริมการจัดการสวัสดิการสังคมแห่งชาติ ทำให้มีสถานะเป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ สามารถดำเนินการต่างๆ ได้อย่างคล่องตัวมากขึ้น นายโกศลย์ นามมะลิ เลขาธิการชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ (สัมภาษณ์ 17 พฤษภาคม 2559) กล่าวว่า เรื่องการบริหารจัดการท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจังหวัดเลย ได้แก่ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) โดยสำนักงานพื้นที่พิเศษเลย (สพพ.5) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.) สำนักงานเลย และมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย มาช่วยเป็นพี่เลี้ยง ให้ความรู้ อบรมการทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวให้ การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อต่างๆ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยได้มีบทบาทเข้ามามีส่วนในเรื่องของการอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาพื้นที่ การบริหารจัดการตลอดจนบุคลากรในท้องถิ่นให้มีความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนได้ ได้แก่

โครงการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการ การให้บริการที่มีมาตรฐานด้านการท่องเที่ยวอย่างถูกต้องและเหมาะสม โครงการการจัดสภาพภูมิทัศน์ บริเวณบ้านเรือนที่พักอาศัย แหล่งท่องเที่ยวภูเขาเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวให้กับกลุ่มชาวบ้าน ซึ่งมีการจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดรูปแบบผังบริเวณและปรับสภาพภูมิทัศน์ บริเวณส่วนต้อนรับนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังมีการให้ความรู้ด้านการจัดการขยะในพื้นที่ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวภูเขา รวมทั้งได้ไปศึกษาเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ตำบลปลาป่า อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย โดยเรียนรู้ทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน แล้วนำมาปรับใช้ในเรื่องการต้อนรับนักท่องเที่ยว การออกแบบภูมิทัศน์จัดเตรียมสถานที่ รวมทั้งการบริหารจัดการ ที่เป็นการนำเอาความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานภายในชุมชนปลาป่า มาประยุกต์ใช้กับชุมชนบ้านผาห้วย ในการพัฒนาการท่องเที่ยวภูเขา

5. ช่วงที่ 5 หัตถ์เดิน ปี พ.ศ. 2559 เริ่มต้นการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีระบบ

การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยในช่วงนี้นั้น มีการพัฒนาให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดเลย การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยนั้นเป็นส่วนหนึ่งของบริบทการพัฒนาท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของอำเภอหนองหิน ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวอย่างสะดวก การพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว การบริการทางด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวภายในท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวภายในท้องถิ่นมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนมากยิ่งขึ้น ในช่วงนี้ชุมชนผาห้วยมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนมากขึ้น โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นที่ปรึกษาคอยเสนอแนะแนวทาง มีทิศทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีระบบ มีการตั้งคณะกรรมการบริหารชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูเขาป่าเปาะ จำนวน 21 คน มีนายอำเภอหนองหิน หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูค้อภูกระแต และผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านผาห้วยเป็นประธานที่ปรึกษา โดยจะมีการแบ่งงานกันทำ ในทุกกระบวนการทำงาน โดยจะแบ่งออกเป็นฝ่ายๆ ได้แก่ เภรัญญิก ประชาสัมพันธ์ ฝ่ายรถนำเที่ยว ฝ่ายมัคคุเทศก์ ฝ่ายร้านค้า ฝ่ายดูแลศูนย์ และฝ่ายรักษาความสงบ

ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูเขาป่าเปาะ (องค์กรสวัสดิการชุมชน) มีหน้าที่ในการบริหารจัดการและดำเนินการด้านการท่องเที่ยวภูเขาป่าเปาะ โดยมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บริการ ทำหน้าที่ต้อนรับให้ข้อมูลทางการท่องเที่ยว การบริการทางการท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดรถอีแต๊ก มัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเพื่อเที่ยวชมความงามของยอดภูเขาป่าเปาะ ตลอดจนดูแลความเรียบร้อยของร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึกของชุมชนให้มีมาตรฐานสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว มีการจัดทำแผนการท่องเที่ยว ที่มีแผนบริหารจัดการ

แผนการพัฒนาบุคลากร แผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยรายได้หลักของชมรมมาจากการหักค่าให้บริการรถอีแต๊ก ร้อยละ 20 ของรายได้รวมค่าบริการรถอีแต๊กเข้ากองกลาง โดยจะแบ่งรายได้ร้อยละ 60 ไว้สำหรับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซ่อมแซม ต่อเติมสถานที่ ปลุกต้นไม้ดอกไม้ และเป็นค่าตอบแทนรายปีของคณะกรรมการชมรมร้อยละ 20 ช่วยเหลือสวัสดิการหมู่บ้าน ทำบุญช่วยวัด กฐิน ผ้าป่า และสมทบในกิจกรรมของโรงเรียนร้อยละ 15 และอีกร้อยละ 5 เป็นสวัสดิการสำหรับเรื่องอื่นๆ เช่น จังหวัดขอความร่วมมือหรือเงินสนับสนุนกิจกรรม หรือไว้สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการรับรองผู้มาเยี่ยมเยือนภายในชุมชน โดยในปีนี้ได้เริ่มมีการเก็บสถิติจำนวนนักท่องเที่ยว มีรายละเอียด ดังนี้ จำนวนนักท่องเที่ยวผู้ใหญ่ (อายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป) จำนวน 102,527 คน เด็ก (อายุต่ำกว่า 15 ปี) จำนวน 32,210 คน ชาวต่างชาติจำนวน 100 คน จำนวนนักท่องเที่ยวมาขึ้นภูป่าเปาะรวมทั้งสิ้นจำนวน 134,837 คน มีเงินรายได้จากการจัดเก็บค่าบริการรถอีแต๊ก จำนวน 8,090,220 บาท หักเข้ากองกลางชมรมร้อยละ 20 คิดเป็นเงิน 1,618,044 บาท(สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บุญลือ พรหมทาลา, 28 พฤษภาคม 2561)

ภาพที่ 20 แผ่นผังคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ
(องค์กรสวัสดิการชุมชน)

6. ช่วงที่ 6 เติบ ปี พ.ศ. 2560 – ปัจจุบัน บริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากบริบทการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของอำเภอหนองหินดังที่กล่าวถึงในบทที่ 2 พบว่า ชุมชนผาห้วยได้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนตามนโยบายของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของอำเภอหนองหิน โดยเริ่มต้นจากการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภู

เปาะ (องค์กรสวัสดิการชุมชน) ในปี พ.ศ.2557 และจดทะเบียนชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะ ขึ้นในปี พ.ศ. 2558 และแต่งตั้งคณะกรรมการชมรมโดยมีวาระคราวละ 2 ปี ดังมีรายนามต่อไปนี้

นายอำเภอนองหิน	ประธานที่ปรึกษา
หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูค้อภูกระแต	ประธานที่ปรึกษา
ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านผาหวาย	ประธานที่ปรึกษา
ดต.สุเทพ อินทศรี	ประธานที่ปรึกษา
นายบุญลือ พรหมหาลา	ประธานชมรม
นายบุญจันทร์ แก้ววาฤทธิ์	รองประธาน
นายเตียง ธรรมรัง	รองประธาน
นายโกศลย์ นามมะลิ	เลขานุการ
นายยงยุทธ นามเจริญ	เหรัญญิก
นายธนเดช กล่อมใจ	ประชาสัมพันธ์
นายทรงศักดิ์ เชียงเคลือ	ปฏิคม
นายพิต กอเทพ	รองประธานฝ่ายรณนำเที่ยว
นายทักษิณ นนทะลย์	รองประธานฝ่ายมัคคุเทศก์
นายบุญมี แสนแก้ว	รองประธานฝ่ายร้านค้า
นายสมบูรณ์ ทารบุตร	รองประธานฝ่ายการพัฒนา
นายปรากฏ ศรีหานารถ	รองประธานฝ่ายดูแลศูนย์
นายสมศักดิ์ มารพันธ์	รองประธานฝ่ายรักษาความสงบ
นายคำจัต แก้ววาฤทธิ์	กรรมการ
นายคำพอง เรอจันทิก	กรรมการ
นายสิทธิพล ก้อมมะณี	กรรมการ
นายถวิล แสนแก้ว	กรรมการ
นายสุวรรณ แก้ววาฤทธิ์	กรรมการ
นายนริน เต็มลา	กรรมการ
นายประหยัด ทารบุตร	กรรมการ

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ภูป่าเปาะ นั้นครบองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งด้านการมีทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่น มีชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะเป็นกลไกในการทำงาน ที่สามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีกฎกติกาในการบริหารจัดการที่ดี มีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมทั่วถึง มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อ

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือนได้ เป็นอย่างดี นับเป็นการจัดการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ที่จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน โดยชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลอย่างแท้จริง โดยชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะเป็นกลุ่มที่ขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ในปัจจุบันได้มีการแยกสมาชิกของชมรมเป็นกลุ่มย่อย เพื่อให้สะดวกต่อการบริการจัดการมากยิ่งขึ้น ได้แก่ 1) กลุ่มรถรับจ้างสาธารณะในพื้นที่ (รถอีแต๊ก) 2) กลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหารและร้านจำหน่ายของที่ระลึก 3) กลุ่มนักท่องเที่ยวอาสาสมัคร 4) กลุ่มโฮมสเตย์ (Homestay) และ 5) กลุ่มแม่บ้านผลิตภัณฑ์ โดยมีการทำกฎระเบียบของหมู่บ้าน ข้อตกลงร่วมกันของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ (องค์กรสวัสดิการชุมชน) และข้อควรปฏิบัติของนักท่องเที่ยวไว้อย่างชัดเจน

ในปี พ.ศ. 2560 จำนวนนักท่องเที่ยวที่ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ มีรายละเอียด ดังนี้ จำนวนนักท่องเที่ยว ผู้ใหญ่ (อายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป) จำนวน 95,953 คน เด็ก (อายุต่ำกว่า 15 ปีขึ้นไป) จำนวน 25,210 คน ชาวต่างชาติจำนวน 200 คน จำนวนนักท่องเที่ยวมาขึ้นภูป่าเปาะในปี พ.ศ.2560 รวมทั้งสิ้นจำนวน 121,363 คน มีเงินรายได้จากการจัดเก็บค่าบริการรถอีแต๊ก จำนวน 7,281,780 บาท หักเข้ากองกลางชมรมฯ ร้อยละ 20 คิดเป็นเงิน 1,456,356 บาท จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บุญลือ พรหมทาลา เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2561 พบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนผาหวายจะเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวเดินทางเพื่อศึกษาดูงานภายในชุมชน นักท่องเที่ยวอิสระที่เดินทางด้วยตนเอง โดยใช้รถยนต์ส่วนตัว และนักท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่มใหญ่/คณะใหญ่ หรือที่เรียกกันว่ากรุ๊ปทัวร์

ภาพที่ 21 ข้อตกลงร่วมกันของชมรมฯ (ซ้าย) ข้อควรปฏิบัติของนักท่องเที่ยว (กลาง) และ กฎระเบียบของหมู่บ้านผาหวาย (ขวา)

เนื่องมาจากการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นมาได้ไม่นาน มีการเริ่มต้นจัดการท่องเที่ยวในปี พ.ศ.2556 จากความต้องการที่เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยยังความรู้ความเข้าใจของคนในชุมชนด้านการจัดการท่องเที่ยว จึงมีเพียงการจัดการให้เกิดการท่องเที่ยว แต่ไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลสถิติต่างๆ ในระหว่างปี พ.ศ.2557 – พ.ศ.2559 ได้มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาร่วมพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวแก่ชุมชน ได้แก่ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) โดยสำนักงานพื้นที่พิเศษเลย (สพพ.๕) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานจังหวัดเลย สำนักงานท่องเที่ยวกีฬาจังหวัดเลย สำนักงานจังหวัดเลย สำนักงานอำเภอนองหิน องค์การบริหารส่วนตำบลปวนพและมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย จึงทำให้มีการจัดการที่เป็นระบบมากขึ้น และได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลสถิตินักท่องเที่ยวขึ้นในปี พ.ศ. 2559 มีนักท่องเที่ยวมาขึ้นภูป่าเปาะรวมทั้งสิ้นจำนวน 134,837 คน มีเงินรายได้จากการจัดเก็บค่าบริการรถ อีแต๊กจำนวน 8,090,220 บาท หักเข้ากองกลางชมรมฯ ร้อยละ 20 คิดเป็นเงิน 1,618,044 บาท และในปี พ.ศ.2560 มีนักท่องเที่ยวเดินทางมารวมทั้งสิ้นจำนวน 121,363 คน มีเงินรายได้จากการจัดเก็บค่าบริการรถอีแต๊ก จำนวน 7,281,780 บาท หักเข้ากองกลางชมรมฯ ร้อยละ 20 คิดเป็นเงิน 1,456,356 บาท โดยมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนั้น นับเป็นผลตอบแทนจากการที่ชุมชนบ้านผาหวาย มองเห็นถึงคุณค่าจึงร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรในท้องถิ่น ประกอบกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากร และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้ภูเขาลูกหนึ่ง มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวขึ้นมาจนเป็นที่รู้จักทั้งชาวไทยและต่างประเทศ นำพารายได้ สร้างอาชีพ สร้างความภาคภูมิใจ และเป็นต้นทุนในการพัฒนาชุมชนได้เป็นอย่างดี (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2560: ระบบออนไลน์)

ประเภทของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนผาหวายสามารถแบ่งลักษณะของนักท่องเที่ยวได้เป็น 3 รูปแบบ

1. กลุ่มนักท่องเที่ยวเดินทางเพื่อศึกษาดูงานภายในชุมชน เช่น หน่วยงานการศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ ตลอดจนชุมชนที่ต้องการพัฒนาชุมชนของตนเพื่อการท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่ต้องการความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน ตลอดจนการบริหารจัดการชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวรูปแบบนี้จะมีลักษณะการเดินทางมาเป็นหมู่คณะ โดยมีการติดต่อประสานงานล่วงหน้า สนใจกิจกรรมทางการท่องเที่ยวอื่นๆ ที่หมู่คณะสามารถเข้าร่วมได้ อาทิ งานเทศกาล ประเพณีเฉพาะที่จัดขึ้นภายในชุมชน โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะมีการพักแรมค้างคืนเป็นส่วนใหญ่

2. นักท่องเที่ยวอิสระที่เดินทางด้วยตนเอง โดยใช้รถยนต์ส่วนตัว นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะเป็นนักท่องเที่ยวเดินทางมาเป็นส่วนตัว เช่น มาเที่ยวกับเพื่อนฝูงญาติมิตร นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะเป็น

นักท่องเที่ยวภายในจังหวัดเลยและนักท่องเที่ยวต่างถิ่นที่ชื่นชอบการผจญภัย อยากสัมผัสกับธรรมชาติที่สวยงาม เนื่องจากมีกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยการเดินขึ้นเขาเพื่อชมทัศนียภาพและนั่งรถอีแต๊กขึ้นเขาตามทางที่คดเคี้ยวและเป็นทางลูกรัง ซึ่งนักท่องเที่ยวอาจมีการวางแผนล่วงหน้าที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชนหรือมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง อาทิ สวนหินผางาม ถ้ำโพธิ์สัตว์ และเดินทางต่อมายังพื้นที่ท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้อาจจะมีการพักแรมค้างคืนหรือเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นระยะเวลาสั้นๆ ได้ ขึ้นอยู่กับความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน หากชุมชนมีกิจกรรมที่น่าสนใจอื่นๆ อาจทำให้การตัดสินใจที่จะอยู่ในชุมชนนานขึ้น

3. นักท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่มใหญ่/คณะใหญ่ หรือที่เรียกกันว่ากรุ๊ปทัวร์ จะเป็นนักท่องเที่ยวที่เลือกใช้บริการจากบริษัททัวร์/บริษัทนำเที่ยว โดยซื้อเป็นโปรแกรมสำเร็จรูปจากบริษัททัวร์ต่างๆ ซึ่งรายการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีการกำหนดไว้เรียบร้อยแล้ว จะเดินทางมาถึงเมื่อใด กิจกรรมทางการท่องเที่ยวมีอะไรบ้าง จะรับประทานอาหารอย่างไร พักค้างคืนหรือไม่อย่างไร และจะมีมัคคุเทศก์เดินทางมาเพื่ออำนวยความสะดวกด้วย ลักษณะของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะมีเวลาในการเดินทางจำกัด ไม่สามารถเพิ่มเติมกิจกรรมอย่างอื่นได้ โดยส่วนใหญ่ นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะไม่มีการพักค้างแรม

จากการสัมภาษณ์ นายโกศลย์ นามมะลิ เลขานุการชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชนผาห้วยเป็นกลุ่มครอบครัว โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวชอบมากที่สุดคือการนั่งรถอีแต๊กเพื่อชมทัศนียภาพของภูป่าเปาะ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สามารถทำได้ทั้งครอบครัวเพราะรถอีแต๊กหนึ่งคันสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ 6 – 12 คน ทำให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเป็นครอบครัวสามารถนั่งรถอีแต๊กไปได้พร้อมๆ กัน สร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเป็นอย่างดี

นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวยังชุมชนผาห้วย ซึ่งเป็นหัวหน้าสายตรวจจราจร สถานีตำรวจภูธรอำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม ได้กล่าวว่า “พวกเราเดินทางมาเป็นครอบครัวใหญ่ 10 คนสามารถนั่งรถอีแต๊กได้ในคันเดียว ทำให้ไม่ต้องเป็นห่วงหรือพะวงว่าต้องแยกกันนั่ง ทำให้มีความสุขสนุกสนานในการเดินทางท่องเที่ยว” เช่นเดียวกับ นักท่องเที่ยวจากจังหวัดปทุมธานี ได้กล่าวว่า “เดินทางมาท่องเที่ยวภูป่าเปาะเพราะอยากพาครอบครัวนั่งรถอีแต๊กชมวิวยุคเมืองไทย มากัน 6 คนนั่งรถคันเดียวได้ ข้างหน้า 2 คน ข้างหลังคนขับ 4 คน ได้ตะโกนคุยกันสู้กับเสียงรถอีแต๊ก สนุกมากๆ วิวและอากาศข้างบนภูป่าเปาะก็สวย ค่ำค่าที่ได้เดินทางมา”

จากการศึกษาพัฒนาการการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยในแต่ละช่วงเวลา สามารถแบ่งออกเป็นช่วงเวลากพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนได้ 6 ช่วงเวลา คือ ช่วงที่ 1 แบนเบา ในปี พ.ศ. 2550 – พ.ศ. 2555 เป็นช่วงของการบุกเบิกพื้นที่และเตรียมชุมชน ช่วงที่ 2 คืบ/คลาน ในปี พ.ศ. 2555 – พ.ศ. 2556 เป็นช่วงที่เริ่มต้นการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน ช่วงที่ 3 ตั้งไข่ ในปี

พ.ศ. 2557 มีการก่อตั้งชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน ช่วงที่ 4 ทรงตัว ในปี พ.ศ. 2558 ชุมชนได้ทำการจดทะเบียนชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะขึ้น และมีหน่วยงานต่างๆ เริ่มเข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ช่วงที่ 5 หักเดิน ในปี พ.ศ. 2559 ชุมชนได้มีการเริ่มต้นจัดการท่องเที่ยวอย่างมีระบบ มีการจัดเก็บสถิตินักท่องเที่ยว และช่วงที่ 6 เดิน ในปี พ.ศ. 2560 บริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังภาพที่ 22

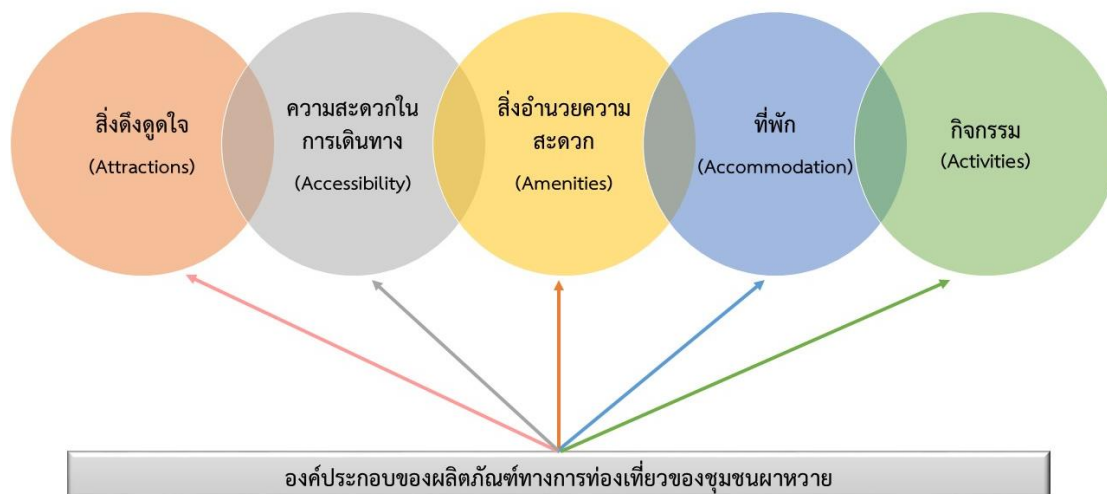

ภาพที่ 22 แสดงพัฒนาการการท่งเทียวของชุมชนผาห้วยโดยเปรียบเทียบกับ
การเจริญเติบโตของเด็กตามช่วงเวลาได้ 6 ช่วง

ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย

จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวในชุมชนผาห้วยเกิดขึ้นมาโดยการนำของผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีการพัฒนาที่เป็นระบบและมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ.2550 และมีพัฒนาการในการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนผาห้วยมีความหลากหลายทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต กิจกรรมทางการท่องเที่ยว ตลอดจนการบริการทางการท่องเที่ยว ที่มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของตนเอง จึงเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือน องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวได้มีการกล่าวถึงในงานวิจัยหลายเรื่อง ซึ่งมีรายละเอียดคล้ายกันจะต่างกันบ้างในองค์ประกอบย่อย ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยจากเอกสาร การลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญและการสนทนากลุ่ม พบว่า ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยจะประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก คือ 1) สิ่งดึงดูดใจ (Attractions) สิ่งดึงดูดใจของชุมชนผาห้วย อาทิ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและวิถีชีวิต 2) ความสะดวกในการเดินทาง (Accessibility) การเข้าถึง การคมนาคมขนส่งและความสะดวกในการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน สภาพของถนนหนทาง รถโดยสารประจำทาง เป็นต้น 3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) สิ่งอำนวยความสะดวกภายในชุมชนผาห้วย คือ สิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน อาทิ น้ำ ไฟ โทรศัพท์ ห้องน้ำ ร้านอาหาร โรงพยาบาล ธนาคาร สำนักงาน ไปรษณีย์ เป็นต้น 4) ที่พัก (Accommodation) สถานที่พักแรมภายในชุมชนหรือใกล้เคียง รวมถึงจำนวนที่พักที่เพียงพอ มีความหลากหลายด้านราคาและการบริการ มีความเหมาะสมต่อสถานที่ รวมถึงทำเลที่ตั้งของที่พัก(ความใกล้ไกลของที่พักจากแหล่งท่องเที่ยว) และ 5) กิจกรรม (Activities) กิจกรรมทางการท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีความหลากหลายและตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนผาห้วย ซึ่งมีรายละเอียดผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย แยกตามองค์ประกอบ ดังภาพที่ 23 องค์ประกอบ 5 องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย

ภาพที่ 23 องค์ประกอบ 5 องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์
ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction)

ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย มีจุดเด่น จุดดึงดูดใจ ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์ในชุมชนผาห้วย ประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ได้แก่ ภูเขาเปาะ วัดป่าสุขใจ วัดป่าโพธิ์ชัย งานแปรรูปไม้ไผ่ ชาติธานี และอาหารพื้นบ้าน มีรายละเอียดแต่ละผลิตภัณฑ์ ดังนี้

1.1 ภูเขาเปาะ

ภูเขาเปาะ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 900 เมตร คำว่า เปาะ หมายถึง ชนิดพันธุ์ของต้นไม้ ที่ชาวบ้านมักจะนำมาทำข้าวหลาม ซึ่งเป็นพันธุ์ที่เปาะแตกหักง่าย จึงเรียกว่า ไม้เปาะ โดยภูเขาภูนี้จะมีไม้ชนิดนี้เป็นจำนวนมากจึงเป็นที่มาของชื่อ ภูเขาเปาะ อีกทั้งภูเขาเปาะยังเป็นจุดท่องเที่ยวแห่งใหม่ของ ตำบลปวนพุ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากสวนหินผางามมากนัก วิถีจากยอดเขาภูเขาเปาะ จะมีความงดงามแตกต่างกันในแต่ละฤดูกาล

- ฤดูร้อน (เดือนมีนาคม ถึง เดือนพฤษภาคม) นักท่องเที่ยวสามารถเห็นทัศนียภาพที่งดงามของทุ่งหญ้าและขุนเขาเป็นสีเหลืองทองสวยงาม

- ฤดูฝน (เดือนมิถุนายน ถึง เดือนตุลาคม) นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับความสวยงาม ความสดชื่น ความเขียวขจีของต้นไม้ และการเตรียมดินเพื่อทำนาข้าว

- ฤดูหนาว (เดือนพฤศจิกายน ถึง เดือนกุมภาพันธ์) เป็นช่วงที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวมากที่สุด โดยถ้าเดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงปลายฝนต้นหนาว ก็จะได้ชมทุ่งนาสีเขียว กลางหุบเขา ถ้าเป็นช่วงที่อากาศหนาวจัดจะมองเห็นทะเลหมอกที่สวยงาม

การเดินทางท่องเที่ยวไปยังภูป่าเปาะ ใช้รถอีแต๊ก ซึ่งดัดแปลงมาจากรถไถนา สามารถนั่งได้ประมาณ 5-7 คน มีการเก็บค่าบริการรถอีแต๊กขึ้นภูป่าเปาะ ผู้ใหญ่จะคิดราคาคนละ 60 บาท เด็กระดับชั้นประถมถ้ามากับผู้ปกครองจะไม่คิดค่าบริการ ส่วนเด็กระดับชั้นมัธยมคิดครึ่งราคา ราคาคนละ 30 บาท แต่ถ้าเป็นกลุ่มศึกษาดูงานที่มาเป็นคณะ เด็กประถมคิดค่าบริการคนละ 20 บาท มัธยมเก็บค่าบริการ 40 บาท โดยรถหนึ่งคันจะนั่งได้ประมาณ 10 คน เส้นทางที่รถอีแต๊กผ่านจะเป็นไร้เกษตรของชาวบ้านตลอดสองข้างทาง ใช้เวลาในการเดินทาง 30 นาทีที่จะถึงจุดชมวิว ทางชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ ได้มีการกำหนดจุดจอดรถอีแต๊กเพื่อการชื่นชมความงามของธรรมชาติในพื้นที่สูงนั้น โดยจุดดังกล่าวมีการกำหนดโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนในการลงความเห็นร่วมกันว่าแต่ละจุดมีความสวยงามและให้บรรยากาศในการชื่นชมความงามที่แตกต่างกันออกไป โดยมีการกำหนดออกเป็น 4 จุด ได้แก่ จุดที่ 1 เป็นจุดที่ชมวิวภูหอที่มีลักษณะคล้ายกับภูเขาไฟฟูจิที่ญี่ปุ่นได้ใกล้เคียงที่สุด ดังภาพที่ 24 และ 25 จุดที่ 2 เป็นจุดชมวิวภูหอที่คล้ายกับจุดที่ 1 โดยนักท่องเที่ยวสามารถถ่ายภาพ เนื่องจากมีการสร้างจุดสำหรับถ่ายภาพที่สวยงาม ดังภาพที่ 26 และ 27 จุดที่ 3 เป็นจุดสุดท้ายสำหรับการนั่งรถอีแต๊ก ดังภาพที่ 28 และเป็นจุดจอดรถอีแต๊ก ดังภาพที่ 29 เพื่อเดินเท้าต่อไปยังจุดที่ 4 ในจุดนี้จะมองเห็นทัศนียภาพอีกฝั่งภูเขาของภูป่าเปาะ และจุดที่ 4 เป็นจุดที่สูงที่สุดของภูป่าเปาะ สามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ได้ 360 องศา รอบทิศทาง ดังภาพที่ 30 ด้วยความสูงจากระดับน้ำทะเล ประมาณ 900 เมตรนี้ ทำให้สามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์อันสวยงามและมองเห็นภูเขาต่างๆ ในบริเวณใกล้เคียงได้ด้วยตาเปล่า เช่น ภูหอ (ฟูจิเมืองเลย) ภูกระดึง ภูหลวง ภูผาจิต ภูผาม่าน ภูหินร่องกล้า สวนหินผางาม โดยเฉพาะจุดที่เห็นเด่นชัดคือ ภูหอ หรือ ฟูจิเมืองเลย สำหรับการที่มีการเรียกกันว่าฟูจิเมืองเลย นั้นก็เพราะว่า “ภูหอ” นี้มีลักษณะคล้ายๆ กับภูเขาไฟฟูจิที่ประเทศญี่ปุ่น

ภาพที่ 24 ภูมิทัศน์บนยอดภูป่าเปาะที่จะเห็นภาพของภูหอ ภูหลวง ในจุดชมวิวที่ 1

ภาพที่ 25 จุดชมวิวที่ 1 เป็นจุดที่นักท่องเที่ยวนิยมถ่ายภาพมากที่สุด เนื่องจากเห็นภูหอได้ชัดเจน

ภาพที่ 26 จุดชมวิวบนภูป่าเปาะในจุดที่ 2 เห็นภาพความงดงามของภูหอ และภูหลวง

ภาพที่ 27 จุดชมวิว จุดที่ 2 เป็นจุดชมวิวที่สามารถมองเห็นภูหอหรือฟูจิเมืองไทยได้ในมุมกว้าง

ภาพที่ 28 จุดที่ 3 เป็นจุดจอดรถอีแต๋นรับ-ส่งนักท่องเที่ยวเพื่อเดินเท้าต่อไปยังจุดที่ 4 ในจุดนี้ยังสามารถเห็นทิวทัศน์อีกฝั่งของภูป่าเปาะซึ่งมีลักษณะภูเขาที่สวยงาม แปลกตา อีกทั้งยังสามารถมองเห็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยวได้

ภาพที่ 29 ภูเขาसानอน เป็นชื่อภูเขาที่ตั้งขึ้นจากลักษณะที่มองเห็น ซึ่งมีความคล้ายกับหญิงสาวนอนหงาย ผมสยายสวยงาม

การขึ้นไปยังจุดชมวิวต่างๆ ในภูป่าเปาะ ชุมชนมีการตกแต่งสถานที่เพื่อการถ่ายภาพของนักท่องเที่ยวโดยจุดชมวิวดังกล่าวสามารถมองเห็นภูห่อได้อย่างชัดเจน ช่วงเวลาที่มีความสวยงามและเหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวและถ่ายภาพ คือ ช่วงก่อนพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก

ภาพที่ 30 ทางเดินขึ้นจุดที่ 4 และจุดที่นักท่องเที่ยวนิยมไปถ่ายภาพ
“เราคือผู้พิชิตยอดภูป่าเปาะ”

1.2 วัดป่าสุขใจ

วัดป่าสุขใจหรือวัดห้วยหอม เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยหลวงพ่อบุญรอด อยู่ห่างจากหมู่บ้านไปตามแนวถนนทางการเกษตรที่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านในการสร้างมาเป็นระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร โดยตั้งอยู่บนภูเขาสูง การเดินทางขึ้นไปต้องใช้รถยนต์ขับเคลื่อน 4 ล้อ แรงม้าสูง รวมถึงรถอีแต๋นที่ใช้ในการทำเกษตรกรรมของชาวบ้าน ตลอดเส้นทางของการเดินทางไปยังวัดป่า

สุขใจจะเห็นทิวทัศน์ของภูหอ ภูกระดึง ที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ด้านล่าง และสวนยางพาราที่มีความร่มรื่น รวมถึงแปลงเกษตรกรรม

ภาพที่ 31 ศาลาปฏิบัติธรรม โครงสร้างของอาคารเปิดโล่ง ด้านในประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัยสีดำ พื้นลงแล็คเกอร์มัน

ภายในบริเวณวัดป่าสุขใจจะแบ่งเป็นพื้นที่อย่างชัดเจน เช่นพื้นที่ส่วนรวมที่ใช้สำหรับปฏิบัติธรรมและพื้นที่เฉพาะห้ามเข้าซึ่งเป็นพื้นที่ของพระสงฆ์ บรรยากาศโดยรวมเป็นวัดที่สร้างขึ้นท่ามกลางธรรมชาติ โดยการสร้างพื้นที่จะมีการตัดไม้ดั้งเดิมออกไปน้อยที่สุด และมีการนำต้นไม้จากพื้นราบเข้ามาปลูกเพื่อสร้างความร่มเย็นและสวยงามเพิ่มขึ้นด้วย ดังภาพที่ 32 – 33

ศาสนสถานที่สร้างขึ้นมานั้น จะตั้งอยู่บนฐานความคิดของความกลมกลืนกับธรรมชาติ วัสดุที่ใช้เป็นวัสดุสมัยใหม่อย่างเหล็กและกระเบื้องสมัยใหม่ที่ใช้สีกลมกลืนกับธรรมชาติ เช่น เหล็กมีการทาสีน้ำตาล พื้นเป็นสีซีเมนต์เคลือบวานิชนา พื้นที่ของศาลาปฏิบัติธรรมเปิดโล่ง

ถาวรวัตถุประกอบด้วย

1) ประติมากรรมปูนปั้นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ตั้งอยู่บริเวณแนวหน้าผาที่มีการสร้างพื้นที่เป็นฐานสูง ด้านล่างเป็นห้องและใช้วัสดุอย่างปูนสร้างเป็นอย่างหินก้อนใหญ่วางเรียงราย ด้านหน้าพระพักตร์ของพระพุทธรูปจัดทำเป็นทางเดินเข้าไปขนาดเล็กลงมาด้วยสะพานที่มีความใสให้ความร่มเย็นและร่มรื่นได้เป็นอย่างดี

2) ศาลาปฏิบัติธรรม เป็นศาลาที่สร้างขึ้นในลักษณะโถงโล่ง พื้นขัดและเคลือบมัน ด้านในประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิสีดำ ศาลาปฏิบัติธรรมมีโครงสร้างเป็นเหล็กทาสีน้ำตาล

3) ห้องน้ำ เป็นอาคารรวมหมู่แบ่งแยกออกเป็นห้องน้ำชายและหญิงอย่างชัดเจน มีโครงสร้างเป็นเหล็กทาสีน้ำตาล ผนังด้านในและด้านนอกเป็นปูนเปลือยขัดมัน

ภาพที่ 32 ประติมากรรมพระพุทธรูปสีขาวประทับนั่งปางมารวิชัย และศาลาที่สร้างขึ้น เพื่อปรับแต่งภูมิทัศน์ให้เกิดความสวยงาม

ภาพที่ 33 กุฏิและ ห้องน้ำที่มีการออกแบบโครงสร้าง สีสนและวัสดุที่ให้ความกลมกลืน กับสภาพแวดล้อมและไม่ทำลายธรรมชาติ

1.3 วัดป่าโพธิ์ชัย

วัดป่าโพธิ์ชัย เป็นวัดที่ตั้งอยู่ภายในหมู่บ้าน ถือว่าเป็นวัดที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน บางส่วนของพื้นที่วัดติดภูเขาที่เป็นพื้นที่การปลูกยางพารา วัดป่าโพธิ์ชัยเป็นวัดเก่าแก่ มีอายุกว่า 70 ปี เริ่มก่อตั้งโดย หลวงปู่บุญมี และในปัจจุบัน หลวงตาหนู เป็นเจ้าอาวาสที่วัดโพธิ์ชัย ภายในวัดมี ถ้ำโพธิ์ชัย เดิมเรียก ถ้ำโหลง เนื่องจากผู้ค้นพบถ้ำแห่งนี้มีชื่อว่า โหลง จึงตั้งชื่อถ้ำตามผู้ค้นพบ แต่ในปัจจุบันเปลี่ยนเป็น ถ้ำโพธิ์ชัย ภายในถ้ำประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย เป็นพระพุทธรูปที่เป็นที่เคารพนับถือของคนในหมู่บ้านเป็นอย่างมาก จากข้อมูลประตู่ไข่มุกมีการหล่อรูปพระสงฆ์เดินตรงงส์ตลอดสองข้างทางจนถึงองค์เจดีย์ ดังภาพที่ 34

ภาพที่ 34 บริเวณเส้นทางเข้าวัดมีการประดับตกแต่งงานหล่อรูปพระสงฆ์
เดินธุดงค์หลายสิบลูป

บริเวณวัดมีถาวรวัตถุสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นพื้นที่ในการประกอบพิธีกรรมและทำสังฆกรรมของ
พระสงฆ์ ประกอบด้วย

- 1) ศาลาการเปรียญ เป็นอาคาร 2 ชั้น ครึ่งตึกครึ่งไม้ ใช้ในการประกอบพิธีกรรมของ
สงฆ์
- 2) กุฏิ มีลักษณะเป็นบ้านที่ทำเป็นหลังคา ครึ่งตึกครึ่งไม้
- 3) ประติมากรรมพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ ปางนาคปรก พระพุทธรูปประทับนั่งใน
ลักษณะปางมารวิชัย
- 4) ประติมากรรมพระพุทธรูปใหญ่ ประดิษฐานบริเวณปากถ้ำขนาดเล็กที่อยู่บริเวณแนว
ชายผา ประทับนั่งในลักษณะปางมารวิชัย ดังภาพที่ 35

ภาพที่ 35 ประติมากรรมพระพุทธรูปขนาดใหญ่ปูนปั้น ด้านบนพระพุทธรูปสีขาวปางนาคปรก
ส่วนด้านล่างเป็นสีชมพูปางมารวิชัยประทับนั่งอยู่บนฐานดอกบัว

5) ประติมากรรมช้าง เจ้าพ่อใหญ่หรือเจ้าพ่อโหลง เป็นประติมากรรมช้างขนาดใหญ่ที่
ทำขึ้นจากการขึ้นโครงสร้างด้วยเหล็กแล้วฉาบด้วยปูนจากนั้นจึงมีการตกแต่งรูปทรง โครงสร้าง
ผิวสัมผัสของผิวหนังให้มีลักษณะคล้ายจริง นอกจากนี้ยังมีการปั้นรูปช้างอีก 2 ตัวในลักษณะเหมือน
จริงทั้งสี่ส้นและท่าทางการยืน

ภาพที่ 36 ประติมากรรมช้างขนาดใหญ่ ชื่อ เจ้าพ่อท่าโขลง โดยปั้นเป็นช้างพลาย
ที่มีขนาดใหญ่เหมือนจิ้งหรีดสีสนและผิวสัมผัส รวมถึง
ช้างพังและลูกที่มีขนาดเล็กกว่า

6) มณฑป สร้างเป็นเป็นโครงสร้างมีหลังคา หลังคามุงกระเบื้อง เสาเหล็กและ
โครงสร้างของมณฑปเป็นเหล็ก ผนังเปิดทั้ง 4 ด้าน ด้านในประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดใหญ่
ปางมารวิชัย ดังภาพที่ 37

ภาพที่ 37 มณฑป ประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัยสีทอง ทำเป็นพื้นยกสูง
แนวรั้วทำเป็นรูปนาคนีเขี้ยว และภาพขวากุฎิพระสงฆ์

1.4 วัดถ้ำผากวาง

วัดถ้ำผากวางเป็นวัดป่าที่ใช้ถ้ำในการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ วัดตั้งอยู่บนเนินสูงชายหน้า
ผา มีพระจำพรรษา 2 รูป ศาสนวัตถุที่อยู่บริเวณวัดประกอบด้วย

- 1) อาคารที่ใช้เก็บข้าวของเครื่องใช้ เป็นอาคารรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่อสร้างในแบบ
ง่ายๆ ฝาผนังเป็นสังกะสี
- 2) โรงครัว ใช้สำหรับประกอบอาหารและจัดสำรับสำหรับพระสงฆ์

3) ประติมากรรมพระพุทธรูปขนาดใหญ่ปางมารวิชัย ประดิษฐานอยู่ในส่วนของบริเวณหน้าผามีการตัดแต่งหน้าผาให้เป็นลาน มีความสูงจากระดับพื้นของอาคารเก็บของและโรงครัว ประมาณ 100 เมตร มีการสร้างบันไดปูนซีเมนต์ลาดเดินขึ้น สำหรับลักษณะของพระพุทธรูปใหญ่คือ การแสดงรูปแบบและลักษณะของความเป็นพื้นบ้าน แต่ก็มีลักษณะอย่างพระพุทธรูปสมัยใหม่อย่างภาคกลาง ดังภาพที่ 38

ภาพที่ 38 พระพุทธรูปขนาดใหญ่ปางมารวิชัยที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการสร้างขึ้นมา ประดิษฐานอยู่บริเวณหน้าผา สามารถมองเห็นมุมมองของหมู่บ้านในจุดสูงได้

พระพุทธรูปขนาดใหญ่ที่ประดิษฐานอยู่ที่หน้าผาของวัดถ้ำผากวาง ถือว่าเป็นความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านในการจัดทำขึ้น ชาวบ้านเห็นว่าการสร้างพระพุทธรูปนั้นเป็นการสร้างบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาและสร้างความสุขใจให้กับผู้มีจิตศรัทธาในการร่วมสร้างนั้น

ชาวบ้านเล่าว่า “เดิมมีพระพุทธรูปโบราณอยู่ภายในถ้ำ แต่มีขโมยมาขโมยพระพุทธรูปออกไป ซึ่งก็ส่งผลทำให้คนขโมยนั้นกลายเป็นคนวิกลจริต” เช่นเดียวกับมีการเล่าว่า “ชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงจะได้ยินเสียงฆ้องและเสียงกลองออกมาจากภายในถ้ำ” ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือวิญญาณสิงสถิตอยู่ภายในถ้ำ ความเชื่อนี้จึงส่งผลต่อการทำบุญของชาวบ้านในชุมชน โดยมีการทำบุญในบริเวณวัดถ้ำผากวาง ในช่วง 15 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี โดยจะมีการจ้างวงหมอลำมาแสดง เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองในงานบุญนี้ด้วย

1.5 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.5.1 งานจักสาน

งานจักสานถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนบ้านผาห้วยที่มีการทำมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย โดยทำเป็นข้าวของเครื่องใช้ในครัวเรือน มีการทำออกมาในหลายลักษณะ ประกอบด้วย หวด กระด้งหรือกระเปียน กระตืบข้าวเหนียว ชาวบ้านเล่าว่า “การสาน เป็นขั้นตอนที่ยาก และต้องใช้ความละเอียดมากที่สุด เริ่มจากการก่อฐานด้านล่างด้วยเส้นตอกสองชนิด คือ ตอกยืน (ตอก-ตั้ง) ซึ่ง

จะมีลักษณะคอดตรงกลางต่างจากตอกทั่ว ๆ ไป และตอกนอน (ตอกसान) ที่มีขนาดกว้างเท่ากัน เท่ากันทั้งเส้นตากปกติ เหตุที่ตอกยี่นมีลักษณะพิเศษ เนื่องมาจากเมื่อสานเสร็จจะได้ตะกร้าที่มีฐาน เล็ก และค่อย ๆ บานขึ้นบริเวณปาก” ดังภาพที่ 39

วิธีการจักตอก

1. การจักตอกป็น แบ่งไม้ไผ่ออกเป็นชั้นๆตามขนาดที่ต้องการ ใช้มีดจักตอกเอา ส่วนในออก (ซี่ตอก)จักในส่วนที่เหลือออกเป็นเส้นบางๆ แล้วหลาวให้เรียบร้อยตากแดดให้แห้ง
2. การจักตอกตะแคง ใช้วิธีเดียวกันกับการจักตอกป็นเบื้องต้น แต่การจักให้เป็น เส้นตอกจะทำการจักทางผิวเป็นเส้นเล็กกว่าตอกป็น ทำการหลาวให้เรียบร้อย แล้วนำออกตากแดด
3. การจักไพล ใช้วิธีเดียวกันกับการจักตอกตะแคง แต่การหลาวจะหลาวให้เป็นเส้น กลมแบบเท่ากัน ทำการหลาวให้เรียบร้อย แล้วนำออกตากแดด

ภาพที่ 39 งานหัตถกรรมการจักสานไม้ไผ่เป็นกระติ๊บข้าว เส้นตอกมีการย้อมสี เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีความสวยงาม

1.5.2 งานหัตถกรรมการทอผ้า

อาชีพของชาวบ้านในชุมชนผาหวายส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือการทำเกษตรกรรม เมื่อว่างจากการทำเกษตรกรรม ผู้หญิงบ้านผาหวายก็จะทอผ้า โดยส่วนใหญ่จะทอผ้าฝ้ายไว้ใช้ภายในครัวเรือนและเก็บไว้ใช้ในงานหรือพิธีกรรมสำคัญๆ เกี่ยวกับการบวช การแต่งงาน เป็นต้น เนื่องจากในชุมชนผาหวายมีการปลูกฝ้าย โดยจะเริ่มปลูกในเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน ใช้เวลาประมาณ 6 เดือน ในเดือนพฤศจิกายนฝ้ายจะแก่จนสามารถเก็บมาใช้ทอผ้าได้ ชาวบ้านผาหวายจะเก็บฝ้ายทั้งเมล็ด นำปุ๋ยฝ้ายมาผึ่งแดดไว้ แล้วนำไปหีบหรืออัด ปั่นและย้อม เพื่อนำไปทอเป็นผ้าต่อไป

ขั้นตอนการทอผ้าของชุมชนผาหวาย จะมีลักษณะเดียวกันกับการทอผ้าของชาวอีสานทั่วไป ประกอบด้วย การปลูกฝ้าย การทำเส้นฝ้าย การย้อมสี และการทอผ้า มีวัสดุอุปกรณ์ในการทอผ้า ประกอบด้วย กี่หรือหูก ฟันหวี ตะกอหรือเขากะสวย และเขาหูก ซึ่งลายผ้าของชุมชนผาหวายเป็นลวดลายทางแนวตั้ง โดยมีจุดเด่นอยู่ที่การนำฝ้าย 2 เส้น 2 สี มาพันรวมกันเป็น 1 เส้นแล้วนำมา

ทอ ทำให้เกิดเป็นสีเฉพาะที่แปลกตา ดังภาพที่ 40 แต่ในปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่เลือกทอลายตาราง เพราะมีความง่ายและใช้เวลาในการทอค่อนข้างเร็วกว่าการทอผ้าลายอื่นๆ

ภาพที่ 40 หัตถกรรมการทอผ้า ศิลปะพื้นบ้านของชุมชนผาห้วย เป็นลวดลายทางแนวตั้ง จุดเด่นอยู่ที่การนำฝ้าย 2 เส้น 2 สี มาควั่นเข้าหากันแล้วนำมาทอ ทำให้เกิดเป็นสีเลื่อมพรายและมีผิวสัมผัสที่แปลกใหม่

1.5.3 งานหัตถกรรมแปรรูปไม้ไผ่

ชุมชนผาห้วยได้มีการแปรรูปไม้ไผ่ พัฒนาสู่ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกในรูปแบบของ กระปุกออมสินและแก้วน้ำ ซึ่งความโดดเด่นของผลิตภัณฑ์อยู่ที่การใช้วัสดุพื้นบ้านอย่างไม้ไผ่ซางที่มี อยู่มากมายในชุมชน นำมาสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านรูปทรงและลวดลายที่มีชีวิตชีวา ดังภาพที่ 41 และ ภาพที่ 42

ภาพที่ 41 ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ซางของที่ระลึกชุมชนผาห้วย ก่อนการลงแล็คเกอร์ให้เกิดความเงางาม

วัสดุที่ใช้ในการทำผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ข้างเป็นของที่ระลึก (กระปุกออมสิน, แก้วน้ำ) ประกอบด้วย

- ไม้ไผ่ข้าง สำหรับทำเป็นผลิตภัณฑ์มีลักษณะเป็นกระบอกที่มีความยาวและมีขนาดใหญ่

- แล็คเกอร์ สำหรับการเคลือบให้สีติดคงทนนานและมีความเงางาม

- สีเมจิก สำหรับการเขียนลวดลายให้สวยงาม มีลักษณะเป็นด้ามมีสีต่างๆ

มากมายเลือกนำมาใช้สร้างสรรค์ความงาม

- เลื่อย สำหรับการเลื่อยไม้ไผ่ให้ได้ขนาดที่ต้องการ

- เครื่องเจียร สำหรับการตกแต่งผิวและปากของไม้ไผ่ให้ได้จังหวะและสวยงาม

- กระดาษทราย สำหรับการขัดให้สวยงาม

- ไม้อัด สำหรับการปิดหัว-ท้ายของผลิตภัณฑ์บางชิ้น

วิธีการทำผลิตภัณฑ์

1. ตัดไม้ไผ่เป็นกระบอก วัดระยะตามรูปแบบแต่ละอย่าง

2. ขัดด้วยกระดาษทรายทำความสะอาด

3. พ่นแลคเกอร์ ใส่ลวดลายตกแต่งลวดลายให้สวยงาม

การใช้/ประโยชน์ใช้งานตามประเภทของผลิตภัณฑ์ และเป็นของประดับตกแต่ง

บ้านเรือนให้สวยงาม

ภาพที่ 42 ลักษณะผลิตภัณฑ์กระปุกออมสินที่ทำจากไม้ไผ่ของชุมชนผาห้วย

1.6 ผลิตภัณฑ์ซาฤาษี

ซาฤาษี *Trisepalum* วงศ์ GESNERIACBAB หรือ ที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า ซาฤาษีพระราม เป็นไม้พุ่มที่ขึ้นอยู่ตามเขาหินปูนที่มีลักษณะเป็นป่าเบญจพรรณผสมป่า ลำต้นสูง 20-60 เซนติเมตร ใบเดี่ยวเรียบบรูปรีกว้างประมาณ 1.5-2.5 เซนติเมตร ยาว 2.5-6.0 เซนติเมตร ปลายใบมน โคนใบรูป

ลุ่มหรือมน ขอบใบจักมน ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้มมีขนประปราย ด้านล่างมีขนสีขาวปกคลุมหนาแน่น มีใบประดับ 1 คู่ กลีบเลี้ยงเป็นหลอดรูปถ้วยปลายแยก 5 กลีบ ยาวประมาณ 1 เซนติเมตร กลีบดอกรูปประฆัง ยาวประมาณ 2 เซนติเมตร ปลายแยก 5 แฉก สีชมพูหรือสีม่วงอ่อน ชานกลีบคู่ล่างมีแต้มสีเหลือง เกสรเพศผู้ 2 อัน สีขาว รังไข่บนสันปกคลุมหนาแน่นอ่อน ผลเป็นฝักเมื่อแห้งจะแตกโดยมีเมล็ดจำนวนมาก ดอกจะบานในช่วงฤดูฝนระหว่างเดือนกรกฎาคม-กันยายน ติดผลระหว่างเดือนตุลาคม-ธันวาคม

หมอบ้านในชุมชนผาห้วยนำมาทำเป็นชาชงกินบำรุงกำลังแก้อ่อนเพลีย ชาฤๅษีเป็นผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มชาวบ้านนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสมุนไพรที่อยู่ในชุมชน โดยในผลิตภัณฑ์จะมีส่วนผสมของสมุนไพร 2 ชนิดรวมกัน คือ ชาฤๅษีและอ้อยสามสวน หรือที่รู้ในชื่อว่า “ชะเอม”

สรรพคุณของชาสมุนไพรคือการแก้ปวดเมื่อย แก้อาการเจ็บขา ทำให้ชุ่มคอ

ความโดดเด่นที่น่าสนใจของชาฤๅษีคือการเป็นพืชที่ขึ้นอยู่บริเวณชายผาที่สูง ขึ้นอยู่ในส่วนของหินปูนในส่วนของพื้นที่ที่มีความชุ่มชื้น

ราคาจำหน่ายของชาฤๅษี จะอยู่ที่ราคา 20 บาท/ห่อ เพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวยังชุมชนผาห้วย ดังภาพที่ 43

ภาพที่ 43 ชาฤๅษีที่ขึ้นอยู่ตามแนวหินปูนรวมถึงตามหน้าผา และชาฤๅษีแห้งที่ถูกนำมาบรรจุเป็นผลิตภัณฑ์จำหน่ายเพื่อเป็นของที่ระลึกการท่องเที่ยว

1.7 อาหารพื้นบ้าน

ชาวบ้านในชุมชนผาห้วยมักรับประทานอาหารง่าย รับประทานได้ทุกอย่าง เพื่อการดำรงอยู่ของชีวิตและการปรับตัวให้สอดคล้องกับ ธรรมชาติ ชาวบ้านจึงหาสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น นำมาดัดแปลงรับประทาน หรือประกอบเป็นอาหารทั้งพืชผักจากป่าธรรมชาติ ปลาจากลำน้ำ และแมลงต่างๆ หลายชนิด

อาหารพื้นบ้านในชุมชนผาห้วยส่วนมากจะมีรสเผ็ด เค็ม เปรี้ยว จะรับประทานข้าวเหนียวกับอาหารพื้นบ้านที่มีรสจัดและน้ำน้อย วิธีปรุงอาหารพื้นบ้านของชุมชนผาห้วย คือ หลาม ทมและอ่อม ในบรรดาอาหารพื้นบ้านในชุมชนนั้น สิ่งที่จะขาดไม่ได้คือ น้ำปลาร้า จัดว่าเป็นเครื่องปรุงที่ช่วยเพิ่มรสชาติ ให้อาหารน่ารับประทานยิ่งขึ้น น้ำปลาร้าจึงมีบทบาทต่อการประกอบอาหาร เกือบทุกชนิด ซึ่งทำให้กลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน มีอาหารที่เป็นวิถีชุมชนนำไปสู่การท่องเที่ยวได้ ดังนี้

1.7.1 หลาม

หลาม เป็นการทำอาหารให้สุกโดยใช้อุปกรณ์คือ กระบอกล้างไม้ซาง ส่วนผสมหลักได้แก่ เนื้อสัตว์ ปลาไหล เครื่องในสัตว์ ฯลฯ เครื่องปรุงน้ำพริกคล้ายกับแกง ไม่นิยมใส่ผัก ใส่ น้ำเปล่าเล็กน้อย ปรุงรสด้วยน้ำปลาร้า เกลือ และน้ำปลา แต่งกลิ่นด้วยผักอีตุ้ (แมงลัก) ผักข่า (ชะอม) ผักแขยง เป็นต้น ผสมทุกอย่างเข้าด้วยกัน บรรจุในกระบอกล้างไม้ซาง นำไปเผาไฟให้สุก ดังภาพที่ 44 จะมีกลิ่น หอม รับประทานกับข้าวเหนียวร้อนๆ

ภาพที่ 44 วิธีการทำหลามให้สุก โดยการนำกระบอกล้างไม้ซางที่บรรจุวัตถุดิบไปเผาไฟให้สุก

สำหรับในเขตบ้านผาห้วยนั้น หลามมักจะนิยมทั้งรับประทานในครัวเรือนและนำไปรับประทานในไร่นาหรือไปป่าช่วงพักกลางวันโดยการใช้ไม้ซางที่มีอยู่ในไร่ในป่านั้นเอง สำหรับวัตถุดิบที่ใช้ในการทำ ประกอบด้วย เนื้อตุ๋น เนื้อกระรอก เนื้อกระแต นำมาลนไฟ เพื่อขุดเอาหนังออก จากนั้นจึงนำไปหั่นและล้างให้สะอาดแล้วบรรจุลงในกระบอกล้างไม้ซาง ใส่ น้ำพริกและเกลือเพื่อปรุงรส เมื่อหลามจนสุกแล้วก็ผ่าไม้ซางออก นำใส่ถ้วยจาน กินกับข้าวเหนียวร้อนๆ ดังภาพที่ 45

ภาพที่ 45 ลักษณะของหลามปลาที่ปรุงสุกแล้ว เสิร์ฟพร้อมกระบอกไม้ไผ่

1.7.2 หมก

หมก เป็นการปรุงอาหารที่มีเนื้อสัตว์เป็นส่วนผสมหลัก เนื้อสัตว์ที่นิยมนำมาทำหมก ได้แก่ ปลาชิว (ปลาเล็กปลาน้อย) ฮวกกบ (ลูกอ๊อด) ปลาชนิดต่างๆ เขียดน้อย กบ ไก่ เป็นต้น หมก บางชนิดใส่หน่อไม้สด ต้มซูดฝอยเป็นหลัก อาจใส่เนื้อสัตว์เล็กน้อยหรือไม่ใส่ก็ได้ ส่วนผสมน้ำพริก หมกได้แก่ พริกสด หัวหอม ตะไคร้ โขลกละเอียด ปรุงรสด้วยน้ำปลาร้า เกลือ น้ำปลา ผสมทั้งหมด ให้เข้ากัน ตักใส่ใบตอง ห่อและกลัดด้วยไม้กลัด นำไปนึ่งหรือปิ้งไฟให้สุก หรืออาจนำส่วนผสมใส่ ลงใน หม้อปัดฝา ตั้งไฟอ่อนๆ ก็ได้ ผักที่นิยมใส่หมกได้แก่ หน่อไม้ซูด หรือหัวปลีหั่นฝอยก็ได้ (โดยเฉพาะ หมกไก่ จะใส่หัวปลี หั่นฝอย) ผักแต่งกลิ่นจะใช้ผักอีตู๋ (ใบแมงลัก) รสชาติที่ได้รับจะเกิดจากความสามารของผูปรุง โดยตรง ในการคาดคะเนปริมาณเครื่องปรุงให้พอเหมาะ เพื่อไม่ให้มีรสเผ็ด เค็มเกินไป ดังภาพที่ 46

ภาพที่ 46 ลักษณะหมกหน่อไม้ อาหารพื้นบ้านของชุมชนผาห้วย

1.7.3 อ่อม

อ่อม (แกงอ่อม) เป็นการปรุงอาหารที่มีเนื้อสัตว์และผักหลายชนิดเป็นส่วนผสมหลัก เครื่องปรุงประกอบด้วย

ส่วนน้ำพริก ประกอบด้วย พริกสด หัวหอม ตะไคร้หั่นฝอย โขลกหยาบๆ

ส่วนเครื่องปรุงได้แก่ เนื้อสัตว์ใช้ได้ทั้ง ไก่ ปลา กบ เนื้อวัว ฯลฯ และผักต่างๆ เช่น บวบ เห็ด มะเขือ ถั่วฝักยาว ฟักทอง ดอกฟักทอง ดอกมะรุ้ม ดอกแค ดอกบวบ เป็นต้น

วิธีการทำ นำเครื่องปรุงน้ำพริกละลายน้ำเล็กน้อย ตั้งไฟให้เดือด จึงใส่เนื้อสัตว์และผักต่างๆ ลงไป เมื่อเนื้อสัตว์และผักสุกปรุงรสด้วยน้ำปลาร้า ไม่ปรุงรสเปรี้ยวและหวาน จะมีลักษณะคล้ายแกงเลียงภาคกลาง

บางครอบครัวนิยมใส่ข้าวคั่วหรือข้าวเปือ (ข้าวสารเหนียวแช่น้ำโขลกให้ละเอียด) การใส่ข้าวคั่วจะใส่เมื่อปรุงรสและผักสุกได้ที่แล้วใส่ข้าวคั่วจึงยกลง ส่วนข้าวเปือจะใส่ไปพร้อมเครื่องปรุงน้ำพริก ขณะละลายน้ำตั้งไฟปรุงและคนให้เดือดสม่ำเสมอ ดังภาพที่ 47

ภาพที่ 47 แกงอ่อมไก่

2. ความสะดวกในการเดินทาง (Accessibility)

การคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องมีเส้นทางหรือโครงข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงพื้นที่ชุมชนผาหวายได้อย่างสะดวก ประกอบด้วย ถนนลาดยาง ถนนคอนกรีต รถยนต์ส่วนตัว และรถอีแต๊ก

การเดินทางเข้าสู่ชุมชนผาหวายวิธีที่สะดวกที่สุดคือทางรถยนต์ส่วนบุคคล โดยจะใช้เส้นทางคมนาคมทางบก โดยถนนส่วนใหญ่เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็กและเป็นถนนลาดยาง ชุมชนผาหวายอยู่ห่างจากตัวเมืองจังหวัดเลยประมาณ 45 กิโลเมตร เดินทางจากจังหวัดเลย ตามทางหลวงหมายเลข 201 ก่อนจะถึงตัวอำเภอหนองหินประมาณ 1 กิโลเมตร ให้เลี้ยวขวาไปตามเส้นทางหมายเลข 3029

ระยะทางประมาณ 19 กิโลเมตร ผ่านตลาดหนองหิน องค์การบริหารส่วนตำบลปวนพูนุ แหล่งท่องเที่ยวสวนหินผางาม (คุนหมิงเมืองไทย)

สภาพถนนภายในชุมชน ถนนทางเข้าไปในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต อยู่ในสภาพดี มีป้ายบอกทางชัดเจน ส่วนถนนภายในหมู่บ้านจะมีทั้งที่เป็นถนนลาดยางและถนนคอนกรีต มีสภาพค่อนข้างดี สามารถเดินทางได้สะดวก ดังภาพที่ 49

การขนส่งในเขตตำบลปวนพูนุ ไม่มีรถโดยสารประจำทาง ต้องเช่าเหมา โดยส่วนใหญ่การเดินทางมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวจะใช้รถยนต์ส่วนตัวเท่านั้น การเดินทางท่องเที่ยวภายในชุมชน มีรถอีแต๊กที่ถูกต้องดัดแปลงเป็นที่นั่งทั้งด้านหน้าและด้านหลังให้มีที่นั่งที่สะดวกสบายกับนักท่องเที่ยว ให้บริการในการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวภูเขาเปาะ โดย 1 คัน จะนั่งได้ไม่เกิน 10 คน อัตราค่าบริการท่านละ 60 บาท ให้บริการทุกวันตั้งแต่เวลา 05.00 - 18.00 น.

ภาพที่ 48 สภาพถนนที่เดินทางเข้าสู่บ้านผาห้วย (ภูเขาเปาะ)

3. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities)

สิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ได้แก่ สาธารณูปโภคพื้นฐาน พื้นที่จอดรถ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร และร้านขายของที่ระลึก

3.1 สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน

1) ไฟฟ้า ชาวบ้านในหมู่บ้านผาห้วยได้ใช้ไฟฟ้าจากการจ่ายไฟจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ซึ่งครอบคลุมทั้งหมู่บ้านรวมถึงแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน

2) ประปา การประปาส่วนภูมิภาคให้บริการด้านการประปาครอบคลุมให้กับชาวบ้านในหมู่บ้านผาห้วย

3) การสื่อสารและโทรศัพท์ ชุมชนผาห้วยมีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการสื่อสารของนักท่องเที่ยว เพื่อรองรับการท่องเที่ยวและมีผลต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ได้แก่ สัญญาณโทรศัพท์ 3 เครือข่าย Truemove AIS / one – 2 – call และ DTAC /

Happy และระบบเสียงตามสาย/หอกระจายข่าวในพื้นที่ มีสำนักงานไปรษณีย์อำเภอหนองหิน ให้บริการ

4) ด้านสาธารณสุขและความปลอดภัย สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานด้านสาธารณสุขและความปลอดภัย เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม ได้แก่ อาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) และรถยนต์ดับเพลิง ในส่วนของโรงพยาบาล ใช้บริการของโรงพยาบาลหนองหิน ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านผาห้วย 17 กิโลเมตร และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลปวนพุก อยู่ห่างจากชุมชน 3 กิโลเมตร

3.2 พื้นที่จอดรถและศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

พื้นที่จอดรถและดำเนินการเป็นศูนย์การจัดการท่องเที่ยวของชาวบ้านที่ภูป่าเปาะเป็นที่ราชพัสดุ มีพื้นที่จำนวน 23 ไร่ แต่นำมาใช้ในการบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนจำนวน 3 ไร่ เริ่มมีการพัฒนาพื้นที่โดยการปรับพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ราบโดยผู้ใหญ่อุบลี้อ พรหมทالا ได้การนำเงินที่ได้จากความร่วมมือของชาวบ้านและจากหน่วยงานหรือผู้ให้ความอนุเคราะห์สนับสนุนมาใช้จ่าย โดยเริ่มปรับปรุงในช่วงปี พ.ศ. 2555 นอกจากนี้ยังได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหลวงพ่อบึงวัดป่าสุขใจ จำนวน 300,000 บาท ในการก่อสร้างอาคารศาลเอนกประสงค์ โดยมีการสร้างโครงหลังคาจากเหล็กทาสีน้ำตาล มีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นห้องน้ำ จำนวน 3 ห้อง ทั้งยังได้นำเงินส่วนหนึ่งที่ได้รับจากการบริการนักท่องเที่ยวของรถอีแต๊กที่จะต้องจ่ายกองกลางของหมู่บ้าน 20 บาท เพื่อนำมาสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน งบประมาณมีสุขของรัฐบาล งบจากชมรมวิทยุสมัครเล่นขอนแก่นที่สนับสนุนให้เงินมาบริหารจัดการจำนวน 14,000 บาท รวมถึงเงินที่ได้รับจากการไปเปิดหมวกเล่นดนตรีของผู้ใหญ่อุบลี้อด้วย อย่างไรก็ตามพื้นที่ที่เป็นศูนย์การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนก็ถือว่ายังไม่สมบูรณ์ จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาต่อไป เนื่องจากเป็นพื้นที่ดำเนินการดำเนินงานโดยชาวบ้านเองจึงมีการจัดทำลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ดังภาพที่ 49

ภาพที่ 49 พื้นที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและลานจอดรถเพื่อติดต่อ และต่อรถไปยังภูป่าเปาะ

3.3 ร้านอาหาร

ร้านอาหารภายในหมู่บ้านผาหวาย มีให้บริการบริเวณพื้นที่จอดรถและศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยว โดยแบ่งประเภทของร้านอาหารพื้นบ้าน อาหารตามสั่ง อาหารจานด่วน และเครื่องดื่ม นอกจากนี้ยังมีกลุ่มแม่บ้านภายใต้ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะที่รับทำอาหารให้สำหรับนักเรียน นักศึกษา กลุ่มศึกษาดูงาน นักท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่มใหญ่ หรือบริษัททัวร์ที่ได้มีการติดต่อประสานงานและสั่งจองล่วงหน้ามาก่อน สามารถเลือกอาหารได้ตามความต้องการ ดังภาพที่ 50

ภาพที่ 50 ลักษณะร้านอาหารภายในชุมชน

3.4 ร้านขายของที่ระลึก

ร้านขายของที่ระลึกในชุมชน ได้มีการจำหน่ายของที่ระลึกที่แปรรูปจากไม้ไผ่เป็นของที่ระลึกในรูปแบบและลักษณะต่าง เช่น ออมสิน แก้วน้ำ ตุ๊กตา ปิ่นโต โดยการใช้วัสดุอย่างไม้ไผ่ซึ่งมีอยู่ภายในชุมชนเป็นจำนวนมาก มาออกแบบสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อการจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มมูลค่าทางการท่องเที่ยว โดยการแปรรูปไม้ไผ่ซึ่งมีอยู่ในชุมชน ดังภาพที่

51

ภาพที่ 51 ร้านค้า ร้านขายของที่ระลึกภายในชุมชนผาหวาย

4. ที่พัก (Accommodations)

ที่พักภายในและที่ตั้งใกล้เคียงกับชุมชนผาห้วย มีความหลากหลายทั้งด้านราคาและการบริการ จากการศึกษาและลงพื้นที่ชุมชน สามารถแบ่งที่พักที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทั้งภายในชุมชนและที่พักใกล้เคียงได้ดังนี้

4.1 ที่พักภายในชุมชน

โฮมสเตย์บ้านผาห้วย – ภูป่าเปาะ ชุมชนผาห้วย มีการจัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์บ้านผาห้วย – ภูป่าเปาะ โดยมีคุณภานุมาศ นามมะลิ เป็นประธานกลุ่ม ซึ่งมีวาระในการบริหารงานเป็นเวลา 1 ปี ซึ่งการจัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์บ้านผาห้วย – ภูป่าเปาะ เริ่มมีการก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2559 โดยมีการคัดเลือกให้คุณภานุมาศ นามมะลิ เป็นประธานกลุ่ม ต่อมาในปีพ.ศ. 2560 เมื่อครบวาระจึงได้มีการคัดเลือกคณะกรรมการกลุ่มอีก โดยผู้ได้รับการคัดเลือกเป็นคณะกรรมการกลุ่มเดิม เนื่องจากต้องการให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชน หรือต้องการมาพักผ่อน สัมผัสกับวิถีชีวิตชาวบ้านชุมชนผาห้วย จากการสัมภาษณ์ คุณป้าสำลี ศรีใจมรัก สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ ให้ข้อมูลว่า “ชุมชนผาห้วยมีบ้านของชาวบ้านที่เปิดเป็นโฮมสเตย์เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว อยู่ประมาณ 20 หลัง ดังภาพที่ 52 เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเข้าพัก จะใช้วิธีการหมุนเวียน เปลี่ยนกันไป โดยมีการจัดคิวโดยกลุ่มโฮมสเตย์บ้านผาห้วย – ภูป่าเปาะ เริ่มทำมาประมาณ 2 ปี เริ่มต้นจากการที่อาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย มาให้อบรมให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำโฮมสเตย์ พร้อมทั้งช่วยประเมินสภาพบ้าน และแนะนำการปรับปรุงตกแต่งบ้าน หลังจากนั้นจึงได้มีการปรับปรุงสภาพของบ้านเรือนตามคำแนะนำ และได้เปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยว โดยมีค่าบริการ 350 บาท/คน ราคานี้รวมอาหารเช้าเย็นและอาหารเช้า หากมาทางเต็นท์จะคิดหลังละ 150 บาท” ดังภาพที่ 52

ภาพที่ 52 ลักษณะบ้านพักโฮมสเตย์บ้านผาห้วย – ภูป่าเปาะ
ที่ให้บริการนักท่องเที่ยว

หากนักท่องเที่ยวต้องการพักโฮมสเตย์ สามารถติดต่อประธานกลุ่มโฮมสเตย์บ้านผาหวาย – ภูป่าเปาะ หรือติดต่อผ่านศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงชุมชนผาหวาย ทางศูนย์บริการจะแจ้งให้เจ้าของบ้านออกมารับพานักท่องเที่ยวเข้าที่พัก ในกรณีมาเป็นกลุ่มเป็นคณะ สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะจะมีการมาโฮมกันหรือการรวมตัวกัน โฮมสเตย์แต่ละหลัง จะทำกับข้าวมาสูบกินหรือทำกับข้าวมาแบ่งปันกันรับประทานที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีพิธีบายศรีสู่ขวัญต้อนรับ

ภาพที่ 53 ห้องพักและที่นอนภายในโฮมสเตย์บ้านผาหวาย – ภูป่าเปาะ

4.2 ที่พักใกล้เคียงชุมชนผาหวาย

สถานที่พักแรมในชุมชนผาหวายมีเพียงที่พักแบบโฮมสเตย์จำนวน 20 หลัง ซึ่งบางช่วงเวลาไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว หรือนักท่องเที่ยวบางส่วนที่มีข้อจำกัดทางด้านร่างกาย อาจไม่สะดวกที่จะเข้าพักร่วมกับเจ้าของบ้านในรูปแบบโฮมสเตย์ สามารถเลือกที่พักใกล้เคียง ซึ่งมีอยู่มากมายภายในอำเภอหนองหิน โดยในงานวิจัยนี้จะเลือกเฉพาะสถานที่พักใกล้เคียงที่มีรัศมีห่างจากชุมชนไม่เกิน 10 กิโลเมตร ที่มีจัดไว้บริการและรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนผาหวายและแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ภายในอำเภอหนองหิน มีที่พักให้บริการแก่นักท่องเที่ยว 2 ประเภท ได้แก่ รีสอร์ทและโฮมสเตย์ มีทั้งหมด 14 แห่ง มีจำนวนห้องทั้งหมด 99 ห้อง แบ่งออกเป็น รีสอร์ท 13 แห่ง และโฮมสเตย์ 1 แห่ง รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สถานที่พักแรมภายในอำเภอหนองหิน จังหวัดเลย

ที่	ชื่อที่พัก	ประเภทที่พัก	จำนวนห้อง	ราคา (บาท)	ระยะห่างจาก ชุมชน(กม.)
1	ชมพูนุช รีสอร์ท	รีสอร์ท	6	500 - 1,500	10
2	ชาติกร รีสอร์ท	รีสอร์ท	6	900 - 1,200	10
3	กองทอง รีสอร์ท	รีสอร์ท	15	350 - 500	1
4	เฮือนราชสีห์ รีสอร์ท	รีสอร์ท	4	500 - 1,400	7
5	บ้านสวน รีสอร์ท (1)	รีสอร์ท	12	400 - 700	8
6	บ้านสวน รีสอร์ท (2)	รีสอร์ท	9	500 - 700	5
7	สวนหิน รีสอร์ท	รีสอร์ท	15	300 - 400	3
8	ลานใจ รีสอร์ท	รีสอร์ท	4	200 - 400	4
9	ศิลาภรณ์ คุณหมิง วิลล่า	รีสอร์ท	4	600 - 1,000	2.5
10	เรือนปีกไม้	รีสอร์ท	6	300 - 400	2
11	ภูหินใหญ่ รีสอร์ท	รีสอร์ท	7	250 - 500	1.5
12	บ้านนา การ์เด้นท์	รีสอร์ท	4	200 - 400	3
13	บ้านภูผางาม	รีสอร์ท	4	600 - 1,200	2
14	บ้านช่างแดง โฮมสเตย์	โฮมสเตย์	3	150 - 500	3

ที่มา: สำนักงานจังหวัดเลย (2559: ระบบออนไลน์)

5. กิจกรรม (Activities)

กิจกรรมทางการท่องเที่ยวต่างๆ ภายในชุมชนผาห้วย ที่มีความหลากหลายและตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย กิจกรรมนั่งรถอีแต๋นสัมผัสบรรยากาศ และกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

ชุมชนผาห้วยเป็นชุมชนที่เริ่มมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน มีการจัดการทางการท่องเที่ยวเพียง 5 ปี เนื่องจากมีผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เลือกเดินทางมาท่องเที่ยว โดยผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักและทำให้นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชนผาห้วยคือแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ “ภูป่าเปาะหรือภูจิก

เมืองไทย” ดังนั้นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวส่วนใหญ่จึงเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสนุก ตื่นเต้น ทำทาย ผจญภัย และสัมผัสกับความงดงามของธรรมชาติ แต่หากยังมีนักท่องเที่ยวบางส่วนที่นิยมการท่องเที่ยวที่ต้องการประสบการณ์ การเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตประจำวันของชุมชน จากการศึกษาบริบทพื้นที่และผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ผู้วิจัยพบว่า กิจกรรมทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย มีดังนี้

5.1 กิจกรรมนั่งรถอีแต๊ก สัมผัสบรรยากาศทางธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชน

การให้บริการรถอีแต๊กแก่นักท่องเที่ยวจะเริ่มให้บริการเที่ยวแรกตั้งแต่เวลา 05.00 น. เป็นต้นไป รถอีแต๊กจะถูกดัดแปลงเป็นที่นั่งทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ให้มีที่นั่งที่สะดวกสบายกับนักท่องเที่ยว ใช้สำหรับการเที่ยวชมความงามของจุดชมวิวต่างๆ บนภูเขาเปาะ ด้วยการเดินทางที่เป็นเอกลักษณ์ จึงทำให้ภูเขาเปาะเป็นที่นิยมจากนักท่องเที่ยว ดังภาพที่ 55 ด้วยการเคลื่อนที่ของรถอีแต๊กที่ผ่านหลุมผ่านบ่อที่เกิดจากน้ำฝน หรือความสูงความต่ำของพื้นที่ ดังภาพที่ 56 ซึ่งตลอดระยะทางสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียภาพให้กับนักท่องเที่ยวได้ เช่น ความตื่นเต้นเร้าใจ ความงามของทิวทัศน์ที่ปรากฏอยู่ในสายตา วิถีชีวิตของชุมชนที่มีการทำเกษตรกรรมตามแนวสันเขาและที่ราบ รวมถึงความรู้จากเรื่องเล่าของการเกิดพื้นที่ภูเขาเปาะผ่านมัคคุเทศก์และผู้นำท้องถิ่น ซึ่งภูเขาเปาะมีจุดชมวิว 4 จุด ลดหลั่นตามความสูง โดยจุดสูงสุดต้องใช้วิธีการเดินเท้าขึ้นไปประมาณ 200 เมตร สามารถมองทิวทัศน์กว้างไกลถึง 360 องศา แบบพาโนรามา ชมพระอาทิตย์ขึ้นและตกได้ที่จุดเดียวกัน

ภาพที่ 54 ลักษณะรถอีแต๊กให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ในช่วงแรกจะไม่มีหลังคา มีเพียงการต่อเติมที่นั่ง ในปัจจุบันได้เพิ่มเติมส่วนหลังคา เพื่อให้เกิดความสะดวกสบายมากขึ้นแก่นักท่องเที่ยว

ภาพที่ 55 เส้นทางที่รถอีแต๊กผ่านขึ้นไปยังจุดชมวิว มีลักษณะเป็นทางลูกรัง
สร้างความตื่นตื้นให้แก่นักท่องเที่ยวขณะเดินทางขึ้นไปยังภูเขาเปาะ

5.2 กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

1. ประวัติความเป็นมาของโฮมสเตย์บ้านผาหวาย – ภูเขาเปาะ

สืบเนื่องจากบ้านผาหวายได้จัดให้มีการท่องเที่ยวในชุมชนเนื่องจากมีทัศนียภาพทางธรรมชาติที่สวยงามเป็นหลักคือ ภูเขาเปาะ โดยการท่องเที่ยวหลักคือการนั่งรถอีแต๊กขึ้นภูเขาเปาะเพื่อชมวิวกุหลาบที่มีลักษณะคล้ายกุหลาบฟูจิของประเทศญี่ปุ่น โดยผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านชุมชนผาหวายเห็นพ้องต้องกันในการจัดการท่องเที่ยวที่เน้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ การท่องเที่ยวชมธรรมชาติเพื่อการพักผ่อนโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ในระยะเริ่มแรกของการท่องเที่ยวในบ้านผาหวายเป็นการท่องเที่ยวของผู้คนในท้องถิ่น ต่อมาแหล่งท่องเที่ยวภูเขาเปาะได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั่วไปมากขึ้น โดยเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2559 พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จพระราชดำเนินมาท่องเที่ยว ณ ภูเขาเปาะ บ้านผาหวาย ตำบลปวนพุ่ม อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ทำให้ประชาชนในพื้นที่มีขวัญกำลังใจในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่มากยิ่งขึ้น

ต่อมาเมื่อมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากขึ้น มีนักท่องเที่ยวบางกลุ่มมีความต้องการที่จะพักค้างคืนเพื่อชมความงามของพระอาทิตย์ตกและพระอาทิตย์ขึ้น โดยต้องการพักใกล้กับแหล่งท่องเที่ยวและสัมผัสวิถีชีวิตของชุมชน ดังนั้นจึงเกิดการให้บริการที่พักที่เรียกว่า “โฮมสเตย์” ในพื้นที่บ้านผาหวาย ต่อมาในปี พ.ศ. 2560 มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยได้จัดให้มีบริการวิชาการให้ความรู้แก่ผู้ให้บริการโฮมสเตย์ในด้านมาตรฐานโฮมสเตย์มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ทางกลุ่มบ้านผาหวาย-ภูเขาเปาะโฮมสเตย์ ยังได้คิดคำขวัญที่สะท้อนให้เห็นถึงกิจกรรมของโฮมสเตย์ได้แก่ “ชมตะวันแดง กินแกงไข่มดอีชีร์รถอีแต๊กขึ้น ภู ดุฟูจิเมืองไทย”

2. การก่อตั้งกลุ่มโฮมสเตย์บ้านผาห้วย – ภูเขาเปาะ

การดำเนินงานของกลุ่มโฮมสเตย์บ้านผาห้วย – ภูเขาเปาะ มีการจัดโครงสร้างการดำเนินงานเป็น 3 กลุ่ม คือ

1) กรรมการที่ปรึกษา คือ กลุ่มบุคคล ข้าราชการ องค์กร ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และแต่งตั้งขึ้นเพื่อให้คำปรึกษาต่อคณะกรรมการบริหาร ได้แก่ นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ผู้นำชุมชน แกนนำกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูเขาเปาะ

2) คณะกรรมการบริหาร ได้แก่ คณะกรรมการที่ได้จากการแต่งตั้ง โดยมีประธาน รองประธาน และกรรมการฝ่ายต่างๆ

3) สมาชิกโฮมสเตย์ ได้แก่ กลุ่มแม่บ้านที่เปิดบ้านเป็นโฮมสเตย์ หรืออาจจะไม่มีบ้านเป็นโฮมสเตย์ก็ได้ แต่ทำกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

การรวมกลุ่มกันเพื่อจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์บ้านผาห้วย – ภูเขาเปาะดังกล่าวข้างต้น ช่วยให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สร้างความเข้าใจอย่างถูกต้องให้กับชุมชนเกี่ยวกับการจัดการโฮมสเตย์ และมีการจัดการอย่างเป็นระบบเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการขอรับการประเมินเพื่อจัดระดับคุณภาพมาตรฐานโฮมสเตย์จากกรมการท่องเที่ยว

3. จุดเด่นของโฮมสเตย์บ้านผาห้วย – ภูเขาเปาะ

โฮมสเตย์บ้านผาห้วย – ภูเขาเปาะ ตั้งอยู่ที่บ้านผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนงนุช จังหวัดเลย มีลักษณะบ้านพักโฮมสเตย์จะเป็นบ้านที่สร้างด้วยไม้เป็นส่วนใหญ่ ถือว่าเป็นสถาปัตยกรรมดั้งเดิมที่หมู่บ้านนี้ใช้ไม้ในการก่อสร้างบ้าน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ แต่ปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนการสร้างบ้านเป็นแบบกึ่งไม้กึ่งปูน ซึ่งชั้นบนจะเป็นไม้และชั้นล่างที่ปกติจะเปิดโล่งไว้สำหรับทำกิจกรรมหรือเลี้ยงสัตว์ก็ได้มีการปรับให้เป็นที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้บนภูเขาโดยรอบชุมชนผาห้วย ทำให้บรรยากาศภายในชุมชนมีอากาศที่เย็นสบายตลอดทั้งปี และการที่ชาวบ้านไม่มีรั้วกันอาณาเขตบ้านทำให้สามารถไปมาหาสู่กันแบบญาติพี่น้อง มีความเป็นกันเอง มีน้ำใจและมีความซื่อสัตย์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเอกลักษณ์ของชาวชุมชนผาห้วยอีกอย่างหนึ่งที่นักท่องเที่ยวมองว่าเป็นชุมชนที่มีอัธยาศัยไมตรีที่ดี ดังนั้น การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์จึงเป็นการจัดสรรบ้านของตนเองที่มีอยู่แล้วที่ว่างพอที่จะให้บริการแก่นักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักแรมและได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนได้จัดขึ้น อีกทั้งยังได้ศึกษาวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทำให้นักท่องเที่ยวได้ประสบการณ์และการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่แปลกออกไป จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันในหมู่บ้านผาห้วยมีสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์จำนวน 24 คน ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ต้องการให้เปิดบ้านของตนเป็นโฮมสเตย์จึงอยู่ในช่วงกำลังปรับปรุงพัฒนาบ้านเพื่อพร้อมให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ส่วนบ้านที่พร้อมให้บริการที่พักได้ทันที จะมี 8 หลังเท่านั้น ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงชื่อเจ้าของบ้านที่พร้อมให้บริการแก่นักท่องเที่ยวพร้อมรายละเอียดบ้าน

ลำดับ	เจ้าของบ้าน	ลักษณะบ้าน	จำนวนสมาชิก ในบ้าน(คน)	จำนวน ห้องนอน (ห้อง)	จำนวน นักท่องเที่ยวที่ รับได้(คน)
1.	นางสาววิไลศรี สุวรรณคำ	บ้านครึ่งไม้ครึ่ง ปูน 2 ชั้น	4	3	3-6
2.	นางหนูรัต ศรีหนารถ	บ้านปูนชั้นเดียว	2	2	2-4
3.	นายประหยัด ทาระบุตร	บ้าน 2 ชั้น ชั้น ล่างเป็นปูน ชั้น บนเป็นไม้	4	4	6-10
4.	นางสาวกานุมาศ นามมะลิ	บ้าน 2 ชั้น ชั้น ล่างเป็นปูน ชั้น บนเป็นไม้	5	3	4-8
5.	นายรินทร์ ไตรมณี	บ้านครึ่งไม้ครึ่ง ปูน 2 ชั้น	4	3	3-6
6.	นางสุพัตรา ทิจันทร์	บ้านครึ่งไม้ครึ่ง ปูน 2 ชั้น	2	2	2-4
7.	นางสาววิไลศรี สุวรรณคำ	บ้าน 2 ชั้น ชั้น ล่างเป็นปูน ชั้น บนเป็นไม้	4	4	3-6
8.	นางสาวสุรารัตน์ กอเทพ	บ้าน 2 ชั้น ชั้น ล่างเป็นปูน ชั้น บนเป็นไม้	5	3	3-6

การให้บริการบ้านพักโฮมสเตย์บ้านผาห้วย – ภูเขาเปาะ การเข้าพักเพื่อที่จะศึกษาวิถีชีวิต และชมแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยของนักท่องเที่ยวกรณีที่ต้องการพักแรม นักท่องเที่ยวสามารถดำเนินการได้โดยแจ้งล่วงหน้าให้คณะกรรมการรับทราบ โดยค่าบริการของกลุ่มโฮมสเตย์บ้านผาห้วย – ภูเขาเปาะ มีอัตราค่าบริการที่พักรวมอาหารเช้าและอาหารเช้า 350 บาท/คน

ภาพที่ 56 ลักษณะห้องนอนที่กลุ่มโฮมสเตย์บ้านผาห้วย – ภูป่าเปาะ
ได้จัดไว้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

ภาพที่ 57 ลักษณะภายในบ้านพักที่ส่วนใหญ่จัดตกแต่งแบบดั้งเดิม
เพิ่มเติมในส่วนของความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย

4. ลักษณะกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์บ้านผาห้วย – ภูป่าเปาะ
กิจกรรมในชุมชนหรือที่ชุมชนจัดให้นักท่องเที่ยวเลือก มีรายละเอียด ดังนี้

1) กิจกรรมตามวิถีชีวิตชุมชน เป็นกิจกรรมที่มีการจัดให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส
เรียนรู้และมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นวิถีการดำเนินชีวิตทั่วไปของชุมชน และเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยว
สามารถได้รับประสบการณ์และเกิดการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับการเดินทางท่องเที่ยว มีกิจกรรมดังนี้

- 1.1) การจักสานไม้ไผ่
- 1.2) การทอผ้า
- 1.3) ผ่าเม็ดกระบก (ตามฤดูกาล)

เม็ดกระบกหรืออัลมอนต์อีสาน มีลักษณะผลเป็นรูปไข่หรือวงรี ผลอ่อนจะมีสีเขียวและ
เปลี่ยนเป็นสีเหลืองเมื่อสุกแก่ ผลกระบกจะมีเมล็ดคล้ายรูปไตขนาดใหญ่ เปลือกสีน้ำตาล เนื้อข้างใน
เป็นสีขาว ต้นกระบกเป็นต้นไม้ขนาดใหญ่ที่ขึ้นอยู่โดยรอบพื้นที่ชุมชนผาห้วยและพื้นที่ใกล้เคียง จะ

เริ่มออกดอกในช่วยเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม และเมื่อผลสุกแก่จะร่วงลงพื้น วิธีการเก็บผลกระบกคือ เก็บผลสุกแก่ของต้นกระบกแล้วนำมาผ่าเพื่อเอาเฉพาะเมล็ดในเพื่อใช้ในการรับประทาน

ภาพที่ 58 ลักษณะของเมล็ดกระบกผ่าซีกเพื่อรอแคะเนื้อในสีขาว

เมล็ดกระบกเป็นพืชที่ชาวบ้านในชุมชนนำมาใช้ประโยชน์ตั้งแต่สมัย บรรพบุรุษ เม็ดกระบกถ้ากินทั้งเปลือกจะมีสรรพคุณเป็นยาถ่ายพยาธิ ส่วนเนื้อในสีขาว มีรสมัน บำรุงไขข้อ กระดูก บำรุงไต แก้เส้นเอ็นพิการและให้ความอบอุ่นแก่ร่างกายและไขมันในเมล็ดกระบกนำมาใช้ในการทำเครื่องสำอางค์และสบู่ สรรพคุณที่กล่าวมาเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดและบอกต่อกันมาจากบรรพบุรุษสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน

ยายอ้วน ชาวบ้านผาห้วย ได้เล่าว่า “ลูกกระบกที่ร่วงจากต้นจนเน่าและแห้งแล้ว ไปเอามาผ่าแล้วแคะเอาเมล็ดในสีน้ำตาลมาคั่ว เราจะได้เมล็ดกระบกที่ร่อนไว้กินเล่นเพลินๆ ถ้ากินทั้งเปลือกโดยไม่คั่วกับน้ำเกลือหรือกินกับเหล้าขาว 1 แก้ว จะเป็นยาถ่ายพยาธิอย่างดีเลย”

ในกิจกรรมผ่าเมล็ดกระบกนี้ นักท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมได้ตั้งแต่การเก็บลูกกระบกนำมาแคะเอาเมล็ดใน จากนั้นผ่าซีกแบ่งครึ่ง แล้วนำไปอบแล้วโรยเกลือหรือจะเลือกคั่วเกลือได้เช่นเดียวกัน

ภาพที่ 59 ลักษณะของเมล็ดกระบกและวิธีการผ่าเมล็ดกระบก

2) กิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ที่กลุ่มโฮมสเตย์บ้านผาห้วย – ภูเขาเปาะ จัดขึ้นเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ กิจกรรมกินพาสบายศรีสู่ขวัญ ดังภาพที่ 60

กิจกรรมนั่งรถอีแต๊กชมพระอาทิตย์ขึ้น พระอาทิตย์ตก และชมวิถีชีวิตของชุมชนโดยรอบหมู่บ้านผาห้วย ดังภาพที่ 61

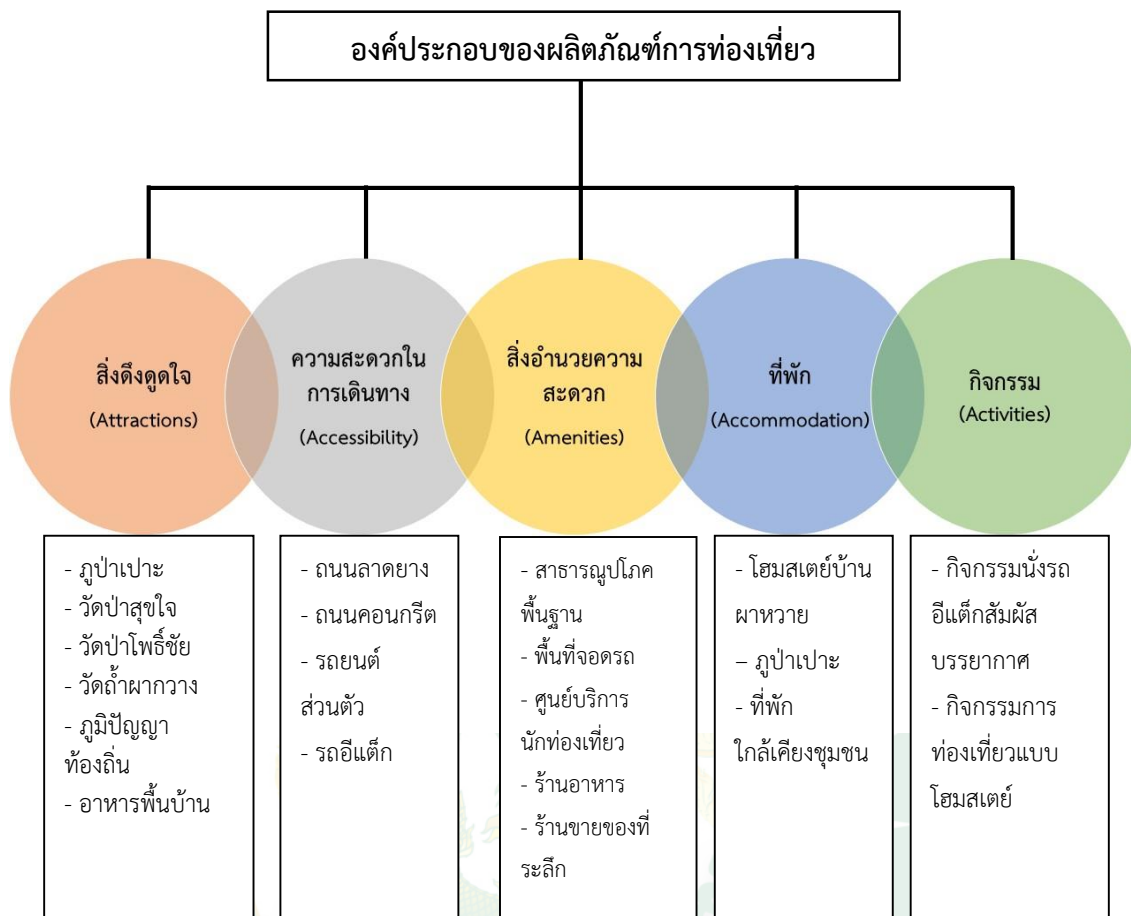
ภาพที่ 60 กิจกรรมกินพาสบายศรีสู่ขวัญ

ภาพที่ 61 กิจกรรมนั่งรถอีแต๊กชมวิถีชีวิตชุมชนโดยรอบหมู่บ้านผาห้วย

จากการศึกษาบริบท พัฒนาการทางการท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ทำให้เกิดความเข้าใจในการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย และทราบถึงผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เป็นจุดดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ดังภาพที่ 63 ประกอบด้วยองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว 5 องค์ประกอบ คือ 1) สิ่งดึงดูดใจ (Attractions) ได้แก่ ภูเขาเปาะ วัดป่าสุขใจ วัดโพธิ์ชัย วัดถ้ำผากวาง ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอาหารพื้นบ้าน 2) ความสะดวกในการเดินทาง (Accessibility) ได้แก่ ถนนลาดยาง ถนนคอนกรีต รถยนต์ส่วนตัว และรถอีแต๊ก 3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ได้แก่ สาธารณูปโภคพื้นฐาน พื้นที่จอดรถ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร และร้านขายของที่ระลึก 4) ที่พัก (Accommodations)

ได้แก่ โฮมสเตย์บ้านผาห้วย - ภูเขาเปาะ และโรงแรม รีสอร์ทหรือที่พักใกล้เชียงใหม่ และ 5) กิจกรรมทางการท่องเที่ยว (Activities) ได้แก่ กิจกรรมนั่งรถอีแต็กสัมผัสบรรยากาศ และกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ จากการศึกษาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ทำให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นมีความรู้ ความเข้าใจ มีความรักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรและผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน ก่อให้เกิดการหวงแหน รักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน นอกจากนี้การวิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยวและความต้องการของชุมชนในการสร้างสัญญาและความหมายของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ซึ่งจะกล่าวถึงในบทต่อไปสามารถนำไปสู่การพัฒนาารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ทำให้เกิดการจดจำ อีกทั้งยังสามารถสร้างคุณค่าให้ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว โดยบอกถึงลักษณะที่มีความเป็นเอกลักษณ์ โดดเด่นและชัดเจน ดังนั้น การสร้างความหมายและสัญญาแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนที่จะกล่าวถึงในบทต่อไป จึงเป็นจุดสำคัญในการนำเสนอหรือสื่อความหมายให้เข้าใจง่ายทั้งคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวให้มองเห็นภาพเดียวกัน ซึ่งจะทำให้เกิดความชัดเจนและสร้างคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวต่อไป

ภาพที่ 62 องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย

บทที่ 5

ความหมายและสัญญาของผลิตภัณฑ์ ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย

ชุมชนผาห้วย นับว่าเป็นพื้นที่หนึ่งของตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ที่มีลักษณะเฉพาะของพื้นที่ วิธีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ โดยมีปัจจัยหลายด้านที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันที่สร้างตัวตนให้เกิดขึ้นกับกลุ่มคนหรือคนในพื้นที่ของชุมชนผาห้วยให้มีลักษณะที่ต่างไปจากพื้นที่อื่นๆ ทำให้มีหน่วยงานต่างๆ อาทิ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) โดยสำนักงานพื้นที่พิเศษ 5 หรือ อพท.5 สำนักงานท่องเที่ยวกีฬาจังหวัดเลย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานจังหวัดเลย หน่วยงานปกครองท้องถิ่น ตลอดจนมหาวิทยาลัยราชภัฏเลยซึ่งเป็นหน่วยงานทางการศึกษาของจังหวัดเลย ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนผาห้วย เพื่อสร้างพื้นที่การท่องเที่ยวใหม่ขึ้นมา เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้บริหารจัดการทางการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดรายได้ขึ้นภายในชุมชน และให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางมาท่องเที่ยวสัมผัสประสบการณ์การท่องเที่ยวภายในชุมชน

ในบทนี้จะกล่าวถึงการสร้างความหมายและสัญญาของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วยเพื่อการพัฒนา รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ซึ่งประยุกต์ใช้แนวคิดสัญวิทยาเป็นตัวกำหนดการสื่อสารโดยจะขึ้นอยู่กับสังคมและสิ่งรอบตัวบนโลกของมนุษย์ ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับกระบวนการของการสื่อสาร แต่ระบบสัญญะทำการควบคุมการสร้างความหมายของตัวบทให้เป็นไปอย่างมีความสลับซับซ้อนอย่างแฝงเร้น และต้องขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละวัฒนธรรม (วรรณพิมล อังคศิริสรรพ, 2541) สอดคล้องกับสัญวิทยาและการสร้างความหมายเป็นแนวคิดที่อธิบายการเกิดขึ้น การพัฒนา การแปรเปลี่ยน รวมทั้งการเชื่อมโยงตลอดจนการสูญเสียของสัญญะหนึ่งๆ ที่ปรากฏออกมาอย่างมีระบบระเบียบ ซึ่งสัญญะเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้มีความหมายแทนตัวจริงหรือของจริง ซึ่งความหมายของสัญญะนั้นขึ้นอยู่กับตัวบทและบริบทที่แวดล้อม หน้าที่ของสัญญะ คือ การสื่อความคิด เนื้อหาสาระที่ปรากฏในสื่อ นั้น ผู้รับสารเป็นผู้ตีความหรือถอดความ ซึ่งการรับรู้ในสัญลักษณ์ที่ปรากฏมาน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์รับรู้ของผู้ตีความ (วรารักษ์ จันทะสร, 2559: ระบบออนไลน์) นอกจากนี้แนวคิดสัญวิทยาและการสร้างความหมายนั้นสามารถช่วยให้เกิดความเข้าใจในเรื่องของการสร้างเรื่องราวแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เนื่องจากสามารถสื่อสัญญะและสร้างความหมายแก่ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในบริบทการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย และเพื่อให้เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของผลิตภัณฑ์

ทางการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการใช้เวลาในแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น เกิดกระบวนการแห่งการเรียนรู้ทางการท่องเที่ยว ตลอดจนเสริมสร้างประสบการณ์และทัศนคติที่ต่อแหล่งท่องเที่ยว

การสร้างสัญญาและให้ความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยเพื่อพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ได้ถูกสร้างขึ้นโดยใช้กระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมและการระดมความคิดเห็นจากความต้องการของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน แกนนำและสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ ตลอดจนคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ซึ่งสัญญาและความหมายที่สร้างขึ้นมานั้นเป็นการแสดงตัวตน เอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย เพื่อใช้ในการสื่อความหมายสู่นักท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม (Focus group) พบว่า ความหมายและสัญญาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ประกอบด้วย

ความหมายและสัญญาภูป่าเปาะ

กรมป่าไม้ได้ประกาศให้พื้นที่ภูค้อ ภูกระแต ซึ่งอยู่ในบริเวณ ตำบลปวนพู่ เป็นพื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์ป่า เมื่อปี พ.ศ. 2550 พอมีประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ทำให้ชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้เกิดการทะเลาะกันเรื่องสิทธิ์การครอบครองที่ดินเป็นประจำ ถึงขั้นปิดถนนไม่ให้เจ้าหน้าที่ ขึ้นหรือลงจากหมู่บ้าน ถึงขั้นจะทำร้ายถึงชีวิตกัน ส่งผลให้นายบุญลือ พรหมหลา ผู้ใหญ่บ้านในฐานะคนกลางต้องคอยแก้ไขปัญหาเหล่านี้อยู่ตลอด โดยเฉพาะบริเวณ ภูป่าเปาะ ส่วนหนึ่งเจ้าหน้าที่ก็ผิดที่บอกให้ชาวบ้านออกจากพื้นที่ทั้งที่เขาก็ทำมาหากินมานานแล้ว หากชาวบ้านไม่ได้ทำอะไรจะขาดรายได้ บางส่วนชาวบ้านก็ผิดที่ขอบบุงรุกป่าโดยไม่คำนึงถึงธรรมชาติ ผู้ใหญ่บุญลือจึงมีแนวความคิดที่จะให้พื้นที่ภูป่าเปาะแห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อจะแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่กับชาวบ้านและธรรมชาติให้อยู่ร่วมกันให้ได้ โดยเริ่มจากการพัฒนาให้เป็นจุดชมวิว 4 จุด แต่ละจุดสวยงามแตกต่างกันไป ที่เด่นที่สุด คือ การเดินทางไปยังภูป่าเปาะจะสามารถมองเห็น 360 องศา เห็นจังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดหนองบัวลำภู อุตรธานี หนองคาย และภาพรวมจังหวัดเลยได้อย่างสวยงาม

จุดเริ่มต้นของการพัฒนา เริ่มจากการหาทุนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยในเริ่มแรกผู้ใหญ่ บุญลือ พรหมหลา ได้เล่นดนตรีเปิดหมวกเพื่อหารายได้มาพัฒนาพื้นที่ภูป่าเปาะให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว การเล่นดนตรีของผู้ใหญ่บ้านนั้น จะเล่นดนตรีตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในอำเภอหนองหิน อำเภอใกล้เคียง ภายในจังหวัดเลย ตลอดจนรับเล่นดนตรีตามงานต่างๆ เพื่อหาทุนมาพัฒนาทำระเบียบชมวิวดูตามจุดต่างๆบริเวณ ภูป่าเปาะ โดยเริ่มพัฒนา ตั้งแต่ปี 2554 มีจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่ม

ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะขึ้นมา 15 คน โดยผู้ใหญ่บุญลือ พรหมहाลา เป็นประธานกลุ่ม และมีคุณลุงโกศลย์ นามมะลิเป็นเลขานุการ เพื่อมาทำความเข้าใจกับชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ คณะกรรมการมีหน้าที่ในการแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับแนวความคิดที่จะพัฒนาพื้นที่แก่คนที่ถูกไล่ที่กับคนที่ชอบรุกป่า โดยใช้การคุยกันถึงเรื่องทำแหล่งท่องเที่ยวแล้วจะได้อะไร จะอยู่กับธรรมชาติแบบไหนที่เอื้อประโยชน์ให้กันระหว่างคนกับป่า ถ้ามีรายได้จากการท่องเที่ยวแล้วจำเป็นต้องช่วยกันปลูกป่าทดแทน ดูแลป่าช่วยกันรักษาป่าไม่ให้เกิดขึ้นในบริเวณหมู่บ้านและป่าทั้งหมดในเขตหมู่บ้าน

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวภูเขาเปาะ ได้มีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยว การจัดการคนให้เหมาะสมกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนการจัดการด้านสวัสดิการคนในชุมชน โดยนำเงินที่ได้จากร้อยละ 20 ของรายได้จากรถอีแต๊ก เพื่อดูแลคนที่ด้อยโอกาส คนที่ถูกทอดทิ้ง คนที่เจ็บป่วย คนที่เสียชีวิต ผู้บรรยายท้องถิ่น คนทำความสะอาดห้องน้ำ และคนทำบัญชีในชุมชน พอมีรายได้จากการท่องเที่ยวชาวบ้านก็หยุดบุกรุกป่า หยุดทำลายธรรมชาติ ในช่วงหน้าฝนก็ช่วยกันปลูกป่าอย่างต่อเนื่องและลดการขัดแย้งกันระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ได้ร่วมกันรักษาป่า อยู่กันแบบพึ่งพาตนเองและมีความพอเพียง

ภาพที่ 63 ผู้ใหญ่บุญลือ พรหมहाลา ผู้ใหญ่บ้านบ้านผาหวาย

ภาพที่ 64 คุณลุงโกศลย์ นามมะลิ เลขานุการกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะ

1. จุดเด่นของภูเขาเปาะ

เพชรเม็ดใหม่ของการท่องเที่ยวจังหวัดเลย จนถูกขนานนามว่า “ฟูจิเมืองเลย” เป็นคำกล่าวที่กล่าวถึงแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของจังหวัดเลย คือ “ภูเขาเปาะ” ตั้งอยู่ที่บ้านผาห้วย ตำบลปวนพุ่ม อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ภูเขาเปาะจะอยู่ติดกับแนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูค้อ – ภูกระแต จากคำกล่าวที่กล่าวถึงข้างต้นจึงทำให้แหล่งท่องเที่ยวภูเขาเปาะ ภายในชุมชนผาห้วยเป็นจุดดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวต้องการเดินทางมาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ โดยลักษณะการท่องเที่ยวของภูเขาเปาะ คือ การได้ขึ้นไปชมบรรยากาศและมองเห็นยอดของภูหอ ซึ่งมีลักษณะเป็นภูเขาสูงปลายยอดตัดราบบนภู ซึ่งจะมีลักษณะคล้ายกับภูเขาไฟฟูจิที่ประเทศญี่ปุ่นโดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาวหรือหลังจากฝนตกจะมีหมอกลอยอยู่บนยอดตัดของภูหอจึงทำให้มีความคล้ายคลึงกับภูเขาไฟฟูจิเป็นอย่างมาก จึงเรียกกันติดปากว่า “ฟูจิเมืองเลย” ด้วยความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 900 เมตร ทำให้มองเห็นทัศนียภาพได้ 360 องศา มีภูมิทัศน์ที่แปลกตาเป็นเอกลักษณ์ นอกจากนี้ยังสามารถเห็นภูหอ ภูหลวง ภูกระดึง ภูผาม่าน ภูหินร่องกล้า ภูเรือและภูอื่นๆ โดยการเดินทางขึ้นไปชมยอดภูเขาเปาะต้องใช้บริการรถอีแต๊กของท้องถิ่น รถอีแต๊กเป็นยานพาหนะทางการท่องเที่ยวที่ชุมชนปรับเปลี่ยนยานพาหนะที่ใช้ในการทำเกษตรกรรม โดยนำมาดัดแปลงให้มีที่นั่งโดยสารและหลังคาเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในการเดินทางขึ้นภูเขาเปาะ โดยชุมชนผาห้วยได้กำหนดจุดเพื่อการท่องเที่ยวบนยอดภูเขาเปาะ ดังภาพที่ 65 ดังนี้

ภาพที่ 65 ทัศนียภาพของภูเขาเปาะที่มองเห็นยอดภูหอหรือฟูจิเมืองเลยในจุดที่ 1

จุดที่ 1 นักท่องเที่ยวต้องเดินทางจากศูนย์บริการโดยรถอีแต๊กเป็นระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทาง 20 นาที ตลอดระยะทางจะผ่านบ้านเรือนและพื้นที่ทำกินของชาวบ้านชุมชนผาห้วย อาทิ นาข้าว ไร่ข้าวโพด ไร่นาถั่วเขียว ไร่นาถั่วลิสง เป็นต้น จุดที่ 1 เป็นจุดที่สามารถมองเห็นทัศนียภาพของยอดเขาและบรรยากาศวิจิตรทัศน์ของภูหอที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับภูเขาไฟฟูจิมากที่สุด โดยในจุดที่ 1 นั้น มีการสร้างซุ้ม ศาลาและจุดชมวิวที่ยื่นออกไปจากไหล่เขา

เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เก็บภาพความสวยงามของทัศนียภาพภูหอหรือฟูจิเมืองเลยและทัศนียภาพโดยรอบ ดังภาพที่ 66

ภาพที่ 66 ชุมนศาลาที่สร้างให้นักท่องเที่ยวพักผ่อน ชมทิวทัศน์ที่สวยงาม (ซ้าย) และลักษณะระเบียบที่ยื่นออกไปให้นักท่องเที่ยวสามารถถ่ายภาพกับภูหอได้อย่างชัดเจน

จุดที่ 2 อยู่ห่างจากจุดชมวิวก่อนที่ 1 ประมาณ 200 เมตร จากจุดที่ 1 นักท่องเที่ยวต้องนั่งรถอีแต๊กต่อไปยังจุดที่ 2 ใช้เวลาประมาณ 5 นาที โดยทัศนียภาพของจุดที่ 2 นี้ มีความสวยงามคล้ายคลึงกับจุดที่ 1 มีการสร้างจุดชมวิวก่อนเพิ่มเติม อาทิ ชิงช้า ม้านั่ง เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ถ่ายภาพตลอดจนสร้างจุดถ่ายภาพที่สวยงามให้นักท่องเที่ยวได้เต็มอิ่มกับธรรมชาติและ ความสวยงามของพื้นที่ และมีระเบียบยื่นออกไปเพื่อให้ถ่ายภาพภูหอหรือฟูจิได้อย่างชัดเจนมากขึ้น ดังภาพที่ 68 และ 69 ในจุดที่ 2 ยังสามารถมองเห็นทัศนียภาพอีกฝั่งของภูเขาป่าเปาะ ซึ่งเป็นภูเขาลูกเล็กๆ ที่ลักษณะแตกต่างกัน ตลอดจนสามารถมองเห็นเส้นทางที่สวยงามที่นั่งรถอีแต๊กผ่านมาจากศูนย์บริการนักท่องเที่ยวมายังจุดที่ 1 ได้อย่างชัดเจน

ภาพที่ 67 จุดชมวิวก่อนที่ 2 มีการจัดภูมิทัศน์ที่สวยงามให้นักท่องเที่ยวได้ถ่ายภาพอย่างเต็มที่

ภาพที่ 68 ลักษณะของระเบียงชมวิวและทัศนียภาพที่สวยงามของจุดที่ 2

จุดที่ 3 อยู่ห่างจากจุดที่ 2 ประมาณ 100 เมตร และเป็นจุดสุดท้ายที่สามารถนั่งรถอีแต๊กมาถึงและจอดได้ จากจุดนี้จะมองเห็นทัศนียภาพอีกฝั่งของภูเขาเปาะ ดังภาพที่ 70 ซึ่งเป็นภูเขาที่มีลักษณะต่างๆ โดยการตั้งชื่อภูเขานั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของภูเขาว่ามีลักษณะเหมือนกับสิ่งใด อาทิ ภูเขาโรงทำบุท ภูเขาสาวนอน เป็นต้น จากจุดที่ 3 นี้ เป็นจุดเริ่มต้นในการเดินเท้าขึ้นเขาไปยังจุดที่ 4 เพื่อชมวิว 360 องศา บนยอดภูเขาเปาะ ซึ่งมีระยะห่างกันประมาณ 200 เมตร เพื่อชมวิวโดยรอบของภูเขาเปาะ

ภาพที่ 69 จุดที่ 3 จุดชมวิวและจุดจอดรถอีแต๊กรับส่งนักท่องเที่ยวบนภูเขาเปาะ

จุดที่ 4 เป็นจุดสูงสุดที่สามารถมองเห็นทิวทัศน์กว้างไกลถึง 360 องศา รอบทิศทางแบบพาโนรามา ชมพระอาทิตย์ขึ้นและตกได้ที่จุดเดียวกัน นอกจากนี้ยังสามารถมองเห็น อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน อำเภอภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ วนอุทยานแห่งชาตินาญญอง-น้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี และ ถ้ำเอราวัณ อำเภอนาหว้า จังหวัดหนองบัวลำภู ขึ้นภูเดียวเห็น 4 จังหวัด

- ทิศเหนือ มองเห็นอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
- ทิศตะวันออก สามารถมองเห็นถึงจังหวัดหนองบัวลำภู
- ทิศตะวันตก สามารถมองเห็นภูหอ มองเห็นภูหลวงได้อย่างชัดเจน และสามารถมองเห็นอำเภอน้ำหนาว จนข้ามไปถึงภูผาจิต จังหวัดชัยภูมิ
- ทิศใต้ สามารถมองเห็นภูกระดึง จังหวัดเลย

การขึ้นไปยังจุดชมวิวต่างๆ ในภูป่าเปาะ จะมีการตกแต่งพื้นที่ไว้เพื่อการถ่ายภาพและสามารถมองเห็นภูหอ หรือฟูจิมือเมืองเลย ได้อย่างชัดเจน ช่วงเวลาที่มีความสวยงามและครว้ขึ้นไปคือ ช่วงก่อนพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก ดังภาพที่ 70

ภาพที่ 70 จุดที่ 4 จุดชมวิว 360 องศา สามารถมองวิวทิวทัศน์ได้รอบทิศทาง
แบบพาโนรามา

2. ตำนานเรื่องเล่าของภูหอ (สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 2561: 8-10)

ตำนานนี้ได้เค้าโครงมาจากนิทานชาดก มีคนเฒ่าคนแก่เล่าขานกันในท้องถิ่นอำเภอภูหลวง จังหวัดเลย สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันประกอบกับมีหลักฐาน ซึ่งสันนิษฐานว่าตำนานพญาช่าง-นางผมหอม เกิดขึ้นในท้องถิ่นนี้จริง โดยตำนานมีเรื่องเล่าดังนี้ ในตำบลภูหอ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย มีหญิงสาวคนหนึ่งหน้าตาสวยงามเป็นที่เลื่องลือในละแวกนี้ ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ๆ กับภูหอ มาวันหนึ่งนางไปเที่ยวป่าบริเวณภูหอกับเพื่อนหลายคน นางได้เพลิดเพลินกับการเที่ยวป่าจนเกิดหลงป่า และรู้สึกเมื่อยล้าอ่อนแรงหิวน้ำ นางก็เลยได้ไปตักน้ำรอยเท้าช้างซึ่งมีน้ำปัสสาวะของช้างอยู่ด้วย ต่อมานางได้ตั้งท้องจนคลอดลูกออกมาเป็นผู้หญิงสวยงามมาก และที่สำคัญผมของเธอจะมีกลิ่นหอม จึงตั้งชื่อว่านางผมหอม

ต่อมานางได้ออกไปเที่ยวป่าอีก ก็เกิดพลัดหลงป่าอีกและได้กินน้ำในรอยเท้าของวัวป่า เกิดตั้งท้องขึ้นอีกและคลอดลูกออกมาเป็นคนที่สอง ตั้งชื่อว่า นางลุน (ภาษาท้องถิ่นแปลว่า ทีหลัง) วันเดือนปีผ่านไปหลายปี นางผมหอมและนางลุนเติบโตเป็นสาว นางทั้งสองอยากออกไปเที่ยวป่า อยากพบพ่อซึ่งเข้าใจว่าอาศัยอยู่ในป่าภูหอแห่งนั้น ก่อนไปนางผมหอมได้ตั้งจิตอธิษฐานก่อนนอนหลับว่า หากตนเป็นลูกสาวของพญาช่างจริงก็ขอให้ฉันมีได้เห็นพญาช่าง ในคืนนั้นนางผมหอมก็ได้ฉันมีได้เห็นพญาช่างดังที่ได้อธิษฐานจิต เข้าตื่นมาได้เล่าให้แม่ฟังและอยากไปเที่ยวจึงขออนุญาตแม่

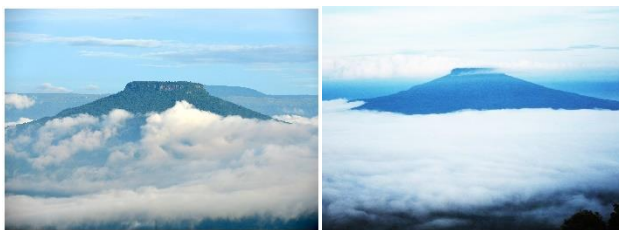
หลังจากนั้นทั้งสองก็เดินทางไปเที่ยวป่าหาพ่อ ได้พบพญาช่างผู้เป็นพ่อจริง รูปร่างใหญ่โต งามยาว พญาช่างเห็นก็วิ่งเข้าไปนางทั้งสองหมายจะทำร้าย นางทั้งสองกลัวจึงยกมือไหว้ขอชีวิตและได้เล่าเรื่องให้พญาช่างฟัง พญาช่างได้ฟังก็ใจอ่อนและเกิดสงสัยว่าเป็นลูกของตนจริงหรือไม่ จึงตั้งจิตอธิษฐานว่า ถ้านางทั้งสองเป็นลูกของตนจริงก็ขอให้ปิ่นขึ้นเหยียบงาและได้ขึ้นบนหลังของตนได้ นางทั้งสองก็ยกมือไหว้พญาช่าง แล้วทำการปิ่น پایขึ้นหลังพญาช่าง ปรากฏว่านางผมหอมปิ่นขึ้นได้ ส่วน

นางลุนป็นขึ้นไม่ได้ เพราะว่าไม่ได้เป็นลูกพญาช่างแต่เป็นลูกวัวป่า พญาช่างเมื่อรู้ว่านางลุนไม่ใช่ลูกของตนก็รู้สึกโกรธและยกเท้าขึ้นกระแทกนางลุนจนตาย นางผมหอมร้องขอก็ไม่ทันการ ทำให้นางเศร้าโศกเสียใจมาก พญาช่างปลอบประโลมนางอยู่นานและขอให้ขึ้นไปอยู่กับตนในป่าภูหอ ในที่สุดนางผมหอมก็ยอมไป

พญาช่างพานางขึ้นไปบนภูหอ แล้วเกณฑ์บรรดาช่างบริวารมาช่วยกันทำปราสาทให้กับนาง ผมหอมอย่างสวยงามและเลี้ยงดูนางอย่างดี วันเวลาล่วงมาหลายปี นางผมหอมเติบโตเป็นสาวอย่างเต็มตัว นางผมหอมชอบลงไปอาบน้ำในหนองบัว (ปัจจุบันตั้งอยู่ที่บ้านหนองบัว ตำบลภูหอ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย) และลำธารปากห้วยหอม (ปัจจุบันอยู่ในเขตบ้านห้วยหอม ตำบลหนองคัน อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย) วันหนึ่งในขณะอาบน้ำ นางได้รำลึกถึงความรักตามประสาคนหนุ่มสาว นางจึงเอาเส้นผมสามเส้นใส่ในผอบทองพร้อมเขียนสารรักลอยน้ำไปตามแม่น้ำเลย (ต้นกำเนิดแม่น้ำเลยอยู่ในพื้นที่อำเภอภูหลวง)

กล่าวถึงหนุ่มรูปงาม นามว่า ท้าววรจิตร เป็นลูกชายของเจ้าฟ้าฮ่มขาว เมืองเซไล (ปัจจุบันคือบ้านทรายขาว ตำบลทรายขาว อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย) ลงไปอาบน้ำพร้อมข้าทาสบริวารที่ทำน้ำแม่ น้ำเลย ในขณะที่อาบน้ำมองเห็นผอบทองลอยน้ำวนไปวนมา ท้าววรจิตรก็เอาผอบทองมาเปิดดูเส้นผมพร้อมสารรักของนางผมหอม เมื่ออ่านดูแล้วทำให้จิตใจวันไหวและคิดถึงเจ้าของสารรักยิ่งนัก จากนั้นก็ได้เขียนสารรักตอบลงในผอบทอง ก่อนจะส่งสารได้อธิษฐานจิตว่าหากเจ้าของเส้นผมและสารรักอยู่ในแห่งหนใด ก็ขอให้สารรักนี้ลอยน้ำไปในที่แห่งนั้น ปรากฏว่าผอบทองลอยน้ำทวนน้ำขึ้นไปยังต้นน้ำ ณ ที่ปากห้วยหอม ท้าววรจิตรจึงกราบลาพ่อแม่เพื่อออกเดินป่าตามหานางผมหอมที่ผอบทองลอยทวนน้ำขึ้นไป พอถึงเจ็ดวัน นางผมหอมก็ได้ลงมาอาบน้ำตรงปากน้ำห้วยหอมอีก นางผมหอมเห็นผอบทองก็เปิดอ่านดู ต่อมาท้าววรจิตรได้พบนางผมหอมได้เกิดความรักขึ้น ท้าววรจิตรจึงได้ครองรักกับนางผมหอมบนปราสาทนั้นหลายสิบปีจนมีบุตรชายด้วยกัน

พญาช่างทราบข่าวรู้สึกเสียใจและโกรธ จึงได้ใช้เงาแทงและจับภูเขาค้างให้ตกลงมาจนหินบนภูเขากลื่อนกลาดตั้งเป็นรูปภูหอ ที่ปรากฏปัจจุบัน พญาช่างเสียใจน้ำตาไหลนองจนเป็นที่มาของหนองน้ำแห่งหนึ่งในภูหอ ชื่อหนองน้ำตาช่าง นางผมหอมทราบข่าวก็มาหาพ่อและปลอบใจพ่อ พ่อก็ได้สั่งเสียว่า ถ้าพ่อตายไป ก็ให้เอางาและกระดูกของพ่อมาทำเป็นเรือแล้วนำพาลูกและสามีกลับเมือง จากนั้นพญาช่างก็ได้สิ้นลมปราณลงตรง เดิน (ลาน) ช่างตาย (ปัจจุบันเป็นลานกว้างใหญ่อยู่เชิงภูหอ) เมื่อเก็บศพพ่อเสร็จก็ได้เอางาและกระดูกทำตามที่พ่อสั่งเสียกลับเมืองเซไล และต่อมาท้าววรจิตรได้ขึ้นครองเมืองเซไลแทนบิดาซึ่งถึงแก่อนิจกรรมปกครองเมืองด้วยความผาสุกตลอดอายุขัย ดังภาพที่

ภาพที่ 71 ภูหอ ภูเขาสูงปลายยอดตัดราบบนภู ซึ่งจะมีลักษณะคล้ายกับภูเขาไฟฟูจิ
ที่ประเทศญี่ปุ่น จึงเรียกกันว่า“ฟูจิเมืองเลย”

ภูป่าเปาะ เป็นพื้นที่ป่าสงวนที่ชาวบ้านในชุมชนผาห้วยแผ้วถางให้เป็นพื้นที่ทำกินและหาอาหารจากพื้นที่ แต่เมื่อกรมป่าไม้ประกาศให้พื้นที่ภูป่าเปาะเป็นพื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์ป่า ห้ามชาวบ้านขึ้นไปทำการเกษตร ผู้นำชุมชนที่ต้องการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ของชาวบ้าน โดยมีแนวคิดในการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อสร้างอาชีพสร้างรายได้แก่ชาวบ้านในชุมชน ดังนั้น ภูป่าเปาะจึงถูกพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้ลักษณะรูปร่างของภูเขาที่มีลักษณะเฉพาะแต่มีความคล้ายคลึงกับภูเขาไฟฟูจิของประเทศญี่ปุ่น ดังภาพที่ 73 จึงเป็นจุดเด่นที่นำมาเป็นจุดขายในการท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวมีความต้องการเดินทางมาเยี่ยมชมทัศนียภาพที่สวยงาม สัมผัสบรรยากาศที่ดี นอกจากนี้ยังมีคำกล่าวที่ว่า ภูป่าเปาะ มาที่เดียวเที่ยว 3 ประเทศ จากการสนทนากลุ่ม (Focus group) ได้ให้ความหมายของการมาเที่ยวที่เดียว 3 ประเทศไว้ว่าหากนักท่องเที่ยวเดินทางขึ้นไปถึงจุดที่ 4 ของภูป่าเปาะ จะสามารถมองเห็นภูหอหรือฟูจิเมืองเลย เปรียบได้ว่าเสมือนมาเที่ยวประเทศญี่ปุ่น นอกจากมองเห็นภูหอแล้วยังสามารถมองเห็นสวนหินผางามหรือที่เรียกกันว่า คุณหมิงเมืองไทย เปรียบได้ว่าเสมือนมาเที่ยวประเทศจีน และจุดที่ยืนอยู่คือภูป่าเปาะซึ่งก็คือการท่องเที่ยวในประเทศไทยนั่นเอง ดังนั้น ภูป่าเปาะจึงเป็นจุดดึงดูดใจและเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติสำคัญที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวภายในชุมชน ทำให้ท้องถิ่นได้มีส่วนในการจัดการด้านการท่องเที่ยว การดำเนินการด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวภายในชุมชน ผาห้วย สามารถสรุปได้ว่า การสร้างความหมายและสัญลักษณ์ของภูป่าเปาะเป็นการสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ถูกนำมาเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว

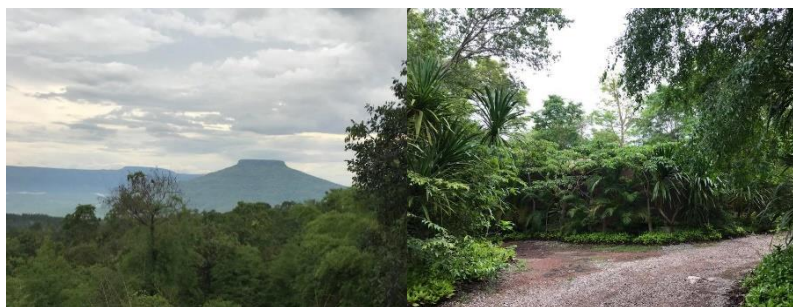

ภาพที่ 72 ภาพเปรียบเทียบลักษณะรูปร่างของภูเขาที่มีความคล้ายคลึงกัน
ระหว่างภาพภูเขาไฟฟูจิ ที่ประเทศญี่ปุ่น

ที่มา: ถ่ายภาพโดย อนุรักษ์ญา พัวรุ่งโรจน์

ความหมายและสัญลักษณ์วัดป่าสุโข

วัดป่าสุโขหรือวัดห้วยหอม เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยหลวงพ่อสงขบ อยู่ห่างจากหมู่บ้านไปตามแนวถนนทางการเกษตรที่ชาวบ้านจัดทำขึ้นมาประมาณ 5 กิโลเมตร โดยตั้งอยู่บนพื้นที่สูง การเดินทางขึ้นไปต้องใช้รถยนต์ขับเคลื่อน 4 ล้อ แร่งม้าสูงหรือรถอีแต๊กที่ใช้ในการทำเกษตรกรรมของชาวบ้าน ตลอดเส้นทางของการเดินทางไปยังวัดป่าสุโขจะเห็นทิวทัศน์ของภูหอ ภูกระดึง ที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ด้านล่าง และสวนยางพาราที่มีความร่มรื่น รวมถึงแปลงเกษตรกรรม ภายในบริเวณวัดป่าสุโขจะแบ่งเป็นพื้นที่อย่างชัดเจน เช่นพื้นที่ส่วนรวมที่ใช้สำหรับปฏิบัติธรรมและพื้นที่เฉพาะห้ามเข้า ซึ่งเป็นพื้นที่ของพระสงฆ์ บรรยากาศโดยภาพรวมเป็นวัดที่สร้างขึ้นท่ามกลางธรรมชาติ โดยการสร้างพื้นที่จะมีการตัดไม้ดั้งเดิมออกไปน้อยที่สุด และมีการนำต้นไม้จากพื้นราบเข้ามาปลูกเพื่อสร้างความร่มเย็นและสวยงามเพิ่มขึ้นด้วย นอกจากนี้ยังมีถ้ำห้วยหอมอยู่ภายในบริเวณวัด ซึ่งพระสงฆ์ใช้สำหรับจำวัดและปฏิบัติธรรม

ภาพที่ 73 ทิวทัศน์ภาพโดยรอบของวัดป่าสุโข (ห้วยหอม) ที่สามารถมองเห็นภูหอ (ซ้าย)
และภาพพื้นที่ภายในวัดป่าสุโขที่มีความร่มรื่น เงียบสงบและสะอาด

ภาพที่ 74 ศาลารวมใจ เป็นศาลาที่ใช้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ และใช้สำหรับปฏิบัติธรรม
ของพุทธศาสนิกชนที่เดินทางมายังว่าป่าสุโขใจ

1. จุดเด่นของวัดป่าสุโขใจ

วัดป่าสุโขใจเป็นวัดที่ตั้งอยู่บนพื้นที่สูงห่างจากชุมชนประมาณ 5 กิโลเมตร มีความเงียบสงบและสะอาด ทัศนียภาพสวยงาม ร่มรื่น เหมาะแก่การนั่งสมาธิหรือปฏิบัติธรรม ภายในวัดป่าสุโขใจมีหลักในการสร้างศาสนสถาน โดยจะตั้งอยู่บนฐานความคิดของความกลมกลืนและการไม่เบียดเบียนธรรมชาติ วัสดุที่ใช้เป็นวัสดุสมัยใหม่อย่างเหล็กและกระเบื้องสมัยใหม่แต่เลือกใช้สีกลมกลืนกับธรรมชาติ เช่น เหล็กมีการทาสีน้ำตาล พื้นเป็นสีซีเมนต์เคลือบเงาด้วยแล็คเกอร์ ในส่วนพื้นที่ของศาลาปฏิบัติธรรมเปิดโล่ง เป็นศาลาที่สร้างขึ้นในลักษณะโถงโถง พื้นขัดและเคลือบมัน ด้านในประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิสีดำ ศาลาปฏิบัติธรรมมีโครงสร้างเป็นเหล็กทาสีน้ำตาล มีความสงบร่มเย็น อากาศถ่ายเทได้อย่างสะดวกเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติได้เป็นอย่างดี ภายในวัดมีประติมากรรมปูนปั้นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ตั้งอยู่บริเวณแนวหน้าผาที่มีการสร้างพื้นที่เป็นฐานสูงด้านล่างเป็นห้องและใช้วัสดุอย่างปูนสร้างเป็นอย่างหินก้อนใหญ่วางเรียงราย ด้านหน้าพระพักตร์ของพระพุทธรูปจัดทำเป็นทางเดินเข้าไปขนาดเล็กลงมาด้วยสระน้ำที่มีความใสให้ความร่มเย็นและร่มรื่นได้เป็นอย่างดี

2. ตำนานถ้ำห้วยหอม

ถ้ำห้วยหอมเป็นถ้ำที่ตั้งอยู่บนภูเขาสูง ในปัจจุบันเป็นวัดที่มีพระสงฆ์และแม่ชีมาจำวัดเพื่อปฏิบัติธรรม เล่ากันว่า ชาวบ้านที่เข้าไปหาของป่า หากได้เดินผ่านบริเวณปากถ้ำแห่งนี้ มักได้กลิ่นรูปและเทียนที่มีกลิ่นหอมคล้ายสบู่ลอยออกมาจากถ้ำ แม่ชีท่านหนึ่งได้เล่าว่า ตนเคยได้ยินเสียงคนตกน้ำและมีเสียงคนพูดคุยกันตลอดเส้นทางไปยังถ้ำ เมื่อพยายามเพ่งมองจากระยะไกลกลับเห็นเพียงเงาร่างๆ ของผู้ชายเท่านั้น และยังมีการเล่าอีกว่า ลูกศิษย์วัดสองคนเคยบำเพ็ญศีลภาวนาภายในถ้ำห้วยหอมแต่ได้ยินเสียงรบกวนตลอดคืน เมื่อนำความเรียนต่อท่านเจ้าอาวาส ท่านได้ปรัมไมให้พูดในสิ่งที่

พบเจอ ส่วนอีกกรณีหนึ่งคือ เรื่องเล่าจากแม่ชีใบซึ่งปฏิบัติธรรมในกุฏิของตน เมื่อถึงเวลานอนก็ไม่มีเหตุผิดปกติใดๆ ท่านเข้านอนและหลับสนิทตามปกติ แต่ต่อมากลับได้มีเสียงเรียกปลุกให้ตื่นเพื่อลุกขึ้นไปปฏิบัติธรรมและแม่ชีก็ออกไปปฏิบัติธรรม ในเวลานั้นเองท่านได้เห็นลูกแก้วลอยขึ้นมาทีละลูกๆ รวมแล้วนับได้ทั้งหมด 7 ลูก แม่ชีจึงได้นำความเรียนต่อเจ้าอาวาสและท่านได้ห้ามไม่ให้พูดเช่นกัน สำหรับเสียงเรียกยามวิกาลของแม่ชีที่มาปลุกแม่ชีใบให้ตื่นนั้น อาจเป็นเสียงของท่านแม่ชีพื้นที่เคยมาปฏิบัติธรรมในสถานที่แห่งนี้และท่านได้เสียชีวิตไปแล้วนั่นเอง

ภาพที่ 75 ลักษณะถ้ำห้วยหอม ที่พระสงฆ์ใช้สำหรับจำวัด นิ่งสมาธิ วิปัสสนากรรมฐาน

วัดป่าสุขใจ เป็นศูนย์รวมจิตใจและสถานที่ที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อ ความศรัทธา และความร่วมมือร่วมใจของชุมชนผาห้วยในการช่วยกันทำนุบำรุงพุทธศาสนาให้คงอยู่ โดยเน้นความเรียบง่ายกลมกลืนกับธรรมชาติ เหมาะสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ภายในวัดมีการสร้างศาสนสถานจำแนกตามความจำเป็น หน้าที่ทางพุทธศาสนา การสร้างความหมายและสัญลักษณ์ของวัดป่าสุขใจ สามารถกล่าวได้ว่าเป็นการสร้างความหมายนัยตรง (Denotive Meaning) เนื่องจากเป็นศูนย์รวมจิตใจและสถานที่ที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อความศรัทธาและความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนในการทำนุบำรุงศาสนาให้คงอยู่

ความหมายและสัญลักษณ์วัดป่าโพธิ์ชัย

วัดป่าโพธิ์ชัยอยู่ในเขตหมู่บ้านผาห้วย เป็นวัดที่มีลักษณะเป็นวัดป่าแต่อยู่ภายในหมู่บ้าน วัดมีความร่มเย็น สงบ และสวยงาม ด้านหน้าของวัดเป็นซุ้มประตูโขง ที่กั้นระหว่างเขตแดนพุทธธรรมกับเขตที่อยู่อาศัยของผู้คน

ภาพที่ 76 ชุ่มประตูโขงวัดป่าโพธิ์ชัย

1. จุดเด่นของวัดป่าโพธิ์ชัย

จากชุ่มประตูโขง จะมีพระสิวลี ที่เป็นงานประติมากรรม ที่เจ้าอาวาสของวัดสร้างขึ้น เพื่อสื่อนัยยะทางปรัชญาและความคิดของผู้ที่เดินทางเข้ามาในวัด ภายในวัดมีพระพุทธรูปขนาดใหญ่ปางมารวิชัย ประดับอยู่กลางแจ้งภายในวัด ซึ่งสามารถสร้างบรรยากาศให้วัดเกิดความศักดิ์สิทธิ์ได้มากยิ่งขึ้น จุดสำคัญของการเข้ามาในวัดของพุทธศาสนิกชนบางคน คือการมาลอดท้องพระเจ้าโขง ซึ่งเป็นความเชื่อของคนในชุมชน ที่เชื่อว่าช่างแสดงถึงความยิ่งใหญ่และความเจริญรุ่งเรือง ช่างหรือพระเจ้าใหญ่ เป็นงานประติมากรรมที่สร้างจากการสร้างโครงเหล็กและฉาบปูนทับ ภายในท้องช่างมีการทำเป็นห้องสำหรับการนั่งวิปัสณากรรมฐานของพระสงฆ์และยังใช้เก็บงาช้างขนาดใหญ่ไว้ด้วย

วัดป่าโพธิ์ชัยเป็นวัดเก่าแก่ มีอายุกว่า 70 ปี เริ่มก่อตั้งโดย หลวงปู่บุญมี และในปัจจุบัน หลวงตาหนู เป็นเจ้าอาวาสที่วัดโพธิ์ชัย ภายในวัดป่าโพธิ์ชัย มีถ้ำโพธิ์ชัย ซึ่งเดิมเรียก ถ้ำโห่ง เนื่องจากผู้ค้นพบถ้ำแห่งนี้มีชื่อว่า โห่งน จึงตั้งชื่อถ้ำตามผู้ค้นพบ แต่ในปัจจุบันเปลี่ยนเป็น ถ้ำโพธิ์ชัย ภายในถ้ำประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย เป็นพระพุทธรูปที่เป็นที่เคารพนับถือของคนในหมู่บ้านเป็นอย่างมาก

ภาพที่ 77 ประติมากรรมช้างหรือพระเจ้าใหญ่ที่ชาวบ้านในชุมชนมีความเชื่อว่า
แสดงถึงความยิ่งใหญ่และเจริญรุ่งเรือง

ศาสนสถานและถาวรวัตถุภายในวัดป่าโพธิ์ชัย สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นพื้นที่ในการประกอบพิธีกรรมและทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ ประกอบด้วย ศาลาการเปรียญ เป็นอาคาร 2 ชั้น ครึ่งตึกครึ่งไม้ ใช้ในการประกอบพิธีกรรมของสงฆ์ กุฏิ มีลักษณะเป็นบ้านที่ทำเป็นหลังคา ครึ่งตึกครึ่งไม้ ประติมากรรมพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ ปางนาคปรก พระพุทธรูปประทับนั่งในลักษณะปางมารวิชัย ประติมากรรมช้าง เจ้าพ่อใหญ่หรือเจ้าพ่อไชลง เป็นประติมากรรมช้างขนาดใหญ่ที่สร้างขึ้นจากการขึ้นโครงสร้างด้วยเหล็กแล้วฉาบด้วยปูนจากนั้นจึงมีการตกแต่งรูปทรง โครงสร้าง ผิวสัมผัสของผิวหนังให้มีลักษณะคล้ายจริง นอกจากนี้ยังมีการปั้นรูปช้างอีก 2 ตัวในลักษณะเหมือนจริงทั้งสี่ส้นและท่าทางการยืน มณฑป เป็นโครงสร้างมีหลังคามุงกระเบื้อง เสาเหล็กและโครงสร้างของมณฑปเป็นเหล็ก ผนังเปิดทั้ง 4 ด้าน ด้านในประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดใหญ่ปางมารวิชัย ประติมากรรมพระพุทธรูปใหญ่ ประดิษฐานบริเวณปากถ้ำขนาดเล็กที่อยู่บริเวณแนวชายผา ประทับนั่งในลักษณะปางมารวิชัย

ภาพที่ 78 ลักษณะประติมากรรมพระพุทธรูปปางมารวิชัยกลางแจ้ง (ซ้าย)
และทางเข้าวัดป่าโพธิ์ชัยที่มีประติมากรรมพระสิวลี
เรียงรายอยู่ตลอดทางเดินเข้าสู่ภายในวัด

การสร้างความหมายและสัญลักษณ์ของวัดป่าโพธิ์ชัย สามารถกล่าวได้ว่า เป็นการสร้างความหมายนัยตรง (Denotive Meaning) โดยวัดป่าโพธิ์ชัยเป็นศาสนาสถานที่สำคัญทางศาสนา เป็นศูนย์รวมจิตใจ และเป็นสถานที่ที่คนในชุมชนผาห้วยให้ความเคารพสักการะ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในท้องถิ่น อีกทั้งวัดป่าโพธิ์ชัยยังเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาสำคัญ ของคนในชุมชนผาห้วย ความสำคัญของวัดป่าโพธิ์ชัยยังเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเป็นที่พึ่งพาทางใจของคนในชุมชน และเปิดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวได้เฉพาะกลุ่มเท่านั้น

ความหมายและสัญลักษณ์วัดถ้ำผากวาง

1. จุดเด่นวัดถ้ำผากวาง

วัดถ้ำผากวางเป็นวัดป่าที่ใช้ถ้ำในการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ วัดตั้งอยู่บนเนินสูง มีพระจำพรรษา 2 รูป ศาสนวัตถุที่อยู่บริเวณวัดประกอบด้วย อาคารที่ใช้เก็บข้าวของเครื่องใช้ เป็นอาคารรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่อสร้างในแบบง่ายๆ ฝาเป็นสังกะสี ประติมากรรมพระพุทธรูปขนาดใหญ่ปางมารวิชัย ประดิษฐานอยู่ในส่วนของบริเวณหน้าผามีการตัดแต่งหน้าผาให้เป็นลาน มีความสูงจากระดับพื้นของอาคารเก็บของและโรงครัวประมาณ 100 เมตร โดยมีการสร้างบันไดปูนซีเมนต์ลาดเดินขึ้น สำหรับลักษณะของพระพุทธรูปใหญ่คือ การแสดงรูปแบบและลักษณะของความเป็นพื้นบ้าน แต่ก็มีลักษณะอย่างพระพุทธรูปสมัยใหม่อย่างภาคกลาง

ถ้ำผากวางเป็นถ้ำที่อยู่ภายในวัดถ้ำผากวาง ตั้งอยู่บริเวณผาสูง บริเวณถ้ำนั้นเป็นถ้ำขนาดเล็ก มีความลึกและมีน้ำอยู่ภายในถ้ำ มีพื้นที่ห้อง 1 ห้อง แต่มีระดับพื้นที่สูงต่ำไม่เท่ากัน โดยที่เมื่อเดินเข้าไปจะเป็นพื้นที่ราบ เมื่อเข้าไปประมาณ 4 เมตรจะเป็นพื้นที่ลาดลงไป ภายในถ้ำจะมีแต่ก็มีบางบริเวณที่มีแสงจากภายนอกลอดเข้ามาทำให้เห็นว่าสภาพภายในส่วนของเพดานถ้ำมีหินงอกปรากฏให้เห็นอยู่เล็กน้อย

ภาพที่ 79 พระพุทธรูปประดิษฐานจุดที่สูงที่สุดของถ้ำผากวาง มีลักษณะเป็นลานกว้าง

ส่วนของผนังเป็นหินที่ลัดหล่น ตั้งอยู่ริมหน้าผา

ภาพที่ 80 ลักษณะทางขึ้นไปยังวัดถ้ำผากวาง มีลักษณะเป็นทางลูกรัง
ต้องใช้รถขับเคลื่อน 4 ล้อหรือรถอีแต๋มในการเดินทาง

2. เรื่องเล่าถ้ำผากวาง

เนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าในชุมชนผาห้วยและยังมีถ้ำตั้งอยู่มากมาย ทำให้บริเวณบ้านผาห้วยมีสัตว์อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะกวางมักถูกชาวบ้านล่าเป็นประจำ จึงมีการตั้งชื่อถ้ำใกล้บริเวณแหล่งอุดมสมบูรณ์ว่า ถ้ำผากวาง ซึ่งถ้ำแห่งนี้มักพบว่า มีกวางจำนวนมากเข้าไปดื่มน้ำ อยู่อาศัยหรืออาศัยร่วมเงาเพื่อนอนพัก ในช่วง 7 ถึง 8 ค่ำ ชาวบ้านที่ออกไปล่าสัตว์หรือหาของป่ามักได้ยินเสียงกลองและฆ้องดังออกมาจากภายในถ้ำ ซึ่งสร้างความประหลาดใจให้กับชาวบ้านเป็นอย่างมาก ชาวบ้านยังเล่าว่าได้มองเห็นลูกแก้วที่ค่อยๆ ลอยขึ้นมาจากป่าจากระยะไกลและค่อยๆ ลอยเข้าไปในถ้ำ สิ่งที่ได้พบเห็นนี้ทำให้ชาวบ้านเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์และปาฏิหาริย์ว่า มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองถ้ำแห่งนี้และยังเชื่อว่าหากใครก็ตามที่เข้าไปบุกรุกหรือขโมยสมบัติภายในถ้ำ บุคคลนั้นจะมีอันเป็นไปและเกิดเจ็บป่วยจนเสียชีวิตได้

ภาพที่ 81 บริเวณทางเข้าถ้ำและภายในถ้ำผากวาง

การสร้าง ความหมายและสัญลักษณ์ของวัดถ้ำผากวาง สามารถกล่าวได้ว่า เป็นการสร้างความหมายนัยตรง (Denotive Meaning) เป็นการให้ความหมายกับสิ่งที่กล่าวถึงโดยตรง เป็นความหมายที่มีลักษณะสากล เป็นความหมายเดียวสำหรับทุกคน คือ เป็นสถานที่สำคัญทางศาสนา มี

พระจำพรรษา ในวันสำคัญทางศาสนาชาวบ้านในชุมชนได้ไปทำบุญ สักการบูชาพระพุทธรูปปางมารวิชัยเพื่อความเป็นสิริมงคล เนื่องจากวัดตั้งอยู่บนหน้าผาสูง ทำให้มีทัศนียภาพที่สวยงามเป็นที่ดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว มีถ้ำที่พระสงฆ์ใช้เป็นที่นั่งสมาธิ ปฏิบัติธรรม เปิดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าชมความสวยงามของทัศนียภาพ สักการะพระพุทธรูป ตลอดจนทำบุญต่างๆ แต่เนื่องจากการเดินทางเข้าถึงค่อนข้างยาก จึงต้องประสานกับศูนย์บริการนักท่องเที่ยวภูปาเปาะให้จัดรถอีแต๊กและผู้สื่อความหมายชุมชนทางการท่องเที่ยวพาไปยังวัดถ้ำผากวาง จึงยังไม่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเต็มรูปแบบ จะมีนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มเท่านั้น

ความหมายและสัญลักษณ์ปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านชุมชนผาห้วย เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้านที่ชาวบ้านคิดเองทำเอง เกิดการเรียนรู้จากปู่ ย่า ตา ยาย หรือผู้มีความรู้ในท้องถิ่น ส่วนใหญ่จะเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องการทำมาหากิน เช่น การจับสัตว์ การทอผ้า เครื่องมือทำการเกษตร เป็นต้น โดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น มีการปรับใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต หรือใช้ในการแก้ปัญหาภายในชุมชน ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนผาห้วยที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ การจักสานไม้ไผ่ การทอผ้า การแปรรูปไม้ไผ่และผลิตภัณฑ์ชาฤๅษี การให้ความหมายและสัญลักษณ์ปัญญาท้องถิ่นชุมชนผาห้วย มีดังนี้

1. จักสานไม้ไผ่

การจักสานเป็นงานหัตถกรรมอย่างหนึ่งของชุมชนผาห้วย เนื่องจากภายในชุมชนมีต้นไผ่เป็นจำนวนมาก การจักสานไม้ไผ่เป็นการนำไม้ไผ่มาจักดอกให้มีขนาดเล็กและยาว เพื่อนำมาขัดหรือสานกันจนเป็นชิ้นงาน เช่น ก่องข้าวเหนียว (กระต๊อบข้าว) หวดนึ่งข้าว ตลอดจนเครื่องใช้ในการจับสัตว์ต่างๆ เป็นต้น ในกิจกรรมนี้นักท่องเที่ยวสามารถชมวิธีการในการสานไม้ไผ่ตั้งแต่เริ่มต้น อุปกรณ์ที่ใช้ในการจักสาน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการจักสาน โดยมีรายละเอียดขั้นตอนของการจักสานไม้ไผ่ที่นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ได้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนี้

วัสดุที่ใช้ในการจักสานไม้ไผ่ของชุมชนผาห้วยนั้นเป็นวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น คือ ไม้ไผ่ ส่วนใหญ่จะเป็นไผ่รวก ไผ่เอี้ยะ ไผ่ข้าวหลามที่นิยมและมีอยู่เป็นจำนวนมากภายในชุมชน นำมาจักดอกโดยการแบ่งไม้ไผ่เป็นชิ้นๆ ตามขนาดที่ต้องการ ใช้มีดจักดอกเอาส่วนในออก (ซี่ดอก) แล้วจักในส่วนที่เหลือออกเป็นเส้นบางๆ เหล่าให้เรียบร้อยหลังจากนั้นนำไปตากแดดให้แห้งก่อนนำไปสาน ในชุมชนผาห้วยนั้นยังไม่มีมีการนำวัสดุชนิดอื่นเข้ามาในจักสาน การจักสานไม้ไผ่ภายในชุมชนนั้นยังไม่ได้ทำ

เพื่อค้าขาย หากเป็นการจักสานเพื่อใช้ภายในครัวเรือนเท่านั้น แต่ในปัจจุบันเมื่อเกิดการท่องเที่ยวขึ้น ภายในชุมชนจึงทำให้การจักสานไม้ไผ่เป็นกิจกรรมหนึ่งในการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย

ภาพที่ 82 ลักษณะต้นไผ่ที่นำมาใช้จักสานเป็นของใช้

ภาพที่ 83 การสานไม้ไผ่เป็นกล่องข้าวเหนียว (กระติ๊บข้าวเหนียว)

ภาพที่ 84 หวดนึ่งข้าวจากการสานไม้ไผ่

2. ทอผ้า

การทอเป็นงานหัตถกรรมที่ผู้หญิงอีสานทุกคนจะต้องทอเป็นเพราะเป็นการบอกถึงความเป็นผู้หญิงที่มีการฝึกฝนและอบรมมาจากครอบครัว โดยหวังว่าเมื่อออกครอบครัวไปแล้วจะสามารถที่จะทอผ้าใช้ในครัวเรือนเองได้

การทอผ้าที่บ้านผาห้วยเป็นการทอผ้าใช้ในคนครัวเรือนมีทั้งการทอผ้าพื้นและการทอผ้าลายมัดหมี่ เช่นเดียวกับลวดลายที่เกิดการเทคนิคการเข็นฝ้ายหรือการจับฝ้ายสองเส้นเกลียวเข้าหากันจนเกิดเป็นเส้นใยฝ้าย 1 เส้น ซึ่งจะมีลักษณะที่โดดเด่นคือ สีสนของเส้นใยที่เปล่งประกายออกมาจากผืนผ้าเมื่อนำมาทอเป็นลายริ้วในแนวตั้ง เครื่องที่ใช้ในการทอที่บ้านผาห้วยคือกี่กระตุก ส่วนวัสดุที่ใช้ในการทอเป็นผืนผ้านั้นใช้ฝ้ายที่มีการปลูกที่หัวไร่ปลายนา เมื่อถึงฤดูกาลที่ฝ้ายออกดอกและกลายเป็นผลผลิตที่เตรียมจะนำเข้าสู่กระบวนการถักทอเป็นเส้นใย

ภาพที่ 85 ดอกฝ้ายที่เก็บมาใช้เป็นวัสดุในการทอผ้า

ภาพที่ 86 ลักษณะทูกหรือก่ทอผ้าและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า (กระสวย)

ภาพที่ 87 การทอผ้าของผู้หญิงในชุมชน โดยสถานที่ที่จะใช้ภายในบริเวณบ้าน อาจจะเป็นใต้ถุนบ้านหรือบริเวณพื้นที่ว่างของบ้าน

ภาพที่ 88 ลักษณะผ้าทอของชุมชนผาห้วยส่วนใหญ่ ชาวบ้านจะทอเป็นลายตารางสีต่างๆ

3. งานหัตถกรรมแปรรูปไม้ไผ่

ผลจากการพัฒนาพื้นที่ของสวนผาหินงาม (คุนหมิงเมืองไทย) และพื้นที่ใกล้เคียงชุมชนผาห้วยสู่การเป็นพื้นที่การท่องเที่ยว ส่งผลทำให้ชาวบ้านผาห้วยมีความคิดสร้างสรรค์ที่ต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ขึ้นมา เพื่อการจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวได้ซื้อไว้เป็นของที่ระลึกและเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวบ้านในชุมชนผาห้วยจากการทำผลิตภัณฑ์แปรรูปไม้ไผ่ขายให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นรายได้พิเศษนอกเหนือจากการทำการเกษตรกรรม

ภาพที่ 89 ผลิตภัณฑ์แก้วน้ำที่ได้จากการแปรรูปไม้ไผ่ของชุมชนผาห้วย

ชาวบ้านในชุมชนเล่าว่า “เดิมการทำหัตถกรรมแปรรูปไม้ไผ่เป็นออมสิน ปิ่นโตหรือแก้วน้ำไม่ได้ทำกันอยู่ในพื้นที่ เริ่มแรกจากการที่มีชาวบ้านไปเรียนวิธีการทำมาจากผ้าแก๊งผานางที่อำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย” จากนั้นจึงได้นำความรู้มาทำผลิตภัณฑ์ในชุมชน มีการฝึกอบรมและพัฒนาความรู้ต่อเนื่องให้กับคนอื่นๆ ในชุมชน ซึ่งการทำในขณะนี้เป็นการทำผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองความต้องการของนโยบายของรัฐที่จะสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยการนำภูมิปัญญามาสู่การสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ งานหัตถกรรมจากไม้ไผ่ มีลักษณะเป็นผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก ในส่วนของชุมชนผาห้วยทำผลิตภัณฑ์แปรรูปไม้ไผ่ขึ้นมาเพียง 2 ลักษณะ คือ กระปุกออมสินและแก้วน้ำ ซึ่งความโดดเด่นของผลิตภัณฑ์อยู่ที่การใช้วัสดุพื้นบ้านอย่างไม้ไผ่มาสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านรูปทรงและลวดลายสวยงามและมีชีวิตชีวา

4. ผลิตภัณฑ์ชาฤๅษี

ชาฤๅษีมีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Paraboea harroviana* (Craib) B.L.Burt เป็นชาที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติต้นจะขึ้นอยู่ตามผาหินปูน ป่าดงดิบเขาสูง ชาฤๅษีนั้นมีหลากหลายชื่อตามแต่ละพื้นที่ แต่ที่ชุมชนผาห้วยเรียกว่า ชาฤๅษี ที่ได้ชื่อชาฤๅษีนั้นเป็นเพราะเรียกตามลักษณะของใบชา เนื่องจากว่าตัวใบชาที่ตากแห้งแล้วลักษณะของใบจะคล้ายกับหนวดของฤๅษี จึงเป็นที่มาของชื่อข้างต้น แต่ในต่างพื้นที่ก็มีชื่อเรียกของชาแตกต่างกันออกไปอย่างเช่น ชาฤๅษีเล็ก เนียมฤๅษี ผอยหิน หนาดหิน ชาข่อย กานา ชาฉนวน จ้าข่อย (เหนื่อ) ชาป่า (ปัตตานี) ผักดุก ผักดุด (ประจวบคีรีขันธ์) ชาฤๅษีจะถูกเก็บเกี่ยวได้แค่ปีละหนึ่งครั้งในฤดูฝน เนื่องจากเป็นตอนที่ใบเขียวชะอุ่มมากที่สุด ชาวบ้านจะต้องใช้ความสามารถในการปีนผาสูงขึ้นไปเก็บ ทั้งใช้ในการบริโภคเองและจัดจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชน ชาฤๅษีจะสามารถขึ้นตามพื้นที่สูงที่เป็นผาหินปูนเท่านั้น เป็นเพราะสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยที่สุดในการเจริญเติบโต ทำให้ชาฤๅษีเป็นที่

ต้องการของบุคคลต่างๆ ไป ด้วยสรรพคุณของตัวใบที่นำมาตากแห้งแล้วมาชงรับประทานมีคุณค่าหลายประการเช่น บำรุงธาตุ ช่วยย่อยอาหาร แก้น้ำเหลืองเสีย แก้ไตพิการขับปัสสาวะ ลดความดัน แก้โรคไต

ภาพที่ 90 บรรจุภัณฑ์ชาฤๅษีของชุมชนผาห้วย ราคาจำหน่ายถุงละ 20 บาท

ชาฤๅษีมีอีกชื่อหนึ่งที่ชาวบ้านใช้เรียกชาฤๅษีคือ "ชาคินซีฟ" โดยชาวบ้านเล่าให้ฟังว่า “ถ้าเรานำใบชาฤๅษีที่ตากแห้งมาต้มในน้ำร้อนตัวใบชาจะกลับมาเป็นสีเขียวสดเหมือนกับใบสดตอนที่เก็บมาใหม่ๆ ทั้งที่นำไปตากแห้งแล้ว แต่เมื่อนำมาต้มจะกลับเป็นลักษณะคล้ายกับใบสดจึงเหมือนกับการคินซีฟอีกครั้ง” โดยเอกลักษณ์ของชาฤๅษี คือ กลิ่นที่หอมและรสชาติที่ดี ดื่มง่าย อีกทั้งยังมีสรรพคุณที่หลากหลาย ทำให้ผู้ที่ได้ดื่มรู้สึกสดชื่น กระชุ่มกระชวยดั่งคินซีฟอีกครั้ง จึงทำให้ชาฤๅษีเป็นของฝากของที่ระลึกของชุมชนที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนผาห้วยนั้น นอกเหนือจากการนำมาใช้ในวิถีชีวิตประจำวันแล้ว ชุมชนผาห้วยยังนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดทำเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ตลอดจนของฝากของที่ระลึกเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ยกตัวอย่างเช่น งานจักสานไม้ไผ่ การทอผ้า เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ที่ให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม เรียนรู้ในการเพิ่มประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวในอีกทางหนึ่งด้วย สามารถกล่าวได้ว่า การสร้างความหมายและสัญลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนผาห้วยนั้น เป็นการแสดงถึงตัวตนหรือเอกลักษณ์ของชุมชนที่ต้องการสื่อสารให้แก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนได้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องในภูมิปัญญาท้องถิ่นและการดำรงชีวิตประจำวันของคนในชุมชนผาห้วย

ความหมายและสัญลักษณ์อาหารพื้นบ้าน

อาหารพื้นบ้านของชุมชนผาห้วย มีลักษณะเช่นเดียวกับอาหารของชาวอีสานทั่วไป เนื่องจากพื้นที่ของภาคอีสานจะมีความแห้งแล้ง ดังนั้น วัตถุดิบที่นำมาประกอบอาหาร จะเป็นวัตถุดิบ

ที่หาได้ตามธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ ปลา แมลงบางชนิด พืชผักต่างๆ และการนำวิธีการถนอมอาหารมาใช้เพื่อรักษาอาหารเพื่อสามารถเก็บไว้กินได้นาน จึงเป็นส่วนสำคัญในการดำรงชีพของคนอีสาน การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยได้มีการนำวัฒนธรรมการรับประทานอาหารมาเป็นจุดเด่นจุดดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชน โดยอาหารส่วนใหญ่ที่นำเสนอให้นักท่องเที่ยวจะเป็นอาหารต่างๆ ไป แต่หากนักท่องเที่ยวได้มีการสำรองล่วงหน้า หรือมีการติดต่อประสานงานมาก่อนจะได้รับการบริการอาหารที่เน้นถึงวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในชุมชน ดังภาพ

ภาพที่ 91 ลักษณะการจัดสำหรับอาหารที่ให้บริการสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวส่วนใหญ่สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สั่งจองล่วงหน้าเพราะอาหารต้องใช้เวลาในการปรุง

อาหารพื้นบ้านของชุมชนผาห้วยที่นำมาเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว จะเป็นอาหารที่ชาวบ้านในชุมชนบริโภคกันภายในครัวเรือน แต่มีการจัดตกแต่งให้เกิดความสวยงาม ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยว แต่ยังคงกลิ่นอายของวัฒนธรรมชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยอาหารที่จัดทำเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย มีดังนี้

1. หลาม

หลาม เป็นการทำอาหารให้สุกโดยใช้อุปกรณ์คือ กระจบอกไม้ซาง ส่วนประกอบหลักได้แก่ เนื้อสัตว์ ปลาไหล เครื่องในสัตว์ ฯลฯ เครื่องปรุงรสน้ำพริกคล้ายกับแกง ไม่นิยมใส่ผัก ใส่ น้ำปลาเล็กน้อย ปรุงรสด้วยน้ำปลาร้า เกลือ และน้ำปลา แต่งกลิ่นด้วยผักอีตู๋ (แมงลัก) ผักข่า (ชะอม) ผักแขยง เป็นต้น ผสมทุกอย่างเข้าด้วยกัน บรรจุในกระจบอกไม้ไผ่สด นำไปเผาไฟให้สุก จะมีกลิ่น หอมรับประทานกับข้าวเหนียวร้อนๆ

สำหรับในเขตบ้านผาห้วยนั้น หลามมักจะนิยมทั้งกินในครัวเรือนและไปทำในไร่หรือไปป่าช่วงพักกลางวันโดยการใช้ไม้ซางที่มีอยู่ในไร่ในป่านั้นเอง สำหรับวัสดุที่ใช้ในการทำ ประกอบด้วย เนื้อตุ๋น เนื้อกระรอก เนื้อกระแต นำมาลนไฟ เพื่อขูดเอาหนังออก จากนั้นจึงนำไปหั่นและล้างให้

สะอาดแล้วบรรจุลงในกระบอกไม้ไผ่ ใส่ น้ำพริกและเกลือเพื่อปรุงรส เมื่อหلامจนสุกแล้วก็ผ่าไม้ไผ่ ออก นำใส่ถ้วยจาน กินกับข้าวเหนียวร้อนๆ

2. หมก

หมก เป็นอาหารที่ทำให้สุกได้ด้วยการห่อใบตองแล้วนำไปปิ้งหรือนึ่งให้สุก วัตถุดิบที่นิยมมา ทำหมก ได้แก่ หน่อไม้ ปลาชิว ปลาเล็กปลาน้อย ฮวก(ลูกฮอด) หยวก กบ ปลาที่ก้างน้อย อาหาร ประเภทหมกที่ชาวบ้านในชุมชนนิยมทำให้นักท่องเที่ยวรับประทาน คือ หน่อไม้ เนื่องจากเป็นวัตถุดิบ ที่หาได้ง่ายในชุมชน โดยวิธีการทำหมกหน่อไม้ วัตถุดิบมีดังนี้ หน่อไม้ลวก หอมหัวแดง พริกสด ใบ แมงลัก น้ำย่านาง ปลาร้า ข้าวเป็อ (ข้าวสารแช่น้ำแล้วนำมาตำให้ละเอียด) และใบตองสำหรับห่อ เริ่มต้นโดยการนำหน่อไม้มาปอกเปลือกแล้วนำไปต้มจนสุก จากนั้นนำไปหั่นทิ้งไว้ โขลกหอมแดง เกลือ พริกสดเข้าด้วยกันให้ละเอียด ปรุงรสด้วยน้ำปลา น้ำปลาร้า น้ำย่านาง ใส่ใบแมงลักคลุกให้เข้า กัน นำใบตองไปเช็ดให้สะอาดจากนั้นนำหน่อไม้ที่คลุกใส่เครื่องเรียบร้อยแล้วนำมาห่อหมกให้ เรียบร้อยจากนั้นนำไปนึ่งประมาณ 20-30 นาที จนสุกพร้อมรับประทานกับข้าวสวยหรือข้าวเหนียว

3. อ่อม

อ่อม (แกงอ่อม) เป็นการปรุงอาหารที่มีเนื้อสัตว์และผักหลายชนิดเป็นส่วนประกอบหลัก เครื่องปรุงประกอบด้วย

ส่วนน้ำพริก ประกอบด้วย พริกสด หัวหอม ตะไคร้หั่นฝอย โขลกหยาบ ๆ

ส่วนเครื่องปรุงได้แก่ เนื้อสัตว์ใช้ได้ทั้ง ไก่ ปลา กบ เนื้อวัว ฯลฯ และผักต่าง ๆ เช่น บวบ เห็ด มะเขือ ถั่วฝักยาว พักทอง ดอกพักทอง ดอกมะรุม ดอกแค ดอกบวบ เป็นต้น

วิธีการทำ นำเครื่องปรุงน้ำพริกละลายน้ำเล็กน้อย ตั้งไฟให้เดือด จึงใส่เนื้อสัตว์และผัก ต่าง ๆ ลงไป เมื่อเนื้อสัตว์และผักสุกปรุงรสด้วยน้ำปลาร้า ไม่ปรุงรสเปรี้ยวและหวาน จะมีลักษณะ คล้ายแกง เลียงภาคกลาง

บางครั้งครัวนิยมใส่ข้าวคั่วหรือข้าวเป็อ (ข้าวสารเหนียวแช่น้ำโขลกให้ละเอียด) การใส่ ข้าว คั่วจะใส่เมื่อปรุงรสและผักสุกได้ที่แล้วใส่ข้าวคั่วจึงยกลง ส่วนข้าวเป็อจะใส่ไปพร้อมเครื่องปรุง น้ำพริก ขณะละลายน้ำตั้งไฟปรุงและคนให้เดือดสม่ำเสมอ

อาหารพื้นบ้านของชุมชนผาห้วยดังกล่าว นอกจากจะเป็นอาหารที่รับประทานกันภายใน ครัวเรือนแล้ว ยังถูกทำให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชน นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงชุมชนผ่านการรับประทานอาหาร ก่อให้เกิดการ เรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน กล่าวคือ นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน และคนในชุมชนได้เรียนรู้ในการปรับปรุงวัตถุดิบ รสชาติที่เหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

ได้เป็นอย่างดี สามารถกล่าวได้ว่า ความหมายและสัญลักษณ์ของอาหารพื้นบ้านของชุมชนผาห้วย นั้น คือ ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่สื่อให้เห็นถึงตัวตน เอกลักษณ์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชน แก่ผู้ที่เดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชน

ภาพที่ 92 สำหรับอาหารที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย

ความหมายและสัญลักษณ์กิจกรรมทางการท่องเที่ยว ของชุมชนผาห้วย

กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสนุกสนาน ตื่นเต้น ทำทาย ผจญภัย สัมผัสกับความงดงามของธรรมชาติ การเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนเรียนรู้ มีส่วนร่วมกับการดำเนินชีวิตประจำวันของชุมชน

1. กิจกรรมนั่งรถอีแต็ก สัมผัสบรรยากาศทางธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชน

รถอีแต็ก หรือ รถไถนั่งขับ 14 แรงม้า เป็นรถที่ใช้สำหรับทำการเกษตร ซึ่งปกติชาวบ้านในชุมชนผาห้วยจะประกอบอาชีพเกษตรกร ทำไร่ ทำนา ปลูกข้าวโพด ปลูกมัน และทำสวนยางพารา เมื่อเกิดการท่องเที่ยวภายในชุมชนขึ้น จึงได้ดัดแปลงรถอีแต็กมาใช้เพื่อบริการนักท่องเที่ยวที่เดินทางขึ้นภูป่าเปาะ นายประหยัด ทาระบุตร สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ กลุ่มรถอีแต็ก เล่าให้ฟังว่า “กลุ่มรถอีแต็กมีสมาชิกกลุ่ม 71 คน มีรถ มีรถอีแต็กให้บริการ 47 คัน เดิมทีลองใช้รถไถนาเดินตาม แต่ด้วยแรงม้าที่น้อยทำให้ขึ้นทางชันไม่ไหว จึงหันมาใช้รถไถนั่งขับ 14 แรงม้าแทน ได้มีการปรับแต่งรถ ออกแบบที่นั่ง เพื่ออำนวยความสะดวก โดยเป็นรถที่นักท่องเที่ยวสามารถนั่งด้านหน้าได้ประมาณ 2 คน และด้านหลังประมาณ 4 – 6 ท่าน” กลุ่มรถอีแต็กมีการร่วมกันกำหนดกฎระเบียบ - กติกาของสมาชิกกลุ่มฯ โดยผู้ที่ต้องการจะมาขับรถให้บริการแก่นักท่องเที่ยววันนั้น จะต้องผ่านการทดสอบ โดยให้ทดลองขับรถขึ้นภูป่าเปาะซึ่งจะมีกรรมการนั่งไปด้วย 2 ท่าน เพื่อ

ประเมินว่าผ่านหรือไม่ผ่าน ครั้งแรกถ้าไม่ได้ก็ให้ลองใหม่ บางคนต้องผ่านการทดสอบถึง 3 ครั้ง จึงจะสอบผ่าน สามารถมาขับรถให้บริการได้

ภาพที่ 93 รถอีแต็กที่ดัดแปลงจากรถไถนั่งขับของเกษตรกรเพื่อใช้ในการบริการ
ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย

ภาพที่ 94 รถอีแต็กที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวภายในชุมชนผาห้วย

กฎระเบียบที่สำคัญของกลุ่มรถอีแต็ก คือ ให้คำนึงถึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ชาวบ้านในชุมชน ตลอดจนผู้ขับขี่เป็นเรื่องหลัก คนขับห้ามดื่มสุราในเวลาทำงาน ถ้าดื่มในเวลางานก็จะให้ออก และมีกติกามาลงทะเบียนคิว ไม่เกินแปดโมงเช้า หากใครสายวันนั้นก็ให้หยุดวิ่ง โดยเที่ยวแรกจะให้บริการตั้งแต่ตี 5 เป็นต้นไป และจะวิ่งตามคิวที่ลงทะเบียนไว้ไล่เรียงลำดับกันไป

การให้บริการรถอีแต็กแก่นักท่องเที่ยวจะให้บริการในพื้นที่ภูป่าเปาะท่องเที่ยวภายในชุมชน เพื่อสัมผัสวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่งดงามของชุมชน โดยการบริการรถอีแต็ก นักท่องเที่ยวต้องติดต่อเพื่อใช้บริการที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวภูป่าเปาะ โดยรถอีแต็กขึ้นภูป่าเปาะจะเริ่มให้บริการเที่ยวแรกตั้งแต่เวลา 05.00 น. จนถึงเวลา 18.00 น. รถอีแต็กจะให้บริการนักท่องเที่ยวเพื่อเที่ยวชมความงดงามของจุดชมวิวด่างๆ บนภูป่าเปาะ ด้วยการเดินทางที่เป็นเอกลักษณ์จึงทำให้ภูป่าเปาะเป็นที่นิยมจากนักท่องเที่ยว ด้วยการเคลื่อนที่ของรถอีแต็กที่ผ่านหลุมผ่านบ่อที่เกิดจากน้ำฝน หรือความสูงความต่ำ

ของพื้นที่ ซึ่งตลอดระยะทางสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียภาพให้กับนักท่องเที่ยวได้ เช่น ความตื่นเต้นเร้าใจ ความงามของทิวทัศน์ที่มาปรากฏอยู่ในสายตา วิถีชีวิตของชุมชนที่มีการทำเกษตรกรรมตามแนวสันเขาและที่ราบ รวมถึงความรู้จากเรื่องเล่าของการเกิดพื้นที่ภูเขาป่าเขาผ่านมรดกเทศก์และผู้นำท้องถิ่น ซึ่งภูเขาป่าเขามีจุดชมวิว 4 จุด ลดหลั่นตามความสูง โดยจุดสูงสุดต้องใช้วิธีการเดินเท้าขึ้นไปประมาณ 200 เมตร สามารถมองทิวทัศน์กว้างไกลถึง 360 องศา แบบพาโนรามา ชมพระอาทิตย์ขึ้นและตกได้ที่จุดเดียวกัน

กิจกรรมนั่งรถอีแต๊ก สัมผัสบรรยากาศทางธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชน เป็นการสร้างความหมายและสัญลักษณ์ ที่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการท่องเที่ยว ซึ่งรถอีแต๊กเดิมเป็นรถที่ใช้เฉพาะในพื้นที่ที่การเดินทางค่อนข้างลำบาก ใช้สำหรับการเดินทางและขนส่งเพื่อการเกษตร เมื่อนำมาปรับแต่งให้มีความสะดวกสบายมากขึ้น สามารถอำนวยความสะดวกในการเดินทางภายในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน กิจกรรมนั่งรถอีแต๊กสามารถทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ตื่นเต้น ทำทาย อีกทั้งยังได้เรียนรู้ถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชนผ่านการมีประสบการณ์ร่วมในการใช้ยานพาหนะของคนในชุมชน

2. โฮมสเตย์บ้านผาห้วย – ภูเขาป่าเขา

กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์หรือการท่องเที่ยวแบบที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทของชุมชนผาห้วย เป็นกิจกรรมที่สามารถเข้าถึงและสัมผัสกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน วิธีการเกษตรภายในชุมชน โดยเฉพาะการทำเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพที่สืบทอดต่อกันมา และที่สำคัญนักท่องเที่ยวจะได้รับการต้อนรับที่อบอุ่น ได้รับการดูแลเอาใจใส่เสมือนเป็นคนในครอบครัว ดังภาพที่ 62 - 64 ปัจจุบันกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในชุมชนผาห้วยยังไม่มีการจัดการที่เป็นระบบนัก ส่วนใหญ่จะมีกิจกรรมเพียงการร่วมรับประทานอาหารและพิธีบายศรีสู่ขวัญให้แก่นักท่องเที่ยวเท่านั้น จาก การลงพื้นที่สัมภาษณ์คุณภานุมาศ นามมะลิ ประธานกลุ่มโฮมสเตย์บ้านผาห้วย – ภูเขาป่าเขา เล่าว่า “หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยได้มีการจัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ การเป็นเจ้าของบ้านที่ดี ตลอดจนองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) โดยสำนักงานพื้นที่พิเศษ 5 หรือ อพท. 5 มีนโยบายในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ให้มีระบบและมีกิจกรรมที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้น”

ภาพที่ 95 พิธีบายศรีสู่ขวัญ ที่จัดขึ้นเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยมีพราหมณ์เป็นผู้ทำพิธีกรรม

ภาพที่ 96 การรับประทานอาหารแบบพาลัง พาลังเป็นการจัดสำหรับอาหารเย็นของชาวอีสาน

ภาพที่ 97 วิธีการสานหวดสำหรับนั่งข้าว หนึ่งในภูมิปัญญาของท้องถิ่น
ที่นำมาเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย

โฮมสเตย์บ้านผาหวาย – ภูป่าเปาะ เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชนผาหวาย โดยมีกิจกรรมตามวิถีชีวิตชุมชน ได้แก่ จักสานไม้ไผ่ ทอผ้า และผ้าเม็ดกระบอก (ตามฤดูกาล) ตลอดจนการนั่งรถอีแต๊กขึ้นภูป่าเปาะเพื่อชมพระอาทิตย์ขึ้นยามเช้าตรู่และพระอาทิตย์ตกยามเย็นย่ำ การสร้างความหมายและสัญลักษณ์ของโฮมสเตย์บ้านผาหวาย – ภูป่าเปาะ เพื่อการพัฒนาการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว มีประเด็นสำคัญ ดังนี้

ภาพที่ 98 ลักษณะโฮมสเตย์ที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าพักอาศัยภายในบ้าน

การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ เป็นการสร้างความหมายและสัญลักษณ์ของชุมชนผาหวาย ที่แสดงถึงการดำรงชีวิตประจำวันหรือวิถีชีวิตของชุมชนผาหวายที่ต้องการส่งต่อไปยังนักท่องเที่ยว บุคคลทั่วไปที่เข้ามาท่องเที่ยวภายในพื้นที่ชุมชนผาหวาย ตลอดจนชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนผาหวายที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เนื่องจากชุมชนผาหวายมีความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ มีความพร้อมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เลือกเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในพื้นที่ และนักท่องเที่ยวจะได้รับความเพลิดเพลินและความประทับใจจากกิจกรรมที่ชุมชนได้ร่วมกันจัดขึ้นเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้เลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความสนใจ โดยกิจกรรมแบ่งเป็นกลุ่มต่างๆ คือ กิจกรรมตามวิถีชีวิตชุมชน ประกอบด้วย การจักสานไม้ไผ่ การทอผ้าและการผ่าเม็ดกระบก (ตามฤดูกาล) และกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้แก่ การท่องเที่ยว ภูเขาเปาะ กิจกรรมการนั่งรถอีแต๊กสัมผัสวิถีชีวิตชุมชนโดยรอบหมู่บ้าน กิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดความตระหนักและรับผิดชอบต่อการท่องเที่ยว

การสร้างสัญลักษณ์และความหมายทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวายสามารถแสดงตัวตนและเอกลักษณ์ของชุมชน ตลอดจนผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อที่จะนำเสนอหรือสื่อความหมายให้เข้าใจง่ายและชัดเจนให้แก่คนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวให้มองเห็นภาพเดียวกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ มีความเข้าใจ ตลอดจนสร้างคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ซึ่งสามารถนำไปสู่การพัฒนาในรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวายต่อไป สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงความหมายและสัญลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย

ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว	ความหมายของผลิตภัณฑ์	สัญลักษณ์เพื่อการท่องเที่ยว
ภูเขาเปาะ	เป็นพื้นที่ทำกินของชาวบ้านในชุมชน และถูกพัฒนาพื้นที่ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อสร้างอาชีพสร้างรายได้แก่ชาวบ้านในชุมชน โดยใช้ลักษณะรูปร่างของภูเขาที่มีลักษณะเฉพาะ แต่มีความคล้ายคลึงกับภูเขาไฟฟูจิของประเทศญี่ปุ่น เป็นจุดเด่นที่นำมาเป็นจุดขายในการท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวมีความต้องการเดินทางมาเยี่ยมชมทัศนียภาพที่สวยงามสัมผัสบรรยากาศที่ดี	ฟูจิเมืองเลย
วัดป่าสุขใจ	เป็นวัดที่มีความสงบ สวยงามและเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมและผ่อนคลายทางจิต เป็นศูนย์รวมจิตใจและสถานที่ที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อความศรัทธาและความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนในการทำนุบำรุงศาสนาให้คงอยู่	การปฏิบัติธรรมและพักผ่อนหย่อนใจ
วัดป่าโพธิ์ชัย	เป็นศาสนาสถานที่สำคัญทางศาสนา เป็นศูนย์รวมจิตใจ และเป็นสถานที่ที่คนในชุมชนผาห้วยให้ความเคารพสักการะ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในท้องถิ่น อีกทั้งวัดป่าโพธิ์ชัยยังเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่สำคัญๆ ของคนในชุมชนผาห้วย ความสำคัญของวัดป่าโพธิ์ชัยยังเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเป็นที่พักพิงทางใจของคนในชุมชน	แหล่งเรียนรู้ หลักธรรมคำสอนของศาสนา พิธีกรรมทางศาสนา และการทำบุญ
วัดถ้ำผากวาง	เป็นศาสนาสถานที่สำคัญทางศาสนา มีพระจำพรรษาในวันสำคัญทางศาสนาชาวบ้านในชุมชนได้ไปทำบุญ สักการบูชาพระพุทธรูปปางมารวิชัยเพื่อความเป็นสิริมงคล เนื่องจากวัดตั้งอยู่บนหน้าผาสูง ทำให้มีทัศนียภาพที่สวยงามเป็นที่ดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว มีถ้ำที่พระสงฆ์ใช้เป็นที่นั่งสมาธิ ปฏิบัติธรรม เปิดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าชมความสวยงามของทัศนียภาพสักการะพระพุทธรูป ตลอดจนทำบุญต่างๆ	การปฏิบัติธรรม การทำสมาธิ และการภาวนา

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว	ความหมายของผลิตภัณฑ์	สัญญาเพื่อการท่องเที่ยว
ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ชุมชนผาห้วย เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน ที่ชาวบ้านคิดเองทำเอง เกิดการเรียนรู้จากปู่ ย่า ตา ยาย หรือผู้มีความรู้ในท้องถิ่น	กิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ ก่อให้เกิดการเรียนรู้วิถีชีวิตและ องค์ความรู้ของภูมิปัญญา ท้องถิ่น
อาหารพื้นบ้าน	อาหารพื้นบ้านชุมชนผาห้วยเป็นอาหารที่ รับประทานกันปกติภายในครัวเรือน ยังถูก ทำให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ของชุมชนที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม วิถี ชีวิตของคนในชุมชน นักท่องเที่ยวสามารถ เข้าถึงชุมชนผ่านการรับประทานอาหาร ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยว และคนในชุมชน	เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นผ่าน การรับประทานอาหาร
กิจกรรมนั่งรถอีแต๊ก	รถอีแต๊กเดิมเป็นรถที่ใช้เฉพาะในพื้นที่ที่การ เดินทางค่อนข้างลำบาก ใช้สำหรับการ เดินทางและขนส่งเพื่อการเกษตร เมื่อนำมา ปรับแต่งให้มีความสะดวกสบายมากขึ้น สามารถอำนวยความสะดวกในการเดินทาง ภายในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	เป็นรถที่แสดงถึงการผจญภัย และสื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตของ ชุมชน
โฮมสเตย์บ้านผาห้วย – ภูป่าเปาะ	การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์หรือที่พักสัมผัส วิถีชีวิตชุมชนผาห้วยแสดงถึงการดำรงชีวิต ประจำวันหรือวิถีชีวิตของชุมชนผาห้วยที่ ต้องการส่งต่อไปยังนักท่องเที่ยว บุคคลทั่วไป ที่เข้ามาท่องเที่ยวภายในพื้นที่ชุมชนผาห้วย ตลอดจนชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนให้เกิด ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชน ผาห้วยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ	การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม , การท่องเที่ยวชุมชน

การสร้างสัญญาและความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ที่กล่าวมานั้น เป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย การสร้างเอกลักษณ์ ทางด้านการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่การท่องเที่ยวชุมชนผาหวาย กำหนดทิศทางการท่องเที่ยวของชุมชน ตลอดจนส่งเสริมให้เกิดการจดจำและความเข้าใจอย่างถูกต้อง อีกทั้งยังสามารถสร้างคุณค่าให้ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวายที่บอกถึงลักษณะที่มี ความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นและชัดเจน

การสร้างสัญญาและให้ความหมายเพื่อพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่า ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ได้ถูกสร้างขึ้นโดยใช้กระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมและการ ระดมความคิดเห็นจากความต้องการของผู้นำชุมชน แกนนำและสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์ภูป่าเปาะ ตลอดจนคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐ ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในชุมชนผาหวาย ซึ่งสัญญาและความหมายที่สร้างขึ้นมานั้น เป็นการแสดงตัวตน เอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย จากการสัมภาษณ์และ การสนทนากลุ่ม (Focus group) พบว่า สัญญาและความหมายที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ ทางการท่องเที่ยวที่ตรงตามบริบทและความต้องการของชุมชน ประกอบด้วย สัญญาและความหมาย ทางด้านแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ภูป่าเปาะ สัญญาและความหมายทางด้านวิถีชีวิตของ ชุมชน ได้แก่ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

บทที่ 6

รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ของชุมชนผาห้วย

การพัฒนาารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ผู้วิจัยใช้กระบวนการชุมชนมีส่วนร่วม คือ การที่หน่วยงานองค์กรภาครัฐ ผู้นำชุมชน แกนนำชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ ตลอดจนประชาชนในชุมชนผาห้วย ได้ทำงานร่วมกัน ได้มีโอกาสรับฟังความคิดเห็นอย่างกว้างขวางก่อนการนำไปสู่การตัดสินใจที่ดีที่สุดซึ่งจะมีผลประโยชน์โดยรวมต่อชุมชน เน้นการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมหรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์และข้อมูลซึ่งเกี่ยวข้องของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ซึ่งผู้วิจัย เจ้าหน้าที่และองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน แกนนำชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ และสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ มีส่วนร่วมในการพัฒนาารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย โดยกระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมเริ่มตั้งแต่มีส่วนร่วมในการริเริ่มการพัฒนา มีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนในการพัฒนา มีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา มีส่วนร่วมในขั้นตอนรับผลรับประโยชน์และมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนาควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของ ทศพล กฤตยพิสิฐ ซึ่งเป็นการวัดเชิงคุณภาพออกเป็น 5 ขั้นตอน (ทศพล กฤตยพิสิฐ, 2537: 17) การพัฒนาารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน แกนนำกลุ่ม/ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ ไปจนถึงสมาชิกกลุ่มรถอีแต็ก ผู้ประกอบการร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึก มัคคุเทศก์ท้องถิ่น กลุ่มโฮมสเตย์และกลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยซึ่งอยู่ภายใต้ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ ซึ่งกระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา

การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวายสิ่งที่สำคัญที่สุดในการพัฒนา คือ การที่ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มต้น การวางแผน การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์และการประเมินผล เพราะจะทำให้การพัฒนาที่มีความยั่งยืนในเรื่องของการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน เนื่องจากเจ้าของพื้นที่จะรู้จักทรัพยากรที่มีอยู่ของตนเองดีอยู่แล้ว เพียงแต่อาจจะไม่รู้ว่าจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้หรือไม่ หรือควรจะสื่อให้นักท่องเที่ยวทราบได้อย่างไร ในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย เริ่มต้นจากผู้นำชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นผู้ริเริ่มในการพัฒนา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการแนะนำแนวทางในการพัฒนาเพื่อให้เกิดการพัฒนาได้อย่างตรงจุด เหมาะสมและตรงตามบริบทของชุมชน เพื่อให้การพัฒนาการสื่อความหมายเป็นไปในรูปแบบที่เหมาะสมและถูกต้อง เกิดประสิทธิภาพสูงสุดแก่ชุมชนผาหวายและสามารถสื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีความรู้ความเข้าใจในผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่ต้องการสื่อความหมายนั้น โดยนายเกียรติพงษ์ คชวงษ์ ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานเลย ได้กล่าวในขณะให้สัมภาษณ์ว่า “การท่องเที่ยวของชุมชนผาหวายเริ่มต้นการพัฒนาจากปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน จนทำให้เกิดแนวคิดในการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ทางการท่องเที่ยว ทุกอย่างเริ่มต้นจากชุมชนเอง ดังนั้นการจะสื่อความหมายของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ชุมชนจึงเป็นส่วนสำคัญในการค้นหาและสร้างความหมายให้แก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวได้ดีที่สุด” (เกียรติพงษ์ คชวงษ์, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2561)

ผู้นำชุมชน แกนนำชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะมีส่วนร่วมในการริเริ่มพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับบริบทและตรงตามความต้องการของชุมชน มีส่วนในการตัดสินใจ พร้อมทั้งนำลูกบ้าน/สมาชิกชมรมให้มีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหรือดำเนินการทุกอย่างของชุมชน ตลอดจนการบริหารงานภายในชมรมและชุมชน

สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะมีส่วนร่วมและเต็มใจให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีเพื่อได้มาซึ่งรูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวให้ตรงตามความต้องการของชุมชน

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวของชุมชนผาหวนั้น เริ่มต้นจากแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชนที่ต้องการแก้ปัญหาระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในเรื่องของการบุกรุกเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูค้อ – ภูกระแต เพื่อใช้เป็นที่พักิน จึงใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา โดยเริ่มต้นจัดการท่องเที่ยวภูเขาเปาะขึ้น ในการตัดสินใจของชุมชนผาหวนในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยิ่งในการค้นหาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการสร้างสัญลักษณ์และความหมายแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวตามความต้องการของชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวสร้างความพึงพอใจให้กับคนในชุมชนที่ต้องการเผยแพร่ทรัพยากรทางการท่องเที่ยววัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของตนให้แก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนในการพัฒนา

การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนในการพัฒนา เป็นขั้นตอนของการกำหนดรูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวตามความต้องการของชุมชน วิธีการจัดทำ ตลอดจนแนวทางการดำเนินงานพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายและทรัพยากรที่จะใช้

นโยบายของจังหวัดเลย ให้ความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน จังหวัดเลยเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์ ตำนาน ความเชื่อ แต่ยังคงขาดการสืบสานและคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและความเชื่อเหล่านี้ จึงควรส่งเสริมให้ชุมชนอนุรักษ์และรักษาไว้ อำเภอหนองหินมีแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอำเภอหนองหิน ที่มีนโยบายสอดคล้องกับนโยบายจังหวัดเลย โดยสนับสนุนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และองค์กรต่างๆ ให้เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนผาหวนจึงมีส่วนร่วมในการสนับสนุน และให้ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเท่านั้น ส่วนกระบวนการในการวางแผนพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวจึงควรเป็นของชุมชน เนื่องจากจะเป็นการพัฒนาพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่ตรงตามความต้องการของชุมชน

การวางแผนงานต่างๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวน จะมีการจัดประชุมภายในชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูเขาเปาะ เพื่อเสนอความคิดเห็น หาแนวทางในการปฏิบัติงาน สรุปผลในการวางแผนงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวให้ตรงตามความต้องการของชุมชน

สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูเขาเปาะไม่ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายโดยตรง แต่หากมีการขอความร่วมมือจากผู้นำชุมชน/แกนนำ สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูเขาเปาะยินดีให้ความร่วมมือในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมาย

ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวให้ตรงตามความต้องการของชุมชน อาทิ การสืบค้นข้อมูลผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน การสร้างสัญญาและความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ผาหวาย

จากที่กล่าวมาข้างต้นขั้นการวางแผนการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหายนั้น จะเห็นได้ว่า ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยการมีส่วนร่วมในทางตรงจะเป็นหน้าที่ของผู้นำชุมชน/แกนนำชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ การมีส่วนร่วมทางอ้อมจะเป็นของสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ และหน่วยงานองค์กรภาครัฐ แต่หน้าที่หลักในการวางแผนเป็นของผู้นำชุมชน แกนนำกลุ่มชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา

เป็นส่วนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีส่วนร่วมในการค้นหาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการสร้างสัญญาและความหมายแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวตามความต้องการของชุมชน เพื่อพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ตำบล ปวนพู่ อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย

การดำเนินกิจกรรมพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือในการทำงานจากทุกภาคส่วน หน่วยงานมีส่วนสนับสนุนด้านการให้คำแนะนำ เป็นพี่เลี้ยงที่คอยส่งเสริม สนับสนุนทั้งด้านความรู้และงบประมาณการดำเนินการ ผู้นำชุมชนเป็นตัวแทนหรือสื่อกลางระหว่างหน่วยงานและชุมชนมีอริยาศัยที่ดี ชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีของประชาชนในชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวได้ตรงตามความต้องการของชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย และสำนักงานพื้นที่พิเศษเลย (อพท.) มีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน ในเรื่องของการให้ความรู้และเป็นพี่เลี้ยงให้กับชุมชนในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวให้ตรงตามความต้องการของชุมชน

การสืบค้น สร้างสัญญาและความหมายของผลิตภัณฑ์ทางการเที่ยวนั้น ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ตลอดจนกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย เพราะชุมชนเป็นเจ้าของพื้นที่ เกิดและเติบโตภายในชุมชน จึงมีความรู้ความเข้าใจในพื้นที่ของตนเองอยู่แล้ว

สมาชิกในชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูเขาป่าเขาทุกคนให้ความร่วมมือโดยให้รายละเอียดเกี่ยวกับทรัพยากรทางการท่องเที่ยว วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนในชุมชน ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ที่ได้จัดขึ้นให้นักท่องเที่ยว และข้อจำกัดต่างๆ ที่เกิดขึ้นเมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว ให้กับผู้นำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำรูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การดำเนินการในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยนั้น การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหรือดำเนินงานของชุมชน ประกอบด้วย การสนับสนุนและส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องด้านการให้ความรู้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน การประสานงานของผู้นำชุมชนซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับความเคารพและเป็นที่ยอมรับนับถือทั้งจากคนภายในและภายนอกชุมชน โดยการพูดคุยกันเพื่อหาแนวทางในการปฏิบัติงานเพื่อให้ชุมชนผาห้วยเป็นชุมชนแห่งการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันและทำงานร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนรับผลประโยชน์จากการพัฒนา

รูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่ตรงตามความต้องการของชุมชนสามารถนำมาใช้ในการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน ตลอดจนทรัพยากรทางการท่องเที่ยวภายในชุมชนได้รับการเผยแพร่ให้คนภายนอกได้รับรู้และได้แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยการดำเนินการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย จากการศึกษาผู้วิจัย พบว่า การสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวเป็นความต้องการของผู้นำชุมชน แกนนำและสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูเขาป่าเขา ตลอดจนประชาชนในชุมชนที่จะเข้าใจในทรัพยากรและผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของตน สามารถสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้องไปในทิศทางเดียวกัน ร่วมกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนไม่ให้เกิดการสูญสลายไปเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน อีกทั้งจากการจัดกิจกรรมการสืบค้น ค้นหา สร้างสัญญาและความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวยังเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ความรู้และรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอีกทางหนึ่งด้วย

รูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่ตรงตามความต้องการของชุมชนทำให้เกิดคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว สามารถสื่อความหมายให้เกิดความเข้าใจตรงใจระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ก่อให้เกิดความตระหนักด้านการ

พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชน เกิดความเข้าใจในทรัพยากรและผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนมากขึ้น สามารถสื่อความหมายแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น ประชาชนในชุมชนมีอาชีพเสริมและรายได้เพิ่มขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการรับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้น เป็นการได้รับประโยชน์ทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ กล่าวคือ ชุมชนได้รับประโยชน์จากการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนของนักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น ตลอดจนชุมชนเกิดความเข้าใจ ห่วงแหน เห็นความสำคัญในทรัพยากร ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนมากขึ้น สามารถสื่อความหมายให้เกิดความเข้าใจในผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง และมีรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่ตรงตามความต้องการเหมาะสมกับบริบทของชุมชน

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา

การมีส่วนร่วมในขั้นการประเมินผลการพัฒนา เป็นการประเมินว่าการที่ประชาชนเข้าร่วมพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ได้ดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด การประเมินอาจประเมินแบบย่อย (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลความก้าวหน้าเป็นระยะๆ หรืออาจประเมินผลในภาพรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมยอด

การดำเนินกิจกรรมพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจและพึงพอใจในผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ตั้งแต่เริ่มดำเนินการสืบค้นและค้นหาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย การสร้างสัญลักษณ์และให้ความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว โดยที่ผู้นำชุมชน แกนนำและสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะจะทำการประเมินผลการปฏิบัติงานด้วยการพูดคุยกันปรึกษากันในระหว่างการทำงานและมีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปด้วยในระหว่างการทำงาน

หน่วยงานของภาครัฐมีการติดตามและประเมินผลการท่องเที่ยวตามนโยบายและความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงาน เป็นการประเมินผลในภาพรวม ผ่านแผนพัฒนาการทางการท่องเที่ยว แผนยุทธศาสตร์ของจังหวัด เป็นต้น แต่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย

การประเมินผลการปฏิบัติงานการจัดทำรูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ยังไม่มีแบบประเมินเป็นลายลักษณ์อักษร แต่จะเป็นการประเมินผลโดยการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ ส่วนใหญ่เป็นการประเมินผลการปฏิบัติงานด้วยการพูดคุยกัน ปรึกษากันระหว่างการทำงานและมีการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าไปด้วย

สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะยังไม่มีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงาน แต่มีส่วนร่วมในการรับฟังผลการปฏิบัติงานที่คณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ชี้แจงให้รับทราบ และพร้อมที่จะปฏิบัติตามการปรับปรุงแก้ไขที่คณะกรรมการชมรมฯ ของความร่วมมือ

การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนานั้น จากที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า หน่วยงานภาครัฐได้มีการติดตามและประเมินผลตามยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาท้องถิ่นของแต่ละหน่วยงาน จากนั้นนำปัญหามาทำการพูดคุยกับระหว่างคณะกรรมการและชาวบ้านเพื่อแก้ไขปัญหาว่ามีข้อผิดพลาดหรือข้อบกพร่องในส่วนใด แต่ไม่ได้มีการจัดทำผลการประเมินเป็นลายลักษณ์อักษร การพูดคุยกันและร่วมแก้ปัญหาทำให้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว ตลอดจนการจัดทำรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย

จากการศึกษากระบวนการชมรมมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย พบว่า ลักษณะกระบวนการชมรมมีส่วนร่วมของชุมชนผาหวายจะเป็นลักษณะให้ความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเมื่อมีการประสานงานมายังชุมชน และในปัจจุบันประชาชนในชุมชนมีการตื่นตัวด้านการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่ผู้นำชุมชนขอความร่วมมือเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนเกิดการรวมกลุ่มและการทำงานร่วมกัน เนื่องด้วยการดำเนินกิจกรรมของชุมชนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือในการทำงาน ทั้งการทำงานเป็นกลุ่มและการให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีของสมาชิกในชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ เนื่องจากการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวายให้ตรงตามบริบทและความต้องการของชุมชนนั้น จากการศึกษาพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงมีความจำเป็นอย่างมากในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย โดยชุมชนต้องมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการในการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มต้นตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วม ร่วมวางแผนในการปฏิบัติงาน มีส่วนในการดำเนินการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ได้รับผลประโยชน์จากทุกกิจกรรม และมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีทิศทาง พัฒนาอย่างเป็นระบบ เหมาะสมกับบริบทของชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 5

**ตารางที่ 5 ผลการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสื่อ
ความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาหวาย**

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพุ่ม อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย	
เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐ	การพัฒนาชุมชนสิ่งที่สำคัญที่สุดในการพัฒนา คือ การที่ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เพราะจะทำให้การพัฒนามีความยั่งยืน ในเรื่องของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เจ้าของพื้นที่รู้จักทรัพยากรของตนเองดีอยู่แล้ว เพียงแต่อาจจะไม่รู้ว่าจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้หรือไม่ หรือควรจะสื่อให้นักท่องเที่ยวทราบได้อย่างไร
ผู้นำชุมชน แกนนำกลุ่ม	มีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวให้ตรงตามความต้องการของชุมชน มีส่วนในการปฏิบัติงานหรือดำเนินการทุกอย่างของชุมชน การบริหารงานภายในชมรมและชุมชน
สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะมีส่วนร่วมและเต็มใจให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีเพื่อได้มาซึ่งรูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวให้ตรงตามความต้องการของชุมชน
ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนในการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนของการกำหนดรูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวตามความต้องการของชุมชน วิธีการจัดทำ ตลอดจนแนวทางการดำเนินงานพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายและทรัพยากรที่จะใช้	
เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐ	หน่วยงานภาครัฐมีแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และองค์กรต่างๆ ให้เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่มีส่วนในการสนับสนุนและให้ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเท่านั้น ส่วนกระบวนการในการวางแผนพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพจึงควรเป็นหน้าที่ของชุมชน
ผู้นำชุมชน แกนนำกลุ่ม	การวางแผนงานต่างๆ จะมีการจัดประชุมภายในชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ เพื่อหาเสนอความคิดเห็นและสรุปผลในการวางแผนงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวให้ตรงตามความต้องการของชุมชน

ตารางที่ 5 (ต่อ)

<p>ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนในการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนของการกำหนดรูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวตามความต้องการของชุมชน วิธีการจัดทำ ตลอดจนแนวทางการดำเนินงานพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายและทรัพยากรที่จะใช้</p>	
<p>สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ</p>	<p>ไม่ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา แต่หากมีการขอความร่วมมือจากผู้นำชุมชน/แกนนำกลุ่มสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะยินดีให้ความร่วมมือในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวให้ตรงตามความต้องการของชุมชน อาทิ การสืบค้นข้อมูลผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน การสร้างสัญลักษณ์และความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย</p>
<p>ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา เป็นส่วนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีส่วนร่วมในการค้นหาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการสร้างสัญลักษณ์และความหมายแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวตามความต้องการของชุมชน เพื่อพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนงหิน จังหวัดเลย</p>	
<p>เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐ</p>	<p>มีการสนับสนุนในส่วนของการให้ความรู้และเป็นพี่เลี้ยงให้กับชุมชนในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวให้ตรงตามความต้องการของชุมชน</p>
<p>ผู้นำชุมชน แกนนำกลุ่ม</p>	<p>การสืบค้น สร้างสัญลักษณ์และความหมายของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ตลอดจนกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย เพราะชุมชนเป็นเจ้าของพื้นที่ เกิดและเติบโตภายในชุมชน จึงมีความรู้ความเข้าใจในพื้นที่ของตนเอง</p>
<p>สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ</p>	<p>ให้ความร่วมมือโดยการให้ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรทางการท่องเที่ยว วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนในชุมชน ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ที่ได้จัดขึ้นให้นักท่องเที่ยว และข้อจำกัดต่างๆ ที่เกิดขึ้นเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว ให้กับผู้นำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำแผนพัฒนา</p>

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนรับผลประโยชน์จากการพัฒนา ซึ่งเป็นทั้งการได้รับผลประโยชน์ทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ	
เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐ	มีรูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวให้ตรงตามความต้องการของชุมชน เพื่อใช้ในการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน ตลอดจนทรัพยากรทางการท่องเที่ยวภายในชุมชนได้รับการเผยแพร่ให้คนภายนอกได้รับรู้และได้แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการพัฒนากิจการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
ผู้นำชุมชน แกนนำกลุ่ม	มีรูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่ตรงตามความต้องการของชุมชน ทำให้เกิดคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวสามารถสื่อความหมายให้เกิดความเข้าใจตรงใจระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี
สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูเขาเปาะ	ชุมชนตระหนักด้านการพัฒนากิจการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เกิดความเข้าใจในทรัพยากรและผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนมากขึ้น สามารถสื่อความหมายแหล่งท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น ประชาชนในชุมชนมีอาชีพเสริมและรายได้เพิ่มขึ้น
ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นการประเมินว่าการที่ประชาชนเข้าร่วมพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ใดดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด การประเมินอาจประเมินแบบย่อย (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลความก้าวหน้าเป็นระยะๆ หรืออาจประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมยอด	
เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐ	การติดตามและประเมินผลจะเป็นการประเมินผลในภาพรวมทางการท่องเที่ยวโดยผ่านแผนพัฒนาการทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอำเภอหนองหิน แต่ในส่วนของ การประเมินการพัฒนา รูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวายยังไม่ได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนการประเมิน
ผู้นำชุมชน แกนนำกลุ่ม	การประเมินผลจะเป็นการประเมินผลโดยการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ และไม่มีแบบประเมินเป็นลายลักษณ์อักษร
สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูเขาเปาะ	ประเมินผลการปฏิบัติงานด้วยการพูดคุยกัน ปรีกกากันระหว่างการทำงาน และมีการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าไปด้วย

สรุปผลจากการถอดบทเรียน กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ผู้วิจัยสรุปข้อมูลได้ดังนี้

ชุมชนมีส่วนร่วมในการสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวายที่อธิบายรายละเอียดในบทที่ 4 นั้น สรุปได้คือ ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวายประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ได้แก่ ภูเขาเปาะ วัดป่าสุขใจ วัดโพธิ์ชัย วัดถ้ำผากวาง งานจักสาน งานแปรรูปไม้ไผ่ ผลิตภัณฑ์ซาฟารี และอาหารพื้นบ้าน 2) ความสะดวกในการเดินทาง (Access) ได้แก่ ถนนลาดยาง ถนนคอนกรีต รถยนต์ส่วนตัว และรถอีแต๊ก 3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) ได้แก่ สาธารณูปโภคพื้นฐาน พื้นที่จอดรถ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร และร้านขายของที่ระลึก 4) ที่พัก (Accommodation) ได้แก่ โฮมสเตย์บ้านผาหวาย - ภูเขาเปาะ และโรงแรม รีสอร์ทหรือที่พักใกล้เคียงชุมชน และ 5) กิจกรรมทางการท่องเที่ยว (Activities) ได้แก่ กิจกรรมนั่งรถอีแต๊กสัมผัสบรรยากาศ และกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ โดยการสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย และทราบถึงผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เป็นจุดดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ทำให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นมีความรักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรและผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน ก่อให้เกิดการหวงแหนรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน เนื่องจากพื้นที่การท่องเที่ยวของชุมชนผาหวายเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของจังหวัดเลย ทำให้นักท่องเที่ยวสนใจที่จะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนเป็นจำนวนมาก แต่นักท่องเที่ยวใช้เวลาอันน้อยในแหล่งท่องเที่ยว ขาดการสื่อสารเรื่องราวที่น่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวไม่เห็นคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนเท่าที่ควร ดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้การสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวายเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ตลอดจนการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

การสร้างความหมายและสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนถูกสร้างขึ้นโดยใช้กระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมและการระดมความคิดเห็นจากความต้องการของผู้นำชุมชน แกนนำและสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูเขาเปาะ ตลอดจนคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในชุมชนผาหวาย ที่กล่าวถึงในบทที่ 5 จึงเป็นจุดสำคัญในการนำเสนอหรือสื่อความหมายให้เข้าใจง่ายทั้งคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวให้มองเห็นภาพเดียวกัน ซึ่งจะทำให้เกิดความชัดเจนและสร้างคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน โดยผู้วิจัยได้แสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์และการสร้างความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ประกอบด้วย (1) ความหมายและสัญลักษณ์ภูเขาเปาะ (2) ความหมายและสัญลักษณ์วัดป่าโพธิ์ชัย (3) ความหมายและสัญลักษณ์วัดป่าสุขใจ (4) ความหมายและสัญลักษณ์วัดถ้ำผากวาง (5) ความหมายและสัญลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น (6) ความหมายและสัญลักษณ์อาหารพื้นบ้าน (7) ความหมายและสัญลักษณ์กิจกรรมนั่งรถอีแต๊ก และ (8) ความหมายและสัญลักษณ์โฮมสเตย์บ้าน

ผาหวาย – ภูเขาเปาะ การสร้างสัญลักษณ์และความหมายของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย สามารถนำไปสู่รูปแบบการสื่อความหมายของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ทำให้เกิดการจดจำ สร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง อีกทั้งยังสามารถสร้างคุณค่าให้ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว โดยบอกถึงลักษณะที่มีความเป็นเอกลักษณ์ โดดเด่นและชัดเจน โดยความหมายและสัญลักษณ์ที่ชุมชนต้องการสื่อความหมายให้นักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญแสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนนั้น สัญลักษณ์และความหมายที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่ตรงตามบริบทและความต้องการของชุมชน ที่คัดเลือกจากการระดมความคิดเห็น การปรึกษาหารือ การสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ความหมายและสัญลักษณ์ภูเขาเปาะ ความหมายและสัญลักษณ์การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

รูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการสื่อสารเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น อย่างมีศิลปะและน่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวภายในชุมชนผาหวาย ซึ่งมีระบบสังคมและวัฒนธรรมตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่โดดเด่นผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตชุมชน จึงเป็นเสน่ห์และทำให้ชุมชนมีจุดดึงดูดใจ ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจในการเลือกเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้น สำหรับการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวายนั้น กระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมถือเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย สามารถดำเนินการตามที่ตั้งไว้ โดยกระบวนการที่ดีจะทำให้ประชาชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ กระบวนการของการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพควรเริ่มตั้งแต่การวางแผนจนนำไปสู่การปฏิบัติ และการตรวจสอบที่มีความเหมาะสม

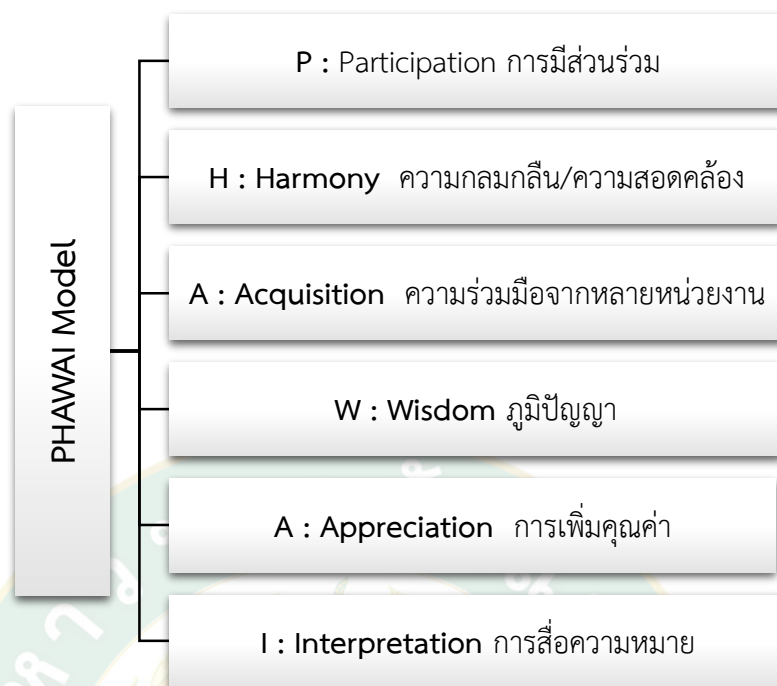
จากการตรวจเอกสารแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยว พบว่า การดำเนินการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวนั้น หน่วยงานภาครัฐซึ่งมีความเชี่ยวชาญ มีคณะทำงาน ตลอดจนมีงบประมาณในการดำเนินงาน จึงเป็นผู้ที่ถูกคาดหวังให้จัดทำกรสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว แต่ในการลงพื้นที่เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต ตลอดจนการสนทนากลุ่ม (Focus group) ผู้วิจัยกลับพบว่า ชุมชนท้องถิ่นควรเป็นผู้ที่มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย เนื่องจาก การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนจะต้องตรงตามบริบทและความต้องการของชุมชน เพื่อให้การสื่อความหมายนั้นมีประสิทธิภาพและเป็นไปอย่างมีทิศทาง ดังนั้น ชุมชนท้องถิ่นจึงมีความจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย

การนำเสนอรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยที่เหมาะสมตามบริบทและตรงตามความต้องการของชุมชน เนื่องจากการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย คือ การสื่อความหมายเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยในบริบทของการท่องเที่ยว เป็นศิลปะการสื่อสารนำเสนอเรื่องราวที่กระตุ้นความสนใจ ช่วยให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม มีส่วนสำคัญในการเพิ่มคุณค่าในสินค้าและบริการ สามารถสร้างความสนุกสนานความเพลิดเพลิน และความประทับใจต่อผู้มาเยือน ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความซาบซึ้งใจในเรื่องราวที่นำเสนอ ตลอดจนการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน โดยผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ตลอดจนวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสรุปผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัด สามารถอธิบายได้ ดังนี้

รูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ของชุมชนผาห้วยตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

การพัฒนาารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยนั้น จำเป็นต้องได้รับการร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการพัฒนา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาตั้งแต่การเริ่มสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน วิเคราะห์พัฒนาการและสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน การสร้างความหมายและสัญลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนที่สอดคล้องกับบริบท ตรงตามความต้องการของคนในท้องถิ่น ตลอดจนการคัดเลือกเทคนิคและเครื่องมือที่เหมาะสมในการสื่อความหมายแก่นักท่องเที่ยว นำมาซึ่งรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ที่สามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาของชุมชนผาห้วยที่ยั่งยืนต่อไป

รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทและตรงตามความต้องการของชุมชนผาห้วย ควรประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) P : Participation การมีส่วนร่วม 2) H : Harmony ความกลมกลืน/ความสอดคล้อง 3) A : Acquisition ความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน 4) W : Wisdom ภูมิปัญญา 5) A : Appreciation การเพิ่มคุณค่า และ 6) I : Interpretation การสื่อความหมาย ดังภาพที่ 99

ภาพที่ 99 PHAWAI Model รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์
 ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

1. P : Participation การมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญต่อการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย และการมีส่วนร่วมยังอยู่ในกระบวนการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน เริ่มตั้งแต่การสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว การสร้างความหมายและสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว การเลือกเครื่องมือที่เหมาะสมในการสื่อความหมาย ซึ่งสามารถสรุปการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายได้ 5 ขั้นตอน การมีส่วนร่วมริเริ่มการพัฒนา การมีส่วนร่วมในการวางแผนในการพัฒนา การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา

2. H : Harmony ความกลมกลืน/ความสอดคล้อง

การสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย จำเป็นต้องคำนึงถึงความสอดคล้องและกลมกลืนกับชุมชนในการสร้างความหมายและสัญลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย เพื่อสะท้อนถึงเอกลักษณ์ของพื้นที่อย่างถูกต้อง ชัดเจน สามารถ

บอกเล่าถึงความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี ดังนั้น การสร้างความหมาย และสัญลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวน จึงจำเป็นต้องตระหนักถึงความสำคัญของ ความต้องการของชุมชน ตลอดจนสอดคล้องกับบริบทชุมชน เพื่อให้การสื่อความหมายช่วยเพิ่ม คุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

3. A : Acquisition ความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน

การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผา หวนให้ประสบความสำเร็จต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงานในการพัฒนา ทั้งหน่วยงาน ราชการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวน ผู้นำชุมชน แกนนำกลุ่ม/ชมรมฯ และสมาชิก ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูเขาป่าเปาะร่วมปรึกษาหารือกันเพื่อพัฒนาศักยภาพให้การสื่อ ความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพให้ดีขึ้น

4. W : Wisdom ภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เองและ นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้านโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ในการ ดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย ซึ่งได้สืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง รุ่นสู่รุ่นตั้งแต่อดีตถึง ปัจจุบัน การนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนผาหวนจึงเป็นสิ่งที่แสดงถึงตัวตนของชุมชนได้อย่าง ชัดเจนที่สุด

5. A : Appreciation การเพิ่มคุณค่า

การสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวนนั้น การวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ ทางการท่องเที่ยวของชุมชน การให้ความหมายและสัญลักษณ์ทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความ เข้าใจที่ถูกต้อง ก่อให้เกิดการจดจำ จะช่วยสร้างคุณค่าให้ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ดังนั้น รูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทและความต้องการ ของชุมชน เป็นการสร้างจุดยืนที่แท้จริงในการนำเสนอหรือสื่อความหมายให้เข้าใจง่ายทั้งคนในพื้นที่ และนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชนจะสามารถมองเห็นภาพเดียวกัน ซึ่งจะก่อให้เกิด ความชัดเจนของชุมชนและพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

6. I : Interpretation การสื่อความหมาย

6.1 การสื่อความหมายเป็นหัวใจสำคัญของการสื่อสารเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เกิดการเรียนรู้ และเข้าใจผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน อย่างมีศิลปะและน่าสนใจ

6.2 การสื่อความหมายช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน

6.3 การสื่อความหมายมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความประทับใจและประสบการณ์การเดินทางแก่นักท่องเที่ยวโดยตรง ช่วยเพิ่มโอกาสให้นักท่องเที่ยวกลับมาเยี่ยมชมอีก

6.4 การสื่อความหมายมีบทบาทสำคัญในการปลูกจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักถึงคุณค่าของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน

6.5 การสื่อความหมายช่วยพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ ห่วงแหน วัฒนธรรมล้ำค่า ร่วมรักษาประเพณีและวิถีดั้งเดิม การสื่อความหมายสามารถสร้างความเข้าใจ ความประทับใจ การเคารพต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น ย่อมมีผลต่อการสร้างทัศนคติที่ดี

การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย จำเป็นต้องอาศัยสื่อเป็นเครื่องมือส่งสารไปยังนักท่องเที่ยวให้เกิดความเข้าใจ ความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้ใช้การสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) ในการคัดเลือกเครื่องมือหรือสื่อที่ใช้ในการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย จากการระดมความคิดเห็นโดยพิจารณาปัจจัยหลากหลายในการกำหนดสื่อที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ทั้งลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ขนาดพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว เนื้อหาและเรื่องราวในการนำเสนอ จากการสนทนากลุ่มเพื่อหาเครื่องมือในการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนพบว่า เครื่องมือที่ชุมชนต้องการใช้ในการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่ได้จากการสัมภาษณ์และถอดประสบการณ์จากการสนทนากลุ่ม (Focus group) ของเจ้าหน้าที่ในองค์กรของรัฐ ผู้นำชุมชน แกนนำและสมาชิกในชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ สามารถสรุปเครื่องมือที่ใช้ได้ 2 ประเภท ได้แก่ ผู้นำเที่ยวท้องถิ่นหรือนักสื่อความหมายท้องถิ่น และ สื่อสิ่งพิมพ์และป้ายสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวในการเดินทางท่องเที่ยวภายในชุมชน มีรายละเอียด ดังนี้

1) ผู้นำเที่ยวท้องถิ่นหรือนักสื่อความหมายท้องถิ่น

ผู้นำเที่ยวท้องถิ่นหรือนักสื่อความหมายท้องถิ่น เป็นการสื่อความหมายโดยใช้บุคคลจริงในการส่งสารข้อมูลไปยังนักท่องเที่ยวหรือผู้ชม เป็นการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ ให้รายละเอียดได้มากกว่าสื่อประเภทอื่นๆ และสามารถตอบคำถามของนักท่องเที่ยวได้อย่างทันท่วงที ผู้พูดจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาที่ถ่ายทอด และมีทักษะการสื่อสารที่ดี สามารถกระตุ้นความสนใจให้นักท่องเที่ยวได้คิดและร่วมค้นหาคำตอบ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อ

กัน ที่สำคัญ ถ้าผู้นำเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นหรือนักสื่อความหมายท้องถิ่นมีอารมณ์ขัน ก็สามารถสร้างบรรยากาศให้สนุกสนานสร้างความสนิทสนมเป็นกันเอง ซึ่งจะช่วยสร้างความประทับใจในที่สุด (กรมการท่องเที่ยว, 2558: 50)

การสื่อความหมายโดยเลือกใช้ผู้นำเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นหรือนักสื่อความหมายท้องถิ่นของชุมชนผาห้วย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสรุปความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มพบว่า ชุมชนมีความเห็นว่าการบอกกล่าวเรื่องราว ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนที่จะทำให้ให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้ ความเข้าใจในผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม คือ การใช้นักสื่อความหมายหรือผู้นำเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นจะได้ประสิทธิภาพมากที่สุด เนื่องจากสามารถถ่ายทอดรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยว ตอบคำถามนักท่องเที่ยวได้ทันทั่วถึง โดยชุมชนผาห้วยมีนักสื่อความหมายและมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่ผ่านการอบรมจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเลยที่สามารถนำเที่ยวและให้ข้อมูล ตลอดจนให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ดังนั้น การสื่อความหมายของผู้นำเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นหรือนักสื่อความหมายท้องถิ่นที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวจะสามารถเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ดังคำกล่าวของนายบุญลือ พรหมหาลา ผู้ใหญ่บ้านบ้านผาห้วย กล่าวขณะสนทนากลุ่มว่า “ชุมชนผาห้วยได้รับความอนุเคราะห์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเลยจัดการอบรมการเป็นเจ้าบ้านที่ดีและการพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่น โดยได้สอนวิธีการนำเที่ยวการบรรยายในแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ชาวบ้านในชุมชนที่ได้รับการอบรมสามารถพานักท่องเที่ยวเที่ยวชมภูเขาเขาได้ และยังเป็นช่องทางการหารายได้พิเศษให้กับเด็กๆ อีกด้วย” (บุญลือ พรหมหาลา, การสนทนากลุ่ม, 15 สิงหาคม 2561) ในการพัฒนาผู้นำเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นหรือนักสื่อความหมายท้องถิ่น ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวคิดรูปแบบ LOEI Model ขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) ดังภาพที่ 100 ที่ใช้สำหรับพัฒนานักสื่อความหมายในพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย เพื่อให้ชุมชนนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนานักสื่อความหมายของชุมชนผาห้วย (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2561: 28-30) โดยแบ่งเป็น 4 องค์ประกอบคือ

ภาพที่ 100 Loei Model รูปแบบการพัฒนานักสื่อความหมายท้องถิ่น

1) L : Learning การเรียนรู้

การเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ข้อมูลต่างๆ ของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว จาก การเล่าเรื่อง การแนะนำ การนำชม ซึ่งผู้นำเที่ยวท้องถิ่นหรือผู้สื่อความหมายท้องถิ่นของชุมชนผา หวายได้สร้างโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสชุมชนท้องถิ่น โดยให้นักท่องเที่ยวเข้าไปมีส่วนร่วมและมี ประสบการณ์ร่วมกับชุมชนในการท่องเที่ยว

2) O : Observing การดูแลนักร่องเที่ยว

การดูแลนักร่องเที่ยว ผู้นำเที่ยวท้องถิ่นหรือผู้สื่อความหมายท้องถิ่นต้องคอยสังเกต พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและชี้แนะเมื่อจำเป็น โดยไม่เลือกชั้นวรรณะของนักท่องเที่ยว รวมทั้ง สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ ต้องเป็นคนที่มีความสุภาพอ่อนโยน ร่าเริง อดทนและโอปอ้อมอารี และเอาใจใส่นักท่องเที่ยวอย่างเต็มความสามารถ

3) E : Explain การอธิบาย นำเที่ยว นำชมแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน

ผู้นำเที่ยวท้องถิ่นหรือผู้สื่อความหมายท้องถิ่นจะต้องเป็นผู้เชื่อมโยงระหว่างนักท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีกระบวนการดังนี้

3.1 ทำความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวของ ชุมชน เช่น การท่องเที่ยวภูเขาเปาะ การนั่งรถอีแต๊กชมทัศนียภาพที่สวยงาม การท่องเที่ยวแบบโฮมส เตย์ ผ่านการเล่าเรื่องที่เชื่อมโยงกับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของชุมชน

3.2 กำหนดหน้าที่ในการปฏิบัติงานร่วมกัน นักท่องเที่ยวอยู่ในฐานะผู้เยี่ยมชมชุมชนในฐานะเจ้าบ้านในการบอกเล่ารายละเอียด หรือเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว

3.3 การถ่ายทอดความรู้ระหว่างนักสื่อความหมาย ประชาชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว โดยการเล่าเรื่องราว เกร็ดเล็กเกร็ดน้อย ตำนานต่างๆ เพื่อขยายความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว

4) I : Interpreting การใส่ใจ บอกเล่าเรื่องราว

ผู้นำเที่ยวท้องถิ่นและนักสื่อความหมายท้องถิ่นเป็นผู้อธิบาย บรรยาย นำชมแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนอธิบายสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดต่างๆ ในการเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว แต่ต้องเปิดโอกาสให้มีการซักถามเพื่อความเข้าใจ โดยบอกเล่าเรื่องราวให้นักท่องเที่ยวได้รับฟังอย่างละเอียดและถูกต้องแม่นยำ

ผู้นำเที่ยวท้องถิ่นหรือนักสื่อความหมายท้องถิ่นเป็นผู้ที่ถ่ายทอดเรื่องราวข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยไปสู่นักท่องเที่ยวได้โดยตรง ซึ่งต้องใช้เทคนิคและวิธีการที่ง่ายต่อการเข้าใจ ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้ ความเข้าใจ ประทับใจในคุณค่าของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ วิถีชีวิตของชุมชน อีกทั้งยังได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและประสบการณ์ที่มีคุณค่าจากการเดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชนด้วย

2) สื่อสิ่งพิมพ์และป้ายสื่อความหมายผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว

การเลือกเครื่องมือในการสื่อความหมาย ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของชุมชน ซึ่งชุมชนได้ร่วมเสนอแนวคิดไว้ดังนี้

1) ควรจัดทำป้ายสื่อความหมายไว้ตามจุดต่างๆ บนภูป่าเปาะ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทราบว่าแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละจุด ทั้ง 4 จุดบนภูป่าเปาะ ว่ามีลักษณะอย่างไร มีจุดเด่นหรือจุดดึงดูดใจอย่างไร

2) ควรมีป้ายบอกทาง ป้ายห้ามและป้ายเตือน ด้วยเหตุผลที่ว่าชุมชนไม่ต้องการให้นักท่องเที่ยวเข้าไปยังจุดท่องเที่ยวต่างๆ ด้วยตนเอง และต้องการให้นักท่องเที่ยวเข้ามาติดต่อที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวก่อน และใช้พาหนะ (รถอีแต๊ก) รวมถึงใช้บริการผู้นำเที่ยวท้องถิ่นหรือผู้สื่อความหมายท้องถิ่น

3) สำหรับสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยที่ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มต้องการเมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนผาห้วยส่วนใหญ่ต้องการสื่อสิ่งพิมพ์ขนาดเล็ก เนื่องจากสะดวกต่อการพกพา อาทิ แผ่นพับ คู่มือท่องเที่ยว ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยในการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนต่อนักท่องเที่ยวได้

ปัจจุบันการเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวยังไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว ซึ่งในงานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของพื้นที่ ดังนั้น การเลือกเครื่องมือในการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย จึงเป็นการเลือกเครื่องมือโดยใช้กระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการเสนอเครื่องมือที่เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของชุมชนผาห้วยเท่านั้น

หลังจากที่ผู้วิจัยและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ร่วมกันวิเคราะห์การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายของชุมชนผาห้วย จากการใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน พบว่า การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ในแต่ละขั้นตอนจำเป็นต้องได้รับการร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการพัฒนา ใช้กระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ที่เหมาะสมกับบริบทและตรงตามความต้องการของชุมชน โดยผู้วิจัยสามารถสรุปกระบวนการในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วยเพื่อการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว

การสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเป็นหัวใจสำคัญของการสื่อสารเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เกิดการเรียนรู้ มีความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าวิถีชีวิตของคนในชุมชนผาห้วยอย่างมีศิลปะและน่าสนใจ ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ผสานกลมกลืนกับวิถีชีวิตชุมชนอยู่แล้ว ยิ่งเป็นเสน่ห์และมีความน่าสนใจมากขึ้น ดังนั้น การจะสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนได้นั้นจำเป็นต้องมีการสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยที่มีอยู่อย่างหลากหลาย เพื่อให้เราทราบถึงบริบทและพัฒนาการทางการท่องเที่ยวของชุมชน ตลอดจนทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของชุมชนที่เป็นจุดดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชน ประกอบด้วยองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว 5 องค์ประกอบ คือ 1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ได้แก่ ภูเขาเปาะ วัดป่าสุขใจ วัดป่าโพธิ์ชัย วัดถ้ำผากวาง งานจักสาน งานแปรรูปไม้ไผ่ ผลิตภัณฑ์ชาภูเขา และอาหารพื้นบ้าน 2) ความสะดวกในการเดินทาง (Access) ได้แก่ ถนนลาดยาง ถนนคอนกรีต รถยนต์ส่วนตัว และรถอีแต๊ก 3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) ได้แก่ สาธารณูปโภคพื้นฐาน พื้นที่จอดรถ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร และร้านขายของที่ระลึก 4) ที่พัก (Accommodation) ได้แก่ โฮมสเตย์บ้านผาห้วย - ภูเขาเปาะ และโรงแรม รีสอร์ทหรือที่พักใกล้เคียงชุมชน และ 5) กิจกรรมทางการท่องเที่ยว (Activities) ได้แก่ กิจกรรมนั่งรถอีแต๊กสัมผัสบรรยากาศ และกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

การสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหาวนั้นเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เพื่อนำมาเสนอให้นักท่องเที่ยวได้มีความรู้ความเข้าใจในผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน โดยเริ่มจากการค้นหาและรื้อฟื้นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ภายในชุมชน ทำให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นมีความรู้ ความเข้าใจ มีความรักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรและผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน ก่อให้เกิดการหวงแหน รักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวภายในชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างความรู้เพื่อหาความหมายและสร้างความตระหนักในคุณค่าของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหาว

การสร้างความรู้เพื่อหาความหมายและสร้างความตระหนักในคุณค่าของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหาว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน โดยสิ่งที่สำคัญนั้นชุมชนจะต้องเข้าใจถึงองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว จากนั้นนำมาวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ภายในชุมชนที่มีอยู่ กำหนดสิ่งที่ต้องการนำเสนอ จุดเด่นและลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของชุมชนที่ต้องการสื่อความหมายให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักสิ่งที่ชุมชนต้องการจะนำเสนอให้นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการจดจำ สร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ง่ายต่อการจดจำ ตลอดจนสร้างความเข้าใจร่วมกันทั้งคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชน ผ่านสัญญาณและความหมายที่ชุมชนสร้างขึ้น ซึ่งสัญญาณและความหมายที่สร้างขึ้นมานั้นเป็นการแสดงตัวตน เอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของชุมชนผาหาว ประกอบด้วย สัญญาณและความหมายทางด้านแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขาเปาะ สัญญาณและความหมายทางด้านวิถีชีวิตของชุมชน ได้แก่ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ การสร้างสัญญาณและความหมายทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหาวจึงเปรียบเสมือนส่วนต่อเนื่องในการขยายความผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสิ่งที่ชุมชนต้องการนำเสนอตัวตนของตนสู่ผู้ที่มาเยือน

การสร้างความรู้เพื่อหาความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นการวิเคราะห์ถึงจุดเด่น จุดสนใจของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหาว เพื่อสื่อความหมายในผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว สร้างความเข้าใจ และเกิดการจดจำ นอกจากนี้จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจในผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวอย่างถูกต้องแล้ว ยังสามารถสร้างคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหาว การสร้างสัญญาณและความหมายทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหาวเป็นการแสดงตัวตน และเอกลักษณ์ของชุมชน ตลอดจนผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อที่จะนำเสนอหรือสื่อความหมายให้เข้าใจง่ายและชัดเจนขึ้นทั้งคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวให้มองเห็นภาพเดียวกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ มีความเข้าใจในทรัพยากรการท่องเที่ยวชุมชนและสามารถเพิ่มคุณค่าให้ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหาว

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย

การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยปัจจัยภายในและภายนอก คือ ผู้นำชุมชน ชุมชนและสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะในชุมชนผาห้วยต้องมีความต้องการ มีความตระหนักในคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนและให้ความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมภายในชุมชน ตลอดจนให้ความร่วมมือกับหน่วยงานจากภายนอกที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยต่อไป ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการพัฒนาถือเป็นรูปแบบของการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

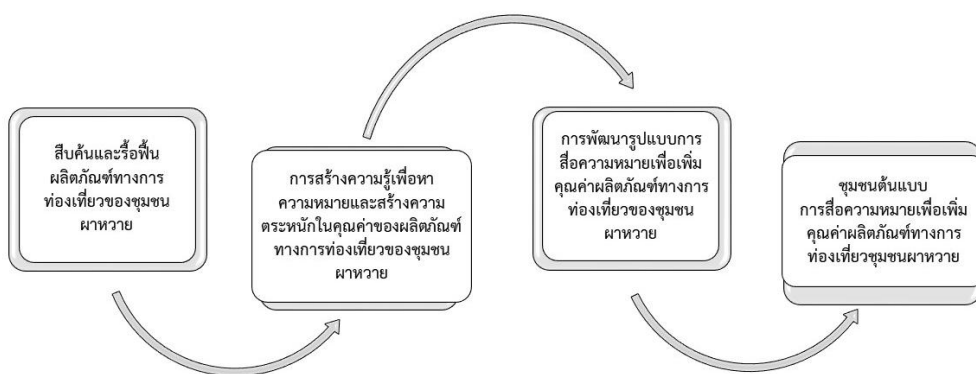
การสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยต้องอาศัยสื่อเป็นเครื่องมือในการส่งสารไปยังนักท่องเที่ยวเพื่อสร้างความเข้าใจ ความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดผลตามความต้องการของชุมชนนั้น จำเป็นต้องเลือกเครื่องมือที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่และความต้องการของชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการสื่อความหมายแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่เดินทางมาเยือนภายในชุมชน โดยการพิจารณาเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อความหมายของชุมชนผาห้วย เกิดจากกระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษาและเลือกเครื่องมือที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ จากการระดมความคิดเห็นและการเสนอความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า เครื่องมือที่มีความเหมาะสมและเป็นความต้องการของชุมชน ได้แก่ การสื่อความหมายโดยใช้บุคคล คือ ผู้นำเที่ยวท้องถิ่นหรือผู้สื่อความหมายท้องถิ่น และการสื่อความหมายโดยใช้ไม่ใช้บุคคล คือ ป้ายสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว สื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ เช่น แผ่นพับและคู่มือท่องเที่ยว

รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาตั้งแต่การเริ่มสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน วิเคราะห์พัฒนาการและสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน การสร้างสัญลักษณ์และความหมายของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว ตลอดจนการคัดเลือกเทคนิคและเครื่องมือที่เหมาะสมในการสื่อความหมายแก่นักท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 4 ชุมชนต้นแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว
ชุมชนผาห้วย

การสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย มีบทบาทต่อการเรียนรู้และ
รับรู้กิจกรรมทางการท่องเที่ยว และก่อให้เกิดการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน นักท่องเที่ยว
ได้รับประสบการณ์การท่องเที่ยวที่น่าจดจำ การสื่อความหมายของแหล่งท่องเที่ยวจึงมีวัตถุประสงค์
เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่มีคุณค่าโดยผ่านการรับรู้ ชื่นชม และมีความเข้าใจใน
ความสำคัญของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน เมื่อนักท่องเที่ยวเกิดความตระหนักถึง
ความสำคัญ รู้สึกรักและหวงแหนแหล่งท่องเที่ยว ย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวต่อแหล่ง
ท่องเที่ยวและส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวน้อยที่สุด การสื่อความหมายที่มีประสิทธิภาพมีผลต่อ
การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในการหลีกเลี่ยงผลกระทบทางลบต่อสังคม วัฒนธรรม
ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

กระบวนการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของ
ชุมชนผาห้วยนั้น จำเป็นต้องได้รับการร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการพัฒนา การมีส่วนร่วมของชุมชน
ในการพัฒนาตั้งแต่การเริ่มสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน วิเคราะห์
พัฒนาการและสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน การสร้างความหมายและสัญลักษณ์ของ
ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ตลอดจนการคัดเลือกเทคนิคและเครื่องมือที่เหมาะสมในการสื่อ
ความหมายแก่นักท่องเที่ยว นำมาซึ่งรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการ
ท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ที่สามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาของชุมชนผาห้วยที่ยั่งยืน
ต่อไป

ภาพที่ 101 ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์
ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย” จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ตลอดจนการประชุมเชิงปฏิบัติการและนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์สังเคราะห์โดยใช้กระบวนการชุมชนมีส่วนร่วม พบว่า การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย มีความจำเป็นที่ชุมชนต้องตระหนักถึงความเป็นเจ้าของ มีความภาคภูมิใจ คงความเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม โดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจในการจัดการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อให้ตรงตามความต้องการของชุมชนสูงสุด เกิดผลตอบแทนที่เหมาะสมแก่คนในท้องถิ่น

การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยปัจจัยภายในและภายนอก คือ ผู้นำชุมชน ชุมชนและสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะในชุมชนผาห้วยต้องมีความต้องการ มีความตระหนักในคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนและให้ความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมภายในชุมชน ตลอดจนให้ความร่วมมือกับหน่วยงานจากภายนอกที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยต่อไป จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการพัฒนาถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนา รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

บทที่ 7

สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย เพื่อศึกษาการสร้างควมหมายและสัญลักษณ์ที่เป็นความต้องการของชุมชนเพื่อการพัฒนาการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย เพื่อพัฒนากระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย และเพื่อนำเสนอรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพูน อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย ได้แก่ ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเลย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานเลย(ททท.) องค์กรบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย (องค์กรมหาชน) อำเภอหนองหิน องค์กรปกครองท้องถิ่นตำบลปวนพูน ผู้นำชุมชนและแกนนำกลุ่ม/ชมรมต่างๆ ภายในชุมชนผาห้วยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน (ทอผ้า, ชาตาชี, จักสาน, อาหารพื้นบ้าน จำและนางเทียมผู้ประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ตา) หัวหน้าชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ภูเขาเปาะ และสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูเขาเปาะ ได้แก่ กลุ่มรถรับจ้างสาธารณะในพื้นที่ (รถอีแต๊ก) กลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหารและร้านจำหน่ายของที่ระลึก กลุ่มมัคคุเทศก์ท้องถิ่น กลุ่มโฮมสเตย์ (Homestay) และกลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัย ซึ่งใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยนำเสนอด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากผลการศึกษาผู้วิจัยทำการสรุปและมีประเด็นสำคัญในการนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. การสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย

การสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลยนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนผาห้วย ได้ร่วมกันสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งทางชุมชนได้มีส่วนร่วมกันค้นหาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต สัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนผาห้วย แกนนำและสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยและวิทยากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวของชุมชนได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน และชี้แจงองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ตลอดจนข้อมูลของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่โด่งดังพื้นที่ในการสำรวจ สัมภาษณ์และสืบค้นมาเบื้องต้นแก่ผู้เข้าร่วมในการสนทนากลุ่ม หลังจากนั้นได้ใช้กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยวิทยากรได้ให้แต่ละคนเล่าเรื่อง ความเป็นมา จุดเด่น จุดดึงดูดใจ ตลอดจนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในชุมชน และทำการจัดระเบียบของข้อมูลพัฒนาการทางการท่องเที่ยว สถานการณ์ทางการท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว สรุปได้ดังนี้

พัฒนาการการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย จากการศึกษา พบว่า สามารถแบ่งออกเป็นช่วงเวลาการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนได้ 6 ช่วงเวลา คือ ช่วงที่ 1 แบบเบาะ ในปี พ.ศ. 2550 – พ.ศ. 2555 เป็นช่วงของการบุกเบิกพื้นที่และเตรียมชุมชน ช่วงที่ 2 คีบ/คลาน ในปี พ.ศ. 2555 – พ.ศ. 2556 เป็นช่วงที่เริ่มต้นการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน ช่วงที่ 3 ตั้งไข่ ในปี พ.ศ. 2557 มีการก่อตั้งชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน ช่วงที่ 4 ทรงตัว ในปี พ.ศ. 2558 ชุมชนได้ทำการจดทะเบียนชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะขึ้น และมีหน่วยงานต่างๆ เริ่มเข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ช่วงที่ 5 หัดเดิน ในปี พ.ศ. 2559 ชุมชนได้มีการเริ่มต้นจัดการท่องเที่ยวอย่างมีระบบ มีการจัดเก็บสถิตินักท่องเที่ยว และช่วงที่ 6 เดิน ในปี พ.ศ. 2560 บริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สถานการณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย การเดินทางมาท่องเที่ยวในปัจจุบันของชุมชนผาห้วยนั้นเป็นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชนผาห้วยเป็นกลุ่มครอบครัว โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมมากที่สุดคือการนั่งรถอีแต๊กเพื่อชมทัศนียภาพของภูป่าเปาะ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สามารถทำได้ทั้งครอบครัวเพราะรถ

อีแต่กหนึ่งคันสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ 6 – 12 คน ทำให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเป็นครอบครัวสามารถนั่งรถอีแต่กไปได้พร้อมๆ กัน สร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเป็นอย่างดี

ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ข้อมูลผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนแบ่งตามองค์ประกอบได้ 5 องค์ประกอบ มีรายละเอียดดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 สิ่งดึงดูดใจ (Attraction)

ชุมชนผาห้วยมีสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยือนภายในชุมชนในหลายๆ ด้าน มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต โดยประชาชนในชุมชนเป็นชาวพื้นถิ่น มีวิถีชีวิตแบบชาวอีสาน ภาษาที่ใช้เป็นภาษาพื้นถิ่นของภาคอีสาน นิยมรับประทานข้าวเหนียว มีการจัดกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูเขาเปาะเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน มีวิถีชีวิตที่เป็นลักษณะเฉพาะของชาวอีสาน ในวันสำคัญทางศาสนาชาวบ้านจะไปช่วยกันทำกิจกรรมที่วัด และคนในชุมชนยังมีความเชื่อในผีปู้ตาที่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน ชุมชนผาห้วยมีจุดเด่นจุดดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชน ได้แก่

1) ภูเขาเปาะ ภูเขาเปาะเป็นภูเขาที่มีระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 900 เมตร สามารถมองเห็นภูหอของอำเภอภูหลวง สำหรับภูหอ ภูหอนี้มีลักษณะพิเศษ คือเป็นภูเขาที่มียอดตัดที่ราบบนภู มองดูคล้ายภูเขาไฟฟูจิในประเทศญี่ปุ่น โดยเฉพาะช่วงเวลาที่เมฆขาวปกคลุม ด้วยความสูงจากระดับน้ำทะเล ประมาณ 900 เมตร นี้ทำให้สามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์อันสวยงามและมองเห็นภูเขาต่างๆ ในบริเวณใกล้เคียงได้ด้วยตาเปล่า เช่น ภูหอ (ฟูจิเมืองเลย) ภูกระดึง ภูหลวง ภูผาจิต ภูผาม่าน ภูหินร่องกล้า สวนหินผางาม โดยเฉพาะจุดที่เห็นเด่นชัดคือ ภูหอ โดยมีการกำหนดจุดชมวิว มีทั้งหมด 4 จุด แต่ละจุดจะห่างกันประมาณ 200 เมตร ส่วนการมาเที่ยวชื่นชมความงดงามนั้นชาวบ้านแนะนำว่า “การขึ้นไปยังจุดชมวิวต่างๆ ในภูเขาเปาะ จะมีการตกแต่งพื้นที่ไว้เพื่อการถ่ายภาพและสามารถมองเห็นภูหอ หรือฟูจิ เมืองเลย ได้อย่างชัดเจน ช่วงเวลาที่มีความสวยงามและควรขึ้นไปคือช่วงก่อนพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก”

2) วัดป่าสุขใจ วัดป่าสุขใจหรือวัดห้วยหอม เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยหลวงพ่อบุญรอด อยู่ห่างจากหมู่บ้านไปตามแนวถนนทางหลวงที่ชาวบ้านจัดทำขึ้นไปประมาณ 5 กิโลเมตร โดยตั้งอยู่บนพื้นที่สูง การเดินทางขึ้นไปต้องใช้รถยนต์ขับเคลื่อน 4 ล้อ แรงม้าสูง รวมถึงรถอีแต่กที่ใช้ในการทำเกษตรกรรมของชาวบ้าน ตลอดเส้นทางของการเดินทางไปยังวัดป่าสุขใจจะเห็นความสวยงามของทัศนียภาพของภูหอ ภูกระดึง หมู่บ้านที่ตั้งอยู่ด้านล่าง และสวนยางพาราที่มีความร่มรื่น

3) วัดถ้ำผากวาง วัดถ้ำผากวางเป็นวัดป่าที่ใช้ถ้ำในการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ วัดตั้งอยู่บนเนินสูงชายหน้าผา มีพระจำพรรษา 2 รูป ถ้ำผากวางเป็นถ้ำที่อยู่บริเวณผาสูง บริเวณถ้ำนั้นเป็นถ้ำขนาดเล็ก มีความลึกและมีน้ำอยู่ภายในถ้ำ มีพื้นที่ห้อง 1 ห้อง แต่มีพื้นที่สูงต่ำไม่เท่ากัน โดยที่เมื่อเดินเข้าไปจะเป็นพื้นที่ราบ เมื่อเข้าไปประมาณ 4 เมตรจะเป็นพื้นที่ลาดลงไป ภายในถ้ำจะมีแต่ก็มีบาง

บริเวณที่มีแสงจากภายนอกลอดเข้ามาทำให้เห็นว่าสภาพภายในส่วนของเพดานถ้ำมีหินงอกปรากฏให้เห็นอยู่บ้าง เป็นสถานที่ที่พระสงฆ์ใช้สำหรับปฏิบัติธรรม มีความเงียบสงบมาก

4) วัดป่าโพธิ์ชัย วัดป่าโพธิ์ชัย เป็นวัดที่ตั้งอยู่ภายในหมู่บ้าน ถือว่าเป็นวัดที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน บางส่วนของพื้นที่วัดติดภูเขาที่เป็นพื้นที่การปลูกยางพารา วัดป่าโพธิ์ชัยเป็นวัดเก่าแก่ มีอายุกว่า 70 ปี เริ่มก่อตั้งโดย หลวงปู่บุญมี และในปัจจุบัน หลวงตาหนู เป็นเจ้าอาวาสที่วัดโพธิ์ชัย ภายในวัดมีถ้ำโพธิ์ชัย เดิมเรียก ถ้ำโห่ง เนื่องจากผู้ค้นพบถ้ำแห่งนี้มีชื่อว่า โห่ง จึงตั้งชื่อถ้ำตามผู้ค้นพบ แต่ในปัจจุบันเปลี่ยนเป็น ถ้ำโพธิ์ชัย ภายในถ้ำประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย เป็นพระพุทธรูปที่เป็นที่เคารพนับถือของคนในหมู่บ้านเป็นอย่างมาก

5) ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ งานจักสาน งานจักสานถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนบ้านผาหายที่มีการทำมาตั้งแต่สมัยปู่ตายาย โดยทำเป็นข้าวของเครื่องใช้ในครัวเรือน มีการทำออกมาในหลายลักษณะ ประกอบด้วย หวด กระด้งหรือกระเปียน กระตืบข้าวเหนียว *หัตถกรรมการทอผ้า* การทอเป็นงานหัตถกรรมที่ผู้หญิงอีสานทุกคนจะต้องทอเป็นเพราะเป็นการบอกถึงความเป็นผู้หญิงที่มีการฝึกฝนและอบรมมาจากครอบครัว โดยหวังว่าเมื่อออกครอบครัวไปแล้วจะสามารถที่จะทอผ้าใช้ในครัวเรือนเองได้ โดยส่วนใหญ่จะทอผ้าฝ้ายไว้ใช้ภายในครัวเรือนและเก็บไว้ใช้ในงานหรือพิธีกรรมสำคัญๆ เกี่ยวกับการบวช การแต่งงาน เป็นต้น เนื่องจากในชุมชนผาหายมีการปลูก กล้วย โดยจะปลูกในเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน ใช้เวลาประมาณ 6 เดือน (เดือนพฤศจิกายน) ฝ้ายจะแก่จนสามารถเก็บมาใช้ทอผ้าได้ ชาวบ้านผาหายจะเก็บฝ้ายทิ้งเมล็ด นำปุ๋ยฝ้ายมาผึ่งแดดไว้ แล้วนำไปหีบหรืออัด ปั่นและย้อม เพื่อนำไปทอเป็นผ้าต่อไป *งานแปรรูปไม้ไผ่* งานหัตถกรรมจากไม้ไผ่ มีลักษณะเป็นผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก ในส่วนของชุมชน ผาหายทำผลิตภัณฑ์ขึ้นมาเพียง 2 ลักษณะคือ กระบอกออมสินและแก้วน้ำ ซึ่งความโดดเด่นของผลิตภัณฑ์อยู่ที่การใช้วัสดุพื้นบ้านอย่างไม้ไผ่ขางมาสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านรูปทรงและลวดลายสวยงามและมีชีวิตชีวา และ *ผลิตภัณฑ์ชาฤๅษี* ชาฤๅษี เป็นสมุนไพรที่ขึ้นตามซอกหินและพบมากในชุมชนผาหาย หมอพื้นบ้านในชุมชนนำมาทำเป็นชาชงกินบำรุงกำลังแก้อ่อนเพลีย ชาฤๅษีเป็นผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มชาวบ้านนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสมุนไพรที่อยู่ในชุมชน โดยในผลิตภัณฑ์จะมีส่วนผสมของสมุนไพร 2 ชนิดรวมกัน คือ ชาฤๅษีและอ้อยสามสวน หรือที่รู้ในชื่อว่า “ชะเอม”

6) อาหารพื้นบ้าน ได้แก่ *หลวม* หลวมเป็นการทำอาหารให้สุกโดยใช้อุปกรณ์คือ กระบอกไม้ขาง ส่วนประกอบหลักได้แก่ เนื้อสัตว์ ปลาไหล เครื่องในสัตว์ ฯลฯ เครื่องปรุงรสน้ำพริกคล้ายกับแกงไม่นิยมใส่ผัก ใส่ น้ำเปล่า เล็กน้อย ปรุงรสด้วยน้ำปลาร้า เกลือ และน้ำปลา แต่งกลิ่นด้วยผักอืด (แมงลัก) ผักข่า (ชะอม) ผักแขยง เป็นต้น ผสมทุกอย่างเข้าด้วยกัน บรรจุในกระบอกไม้ไผ่สด นำไปเผาไฟให้สุก จะมีกลิ่น หอม รับประทานกับข้าวเหนียวร้อนๆ *หมก* หมกเป็นการปรุงอาหารที่มีเนื้อสัตว์เป็นส่วนประกอบหลัก เนื้อสัตว์ที่นิยมนำมาทำหมก ได้แก่ ปลาชิว (ปลาเล็กปลาน้อย) ฮวก

กบ (ลูกอ๊อด) ปลาชนิดต่าง ๆ เขียดน้อย กบ โกง เป็นต้น *อ่อม* อ่อมเป็นอาหารพื้นถิ่นของชาวอีสาน เป็นการปรุงอาหารที่มีเนื้อสัตว์และผักหลายชนิดเป็นส่วนประกอบหลัก เครื่องปรุงประกอบด้วย น้ำพริก ประกอบด้วย พริกสด หัวหอม ตะไคร้หั่นฝอย โขลกหยาบ ๆ และเนื้อสัตว์ใช้ได้ทั้ง โกง ปลา กบ เนื้อวัว ฯลฯ และผักต่าง ๆ เช่น บวบ เห็ด มะเขือ ถั่วฝักยาว ฟักทอง ดอกฟักทอง ดอกมะรุ่ม ดอกแค ดอกบวบ เป็นต้น

องค์ประกอบที่ 2 ความสะดวกในการเดินทาง (Access)

การคมนาคมโดยรถยนต์จากเมืองเลยถึงชุมชนผาห้วยมีความสะดวกตลอดทั้งปี เนื่องจากเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็กและเป็นถนนลาดยาง ชุมชนผาห้วยอยู่ห่างจากตัวเมืองจังหวัดเลย ประมาณ 45 กิโลเมตร เดินทางจากจังหวัดเลย ตามทางหลวงหมายเลข 201 ก่อนจะถึงตัวอำเภอหนองหินประมาณ 1 กิโลเมตร ให้เลี้ยวขวาไปตามเส้นทางหมายเลข 3029 ระยะทางประมาณ 19 กิโลเมตร จะมีเส้นทางทั้งทางตรงและทางขึ้นเขาแต่ไม่สูงชันมาก ยังไม่มีรถประจำทาง ต้องใช้รถยนต์ส่วนตัวหรือเช่าเหมา

องค์ประกอบที่ 3 สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities)

1) สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ไฟฟ้า ชุมชนผาห้วยใช้ไฟฟ้าจากการจ่ายไฟของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค *ประปา* ใช้การประปาส่วนภูมิภาค *การสื่อสารและสัญญาณโทรศัพท์* มีสัญญาณโทรศัพท์ 3 เครือข่าย Truemove AIS / one – 2 – call และ DTAC / Happy มีหอกระจายข่าวในชุมชน *สาธารณสุขและความปลอดภัย* มีอาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) และรถยนต์ดับเพลิง ในส่วนของโรงพยาบาล ใช้บริการของโรงพยาบาลหนองหินและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลพวนพุก

2) พื้นที่จอดรถและศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ชุมชนผาห้วยมีพื้นที่จอดรถและศูนย์บริการนักท่องเที่ยว จำนวน 3 ไร่ มีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วนของศูนย์บริการ ร้านค้า ร้านอาหาร ห้องน้ำ และส่วนจอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อเปลี่ยนไปใช้รถอีแต็กบริการท่องเที่ยว

3) ร้านอาหาร ให้บริการบริเวณพื้นที่จอดรถและศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยว โดยแบ่งประเภทของร้านอาหารพื้นบ้าน อาหารตามสั่ง อาหารจานด่วน และเครื่องดื่ม นอกจากนี้ยังมีกลุ่มแม่บ้านที่รับทำอาหารให้สำหรับนักเรียน นักศึกษา กลุ่มศึกษาดูงาน นักท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่มใหญ่ หรือบริษัททัวร์ที่ได้มีการติดต่อประสานงานและสั่งจองล่วงหน้ามาก่อน

4) ร้านขายของที่ระลึก มีการจำหน่ายของที่ระลึกที่แปรรูปจากไม้ไผ่เป็นของที่ระลึกในรูปแบบและลักษณะต่าง เช่น ออมสิน แก้วน้ำ ตุ๊กตา ปิ่นโต โดยการใช้วัสดุอย่างไม้ไผ่ช่างที่มีอยู่ภายในชุมชนเป็นจำนวนมาก มาออกแบบสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อการจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ 4 ที่พัก (Accommodation)

ลักษณะที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชนผาหาวาย มี 2 ประเภท คือ ที่พักภายในชุมชน ได้แก่ โฮมสเตย์บ้านผาหาวาย – ภูเขาเปาะ ซึ่งมีจำนวนสมาชิก 20 หลังที่ต้องการให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยวและที่พักใกล้เคียงชุมชนโดยมีระยะห่างจากชุมชนไม่เกิน 10 กิโลเมตร ได้แก่ รีสอร์ทและโฮมสเตย์ มีทั้งหมด 14 แห่ง มีจำนวนห้องทั้งหมด 99 ห้อง แบ่งออกเป็น รีสอร์ท 13 แห่ง และโฮมสเตย์ 1 จำนวน

องค์ประกอบที่ 5 กิจกรรม (Activities)

กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนผาหาวายเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสนุก ตื่นเต้น ทำทนาย ผจญภัย และสัมผัสกับความงดงามของธรรมชาติ แต่หากยังมีนักท่องเที่ยวบางส่วนที่นิยมการท่องเที่ยวที่ต้องการประสบการณ์ การเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตประจำวันของชุมชน โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนที่เป็นกิจกรรมหลักให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมนั่งรถอีแต๊ก สัมผัสบรรยากาศทางธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชน การนั่งรถอีแต๊กแบ่งเป็น 2 เส้นทาง คือ นั่งรถอีแต๊กขึ้นชมความสวยงามของภูเขาเปาะและเส้นทางเยี่ยมชมหมู่บ้านผาหาวาย และกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มีการเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้าน โดยนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสวิถีชีวิตอันแท้จริงของคนในท้องถิ่น ร่วมกิจกรรมในวิถีชีวิตของชาวบ้าน ได้เรียนรู้และได้เห็นความผูกพันระหว่างคนกับทรัพยากร อัยาศัยของคนในท้องถิ่น และการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการศึกษาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหาวาย ทำให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นมีความรู้ ความเข้าใจ มีความรักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรและผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน ก่อให้เกิดการหวงแหน รักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

2. ความหมายและสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เป็นความต้องการของชุมชนผาหาวาย

การสร้างสัญลักษณ์และความหมายทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหาวายเป็นการแสดงตัวตนและเอกลักษณ์ของชุมชน ตลอดจนผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อที่จะนำเสนอหรือสื่อความหมายให้เข้าใจง่ายและชัดเจนขึ้นทั้งคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวให้มองเห็นภาพเดียวกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ มีความเข้าใจในทรัพยากรการท่องเที่ยวชุมชนและสามารถเพิ่มคุณค่าให้ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหาวาย จากการศึกษ พบว่า สัญลักษณ์และความหมายที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่ตรงตามบริบทและความต้องการของชุมชนประกอบด้วย

ความหมายและสัญลักษณ์ปูปาเปาะ

การสร้าง ความหมายและสัญลักษณ์ปูปาเปาะ เป็นการให้ความหมายทางด้านแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การสร้าง ความหมายและสัญลักษณ์ของปูปาเปาะสามารถกล่าวได้ว่า เป็นความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ถูกนำมาเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว โดยใช้ลักษณะรูปร่างของภูเขาที่มีลักษณะเฉพาะ แต่มีความคล้ายคลึงกับภูเขาไฟฟูจิของประเทศญี่ปุ่น จึงเป็นจุดเด่นที่นำมาเป็นจุดขายในการท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวมีความต้องการเดินทางมาเยี่ยมชมทัศนียภาพที่สวยงาม สัมผัสบรรยากาศที่ดี นอกจากนี้ยังมีคำกล่าวที่ว่า ปูปาเปาะ มาที่เดียวเที่ยว 3 ประเทศ จากการสนทนากลุ่ม (Focus group) ได้ให้ความหมายของการมาเที่ยวที่เดียว 3 ประเทศไว้ว่าหากนักท่องเที่ยวเดินทางขึ้นไปถึงจุดที่ 4 ของปูปาเปาะ จะสามารถมองเห็นภูหอหรือฟูจิเมืองเลย เปรียบได้ว่าเสมือนมาเที่ยวประเทศญี่ปุ่น นอกจากมองเห็นภูหอแล้วยังสามารถมองเห็นสวนหินผางามหรือที่เรียกกันว่าคุนหมิงเมืองไทย เปรียบได้ว่าเสมือนมาเที่ยวประเทศจีน และจุดที่ยืนอยู่คือปูปาเปาะซึ่งก็คือการท่องเที่ยวในประเทศไทยนั่นเอง

ความหมายและสัญลักษณ์วัดป่าสุขใจ

วัดป่าสุขใจ เป็นศูนย์รวมจิตใจและสถานที่ที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อ ความศรัทธา และความร่วมมือร่วมใจของชุมชนผาห้วยในการช่วยกันทำนุบำรุงพุทธศาสนาให้คงอยู่ โดยเน้นความเรียบง่ายกลมกลืนกับธรรมชาติ เหมาะสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ภายในวัดมีการสร้างศาสนสถานจำแนกตามความจำเป็น หน้าที่ทางพุทธศาสนา การสร้าง ความหมายและสัญลักษณ์ของวัดป่าสุขใจ สามารถกล่าวได้ว่า เป็นการสร้าง ความหมายนัยตรง (Denotive Meaning) เนื่องจากเป็นศูนย์รวมจิตใจและสถานที่ที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อความศรัทธาและความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนในการทำนุบำรุงศาสนาให้คงอยู่

ความหมายและสัญลักษณ์วัดป่าโพธิ์ชัย

การสร้าง ความหมายและสัญลักษณ์ของวัดป่าโพธิ์ชัย สามารถกล่าวได้ว่า เป็นการสร้าง ความหมายนัยตรง (Denotive Meaning) โดยวัดป่าโพธิ์ชัยเป็นศาสนาสถานที่สำคัญทางศาสนา เป็นศูนย์รวมจิตใจ และเป็นสถานที่ที่คนในชุมชนผาห้วยให้ความเคารพสักการะ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในท้องถิ่น อีกทั้งวัดป่าโพธิ์ชัยยังเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาสำคัญๆ ของคนในชุมชนผาห้วย ความสำคัญของวัดป่าโพธิ์ชัยยังเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเป็นที่พึ่งพาทางใจของคนในชุมชน และเปิดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวได้เฉพาะกลุ่มเท่านั้น

ความหมายและสัญลักษณ์วัดถ้ำผากวาง

การสร้าง ความหมายและสัญลักษณ์ของวัดถ้ำผากวาง สามารถกล่าวได้ว่า เป็นการสร้าง ความหมายนัยตรง (Denotive Meaning) เป็นการให้ความหมายกับสิ่งที่กล่าวถึงโดยตรง เป็น

ความหมายที่มีลักษณะสากล เป็นความหมายเดียวสำหรับทุกคน คือ เป็นสถานที่สำคัญทางศาสนา มีพระจำพรรษา ในวันสำคัญทางศาสนาชาวบ้านในชุมชนได้ไปทำบุญ สักการบูชาพระพุทธรูปปางมารวิชัยเพื่อความเป็นสิริมงคล เนื่องจากวัดตั้งอยู่บนหน้าผาสูง ทำให้มีทัศนียภาพที่สวยงามเป็นที่ดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว มีถ้ำที่พระสงฆ์ใช้เป็นที่นั่งสมาธิ ปฏิบัติธรรม เปิดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าชมความสวยงามของทัศนียภาพ สักการะพระพุทธรูป ตลอดจนทำบุญต่างๆ แต่เนื่องจากการเดินทางเข้าถึงค่อนข้างยาก จึงต้องประสานกับศูนย์บริการนักท่องเที่ยวภูป่าเปาะให้จัดรถอีแต๊กและผู้สื่อความหมายชุมชนทางการท่องเที่ยวไปยังวัดถ้ำผากวาง จึงยังไม่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเต็มรูปแบบ จะมีนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มเท่านั้น

ความหมายและสัญลักษณ์ปัญหาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนผาห้วยนั้น นอกเหนือจากการนำมาใช้ในวิถีชีวิตประจำวันแล้ว ชุมชนผาห้วยยังนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดทำเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ตลอดจนของฝากของที่ระลึกเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ยกตัวอย่างเช่น งานจักสานไม้ไผ่ การทอผ้า เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ที่ให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม เรียนรู้ในการเพิ่มประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวในอีกทางหนึ่งด้วย สามารถกล่าวได้ว่า การสร้างความหมายและสัญลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนผาห้วยนั้น เป็นการแสดงถึงตัวตนหรือเอกลักษณ์ของชุมชนที่ต้องการสื่อสารให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนได้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องในภูมิปัญญาท้องถิ่นและการดำรงชีวิตประจำวันของคนในชุมชนผาห้วย

ความหมายและสัญลักษณ์อาหารพื้นบ้าน

อาหารพื้นบ้านของชุมชนผาห้วยดังกล่าว นอกจากจะเป็นอาหารที่รับประทานกันภายในครัวเรือนแล้ว ยังถูกทำให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในชุมชน นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงชุมชนผ่านการรับประทานอาหาร ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน กล่าวคือ นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน และคนในชุมชนได้เรียนรู้ในการปรับปรุงวัตถุดิบ รสชาติที่เหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี สามารถกล่าวได้ว่า ความหมายและสัญลักษณ์ของอาหารพื้นบ้านของชุมชนผาห้วย นั้นคือ ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่สื่อให้เห็นถึงตัวตน เอกลักษณ์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนแก่ผู้ที่เดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชน

ความหมายและสัญลักษณ์กิจกรรมนั่งรถอีแต๊ก

กิจกรรมนั่งรถอีแต๊ก สัมผัสบรรยากาศทางธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชน เป็นการสร้างความหมายและสัญลักษณ์ที่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการท่องเที่ยว ซึ่งรถอีแต๊กเดิมเป็นรถที่ใช้เฉพาะในพื้นที่ที่การเดินทางค่อนข้างลำบาก ใช้สำหรับการเดินทางและขนส่งเพื่อการเกษตร เมื่อนำมาปรับแต่งให้มีความสะดวกสบายมากขึ้น สามารถอำนวยความสะดวกในการเดินทางภายในแหล่ง

รูปแบบการสื่อความหมายและทรัพยากรที่จะใช้ *ขั้นตอนที่ 3* การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา เป็นส่วนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีส่วนร่วมในการค้นหาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการสร้างสัญญาและความหมายแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวตามความต้องการของชุมชน เพื่อพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพุก อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย *ขั้นตอนที่ 4* การมีส่วนร่วมในขั้นตอนรับผลประโยชน์จากการพัฒนา ซึ่งเป็นทั้งการได้รับผลประโยชน์ทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ และ *ขั้นตอนที่ 5* การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นการประเมินว่าการที่ประชาชนเข้าร่วมพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ได้ดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด การประเมินอาจประเมินแบบย่อย (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลความก้าวหน้าเป็นระยะๆ หรืออาจประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมยอด

การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยให้ตรงตามบริบทและความต้องการของชุมชนนั้น จากการศึกษาพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความจำเป็นอย่างมากในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย โดยชุมชนต้องมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการในการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มต้นตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วม ร่วมวางแผนในการปฏิบัติงาน มีส่วนในการดำเนินการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ได้รับผลประโยชน์จากทุกกิจกรรม และมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อให้การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีทิศทาง พัฒนาอย่างเป็นระบบ เหมาะสมกับบริบทของชุมชนเพื่อทำให้เกิดความยั่งยืน

4. รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพุก อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย

การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยปัจจัยภายในและภายนอก คือ ผู้นำชุมชน ชุมชนและสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะในชุมชนผาห้วยต้องมีความต้องการ มีความตระหนักในคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนและให้ความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมภายในชุมชน ตลอดจนให้ความร่วมมือกับหน่วยงานจากภายนอกที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยต่อไป ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการพัฒนาถือเป็นรูปแบบของการสื่อความหมาย

เพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทและตรงตามความต้องการของชุมชนผาห้วย ควรประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 6 องค์ประกอบ ได้แก่

1. P : Participation การมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญต่อการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย และการมีส่วนร่วมยังอยู่ในกระบวนการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน

2. H : Harmony ความกลมกลืน/ความสอดคล้อง การสร้างความหมายและสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย จำเป็นต้องตระหนักถึงความสำคัญของความต้องการของชุมชน ตลอดจนสอดคล้องกับบริบทชุมชน เพื่อให้การสื่อความหมายช่วยเพิ่มคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

3. A : Acquisition ความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยให้ประสบความสำเร็จต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงานในการพัฒนา เพื่อพัฒนาศักยภาพให้กับการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพให้ดีขึ้น

4. W : Wisdom ภูมิปัญญา ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เองและนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้านโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ในการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย ซึ่งได้สืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง รุ่นสู่รุ่นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน การนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนผาห้วยจึงเป็นสิ่งที่แสดงถึงตัวตนของชุมชนได้อย่างชัดเจนที่สุด

5. A : Appreciation การเพิ่มคุณค่า รูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของชุมชน เป็นการสร้างจุดยืนที่แท้จริงในการนำเสนอหรือสื่อความหมายให้เข้าใจง่ายทั้งคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชนจะสามารถมองเห็นภาพเดียวกัน ซึ่งจะทำให้เกิดความชัดเจนของชุมชนและพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

6. I : Interpretation การสื่อความหมาย การสื่อความหมายเป็นหัวใจสำคัญของการสื่อสารเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน อย่างมีศิลปะและน่าสนใจ

กระบวนการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบขั้นตอนการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนเหมือนกับการพิชิตยอดเขาให้ประสบความสำเร็จ เดินทางถึงยอดเขาได้อย่างรวดเร็วและปลอดภัย 4 ขั้นตอน ได้แก่

1) การเริ่มต้นปีนเขา (ตื่นเขา) การสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยนั้นเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เป็นการค้นหาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ภายในชุมชนเพื่อนำมาเสนอให้นักท่องเที่ยวได้มีความรู้ความเข้าใจ เปรียบได้กับการเตรียมความพร้อมที่จะเริ่มเดินทางปีนเขาจะต้องมีการเตรียมความพร้อมของร่างกาย อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องในการปีนเขาเพื่อทำให้การปีนเขาประสบความสำเร็จ

2) การไต่เขา (เชิงเขา) การสร้างสัญลักษณ์และความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นการวิเคราะห์ถึงจุดเด่น จุดสนใจของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย เพื่อสื่อความหมายในผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว สร้างความเข้าใจ และเกิดการจดจำ นอกจากนี้จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจในผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวอย่างถูกต้องแล้ว ยังสามารถสร้างคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย เปรียบได้กับการปีนเขาที่ต้องศึกษาเส้นทางในการเดินทางเป็นอย่างดี นอกจากนี้จะต้องมีการเตรียมตัวในการเดินทางแล้ว ในการปีนเขาที่ดั้นดั้นจำเป็นต้องมีทิศทางที่ชัดเจนเพื่อป้องกันการเดินออกนอกเส้นทาง ซึ่งอาจทำให้เกิดความล่าช้าและมีอันตรายได้

3) การปีนเขา (ไหล่เขา) การเลือกเครื่องมือในการสื่อความหมายแก่ผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนผาห้วยนั้น จึงเปรียบได้กับการเลือกใช้อุปกรณ์ที่เหมาะสมในการปีนเขาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การปีนขึ้นสู่ยอดเขานั้นได้สำเร็จ ช่วยลดระยะเวลาในการเดินทาง ตลอดจนสร้างความปลอดภัยในการเดินทางสู่ยอดเขานั้นด้วย

4) พิชิตยอดเขา (ยอดเขา) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาตั้งแต่การเริ่มสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน วิเคราะห์พัฒนาการและสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน การสร้างสัญลักษณ์และความหมายของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว ตลอดจนการคัดเลือกเทคนิคและเครื่องมือที่เหมาะสมในการสื่อความหมายแก่นักท่องเที่ยว นำมาซึ่งรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ที่สามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาของชุมชนผาห้วยที่ยั่งยืนต่อไป เปรียบได้กับการเดินทางขึ้นถึงยอดเขาโดยผ่านการเตรียมตัว การศึกษารายละเอียดของภูเขา เส้นทางในการเดินทางขึ้นเขานั้น ตลอดจนเลือกอุปกรณ์ที่เหมาะสมที่สามารถช่วยให้พิชิตยอดเขาได้สำเร็จ

อภิปรายผล

1. ผลการวิจัยครั้งนี้เป็นการนำเสนอ รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ซึ่งมีการนำแนวคิดการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว การสร้างความเป็นจริงทางสังคม แนวคิดสัญญาวิทยาและการสร้างคความหมาย และการมีส่วนร่วมของชุมชนมาเป็นกรอบในการศึกษา โดยมีการศึกษาองค์ประกอบผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน การให้ความหมายและสัญญาแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวจะเป็นประโยชน์ในการสร้างรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชน ในส่วนของการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการสร้างความเป็นจริงทางสังคมเป็นเครื่องมือในการเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนในท้องถิ่น ผู้สนใจและนักท่องเที่ยว (ผู้รับสาร) กับโลกแห่งความเป็นจริง โดยการเชื่อมโยงให้คนเราเกิดประสบการณ์ทางอ้อมกับสรรพสิ่งและปรากฏการณ์ต่างๆ ในโลกแห่งความเป็นจริง กล่าวคือ ได้เรียนรู้สภาพความเป็นจริงทางสังคมตามการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว (Constructed) หรือให้คำนิยามไว้ สมาชิกในสังคมสามารถรับรู้และเข้าใจสถานการณ์ความเป็นจริงของสถาบันทางสังคมอื่นๆ ได้ ทั้งๆ ที่ไม่ได้มีส่วนร่วมโดยตรง จึงอาจกล่าวได้ว่าการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวเปรียบเสมือนหน้าต่างที่เปิดไปสู่โลกกว้าง ทำให้นักท่องเที่ยวได้รู้ได้เห็น และเข้าใจความเป็นจริงทางสังคมมากขึ้น

การพัฒนาารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยที่เหมาะสมกับบริบทและตรงตามความต้องการของชุมชนนั้น ต้องใช้กระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เริ่มตั้งแต่การสืบค้นและรื้อฟื้น สร้างความหมายและสัญญาแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ตลอดจนเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการพัฒนาถือเป็นรูปแบบของการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย โดยผู้วิจัยเลือกใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) เน้นการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มในทั้งกระบวนการเพื่อให้เกิดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ก่อให้เกิดความเข้าใจ ตระหนักถึงคุณค่าของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว นำไปสู่การสร้างความหมาย (Meaning) และสัญญา (Sign) แก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนผาห้วย วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการวิจัยที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมหรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์และข้อมูลซึ่งเกี่ยวข้องผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจ ตระหนักถึงคุณค่าของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชน การสร้างคความหมายและสัญญาเพื่อบอกเล่าเรื่องราวผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เป็นความต้องการของชุมชน ซึ่งจะเป็นแนวทางให้ผู้เกี่ยวข้องทางการท่องเที่ยวภายใน

ชุมชน สามารถนำไปสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว โดยในงานวิจัยนี้พบว่า การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยในแต่ละขั้นตอนจำเป็นต้องได้รับการร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการพัฒนา ใช้กระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ที่เหมาะสมกับบริบทและตรงตามความต้องการของชุมชน โดยผู้วิจัยเปรียบเทียบขั้นตอนการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนเหมือนกับวิธีการในการพิชิตยอดเขาให้ประสบความสำเร็จ เดินทางถึงยอดเขาได้อย่างรวดเร็วและปลอดภัย การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย มีความจำเป็นที่ชุมชนต้องตระหนักถึงความเป็นเจ้าของ มีความภาคภูมิใจ คงความเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม โดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจในการจัดการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อให้ตรงตามความต้องการของชุมชนสูงสุด เกิดผลตอบแทนที่เหมาะสมแก่คนในท้องถิ่น

2. ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในใจของนักท่องเที่ยวนั้นมักเกิดขึ้นมาจากการพัฒนาระบบความคิดและกระบวนการที่ก่อให้เกิดสิ่งก๊อป (Conceptual) กับประสบการณ์ที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่และเวลาของการรับรู้ (ไพเวซ วังบอน, 2551: 72-113) การเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว นั้น มีแรงจูงใจและวัตถุประสงค์ทางการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน เช่น ต้องการพักผ่อน หลีกหนีจากสภาพแวดล้อมที่จำเจ ความสนใจพิเศษในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การโยกย้ายอดีต ความสวยงามของทัศนียภาพ ความต้องการที่จะพบปะสิ่งแปลกใหม่ในท้องถิ่น ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นการเข้ามาในชุมชนผาห้วยจึงมีความหมายและความต้องการเข้ามาสัมผัสกับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่มีเรื่องราว มีจุดดึงดูดใจ การสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนก็มีความสำคัญในการโน้มน้าวใจและจูงใจนักท่องเที่ยวให้เลือกเดินทางมาท่องเที่ยว ชุมชนผาห้วยเป็นชุมชนที่สามารถพัฒนาให้เกิดการท่องเที่ยวภายในชุมชนขึ้นได้ เนื่องจากมีปัจจัยสนับสนุนประกอบด้วยความต้องการและความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว กล่าวคือ มีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการรักษาวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตดั้งเดิมไว้ มีการคมนาคมที่สะดวก มีระบบสาธารณสุขขั้นพื้นฐานที่ดีและประชาชนในชุมชนมีอัธยาศัยดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้นมา การท่องเที่ยวในชุมชนผาห้วยเกิดขึ้นมาโดยการนำของผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีแนวคิดในการพัฒนาที่เป็นระบบและมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 และมีพัฒนาการในการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง มีองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย โดยผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนผาห้วยมีทั้งแหล่ง

ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต กิจกรรมทางการท่องเที่ยว ตลอดจนการบริการทางการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของตนเอง จึงเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือน ซึ่งองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวได้มีการกล่าวถึงในเอกสารและงานวิจัยมากมาย ส่วนใหญ่มีรายละเอียดคล้ายกันจะต่างกันบ้างในองค์ประกอบย่อย ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยจากเอกสาร โดยผู้วิจัยได้ศึกษาและประยุกต์ใช้แนวคิดของ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจว่าต้องประกอบด้วย สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ความสะดวกสบายในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ (Amenities) เพื่อช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายในการท่องเที่ยว และแนวคิดของ กุลวดี ละม้ายเงิน (2551: 27) ที่อธิบายว่า การท่องเที่ยวจะประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ หรือที่เรียกกันว่า 5A's องค์ประกอบดังกล่าวข้างต้นเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวซึ่งผู้เกี่ยวข้องต้องพิจารณาในปัจจัยต่างๆ ให้เหมาะสมกับรูปแบบ ลักษณะการท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวแต่ละประเภทมีความแตกต่างกันไป จึงต้องมีการบริหารจัดการให้เหมาะสม นอกจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องแล้ว องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวได้มีการกล่าวถึงในงานวิจัยมากมาย ซึ่งมีรายละเอียดคล้ายกันจะต่างกันบ้างในรายละเอียดขององค์ประกอบ ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยจากเอกสาร การลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายและการสนทนากลุ่ม พบว่า ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยจะประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก คือ 1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งที่มีความโดดเด่น สามารถดึงดูดใจของชุมชนผาห้วย อาทิ สถานที่ที่มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ได้แก่ ได้แก่ ภูเขาเปาะ วัดป่าสุขใจ วัดโพธิ์ชัย วัดถ้ำผากวาง งานจักสาน งานแปรรูปไม้ไผ่ ผลิตภัณฑ์ชาภูเขา และอาหารพื้นบ้าน 2) ความสะดวกในการเดินทาง (Access) การเข้าถึง การคมนาคมขนส่งและความสะดวกในการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน สภาพของถนนหนทาง รถโดยสารประจำทาง เป็นต้น ได้แก่ ถนนลาดยาง ถนนคอนกรีต รถยนต์ส่วนตัว และรถอีแต๊ก 3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ได้แก่ สาธารณูปโภคพื้นฐาน พื้นที่จอดรถ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร และร้านขายของที่ระลึก 4) ที่พัก (Accommodation) สถานที่พักแรมภายในชุมชนหรือใกล้เคียง รวมถึงจำนวนที่พักที่เพียงพอ มีความหลากหลายด้านราคาและบริการ มีความเหมาะสมต่อสถานที่ รวมถึงทำเลที่ตั้งของที่พัก (ความใกล้ไกลของที่พักจากแหล่งท่องเที่ยว) ได้แก่ โฮมสเตย์บ้านผาห้วย - ภูเขาเปาะ และโรงแรม รีสอร์ทหรือที่พักใกล้เคียงชุมชน และ 5) กิจกรรม (Activities) กิจกรรมทางการท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีความหลากหลายและตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนผาห้วย ได้แก่ กิจกรรมนั่งรถอีแต๊กสัมผัสบรรยากาศ และกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

3. การสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย เป็นหัวใจสำคัญของการสื่อสารเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมีวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิต เป็นคุณค่าที่สัมผัสได้โดยการท่องเที่ยวกับชุมชน การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย คือ การสื่อความหมายเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยในบริบทของการท่องเที่ยว เป็นการสื่อสารนำเสนอเรื่องราวที่กระตุ้นความสนใจ ช่วยให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม มีส่วนสำคัญในการเพิ่มมูลค่าในสินค้าและบริการ สามารถสร้างความสนุกสนานความเพลิดเพลิน และความประทับใจต่อผู้มาเยือน ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความซาบซึ้งใจในเรื่องราวที่นำเสนอ ตลอดจนการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของ แก้วตา ม่วงเกษม (2558: 3) ได้กล่าวว่า การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว คือ การสื่อความหมายในบริบทของการท่องเที่ยว เป็นศิลปะการสื่อสารนำเสนอเรื่องราวที่กระตุ้นความสนใจ ช่วยให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม มีส่วนสำคัญในการเพิ่มมูลค่าในสินค้าและบริการ สามารถสร้างความสนุกสนานความเพลิดเพลิน และความประทับใจต่อผู้มาเยือน ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความซาบซึ้งใจในเรื่องราวที่นำเสนอ ตลอดจนการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน

แนวคิดสัญวิทยาและการสร้างความหมาย ได้ถูกนำไปใช้ในการวิเคราะห์และศึกษากันในแวดวงวรรณกรรมตะวันตก ต่อมาได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องไปสู่วงการอื่นๆ โดยเฉพาะด้านสังคม ด้านการสื่อสาร ด้านวัฒนธรรมศึกษา ด้านการท่องเที่ยว ดังที่ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2547: 45-56; วิไลพร สาคริก, 2545:14; กาญจนา แก้วเทพ, 2549:41-245; สมเกียรติ ตั้งนโม, 2550) ต่างกล่าวถึงความสำคัญของสัญยะ โดยสรุปว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้จักใช้สัญลักษณ์ในการสร้าง บำรุงรักษาและพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรม รวมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมให้มนุษย์รุ่นหลัง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า มนุษย์เกิดจากสัญลักษณ์ที่มนุษย์รุ่นก่อนเป็นผู้สร้างและสะสมพัฒนา มาสำหรับในด้านการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่สามารถสะท้อนการสื่อความหมายของสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวได้ เช่น การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ที่มีการนำเอกลักษณ์ของไทยโดยใช้ภาพต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น วัด พระพุทธรูป แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ประเพณีไทย ในการนำเสนอ ซึ่งถือเป็นการใช้สัญยะเพื่อสื่อความหมายของความเป็นไทยและเมืองไทย ไปยังผู้รับสารหรือนักท่องเที่ยวได้ ตระหนักและเข้าใจความหมายอย่างเป็นกระบวนการ สรุปได้ว่า ไฉๆ ก็ตามย่อมมีองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งเป็นไปตามกระบวนการสื่อสาร คือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร (กรรณิกา พิมลศรี, 2553: 15-16) กระบวนการสร้างความหมายได้นำมาใช้ในการอธิบายถึงการสร้าง

ความหมายให้กับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ว่าในการจะเป็นเอกลักษณ์ได้นั้นจะเกิดขึ้นจากองค์ประกอบหลายอย่างและต้องผ่านกระบวนการจนกลายเป็นเอกลักษณ์ แนวคิดเรื่องสัญลักษณ์วิทยาและการสร้างความหมาย เป็นแนวคิดที่อธิบายการเกิดขึ้น การพัฒนา การแปรเปลี่ยน รวมทั้งการเสื่อมโทรมตลอดจนการสูญสลายของสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ปรากฏออกมาอย่างมีระบบระเบียบ ซึ่งสัญลักษณ์เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้มีความหมายแทนตัวจริงหรือของจริง ซึ่งความหมายของสัญลักษณ์นั้นขึ้นอยู่กับตัวบทและบริบทที่แวดล้อม หน้าที่ของสัญลักษณ์ คือ การสื่อความคิด เนื้อหาสาระที่ปรากฏในสื่อ นั้น ผู้รับสารเป็นผู้ตีความหรือถอดความ ซึ่งการรับรู้ในสัญลักษณ์ที่ปรากฏมาน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์รับรู้ของผู้ตีความ (วราภรณ์ จันทะศร, 2559: ระบบออนไลน์)

นอกจากนี้แนวคิดสัญลักษณ์วิทยาและการสร้างความหมายนั้นสามารถช่วยให้เกิดความเข้าใจในเรื่องของการสร้างเรื่องราวแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เนื่องจากสามารถสื่อสัญลักษณ์และความหมายแก่ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในบริบทการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย และเพื่อให้เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการใช้เวลาในแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น เกิดกระบวนการแห่งการเรียนรู้ทางการท่องเที่ยว ตลอดจนเสริมสร้างประสบการณ์และทัศนคติที่ดีต่อแหล่งท่องเที่ยว การศึกษาการสร้างสัญลักษณ์และความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยนั้น สามารถช่วยให้เกิดความเข้าใจในเรื่องของการสร้างเรื่องราวแก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เนื่องจากสามารถสื่อความหมายแก่ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในบริบทการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย และเพื่อให้เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการใช้เวลาในแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น เกิดกระบวนการแห่งการเรียนรู้ทางการท่องเที่ยว ตลอดจนเสริมสร้างประสบการณ์และทัศนคติที่ดีต่อแหล่งท่องเที่ยว ผลการศึกษาการสร้างสัญลักษณ์และความหมายทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยจึงสามารถแสดงตัวตน และเอกลักษณ์ของชุมชน ตลอดจนผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อที่จะนำเสนอหรือสื่อความหมายให้เข้าใจง่ายและชัดเจนขึ้นทั้งคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวให้มองเห็นภาพเดียวกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ มีความเข้าใจและสร้างคุณค่าให้ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย

4. หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นแนวทางที่ผู้วิจัยนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย โดยหลักในการพัฒนา มีความจำเป็นที่ชุมชนต้องตระหนักถึงความเป็นเจ้าของ มีความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ตนเอง คงความเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่น มีความยั่งยืนด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม โดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดผลตอบแทนที่เหมาะสมแก่คนในท้องถิ่น การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยปัจจัยภายในและภายนอก คือ ผู้นำชุมชน ชุมชนและสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะในชุมชนผาห้วยต้องมีความต้องการ มีความตระหนักในคุณค่าของ

แหล่งท่องเที่ยวชุมชนและให้ความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมภายในชุมชน ตลอดจนให้ความร่วมมือกับหน่วยงานจากภายนอกที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการการท่องเที่ยวผ่านการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของ ชุมชนผาห้วย

การท่องเที่ยวชุมชนผาห้วยนั้นเป็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและมีชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้และมีการพัฒนาตนเองเพื่อพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งมีหน่วยงานต่างๆ เข้าไปส่งเสริมสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณและความรู้ อันจะช่วยให้บ้านผาห้วยสามารถพึ่งพาตนเอง ผ่านการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน ชุมชนผาห้วยเป็นหมู่บ้านที่พยายามผลักดันตนเองสู่การเป็น พื้นที่การท่องเที่ยวในชุมชน มีการพัฒนาและบริหารจัดการพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม ส่งผลทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจและเกิดความเข้มแข็งขึ้นภายในชุมชน โดยบ้านผาห้วยมีผู้ใหญ่ บุญลือ พรหมทาลา ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นคนจุดประกายในการสร้างและพัฒนาชุมชนให้เป็นพื้นที่การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ รวมถึงเป็นผู้นำที่สามารถทำงานพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งจะส่งผลทำให้เกิดรายได้ และความยั่งยืนของความเป็นชุมชนที่พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้วยตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของ โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (2546: 23) ที่อธิบายว่า กระบวนการทำงานในการเตรียม ความพร้อมชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนมี 6 ขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์สถานการณ์ของ ชุมชน การวางแผน การบริหารจัดการองค์กร การสื่อความหมาย การตลาด และการติดตาม ประเมินผล ดังนั้น หากชุมชนผาห้วยสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ก็จะสามารถ พัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ปัจจัยที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ในบริบทของชุมชนผาห้วย พบว่า ปัจจัยที่มีความสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ ทางการท่องเที่ยว ได้แก่ บรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการหารือ การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น การเสนอทางเลือกหรือแนวทางในการแก้ปัญหา นอกจากนี้ผู้นำที่มีความจริงจัง ทำงานเพื่อส่วนรวม ได้รับการเคารพนับถือจากชาว ตลอดจนผู้นำกระบวนการในการสนทนากลุ่มมีความรู้ ความเข้าใจใน บริบทของชุมชน มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา โดยประเด็นการศึกษาเรื่องการ มีส่วนร่วมของชุมชนมีอย่างกว้างขวาง แต่ในประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสื่อความหมาย เพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนยังมีอยู่อย่างจำกัด เป็นที่ยอมรับกันอย่าง กว้างขวางว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นคือหัวใจสำคัญของการจัดการท่องเที่ยว จากเดิม ประชาชนท้องถิ่นไม่ได้มีบทบาทหน้าที่และส่วนร่วมโดยตรงในกระบวนการจัดการท่องเที่ยว แต่ใน ปัจจุบันได้มีแนวปฏิบัติที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว คือ การจัดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์และรักษาวัฒนธรรม ท้องถิ่น ตลอดจนทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของท้องถิ่นอย่างยั่งยืน หลักการสำคัญของการจัดการ

ท่องเที่ยวโดยชุมชนคือชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นต้องมีบทบาทหน้าที่และส่วนร่วมโดยตรงในการสื่อความหมายและเลือกสรรทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาและอนุรักษ์ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ตลอดจนการนำเสนอผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน นอกจากนี้ชุมชนท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน จึงจะสร้างประโยชน์และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนผาห้วยอย่างแท้จริง ในขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชนได้รับประสบการณ์ การเรียนรู้ที่มีคุณค่า และเข้าใจถึงผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย

จากผลการศึกษาพบว่า ชุมชนผาห้วยได้ใช้การท่องเที่ยวเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน ได้ประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจในระดับหนึ่ง เนื่องจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกลมกลืนกับวิถีชีวิตชุมชน รวมทั้งเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนในท้องถิ่นมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของชุมชน โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันตามบทบาทหน้าที่ ซึ่งกระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยที่เหมาะสมกับบริบทและตรงตามความต้องการของชุมชนนั้น ทุกกระบวนการพัฒนาเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นความสมัครใจของชุมชนในการให้ความร่วมมือในการพัฒนาการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการริเริ่มการพัฒนา การวางแผนพัฒนา การดำเนินการพัฒนา การรับผลประโยชน์จากการพัฒนาและการติดตามประเมินผล การพัฒนา โดยการประยุกต์ใช้แนวคิดของ ทศพล กฤตยพิสิฐ (2537: 17) ที่อธิบายว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนา เป็นการวัดเชิงคุณภาพสามารถแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน แกนนำกลุ่ม/ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ ไปจนถึงสมาชิกกลุ่มรถอีแต๊ก ผู้ประกอบการร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึก มัคคุเทศก์ท้องถิ่น กลุ่มโฮมสเตย์และกลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยซึ่งอยู่ภายใต้ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ ซึ่งกระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา/สาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชน ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนในการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนของการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของโครงการ วิธีการ ตลอดจนแนวทางการดำเนินงานและทรัพยากรที่จะใช้ ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการพัฒนา เป็นส่วนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ เทคโนโลยี ฯลฯ จากองค์กรภาคีพัฒนา ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมใน

ขั้นตอนรับผลประโยชน์จากการพัฒนา ซึ่งเป็นทั้งการได้รับผลประโยชน์ทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ และขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นการประเมินว่าการที่ประชาชนเข้าร่วมพัฒนา ได้ดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนผาหวายในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน น่าจะสามารถไปพัฒนาเพื่อเป็นแนวปฏิบัติสำหรับชุมชนอื่นๆ ที่เป็นชุมชนท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

5. การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ได้อาศัยแนวคิดของ สันฐิตา นุชพิทักษ์ (2552: 18) ที่อธิบายถึง การสร้างความเป็นจริงทางสังคมมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์รูปแบบการนำเสนอเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย การสร้างความเป็นจริงทางสังคม เริ่มจากหลักแนวคิดพื้นฐานทฤษฎีทางสังคมที่กล่าวว่า มนุษย์เป็นผู้สร้างบริบทหรือสภาพการณ์ขึ้น โดยมีตนเป็นส่วนหนึ่งของสภาวะหรือระเบียบสังคมนั้น เมื่อเป็นดังนี้ มนุษย์จึงเป็นผู้สร้างสังคมขึ้น แล้วกำหนดความหมายสิ่งต่างๆ ในสังคมนั้นตามที่ตนเห็นสมควร หน้าที่ของนักสังคมวิทยา คือ ศึกษาให้รู้ว่า มนุษย์สร้างสังคมและระเบียบสังคมขึ้นได้อย่างไร นั่นหมายความว่า ความหมายของสิ่งต่างๆ สังคม วัฒนธรรม หรือแม้กระทั่งความจริง (reality) ล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งสิ้น การสร้างความเป็นจริงทางสังคมเป็นแนวคิดของสำนักปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) สนใจศึกษาวิธีการที่คนมีประสบการณ์กับโลก มีการรับรู้โลกและมีสำนึกกับโลก โดยมีแนวคิดพื้นฐานว่า “ความเป็นจริง”(Reality) ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติแต่ความเป็นจริงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น (Construct) เป็นความจริงทางสังคม (Social reality) Peter Berger และ Thomas Luckmann มีความเห็นว่า มนุษย์ไม่สามารถรับรู้ความจริงของโลกภายนอกตัวเขาได้โดยตรงแต่ต้องกระทำผ่านตัวกลางคือ ประสาทสัมผัสและกระบวนการรับรู้ทางจิตของมนุษย์ซึ่งถูกหล่อหลอมโดยกระบวนการทางสังคมมาก่อน โดยแบ่งโลกของเราออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ คือ โลกแห่งความเป็นจริง (World of reality) คือโลกที่เราสามารถสัมผัสได้ด้วยตนเอง ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ไม่ว่าจะเป็สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งความฝัน ส่วนโลกแห่งความหมาย (World of meaning) คือ ความรู้ (Knowledge) ที่เราได้รับมาเพียงบางส่วนของโลกแห่งความเป็นจริง เนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถหาความแน่นอนจากความเป็นจริงที่อยู่รอบๆ ตัวเราได้ (Berger and Luckmann, 1996 อ้างใน พิมพ์ชญา ฟิงเปียม, 2552: 20)

การสร้างความเป็นจริงในพื้นที่ชุมชนผาหวาย ผู้วิจัยพบว่า ชุมชนผาหวายมีการสร้างความเป็นจริงและสัญลักษณ์ทางการท่องเที่ยวในพื้นที่การท่องเที่ยว โดยมี ภูเขาเปาะ แหล่งท่องเที่ยวหลักของชุมชนที่ถูกสร้างความเป็นจริงและสัญลักษณ์ทางการท่องเที่ยว เพื่อสื่อความหมายให้นักท่องเที่ยวให้มีความเข้าใจที่ตรงกัน ซึ่งชุมชนผาหวายได้สื่อให้เห็นว่า ภูเขาเปาะ เป็นภูเขาที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเล

ประมาณ 900 เมตร สามารถมองเห็นได้รอบทิศทาง ซึ่งเป็นลักษณะภูเขาที่มีความสวยงามและเป็นรูปร่างต่างๆ โดยได้มีการตั้งชื่อตามจินตนาการของผู้พบเห็น และจุดเด่นที่สำคัญคือ มองเห็นภูหอ ซึ่งเป็นภูเขาที่มีลักษณะคล้ายกับ ภูเขาไฟฟูจิ ของประเทศญี่ปุ่น หากเป็นช่วงฤดูหนาวจะมีหมอกปกคลุมบนยอดเขา ภูหอ คล้ายๆ กับหิมะปกคลุมยอดภูเขาไฟฟูจิ ทำให้นามาสู่การเป็นจุดขายเพื่อการท่องเที่ยวให้กับชุมชน โดยมีการเรียกกันติดปากว่า ฟูจิ เมืองไทย โดยมีนายยะแฝงในเรื่องของการส่งเสริมการตลาด เพื่อต้องการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน สำหรับนักท่องเที่ยวที่เคยไปที่ญี่ปุ่นมาแล้วอาจต้องการมาพิสูจน์ว่ามีลักษณะคล้ายกันจริงหรือไม่ แต่สำหรับนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่อาจจะไม่มีโอกาสเดินทางไปญี่ปุ่นก็สามารถเลือกเดินทางมายังชุมชนเพื่อดูภูเขาที่มีลักษณะคล้ายกับภูเขาไฟฟูจิ ซึ่งก็คือ ภูหอ ที่สามารถมองเห็นได้จาก ภูป่าเปาะซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวภายในชุมชนผาหวนนั่นเอง จะเห็นได้ว่าการสร้างความจริงนั้นขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นผู้สร้างและใครจะเป็นผู้รับความหมายนั้นๆ ซึ่งอาจจะไม่เหมือนกันและไม่จำเป็นต้องถูกต้องเสมอไป

6. รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวน ตำบลปวนพุก อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นอยู่ที่คุณค่าทางประวัติศาสตร์ของวิถีชีวิต วัฒนธรรมของพื้นที่ที่สั่งสมมาตั้งแต่อดีต ตลอดจนทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตามเศรษฐกิจและสังคมภายในชุมชนต่างๆ สามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงได้เสมอ ทั้งทางด้านที่ดีขึ้นและด้านที่เสื่อมโทรมลง เมื่อชุมชนมีสภาพที่เสื่อมโทรมลง การอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนจะเป็นการสร้างชีวิตและคุณค่าความสำคัญของชุมชนให้กลับคืนมา นอกจากนั้นการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวยังเป็นการสร้างแหล่งเรียนรู้ สร้างเสริมประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยวที่สามารถนำรายได้เข้ามาสู่ชุมชนได้อีกด้วย และในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวน ที่ผ่านกระบวนการการพัฒนาตั้งแต่การเริ่มสืบค้นและรื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน วิเคราะห์พัฒนาการและสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน การสร้างความหมายและสัญลักษณ์ของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของชุมชน ตลอดจนการคัดเลือกเทคนิคและเครื่องมือที่เหมาะสมในการสื่อความหมายแก่นักท่องเที่ยว นำมาซึ่งรูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวน ที่สามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาของชุมชนผาหวนที่ยั่งยืน โดยรูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวนสามารถสร้างความกระตือรือร้นและความอยากเรียนรู้ที่เป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน และเมื่อคนในชุมชนสามารถเรียนรู้ ทำความเข้าใจกับหลักการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ก็จะส่งผลต่อแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ชุมชนด้วยตนเอง โดยแนวทางที่กล่าวมาข้างต้นสามารถนำมาใช้เป็นพื้นฐานของแต่ละชุมชนใน

การนำไปประยุกต์ใช้เพื่อนำเสนอคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของแต่ละท้องถิ่นต่อไปเพื่อให้คนทั่วไปเกิดความเข้าใจในผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาได้มาซึ่งข้อสรุปหลายประการ ทำให้ทราบถึงความต้องการของชุมชน มุมมองของภาครัฐ ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอเพิ่มเติม โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของจังหวัดเลย สามารถนำข้อมูลจากงานวิจัยครั้งนี้ โดยเฉพาะในส่วนของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ตลอดจนความหมายและสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยไปเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ให้กับนักท่องเที่ยวได้รับทราบ และมีความเข้าใจในผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยเพื่อเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเลือกเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่ต่อไป

1.2 ชุมชนที่ต้องการนำรูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วยไปใช้นั้น ควรนำองค์ประกอบสำคัญ 6 องค์ประกอบ ประกอบด้วย 1) P : Participation การมีส่วนร่วม 2) H : Harmony ความกลมกลืน/ความสอดคล้อง 3) A : Acquisition ความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน 4) W : Wisdom ภูมิปัญญา 5) A : Appreciation การเพิ่มคุณค่า และ 6) I : Interpretation การสื่อความหมาย ไปประยุกต์ใช้โดยสามารถดำเนินการเป็นกระบวนการที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนจึงจะทำให้การสื่อความหมายประสบความสำเร็จได้

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย อาทิ สำนักงานจังหวัดเลย สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเลย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานเลขาธิการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) โดยสำนักงานพื้นที่พิเศษ 5 หรือ อพท.5 อำเภอหนองหิน หน่วยงานองค์กรปกครองท้องถิ่น ตลอดจนสถาบันการศึกษา ควรนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปเป็นข้อมูล เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนอื่นๆ ต่อไปได้

2.2 ผู้นำชุมชนบ้านผาห้วย แกนนำ/สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะรวมถึงประชาชนในท้องถิ่นชุมชนผาห้วย ควรนำผลการศึกษาที่ได้มาเป็นข้อมูลในการส่งเสริมพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวด้านการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวชุมชนของตน เพื่อก่อให้เกิดการรัก หวงแหน ตระหนักถึงความสำคัญของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องหรือมีอิทธิพลกับกระบวนการชุมชนมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นต่อการดำเนินการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน เพราะหากทราบถึงปัจจัยดังกล่าวจะทำให้เกิดประโยชน์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นมากขึ้น รวมถึงการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการที่จะส่งเสริมให้เกิดการสื่อความหมายที่นักท่องเที่ยวหรือผู้เดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นด้วย

2. ควรมีการศึกษาศักยภาพรูปแบบการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เน้นกระบวนการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเพิ่มกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น อาทิ นักท่องเที่ยว เพื่อทำให้ทราบถึงความต้องการและกระบวนการในการพัฒนาอย่างเป็นระบบ อันจะนำไปสู่การจัดการด้านการสื่อความหมายได้อย่างยั่งยืน

3. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับเทคนิคและเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อความหมายเพิ่มมากขึ้น เพื่อที่จะสามารถตอบสนองได้ตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยวได้หลากหลายกลุ่มมากขึ้น และทำให้ประสิทธิภาพการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวดียิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กฐิน ศรีมงคล. 2542. **การพัฒนาชุมชนและการพัฒนาการเกษตร**. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กรมการท่องเที่ยว. 2558. **การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: วิ.ที.เค. พรินต์ติ้ง.
- _____. 2559. **สถิตินักท่องเที่ยวประจำปี 2559**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://tourism2.tourism.go.th/home/details/11/221/25801> (24 สิงหาคม 2560).
- กรรกฎ คุ่มควายทอง. 2550. **ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวหาดบ้านกรูด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์**. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองปริญญาโท. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- กรรณิกา พิมพ์ศรี. 2553. **การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น**. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาเอก. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2551. **ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- _____. 2554. **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พุทธศักราช 2555-2559**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- _____. 2558. **การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทางประวัติศาสตร์ ทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กฤติยา จักรสาร. 2545. **การส่งเสริมความรู้พื้นฐานด้านพฤกษศาสตร์ให้แก่มัคคุเทศก์และนักท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มคุณค่าทางการท่องเที่ยว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2539. **การวิเคราะห์สื่อด้วยทฤษฎีสัญญาวิทยา การวิเคราะห์สื่อ : แนวคิดและเทคนิค**. กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. 2541. **การศึกษาสื่อมวลชนด้วยทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Theory) แนวคิดและตัวอย่างงานวิจัย**. กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กานต์พิชชา สุรีคุณาพงษ์. 2545. **แนวทางในการพัฒนาหาดเชิงรายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540. **แผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

- _____ . 2544. **แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: กองอนุรักษ์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- _____ . 2551. **รายงานสรุปแผนปฏิบัติการประจำปี 2550**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- กิตตา ปรีตถจริยา. 2552. **การออกแบบเนื้อหาภาษาอังกฤษในการสื่อความหมายเอกลักษณ์ของสถานตากอากาศบางปูเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: รายงานการวิจัย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- กุลดา เพ็ชรวรรณ. 2556. **การท่องเที่ยวเชิงเทศกาล**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ.
- กุลวดี ละม้ายเงิน. 2551. **องค์ประกอบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว**. ใน **เอกสารประกอบการสอนอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Tourism Industry)**. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- แก้วตา ม่วงเกษม และคณะ. 2558. **การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทางประวัติศาสตร์ ทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- คมลักษณ์ สงทิพย์. 2557. **การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของประชาชนกรณีศึกษา ตลาดน้ำวัดตะเคียน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
- คาปูตา, แคทเทอรีน. 2550. **คุณคือแบรนด์**. แปลจาก UR A Brand โดย ธนกร โสภณสุทธิ. กรุงเทพฯ: นำอักษรการพิมพ์.
- เครีอิจิต ศรีบุญนาท. 2550. **ดนตรีในพิธีกรรมชนเผ่า ดั้งเดิมสายตระกูลมอญ-เขมร สุรินทร์**. สุรินทร์: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ. 2546. **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- โครงการศึกษาวจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. 2541. **โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ (เชียงใหม่)**. เชียงใหม่: โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมภาคเหนือ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จิตานันท์ ติกุล และคณะ. 2550. **ศักยภาพและความพร้อมของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ : รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- เจริญ ภัสระ. 2540. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของรัฐ**. **วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย**, 12, 1-3.

- ฉลอง น้อยฉิม. 2542. การพัฒนาคู่มือสื่อความหมายธรรมชาติและประวัติศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยว
เชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชนัญฉวีร์ ฉัฐพัฒนานนท์. 2552. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนกิจกรรม
ส่งเสริมสุขภาพโดยใช้กระบวนการ AIC: กรณีศึกษาชุมชนในตำบลหนองไผ่ล้อม อำเภอ
เมือง จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- ชลลดา สิทธิศุภย์. 2543. แนวทางพัฒนาการสื่อความหมายธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติแก่ง
กระจาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เด่นพงษ์ วงศาโรจน์. 2545. การรับรู้ทางทัศนศิลป์ในการรับรู้และจินตภาพ. กรุงเทพฯ: สันติสิริการ
พิมพ์.
- ทศพล กฤตยพิสิฐ. 2538. การมีส่วนร่วมของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เขตหนองจอกที่มีต่อโครงการ/
กิจกรรมการพัฒนาตามแนวทาง “บรม” และ “บวร” เพื่อสร้างอุดมการณ์แผ่นดินธรรม
แผ่นดินทองหนองจอก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทศพล เดชะ. 2553. ผลกระทบต่อการท่องเที่ยว การรับรู้ต่อการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ
และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในเขตอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ไทยโรจน์ พวงมณี. 2552. การวิจัยพัฒนาศักยภาพบุคลากรของชุมชนท้องถิ่นสำหรับการนำเสนอ
ภาพลักษณ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงศิลปกรรมท้องถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยว เขต
เทศบาลตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. เลย: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
วิจัย (สกอ.) และมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- ธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์. 2546. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง:ประชาคม ประชาสังคม. พิมพ์
ครั้งที่ 2. ขอนแก่น: โครงการจัดตั้งมูลนิธิเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง.
- บงกช เสวตามร์. 2533. การสร้างความเป็นจริงทางสังคมของภาพยนตร์ไทย กรณีตัวละครหญิงที่มี
ลักษณะเบี่ยงเบน ปี พ.ศ. 2528 - 2530. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2542. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่:
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. 2548. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์.
- _____. 2556. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. เชียงราย: ธรรมสาร.
- ปรววรรณ ดวงรัตน์. 2557. สถิติศาสตร์และความหมายที่แปรเปลี่ยน. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา
[http://www.dpu.ac.th/dpurc/assets/uploads/magazine/
vy24hqnd70g4g0owko.pdf](http://www.dpu.ac.th/dpurc/assets/uploads/magazine/vy24hqnd70g4g0owko.pdf) (10 กรกฎาคม 2560).
- ประกอบศิริ ภักดีพินิจ. 2553. ศักยภาพการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวชุมชน : ชุมชนบ้านร่อง
ไฮ จังหวัดพะเยา. วารสารมหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลก, 18(2), 89-90.

- ประพันธ์พงษ์ ชินพงษ์. 2551. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ปวีณอร พรหมณี. 2554. **เทคนิคการเล่าเรื่อง การใช้เทคนิคการเล่าเรื่อง (StoryTelling)**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.gotoknow.org/posts/456068> (10 กรกฎาคม 2560).
- ปานแพร เขาวนัประยูร. 2555. **ปาย: การสร้างอัตลักษณ์และการให้ความหมายเชิงสัญลักษณ์วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว**. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาเอก. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล. 2542. การสื่อสาร: กลไกสำคัญในการก้าวสู่ประชาสังคม ในศตวรรษที่ 21. **วารสารนิเทศศาสตร์**, 17(71-79).
- พจนา สวนศรี. 2546. **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- พัชรี สีโรรส และคณะ. 2546. **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน**. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิมพ์ชญา พักเปี่ยม. 2552. **กระบวนการสร้างความหมายและความเป็นจริงทางสังคมในตรรกะการบริโภคในเพลงไทยลูกทุ่งยอดนิยม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจด์. 2553. **การท่องเที่ยวชุมชน**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- พิสมัย ประชานันทนา และคณะ. 2550. **พฤติกรรมกรบริโภคผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัดอีสานใต้**. บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- ไพโชค ปัญจะ. 2556. การสร้างชุมชนต้นแบบของการเรียนรู้. **วารสารธรรมศาสตร์**, 32(3).
- ไพฑูรย์ พงศบุตร และ วิลาสวงศ์ พงศบุตร. 2547. **คู่มือการอบรมมัคคุเทศก์**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษาต่อเนื่องแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพเวช วังบอน. 2551. **การหาแรงบันดาลใจในการออกแบบและการสร้างความแตกต่างในการออกแบบ**. หลักสูตรการอบรมโครงการพัฒนาบุคลากรด้านผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์. กรุงเทพฯ: ส่วนพัฒนาขีดความสามารถบริการอุตสาหกรรม สำนักพัฒนาหน่วยบริการอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2557. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว**. พิมพ์ครั้งที่ 8. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- รวีวรรณ โปรรุ่งโรจน์. 2558. **พฤติกรรมนักท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์.
- รักธิดา ศิริ และคณะ. 2557. **การพัฒนาระบบสื่อความหมายบนพื้นฐานข้อมูลกรีนแมป (Green Map) ของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วม**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ราชกิจจานุเบกษา. 2550. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย**. เล่ม 124 ตอนที่ 47. กรุงเทพฯ: ราชกิจจานุเบกษา.

- จำไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2544. การท่องเที่ยวชมวิถีชนบท. **อนุสาร อสท.**,41(12), 118-119.
- วณิชยา ศิลบุตร. 2558. การสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวให้กับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว **เชิงส่งเสริมสุขภาพของกลุ่มแอ็คทีฟปีช**. กรุงเทพฯ: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- วรรณพิมล อังคศิริสรพ. 2541. **สรรนิพนธ์จาก มายาคติ (Mythologies) ของโรลิ่งด์ บาร์ตล์ : บทแปล และบทวิเคราะห์เชิงวาทศาสตร์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วราภรณ์ จันทะสร. 2559. การสื่อสารความหมายตามแนวคิดเรื่องสัญญาวิทยา. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://sites.google.com/site/junthasorn14/hnwy-kar-reiyn-ru-thi-2-kar-suxsar-khwam-hmay-tam-naew-khid-reuxng-sayya-withya> (13 มกราคม 2560).
- วันชัย วัฒนศัพท์. 2544. **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน**. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- วาสนา ดิษฐพรม. 2557. การเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในสายตาของ **นักท่องเที่ยว ในอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย**. เลย: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- วิไลพร สาคริก. 2545. การสื่อความหมายและการรับรู้เอกลักษณ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของ **ชุมชนหัวหิน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศรัญญา วรากุลวิทย์. 2546. **ปฐมนิเทศอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: เพื่อฟ้าพรินต์ติ้ง. _____ . 2558. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: แว่ววาว พรินต์ติ้ง.
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. 2554. **CBT มีมิติ พื้นที่ทางสังคมของชุมชนในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยว สร้างการเรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน Best Practice กรณีศึกษาทั่วประเทศ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. 2560. **การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ภูป่าเปาะ**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://codi.or.th/index.php/public-relations/news/15281-2017-01-22-04-25-53> (20 พฤษภาคม 2560).
- สมเกียรติ ตั้งนโม. 2550. **ถอดหน้ากาวัฒนธรรมมวลชน เปลือยอุตสาหกรรมวัฒนธรรม**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สฤกษ์ แสงอรัญญา. 2550. **คู่มือสื่อความหมายธรรมชาติสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่สวนสะออน จังหวัดกาฬสินธุ์**. กาฬสินธุ์: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2547. **ทฤษฎีสังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สันธิศา นุชพิทักษ์. 2552. **ความร้ายกาจของตัวละครโทรทัศน์ไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ์. 2551. **การบริหารท่องเที่ยวเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพฯ: สามเจริญพาณิชย์. สำนักงานจังหวัดเลย. 2559. **แผนพัฒนาจังหวัดเลย**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.loei.go.th/TH/index.php?option=com_content&view=category&id=54:2011-09-29-09-07-37&Itemid=160&layout=default (31 มีนาคม 2560).
- สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว. 2550. **คู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- สุธีร์ วรประดิษฐ์. 2548. **การมีส่วนร่วมของชุมชน**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://trat.nfe.go.th/trat/topic5_old.php?page=5 (11 มกราคม 2560).
- อคิน รพีพัฒน์. 2547. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). 2561. **คู่มือนักท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์.
- อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. 2542. **ชุมชน ทรัพยากร และการพัฒนาสิ่งแวดล้อม**. ใน **เอกสารประกอบคำสอน สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อภิญา เฟื่องฟูสกุล. 2543. **แนวคิดหลักทาง สังคมวิทยาเรื่องอัตลักษณ์ (Identity)**. **การประชุมทางวิชาการระดับชาติ สาขาสังคมวิทยา ครั้งที่ 1**. 15-16 ธันวาคม ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น.
- อรรวรรณ พันธุ์เนตร. 2541. **การประเมินความต้องการมีส่วนร่วมและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวของประชาชน : กรณีบ้านหาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อัศววิทย์ หมั่นกุล. 2558. **ชุดความรู้บทเรียนโครงการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เครือข่ายชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ (องค์การสวัสดิการชุมชน) บ้านผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย**. เลย: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน).
- อับลคอคอเล็ด เจะแต. 2557. **กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนบ้านเกาะสวาด ตำบลไพรวัน อำเภอดงบัง จังหวัดนครราชสีมา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อาธิป เหมือนสุดใจ. 2541. **การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการวางแผนใช้ที่ดินเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเกาะช้างจังหวัดตราด**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยมหิดล.

- Butler, R.W. . 1996. **Problems and possibilities of sustainable tourism : The case of the Shetland Islands.** In: Briguglio, L., Butler, R., Harrison, D. and Filho, W.L. (eds). **Sustainable tourism in Islands and Small States.** London: Pinter.
- Kotler, Philip. 2010. **Marketing for Hospitality and Tourism.** 5th ed. New Jersey: Pearson Prentive Hall, Inc.
- Ries, Al. 2546. **กลยุทธ์การสร้างภาพพจน์.** แปลจาก Positioning : The Battle for your mind โดย ก้องเกียรติ โอภาสวงการ. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- Staiff, Russell. 2007. The Present/Future Directions of Heritage Interpretation : Where is interpretation for the visitor going? **Processdings of International Symposium 2007 on Interpretation : From Monument To Living Heritage and ICOMOS Thailand General Assembly,** Bangkok, November, 1-3.
- White, A. T. 1982. Why Community Participation A discussion of the arguments. **Assignment Children,** 59-60, 17-34.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ

นายเกียรติพงษ์ คชวงษ์	ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานเลย
นายธรรมบุญ ภาครูป	ผู้จัดการสำนักงานพื้นที่พิเศษ 5
นายธนิต จิตละมัย	ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเลย
นางสาวอรุณศรี นามสุข	เจ้าหน้าที่พื้นที่พิเศษ 5 (อพท.5)
นางสาวจิระภา นามิ	เจ้าหน้าที่พื้นที่พิเศษ 5 (อพท.5)
นางสาวณัฐมน หงษา	เจ้าหน้าที่พื้นที่พิเศษ 5 (อพท.5)
นางสาวพิสมัย ชัยชนะ	เจ้าหน้าที่ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเลย
นางสาวพรสุรางค์ สุวรรณสนธิ์	อาจารย์ประจำศูนย์ กศน. หนองหิน
นางสาวรณชพร บุญปิ่น	เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลหนองหิน
ดร.ศรีจิตรา นวรัตน์ภรณ์	อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาอังกฤษ
อ. ณศิริ ศิริพริมา	อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาอังกฤษ
รองศาสตราจารย์ ไทยโรจน์	อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
พวงมณี ดร.วิศิษฐ์ศิริ ชูสกุล	อาจารย์ประจำสาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม
อ.ปรียาพร อมรศิริวงษ์	อาจารย์ประจำสาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม
อ. อลิสสา โวหารกล้า	อาจารย์ประจำสาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม
ผู้นำชุมชน แกนนำกลุ่ม/ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูปาเปาะ	
นายบุญลือ พรหมทาลา	ผู้ใหญ่บ้านผาห้วยและประธานชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
นายบุญจันทร์ แก้ววาฤทธิ์	ภูปาเปาะรองประธานชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูปาเปาะ
นายเตียง ธรรมรัง	รองประธานชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูปาเปาะ
นายโกศลย์ นามมะลิ	เลขานุการชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูปาเปาะ
นายขงยุทธ นามเจริญ	เหรัญญิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูปาเปาะ
นายธนเดช กล่อมใจ	ประชาสัมพันธ์ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูปาเปาะ
นายทรงศักดิ์ เชียงเคลือ	ปฎิคมชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูปาเปาะ
นายพัฑ กอเทพ	ประธานกลุ่มรถนำเที่ยว/รถอีแต๊ก
นายทักษิณ นนทะลัย	ประธานกลุ่มมัคคุเทศก์
นายบุญมี แสนแก้ว	ประธานกลุ่มร้านค้า
นายสมบูรณ์ ทารบุตร	ประธานกลุ่มการพัฒนา

นายปรากฏ ศรีหานคร	ประธานกลุ่มดูแลศูนย์บริการนักท่องเที่ยว
นายสมศักดิ์ มารพันธ์	ประธานกลุ่มรักษาความสงบ
นางสาวภานูมาศ นามมะลิ	ประธานกลุ่มโฮมสเตย์
นายเสาะ ธรรมรัง	ปราชญ์ชาวบ้าน/พ่อตาเจ้า
นางแป ไถยนำ	ปราชญ์ชาวบ้าน/แม่นางเทียม
นางสิมมา ไถยนำ	ปราชญ์ชาวบ้าน/แม่นางเทียม

สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะ

นางโสภณ ช่างเรือ	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะ
นายบุญจันทร์ แก้ววาฤทธิ์	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะ
นาย นริน เต็มลา	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะ
นาย สมศักดิ์ มารพันธ์	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะ
นาย จักรกล คำขัน	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะ
นาย สมจิต ธรรมรัง	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะ
นายประหยัด ทารบุตร	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะ
นายยงยุทธ นามเจริญ	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะ
นายคำจัต แก้ววาฤทธิ์	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะ
นายคำพอง เธอจันทิก	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะ
นายสิทธิพล ก้อมมะณี	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะ
นายถวิล แสนแก้ว	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะ
นายสุวรรณ แก้ววาฤทธิ์	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะ
นางบุญลวน แสนแก้ว	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะ
ณัทชนันท์ แก้ววาฤทธิ์	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะ
นายวิจิตร สุวรรณคำ	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะ
นางอำนวย แก้ววาฤทธิ์	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะ
นางจันทร์ หอมวงษา	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะ

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์การพัฒนาสื่อความหมาย

แบบสัมภาษณ์ (In-depth Interview)

การสร้างคความหมายและสัญญาณที่เป็นความต้องการของชุมชนเพื่อการพัฒนาการสื่อความหมาย
ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพุก อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย

คำชี้แจง

การสัมภาษณ์ความคิดเห็นในครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุขุณินิพนธ์ หัวข้อ การพัฒนารูปแบบ
การสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพุก อำเภอ
หนองหิน จังหวัดเลย ภายใต้การควบคุมของ อาจารย์ ดร.ปานแพร เขาวนัประยูร รองศาสตราจารย์
ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี และ อาจารย์ ดร.สัญชัย เกียรติทรงชัย โดยผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการ
สร้างคความหมายและสัญญาณที่เป็นความต้องการของชุมชนเพื่อการพัฒนาการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์
ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพุก อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย ซึ่งแบบสัมภาษณ์แบ่ง
ออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 รายละเอียดผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 2 การสร้างคความหมายและเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวสำคัญของ
ชุมชน

ตอนที่ 3 การพัฒนาการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของ
ชุมชนผาหวาย

ตอนที่ 4 ความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อ
เพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

โดยข้อมูลที่ได้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ
ท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

วารากรณ์ ใจน้อย

นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว

คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

โทรศัพท์ 081 – 5440656

E-mail : warakorn.jainoi@gmail.com

ตอนที่ 1 รายละเอียดผู้ให้ข้อมูล

ชื่อ - นามสกุล .....

ตำแหน่ง/หน้าที่ .....

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้

.....

.....

.....

.....

เบอร์โทรศัพท์ .....

**ตอนที่ 2 การสร้างความหมายและเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวสำคัญของชุมชน
ชื่อผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว .....**

1) ประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2) ความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3) ลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4) ความน่าสนใจและความโดดเด่นของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5) ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวสามารถนำเสนอความโดดเด่นเฉพาะถิ่นได้อย่างชัดเจนหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6) ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 การพัฒนาการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของ
ชุมชนผาห้วย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความคาดหวังหรือต้องการพัฒนาการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่า
ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนประเภทใด อย่างไรบ้าง

1. การสื่อความหมายประเภทใช้บุคคล

1.1 การพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่น / นักสื่อความหมาย

มี เพราะ

.....

.....

.....

ไม่มี เพราะ

.....

.....

.....

1.2 การพัฒนาผู้ให้ข้อมูล ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชน

มี เพราะ

.....

.....

.....

ไม่มี เพราะ

.....

.....

.....

1.3 การพัฒนาวิทยากรบรรยายให้ความรู้เรื่องผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชน

มี เพราะ

.....

.....

.....

ไม่มี เพราะ

.....

.....

.....

2. การสื่อความหมายประเภทไม่ใช่บุคคล

2.1 การพัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ แผ่นพับ โปสเตอร์ คู่มือและหนังสือแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว

มี เพราะ

.....

.....

.....

ไม่มี เพราะ

.....

.....

.....

2.2 ป้ายแนะนำทาง

มี เพราะ

.....

.....

.....

ไม่มี เพราะ

.....

.....

.....

2.3 การจัดนิทรรศการ

มี เพราะ

.....

.....

.....

ไม่มี เพราะ

2.4 สื่อโสตทัศนูปกรณ์

มี เพราะ

ไม่มี เพราะ

2.5 สื่อผสมหรือมัลติมีเดีย

มี เพราะ

ไม่มี เพราะ

2.6 สื่อสังคมออนไลน์

มี เพราะ

ไม่มี เพราะ

2.7 ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว

มี เพราะ

.....

.....

.....

ไม่มี เพราะ

.....

.....

.....

2.8 การจัดกิจกรรมพิเศษ (ตามวาระโอกาสสำคัญ , เทศกาล , การประกวดแข่งขัน เป็นต้น)

มี เพราะ

.....

.....

.....

ไม่มี เพราะ

.....

.....

.....

3. รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาหวาย ตำบลปวนพูน อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย

ท่านคิดว่ามาตรฐานการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ควรประกอบด้วย 5 หมวด ดังต่อไปนี้ หรือไม่ อย่างไร

3.1 หมวดศักยภาพของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน

องค์ประกอบ	ความคิดเห็น		ข้อเสนอแนะ
	ควร	ไม่ควร	
1. คุณค่า เอกลักษณ์ และความโดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว			
2. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว			
3. สิ่งอำนวยความสะดวก			
4. กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว			

3.2 หมวดความสมบูรณ์ของเนื้อหาเพื่อสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน

องค์ประกอบ	ความคิดเห็น		ข้อเสนอแนะ
	ควร	ไม่ควร	
1. การนำเสนอเนื้อหา			
2. สารสำคัญ			
3. การเรียบเรียงเนื้อหา			

3.3 หมวดศักยภาพการบริหารจัดการการสื่อความหมายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน

องค์ประกอบ	ความคิดเห็น		ข้อเสนอแนะ
	ควร	ไม่ควร	
1. หน่วยงานที่รับผิดชอบ			
2. บุคลากร			
3. การบริหารรายได้และค่าใช้จ่าย			
4. การสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์กับชุมชน			
5. การกำหนดช่วงระยะเวลาของแผนการดำเนินการและการประเมินผล			

3.4 หมวดกลุ่มเป้าหมาย

องค์ประกอบ	ความคิดเห็น		ข้อเสนอแนะ
	ควร	ไม่ควร	
1. ข้อมูลประชากรศาสตร์			
2. ลักษณะการเดินทาง			
3. พฤติกรรมและความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย			
4. ระยะเวลาที่ใช้ในผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว			

3.5 หมวดศิลปะการนำเสนอ

องค์ประกอบ	ความคิดเห็น		ข้อเสนอแนะ
	ควร	ไม่ควร	
1. การเลือกประเภทของสื่อ			
2. เทคนิคการนำเสนอ			

ตอนที่ 4 ความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย

1. ท่านมีความต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย หรือไม่

มี เพราะ

.....

.....

.....

ไม่มี เพราะ

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค

แบบสัมภาษณ์ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวชุมชน

แบบสัมภาษณ์ (In-depth Interview)

ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

คำชี้แจง

การสัมภาษณ์ความคิดเห็นในครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของคุณิพนธ์ หัวข้อ การพัฒนารูปแบบ การสื่อความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ภายใต้การควบคุมของ อาจารย์ ดร.ปานแพร เซวาน์ประยูร รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี และ อาจารย์ ดร.สัญญาชัย เกียรติทรงชัย โดยผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบค้นและ รื้อฟื้นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ซึ่งแบบ สัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 รายละเอียดผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 2 ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวสำคัญ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ กิจกรรม ทางการท่องเที่ยว ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนผาห้วยตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

โดยข้อมูลที่ได้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

วารากรณ์ ใจน้อย

นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว
คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

โทรศัพท์ 081 – 5440656

E-mail : warakorn.jainoi@gmail.com

ตอนที่ 1 รายละเอียดผู้ให้ข้อมูล

ชื่อ - นามสกุล .....

ตำแหน่ง/หน้าที่ .....

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้

.....

.....

.....

.....

เบอร์โทรศัพท์ .....

ตอนที่ 2 ผลลัพธ์ทางการท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชน

ผลลัพธ์ทางการท่องเที่ยวประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ สินค้าทางการท่องเที่ยว กิจกรรมทางการท่องเที่ยว และบริการทางการท่องเที่ยว

1. สินค้าทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย

1.1) ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติมีหรือไม่ อะไรบ้าง (ระบุรายละเอียด)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.2) ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุและศาสนามีหรือไม่อะไรบ้าง (ระบุรายละเอียด)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.3) ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตชุมชน มีหรือไม่ อะไรบ้าง (ระบุรายละเอียด)

.....

.....

.....

.....

.....

2. กิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย

2.1) กิจกรรมท่องเที่ยวด้านเทศกาลและงานประเพณี มีหรือไม่ อะไรบ้าง (ระบุรายละเอียด)

.....

.....

.....

.....

.....

2.2) การจัดแสดงแสง – เสียง มีหรือไม่ อะไรบ้าง (ระบุรายละเอียด)

.....

.....

.....

.....

.....

2.3) กิจกรรมกีฬาเพื่อการท่องเที่ยว มีหรือไม่ อะไรบ้าง (ระบุรายละเอียด)

.....

.....

.....

.....

.....

2.4) กิจกรรมพิเศษ เป็นกิจกรรมที่สามารถจัดในวาระสำคัญหรือโอกาสพิเศษ เช่น กิจกรรมในวันเฉลิมพระชนมพรรษา งานฉลองต่างๆ มีหรือไม่มี อะไรบ้าง (ระบุรายละเอียด)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. บริการทางการท่องเที่ยวของชุมชนผาห้วย

3.1 บริการขนส่งและอำนวยความสะดวก มีหรือไม่มี อะไรบ้าง (ระบุรายละเอียด)

.....

.....

.....

.....

.....

3.2 บริการสารสนเทศ มีหรือไม่มี อะไรบ้าง (ระบุรายละเอียด)

.....

.....

.....

.....

.....

3.3 บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ มีหรือไม่มี อะไรบ้าง (ระบุรายละเอียด)

.....

.....

.....

.....

.....

3.4 บริการที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก มีหรือไม่ อะไรบ้าง (ระบุรายละเอียด)

.....

.....

.....

.....

.....

3.5 บริการภัตตาคารและร้านอาหาร มีหรือไม่ อะไรบ้าง (ระบุรายละเอียด)

.....

.....

.....

.....

.....

3.6 บริการด้านสินค้าของที่ระลึก มีหรือไม่ อะไรบ้าง (ระบุรายละเอียด)

.....

.....

.....

.....

.....

3.7 บริการด้านความปลอดภัย มีหรือไม่ อะไรบ้าง (ระบุรายละเอียด)

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....
(.....)

ผู้บันทึกข้อมูล

...../...../.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาววราภรณ์ ใจน้อย
เกิดเมื่อ	23 กุมภาพันธ์ 2524
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2555 ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาการจัดการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะกรรมการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ. 2546 ปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว สถาบันราชภัฏเลย พ.ศ. 2540 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนศรีสงครามวิทยา จังหวัดเลย พ.ศ. 2537 มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนศรีสงครามวิทยา จังหวัดเลย
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2546 - 2547 โรงแรม สวนปู รีสอร์ท เกาะช้าง จังหวัดตราด พ.ศ. 2547 - 2548 บริษัท เลยทราเวล พ.ศ. 2548 - ปัจจุบัน อาจารย์ประจำ สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย